

Bódi Stefánia – Kádár Pál – Petruska Ferenc

JOGI ALAPISMERETEK HONVÉD TISZTJELÖLTEKNEK

ÁROP – 2.2.21 Tudásalapú közszolgálati előmenetel

Bódi Stefánia – Kádár Pál – Petruska Ferenc

JOGI ALAPISMERETEK HONVÉD TISZTJELÖLTEKNEK

Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Budapest, 2014

Nemzeti Közszerológálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

Szerzők:

© **Dr. Bódi Stefánia:** (1. fejezet: 1.3.; 2. fejezet: 2.2.; 3. fejezet; 4. fejezet: 4.3.; 6. fejezet; 7. fejezet; 12. fejezet); **Dr. Kádár Pál:** (8. fejezet; 9. fejezet; 11. fejezet: 11.1., 11.2., 11.3.; 12. fejezet); **Dr. Petruska Ferenc:** (1. fejezet: 1.1., 1.2., 1.4., 1.5.; 2. fejezet: 2.1., 2.3., 2.4.; 4. fejezet: 4.1., 4.2.; 5. fejezet; 10. fejezet; 11. fejezet 11.4., 11.5., 11.6., 11.7.; 12. fejezet), 2014

Lektor:

Dr. Szekendi Gyöngyvér

Szerkesztő:

Dr. Németh András

Kiadja:

© Nemzeti Közszerológálati Egyetem, 2014

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz, sokszorosításhoz, illetve más adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz és rögzítéshez a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

Olvasószerkesztés, tördelés: Nemzeti Közszerológálati és Tankönyv Kiadó Zrt.

ISBN 978-615-5491-07-8

TARTALOMJEGYZÉK

1. FEJEZET

Tudományelméleti alapvetés.....	9
1.1 A jogtudomány fogalma, csoportosítása, főbb területei.....	9
1.2 Az állam- és jogtudományok fogalma.....	10
1.3 A közjog és a magánjog fogalma.....	11
1.4 A tudományterületek kapcsolata, állam- és jogtudomány, özigazgatás-tudomány, hadtudomány.....	14
1.5 A világ főbb jogrendszereinek bemutatása a precedenselvű (angolszász) és a kötött (német-porosz) jogrendszer.....	16

2. FEJEZET

A jog fogalma és kialakulása.....	19
2.1 A jog az ősi társadalmakban.....	19
2.2 A jogfejlődés ázsiai, antik és germán útja.....	19
2.3 A prekapitalista társadalomfejlődés.....	23
2.4 A modern állam és jog kialakulása.....	24

3. FEJEZET

A jogi norma és a jogforrás fogalma.....	27
3.1 A jogi norma fogalma, elemei.....	27
3.2 A jogforrási rendszer.....	30
3.3 A jogszabályok.....	33
3.4 A közjogi szervezetszabályozó eszközök: a normatív határozat és a normatív utasítás.....	39

4. FEJEZET

A jogforrások jellemzői.....	41
4.1 Az érvényesség.....	41
4.2 A hatályosság.....	41
4.3 A kihirdetés és a közzététel.....	43

5. FEJEZET

A jogviszony fogalma, elemei.....	47
5.1 Személyek jogviszonya.....	47
5.2 Jogalanyok és jogi tárgyak.....	48
5.3 A természetes személyek.....	48
5.4 Jogképesség és cselekvőképesség.....	48
5.5 A jogi személyek és a jogi személyiség nélküli szervezetek.....	50

6. FEJEZET

Egyes állami szervek	53
6.1 Az Országgyűlés fogalma, feladatai, szervezete	53
6.2 A Kormány fogalma, feladatai, felépítése	58
6.3 Önkormányzatok	64
6.4 A bíróságok feladatai és működése	69
6.5 A köztársasági elnök jog- és hatáskörei, feladatai	73

7. FEJEZET

Egyes jogvédő szervek	79
7.1 Az Alkotmánybíróság fogalma, feladatai, működése	79
7.2 Az alapvető jogok biztosának fogalma, feladatai	86

8. FEJEZET

A magyar honvédség feladatai és rendeltetése	93
8.1 A Magyar Honvédség fogalma, jogállása és feladatai	93
8.2 A Magyar Honvédség személyi állománya	100
8.3 A Magyar Honvédség irányítása és vezetése	106
8.4 A Magyar Honvédség szervezetei	125
8.5 A honvédelmi képesség garanciái	128

9. FEJEZET

A katonák jogállása	131
9.1 Alapelvek, az alapvető jogok korlátozása és a rendfokozatok	131
9.2 Szolgálati viszony létesítése, módosítása és megszűnése	142
9.3 Illetményrendszer	153
9.4 A kártérítési felelősség	156
9.5 A fegyelmi felelősség	160
9.6 A katonák büntetőjogi felelőssége	163

10. FEJEZET

A közszolgálati és a katonai felsőoktatás rendszere	167
10.1 A Nemzeti Közszolgálati Egyetem jogelődjei	167
10.2 A Nemzeti Közszolgálati Egyetem testületi szervei, vezetői és alkalmazottai	169
10.3 Az egyetem hallgatója, a tisztjelölt kettős jogállása	179

11. FEJEZET

Katonai nemzetközi jogi alapismeretek	183
11.1 A nemzetközi jog sajátosságai	183
11.2 A nemzetközi jog fejlődéstörténete	184
11.3 A nemzetközi jog forrásai és működése	186

11.4 Nemzetközi szövetségek és katonai vonatkozású nemzetközi szerződések.....	190
11.5 Az erő alkalmazása a nemzetközi kapcsolatokban	191
11.6 A hadijog alapjai	192
11.7 A békeműveletek jogi sajátosságai.....	195

12. FEJEZET

Jogi szakkifejezések tára	199
---------------------------------	-----

IRODALOMJEGYZÉK.....	207
-----------------------------	------------

1. FEJEZET

Tudományelméleti alapvetés

1.1 A jogtudomány fogalma, csoportosítása, főbb területei

A *tudomány*¹ sajátos társadalmi gyakorlat, igaz és igazolható rendszerezett ismeretek föltárására irányuló tudatos és módszeres tevékenység. A tudományok külön osztályozhatóak filozófiára, természettudományokra, formális tudományokra (például matematika, logika), valamint társadalomtudományokra. A természet- és társadalomtudományokat empirikus, azaz tapasztalati tudományoknak nevezzük, mert ismereteiket tapasztalatok alapján gyűjtik. Osztályozható a tudomány továbbá alkalmazott és társadalomtudományokra is. A Magyar Tudományos Akadémia tudományos osztályai az Akadémiának egy vagy több, egymáshoz viszonylag közel álló tudományágzat szerint szervezett egységei, amelyek elnevezése a tudományos rendszerezés alapja is. Az Akadémián az alábbi osztályok működnek: Filozófiai és Történelemtudományok Osztálya, Matematikai Tudományok Osztálya, Agrártudományok Osztálya, Orvosi Tudományok Osztálya, Műszaki Tudományok Osztálya, Kémiai Tudományok Osztálya, Biológiai Tudományok Osztálya, Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Földtudományok Osztálya, valamint Fizikai Tudományok Osztálya. A különböző tudományágak tehát megkülönböztethetőek az alapján, amit vizsgálnak (vizsgálat tárgya) és az alapján is, hogy milyen információkat kívánnak megszerezni a tanulmányozott területről.

A *társadalomtudomány* a különböző tudományterületek közül a személyekkel, az emberrel mint a társadalom legkisebb elemével foglalkozik, valamint magát az ember által kialakított társadalmat, illetve a társadalom és az ember viszonyát vizsgálja. A társadalomtudományok egy része az alaptudományok közé (pszichológia, szociológia, közgazdaságtan, filozófia, néprajz, kulturális antropológia, történettudomány, művészet-történet, irodalomtudomány, nyelvészet, és ide tartozik a jogtudomány is), másrésztük az alkalmazott társadalomtudományok (például pedagógia, régészet, muzeológia, könyvtártudomány, levéltártudomány, genealógia, numizmatika) közé tartozik.

A *jogtudomány* tehát a társadalomtudományok közé tartozik. Tárnya maga a jog. Több jogtudományi terület létezik, amelyek tárgyuk vagy módszertanuk szerint csoportosíthatóak.

A *jogtudomány felosztható* annak tárgya (mit szabályoz) szerint, amelynek legfontosabb területe a tételes jogtudományok, melyeknek tárgya a tételes (például alkotmány-jog, büntetőjog, polgári jog) joganyag, valamint jogelméletre, amely magával a joggal (a jog definiálásával) foglalkozik, a jogot kívánja elméletekkel igazolni, és a jognak mint

¹ SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

emberi-társadalmi jelenségnek a mibenlétére, feltételeire, összefüggéseire, működésére, funkcióira irányítja a figyelmet. A tételes jogtudományok állnak a mindennapi joggyakorlathoz legközelebb. A harmadik legnagyobb terület a szakjogtudományok (például jogtörténet), amely egyes szaktudományok módszereit kívánja alkalmazni a jogtudományon belül és támogatja a tételes jogtudományokat. A szakjogtudományok a jogtudományok határ- vagy segédtudományaiként is azonosíthatóak, amelyek egyik tárgya a jog (történettudomány, szociológia, politikatudomány, statisztika). A jogtudományok feloszthatóak a továbbiakban az általuk alkalmazott módszertan (metodika) alapján is. Ez alapján ismerünk normatív (előíró) és deskriptív (leíró) jogtudományokat. Normatív megfogalmazza, hogyan célszerű vagy etikus egyes élethelyzeteket szabályozni, vagyis hogyan kívánatos alakítani a jogot. A deskriptív (leíró) jogtudományok leírják, hogy milyen a hatályos jog.

A *jog fogalma* történelmi koronként változik a jogtudomány fejlődésével párhuzamosan (részletesen a 3.1. alfejezetben). A jogot megkülönböztetünk tárgyi értelemben (tárgyi jog), ami nem más, mint maga a jogszabály. A tárgyi jogot nevezik ezért tételes vagy pozitív jognak is. A jog alanyi értelemben pedig a jogszabályok által előírt jogosultságot (alanyi jogot) jelenti, azaz hogy egyes személyeknek milyen jogosultságai vannak, mit tehetnek és mit nem. A jog² olyan magatartási szabályok összessége, amelyek keletkezése állami szervekhez kötődik (állam bocsátja ki vagy ismeri el, valamint szankcionálja őket), általános érvényűek, valamint érvényesülésüket az állam kényszeríti ki, és azok meg is valósulnak. Napjainkban a fogalmi ismérvekből építhető fel a jog gyakorlati alkalmazásra hasznosítható értelmezése,³ amely szerint a jog a személyek (jogalanyok) viselkedésére vonatkozó, az állam által alkotott, de legalábbis az állam által elismert és az állam által végző soron kikényszerített, kötelező magatartási szabályok összessége.

1.2 Az állam- és jogtudományok fogalma

Az állam- és jogtudomány a társadalom állami és jogi jelenségeit, azoknak a társadalomban elfoglalt helyét és szerepét, valamint egyéb társadalmi jelenségekkel való kapcsolatát, működésüknek és fejlődésüknek törvényszerűségeit vizsgáló társadalomtudomány.

Az általános állam- és jogtudomány tárgya az állam és jog mint egész. Vizsgálódása nem az állami és jogi jelenségek és szabályozási területek bizonyos szelete (például közigazgatás, bírászkodás), hanem az állam és jog általános kérdései. Ezen belül az állam- és jogtörténet az állam és jog konkrét történeti megjelenéseit vizsgálja általános és földrajzi (például magyar állam- és jogtörténet) bontásban. Az általános állam- és jogtudományon belül az összehasonlító jogtudomány azonos időszakra vonatkoztatva különböző államok jogrendszereit, valamint azok fejlődését veti össze, és von le következtetéseket.

² SZILÁGYI P.: i. m. 211.

³ *Közigazgatási alapvizsga tankönyv*. Nemzeti Közigazgatási Intézet, Budapest, 2012. 13.

Az ágazati állam- és jogtudományok az állam egyes rész- és jogterületeit (például büntetőjog-tudomány, polgári jogtudomány, alkotmányjog-tudomány) vizsgálják. A jogágak viszont nem azonosak a jogtudományágakkal, mert az előbbi a jogszabályok bizonyos csoportját jelenti, az utóbbi viszont nemzetközileg elfogadott tudományos fogalmak és nézetek összességét jelenti.

A *segédtudományok* viszont egy bizonyos tudomány(terület) jogi vetületeként keletkeztek és állandósultak. Ilyen például az igazságügyi elmekórtan⁴ és statisztika, valamint kriminalisztika (nyomozás tudománya), amely bűnügyi, de emellett szabálysértési, közigazgatási és fegyelmi ügyekben a múltban lezajlott cselekmények, események felderítésére és bizonyítására jött létre.

1.3 A közjog és a magánjog fogalma

Ebben a részben a jogrendszer tagozódásáról lesz szó. A jogrendszer egy állam jogszabályainak összességét jelenti. A jogrendszeren belül jogágakat találunk. A jogágak csoportosításának legismertebb módja a közjogi és a magánjogi jogágak megkülönböztetése. A megkülönböztetés azon az alapon történik, hogy a szabályozás tárgyát képező társadalmi viszonyok milyen jellegűek. A közjogi jogágak esetén azt mondhatjuk, hogy az állam és az egyén kapcsolata jut kifejezésre ezekben a jogviszonyokban, a jogviszonyokban résztvevő feleket alá-fölrendeltségi kapcsolat jellemzi. Úgy is mondhatjuk, hogy a közjogi jogágak területén hierarchikus jogviszonyokat találunk. Megjegyezhető az is, hogy ezeknek a jogviszonyoknak a megsértése általában súlyosabb szankciót von maga után. A magánjogi jogviszonyokról ez alapján elmondható, hogy mellérendeltségi jogviszonyok, mert egyenrangú felek jogviszonyait hivatott rendezni, a jogsértés általában enyhébb jogkövetkezményt von maga után ezekben az életviszonyokban. A magánjog területén tehát olyan életviszonyokat találunk, amely a felek (például férj, feleség) magánügye, és az államnak ezekben kevesebb beleszólása van. A közjog és a magánjog területére tartozó jogágakat a következőképpen csoportosíthatjuk.

A közjog területén találhatóak:

- alkotmányjog;
- közigazgatási jog;
- büntetőjog;
- büntetőeljárás-jog;
- büntetés-végrehajtási jog;
- pénzügyi jog;
- nemzetközi jog.

⁴ BALASSA László: *Igazságügyi elmekórtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961.

A magánjog területén az alábbi jogágak helyezkednek el:

- polgári jog;
- polgári eljárásjog;
- családjog;
- munkajog;
- agrárjog;
- nemzetközi magánjog.

Nézzük meg az egyes jogágak tartalmát részletesebben.

Az *alkotmányjog* szabályozza egy állam alkotmányos berendezkedését, állam- és kormányformáját, a főbb állami szerveket. Az alkotmányjog joganyaga tartalmazza az Országgyűlés, a Kormány, a köztársasági elnök feladatait és jogállását, az önkormányzatok működését és feladatait, a bírósági és az ügyészségi szervezetrendszert, az ombudsman és az Alkotmánybíróság működésére vonatkozó szabályokat. Joganyagát képezi a magyar állampolgárság keletkezése és megszűnése, a külföldiek jogállása, a választási rendszer, valamint a jogforrásokra és a jogforrási rendszerre vonatkozó szabályanyag. Az alkotmányjog az egyént megillető alapvető emberi jogokat rögzítő joganyagot is tartalmazza, valamint azok garanciáit. Foglalkozik tételes jogi szabályain keresztül a legalapvetőbb államszervezési elvekkel. Elsődleges jogforrása az Alaptörvény, de kiterjedt joganyaga számtalan törvényből, valamint alkotmánybírósági határozatokból áll.

A *közigazgatási jog* keretébe a központi állami szervek és az önkormányzatok joganyaga tartozik. Ezek a szabályok megállapítják a központi közigazgatási és az önkormányzati szervek működését, szervezetét, feladatait, működésük formáit. Részletesen taglalja a Kormányra, a Kormány háttérintézményeire vonatkozó szabályokat, és azoknak az alacsonyabb szintű szerveknek a joganyagát is, melyek a kormányzati célok megvalósításában működnek közre. Ismeretanyagába tartozik a közigazgatási feladatot ellátó szervek joganyaga, vagy például a szabálysértési eljárás. A közigazgatási jognak az általános szabályokon kívül rendkívül kiterjedt különös részi joganyaga van, melyeknek keretében az egyes társadalmi alrendszerben jelenlévő közigazgatási szervek működését és szervezetét szabályozza (például honvédelmi igazgatás, rendészeti igazgatás, iparigazgatás). A közigazgatási jognak is van eljárásjoga, a közigazgatási eljárásjog, mely az ide tartozó életviszonyok eljárási szabályait tartalmazza.⁵

A *büntetőjog* az állampolgároknak a társadalomra veszélyes cselekményeit tartalmazza, és csoportosítja a védendő jogtárgyak szerint. Meghatározza az egyes cselekményekért járó konkrét büntetési nemeket és azok mértékét is. Legalapvetőbb forrása a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.), mely általános és különös részből áll. Az általános részben a büntetésekre vonatkozó szabályokat találhatjuk, valamint alapvető fogalom-meghatározásokat (például büntetések fajtái, fiatakorúakra, katonákra vonatkozó rendelkezések, szándékosság-gondatlanság fogal-

---

⁵ Önálló jogágként nem szokták nevesíteni, mert a közigazgatási jog az eljárási szabályokat is tartalmazza.

ma), a különös részben pedig az egyes bűncselekmények törvényi tényállása olvasható. A büntetőjogot szokás büntető anyagi jognak is nevezni.

Büntetőjogi tudomány a *büntetőeljárás-jog* is, amely a büntetőjog szabályainak alkalmazásával kapcsolatos eljárásrendet rögzíti, tartalmazza a nyomozóhatóságok eljárását, az ügyészi szakaszt, a bíróság előtti eljárást, a bizonyítás eszközeit a büntetőeljárásban, a jogorvoslati rendszert. Tartalmaz speciális szabályokkal jellemezhető különleges eljárásokat is, melyek az általános szabályoktól eltérnek, (például fiatalkorúak eljárása vagy a katonai büntetőeljárás). Az ide tartozó szabályokat a Büntetőeljárás kódex tartalmazza, amely a jegyzet megírásának idején a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.

A *büntetés-végrehajtási jog* a legfiatalabb jogág a büntetőjogi tudományok rendszerében, kialakulása a 20. század elejére tehető. Lényegében a büntetés végrehajtása során a fogvatartottak jogait és kötelezettségeit tartalmazza, életkörülményeiket, valamint az életrend meghatározottságát. Tartalmazza azokat a szabályokat is, melyek egyes büntetések átváltoztatásával kapcsolatosak, vagy szabályozza például a fogvatartottak feltételes szabadlábra helyezésének szabályait.

A *pénzügyi jog* a pénzügyi rendszerben meglévő szerveket, funkciójukat és működésük alapelveit szabályozza. Tartalmazza a központi költségvetés működését és az egyes adónemeket. A pénzügyi jogba tartoznak tehát a központi és a helyi költségvetés szabályai, a bankjegy- és érmekibocsátás szabályai, a vállalati pénzügyek, az állam bevételeire, a hitelrendszerre és az állami pénzforgalomra vonatkozó szabályok, valamint a pénzügyi ellenőrzés jogszabályanyaga.

A *nemzetközi jog* azon szabályokat tartalmazza, melyek az államok közötti kapcsolatokat rendezik, fő célja az államok között a zavartalan kapcsolatok fenntartása. Tartalmazza az államok keletkezésének és megszűnésének szabályait, csoportosítja az államokat. Olyan speciális joganyagot is tartalmaz, mint a tengerek, a légtér vagy a világűr jogi helyzete. A nemzetközi jog tartalmazza a diplomáciai és a konzuli kapcsolatokra, valamint a hadviselésre és a háborús bűnösök felelősségre vonására vonatkozó szabályanyagot.

A *polgári jog* igen összetett szabályanyagot tartalmaz, és rendkívül sokrétű. Tartalmazza a személyek jogát, a személyállapokra vonatkozó szabályokat, a tulajdonra és a birtokra vonatkozó joganyagot, a kártérítés elveit, a szerződéskötés szabályait és egyes szerződéseket, az öröklési jogra és a társasági jogra vonatkozó ismereteket. Tartalmazza a szerzői jogra vonatkozó rendelkezéseket és az atipikus szerződések joganyagát is. A polgári jog nagy részben gazdasági-vagyoni viszonyokat szabályoz, valamint a személyek vagyoni és nem vagyoni viszonyait. Joganyagát jelentős részben a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) foglalja egységbe, de vannak a polgári jog területén a Ptk.-n kívül egyéb más törvények is.

A *polgári eljárásjog* a polgári jogi ügyek intézésének rendjét tartalmazza, a „polgári bíróságok” előtt. Tartalmazza, hogy az eljáró bíróságokra milyen hatásköri és illetékességi szabályok vonatkoznak, rögzíti a részt vevő jogalanyok (alperes, felperes, bíró, ügyész, szakértők, tanúk) jogállását, jogaikat és kötelezéseiket. Tartalmazza a képviselőt szabályait, a perköltség viselését, a bizonyítási eszközöket a polgári perben, a jogorvoslatok fajtáit. Különleges eljárásokat is rögzít, melyekre az általánostól eltérő szabályok

vonatkoznak, mint például az apasági perek. Joganyagát a polgári perrendtartásról szóló törvény tartalmazza, mely a jegyzet megírásának idején az 1952. évi III. törvény.

A *családjog*⁶ a polgári joghoz hasonlóan mellérendeltségi viszonyokat szabályoz, így tartalmazza a házasságkötésre vonatkozó tartalmi és formai szabályokat, a házassági vagyoni jogi szerződést, a házastársak névviselését, a házastársak jogait és kötelességeit, a házastársi tartást, a rokonságot, a rokonság és a gyámság intézményét és az ezekkel kapcsolatos személyi és vagyoni kérdéseket. A családjog tartalmazza a szülői felügyelet megszüntetésére és az örökbefogadásra vonatkozó feltételeket.

A *munkajog* tartalmazza a munkaviszonyra vonatkozó szabályanyagot, ideértve a közalkalmazotti, a közszolgálati tisztviselői jogállásra és a honvédekre vonatkozó ismereteket. Rögzíti a munkaadó és a munkavállaló jogait és kötelességeit, a munkaidő és a pihenőidő fogalmát, a rendkívüli munkavégzésre vonatkozó szabályokat. A munkajog tartalmazza a feyelmi és kártérítési felelősségre vonatkozó normákat, a bérezésre és a szakszervezetekre vonatkozó ismereteket is. Ez a jogterület a 19. században tömegtermelés nyomán, és a munkaadók önkényének ellensúlyozására jött létre. Központi szabályanyaga a munka törvénykönyvében olvasható, a közszolgálati tisztviselőkre és a közalkalmazottakra külön jogszabályok vonatkoznak. A jogághoz tartozik a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (a továbbiakban Hjt.) is.

Az *agrárjog* a földtulajdon, a földhasználat szabályait tartalmazza és a földhöz kapcsolódó jogokat. Vegyes jellegű jogág, sorolható a közjog területére is. Tartalmazza az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó joganyagot, a magángazdálkodók és gazdasági társaságok működését az agrárjog területén, a szövetkezetek, az erdőbirtokossági társulat, a hegyközség működését, a földek rendeltetés szerinti felosztását, a termőföld megszerzésére vonatkozó szabályokat, a védett természeti területekre vonatkozó joganyagot, a vadászati jog gyakorlásának szabályanyagát, valamint a vadkárokért való felelősséget.

A *nemzetközi magánjog* olyan magánjogi viszonyokat szabályoz, amelyekbe valamilyen nemzetközi elem vegyül. Arra a kérdésre válaszol, hogy különböző államok jogrendszerének ütközésekor mi legyen az alkalmazandó jog. Mivel jogrendszerek ütközését, azaz kollízióját oldja fel, szokás kollíziós jognak is nevezni. Vagyis a nemzetközi magánjog egyének vagy szervezetek határokon átnyúló polgári jogi viszonyaira vonatkozik.

1.4 A tudományterületek kapcsolata, állam- és jogtudomány, közigazgatás-tudomány, hadtudomány

Az állam- és jogtudomány (részletesen az előző alfejezetben) tárgya a társadalomtudományok közül a társadalom állami és jogi jelenségei, azoknak a társadalomban elfoglalt helye és szerepe, valamint egyéb társadalmi jelenségekkel való kapcsolata, működésük-

---

⁶ A jegyzet megírása alatt hatályba lépett új Polgári Törvénykönyv a családjog joganyagát magába olvasztotta.

nek és fejlődésüknek törvényszerűségei. Az állam- és jogtudomány foglalkozik többek között alkotmányjoggal, büntetőjoggal és a közigazgatási joggal is.

Az említett *közigazgatási jogot*⁷ (részletesen az előző alfejezetben) azon jogszabályok alkotják, amelyek az alkotmányjogi szabályozás keretei között a jogalanyok és az állam közötti viszonyokat, vagyis a társadalom tagjai és szervezetei magatartásának befolyásolására állami közhatalom (impérium) birtokában nagyrészt jogalkalmazás (jogérvényesítés) útján végzett szervezést, döntés-előkészítést, döntést és végrehajtást szabályozzák, és amelyek érvényesítésében (és nemritkán megalkotásában is) a közigazgatási szerveknek szerepe van. A közigazgatási jog jogághoz a közigazgatási anyagi (jogalanyok magatartását előíró jogszabályok), közigazgatási alakí (a jogalanyok magatartásának kikényszerítését és ösztönzését, valamint a közigazgatás működési rendjét előíró jogszabályok) és közigazgatási szervekre vonatkozó szervezeti jogszabályok tartoznak.

A *hadtudomány* a világ minden államában művelt tudományág, amelynek tárgya a Magyar Katonai Lexikon szerint szoros értelemben a háborúban a fegyveres küzdelem vizsgálata, tágabb értelemben a hadviselés, a fegyveres küzdelem előkészítésének és megvívásának törvényszerűségeit, elveit és gyakorlatát vizsgáló ismeretrendszer. A hadtudomány az antik Görögországban alakult ki, és a filozófiából vált ki. Az ókori görögök és rómaiak is rendszerbe foglalták, és a mai napig szoros kapcsolatban van más, gazdasági, és műszaki tudományterületekkel. Ilyenek a társadalom-, természet- és műszaki tudományok azon ágai, amelyek hatnak a hadtudomány fejlődésére (számukra követelményeket fogalmaz meg, illetve felhasználja azok eredményeit), valamint azoknak elvi és gyakorlati segítséget nyújt. Legszorosabb kapcsolatban⁸ van a védelemgazdasággal, katonai szociológiával és pszichológiával, a jogtudományon belül a hadijoggal, katonai közigazgatással, katonaföldrajzzal és katonai térképészettel, a haditechnikával, katonai közlekedéssel, katonai egészségüggyel és a katonai meteorológiával. A Cambridge Enciklopédia szerint a hadtudomány⁹ (military science) a hadviselés és annak stratégiai, taktikai és logisztikai elveinek elméleti tudománya. A mai hadtudomány tárgya¹⁰ a háború elkerülésének és a konfliktusoknak katonai eszközökkel való megoldása, valamint fegyveres küzdelmek vizsgálata. A mai magyar hadtudomány foglalkozik¹¹ a hadtudomány általános elméletével, a hadművészet elméletével (ezen belül hadászattal, hadműveleti vezetéssel, harcászattal), katonai vezetés elméletével, haderőszervezés elméletével, katonai kiképzés és nevelés elméletével, fegyveres erők hadtápjának elméletével, valamint hadtörténelemmel.

⁷ *Közigazgatási alapvizsga* i. m. 62.

⁸ BOGNÁR Károly – MÓRICZ Lajos – MÓROCZ Lajos: *A hadtudomány értelmezése és helye a magyar tudományos életben*. Hadtudomány 1992/1. Budapest, 1992. 46.

⁹ Cambridge Enciklopédia, Maecenas Kiadó 1992. 544.

¹⁰ BOGNÁR K. – MÓRICZ L. – MÓROCZ L.: i.m. 46.

¹¹ BOGNÁR K. – MÓRICZ L. – MÓROCZ L.: i.m. 46.

1.5 A világ főbb jogrendszereinek bemutatása: a precedenselvű (angolszász) és a kötött (német-porosz) jogrendszer

Az angol történelem specifikus körülményeket teremtett a jogfejlődés számára. A legfontosabb jellegzetesség, hogy az angol precedensjogi rendszerben (Common Law) a korábbi esetekben hozott döntések lényeges tartalommal, kifejezetten jogforrási jelleggel bírnak. Az Oxfordi Egyetemen (University of Oxford), Anglia vezető egyetemén 1096 óta¹² folyik oktatás, és több száz éve (angol) jogot is tanítanak, bár önálló kari keret csak 1872-ben nyert a jogászképzés.¹³ Ennek oka, hogy a jogász hivatás gyakorlásához nem volt előírva a jogvézettség, és a szakmai képzés az úgynevezett Innekben,¹⁴ azaz az európaihoz hasonló a céhszerű társulásokban, gyakorlatias jelleggel folyt. A jogászképzés előbbi formája miatt is a jogtudomány periférikus tudományág volt, és a jogfejlesztés igényeit a bíróságok elégitették ki, egymásra építve és rendezve több száz év esetjogát (precedensjog, vagy angolul case law). Az angol jogban a bíró a kontinentális jogrendszerben tapasztaltaknál sokkal aktívabb szerepet vállal jog alakításában és alkotásában. „Az angol jog különlegessége tehát abban van, hogy kifejlődött egy elmélet az előzetes döntések (precedensek) lényegéről és alkalmazásáról, és bizonyos szabályok is létrejöttek a bírónak a meglévő előzetes döntésekhez való kötöttségéről. Egy „precedens” jelentősége a hagyományos elmélet szerint először is abban van, hogy bizonyítja, hogy egy bizonyos jogszabály létezik, tudniillik az, amely alapján az ügyet eldöntötték... Hiszen a Common Law is szabályokból áll, de ezeket nem a törvényekből lehet nyerni, hanem precedenseket kell találni.”¹⁵ A Common Law-ban is megvannak természetesen a jog alkalmazásának és alkotásának sajátos elméletei és szabályai. A két legfontosabb a „stare decisis” és a „ratio decidendi”. A stare decisis a bíró precedenshez kötöttségét jelenti, amely alapján tekintendő a bírói jog jogforrásnak: minden hasonló esetben a bíró kötve van a precedenshez. A ratio decidendi pedig megmutatja, hogy az adott döntés melyik része tekintendő a továbbiakban jogforrásnak, „ezáltal a precedensben nem a konkrét döntés a lényeges, mely csak az adott esetre vonatkozik, hanem a szabály, amelyet mint jogilag döntő szempontot a konkrét döntés hordoz, és amelyből az levezethető: ez az úgynevezett ratio decidendi.”¹⁶ További jellemzője a Common Law-nak az esküdtszékek részvétele az igazságszolgáltatásban.

A kontinentális jogfejlődés (Nyugat-Európa és Kelet-Közép-Európa) gyökereit a nyugat-európai történelmi fejlődést szem előtt tartva kell megközelíteni (részletesen a 2.4. alfejezetben). Nyugat-Európában a 12. századtól tevékenykedtek úgynevezett praktikusok, akik ismereteikre a gyakorlat során tettek szert. A pénzügyi viszonyok fejlő-

¹² <http://www.ox.ac.uk/about/organisation/history> (Oxfordi Egyetem hivatalos honlapja)

¹³ J. AUSTIN: *On the Study of Jurisprudence*. In: Lectures on Jurisprudence.

¹⁴ Frederick G. KEMPIN, Jr.: *Historical Introduction to Anglo-American Law USA*. West Publishing Co. 1990.

¹⁵ Helmut COING: *A jogfilozófia alapjai*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996. 237.

¹⁶ H. COING: i. m. 237.

dósével és az abszolút monarchiák centralizációs törekvései miatt a korlátlan hatalommal rendelkező uralkodó fizetett hivatalnoki apparátusának egységes jogrendszerre volt szüksége. Ezt a folyamatot a polgári forradalmak fejlesztették tökélyre, amelyek hatására a jogszabályokat törvénykönyvekbe (1794-ben a porosz Das Allgemeine Landrecht, a 1804-ben a francia Code Civil, valamint 1812-ben az osztrák Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) foglalták. A hivatalnokok közül a jogász réteg kialakítása és képzése egyetemeken zajlott, amelyeket az alapvető (septem artes liberales) és a magasabb tudományok (theologia, medicina, iurisprudentia) művelésére és tanítására hoztak létre, de az elméleti oktatás sokkal hangsúlyosabb volt, mint az angol egyetemeken (például Oxford, Cambridge). A bírászkodást nem esküdtek, hanem általában hivatásos bírák végzik. A kontinentális jogrendszerben is van jelentősége a bírói joggyakorlatnak, de ez összehasonlíthatatlanul kisebb (például korábbi bírósági döntésekhez az illetékes bíróság nincs kötve), mint a Common Law-ban.

2. FEJEZET

A jog fogalma és kialakulása

2.1 A jog az ősi társadalmakban¹⁷

A jog kialakulása társadalmi szükségszerűség, amelynek elmaradása az adott társadalom elmaradottságához, majd szükségszerűen pusztulásához vezetett. De miért elengedhetetlen a jog a társadalom fennmaradásához? Mert a jog, és ezzel összefüggésben az állam, a társadalom és az egyén számára a törzsi-nemzetségi társadalmaknál összehasonlíthatatlanul hatékonyabb védelme biztosít. A jogrendszer (ki)alakítása a vezető osztály privilégiumát képezte, ezáltal stabilizálta, sőt mélyítette is a társadalmi egyenlőtlenségeket, ezáltal osztályjellegű társadalmi jelenséggé vált. A legfontosabb célja a család, házasság, az egyén társadalmi helyzetének, az ősi közösségi tulajdon, konfliktuskezelési mechanizmusok (például bosszú), a büntetési rendszer szabályozása és keretek közé szorítása volt. A család a matriarchális jellegről a patriarchális jellegűre változott. Az egyén társadalmi helyzetét egyre pontosabban szabályozta, és háttérbe szorultak a törzsi-nemzetségi jegyek. Az ősi társadalmak tulajdonjoga a jelenlegi közös tulajdonhoz állt a legközelebb. Az egyénen és a nemzetségen esett sérelmet nem követte minden esetben (vér)bosszú, hanem azt bizonyos esetekben kompenzálni (megváltani) lehetett. Babilon, AsszírIA, az ókori zsidó, antik görög és római, valamint néhány további állam kivételével az ősi társadalmakban hiányzott viszont a nemzetségtől elkülönült állami szervet, amely a közhatalom birtokában a jogot kikényszeríthette, egyben érvényesülését garantálhatta volna, ezáltal a mai értelemben vett jogrendszerről sem beszélhetünk. Az ősi normarendszer nem pontos, erőteljesen partikuláris (területenként változó) volt. Ugyanez igaz a szankciórendszerükre is. Normarendszer nem volt közismert és ez alkalmazási vitákat gerjeszthetett. Tisztázatlan volt, hogy a normarendszert ki változtathatja meg, hiszen a „jogalkotás” jogosultjai is tisztázatlanok voltak és vegyültek a vallásos világképpel: a jogot az isteni parancsolat részeként fogták fel.

2.2 A jogfejlődés ázsiai, antik és germán útja¹⁸

Az állam és a jog kialakulásának ázsiai útja. A jogfejlődés első lépcsőfokaként az ázsiai utat kell megemlítenünk, amely nemcsak Ázsia területén volt jellemző, bár a legko-

¹⁷ SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

¹⁸ Az alfejezet megírásához és a jogfejlődés szakaszolásához Szilágyi Péter: *Jogi alaptan* című idézett művét vettem alapul, 66–100.

rábban itt következett be, hanem Amerikában és Egyiptomban is megfigyelhető volt. Egyik klasszikus példája Mezopotámia. Ez a fejlődési út a folyó völgyekben letelepedő földművelő népek által jött létre, kiindulópontja a törzsi-nemzeti társadalom volt, amely vérségi alapon is szerveződött, és amit jellemezte a munkamegosztási viszonyok kialakulása. Jellemezte a korszakot a *föld közösségi tulajdona*, valamint a vallás és más normarendszerek szoros együttélése, az egyházi arisztokrácia kivételes hatalma. A *faluközösségek*¹⁹ saját szükségletüket termelték ki, a többletet az állam elvonta adóztatással. A faluközösségi forma a későbbiekben *városközösséggé*²⁰ alakult, ami egy magasabb szintű szerveződés volt, több faluközösség összefogásával, ez a 4. évezred végére tehető. A város katonai, közigazgatási és politikai alapegységként egyaránt funkcionált. Ekkoriban a hivatalnokai és a papi arisztokrácia hatalma volt meghatározó, ezt a szerveződést már félállamnak is szokták nevezni.²¹ A harmadik szakasza az ázsiai államnak a *despotikus monarchiák*²² kialakulását jelentette, amikor is a közösségi földtulajdon a despota tulajdonként jelent meg, az uralkodót mint isteni lényt tekintették, növekedtek az államban az adóterhek. A föld ebben a korszakban a despota, a templomgazdaságok és a szolgáló arisztokrácia tulajdona volt. A társadalmi rétegződés már ekkor megfigyelhető volt, a hódítások által kialakult a rabszolgák rétege is. A jog a többi normarendszerrel keverve létezett mint szokásjog. A vallási hiedelmek és az egyházi elemek meghatározóak, a jog és a vallás együtt éltek. Az ázsiai út fejlődését segítette, hogy a földművelés megszervezése és az öntözés szervezettséget igényelt az emberek részéről. Az ázsiai termelési mód államai azonban védekezni is kényszerültek a külső támadásokkal szemben, tulajdonképpen az eredetileg kialakult ázsiai államok hódítás áldozatai lettek, és az új hódító átvette a már kialakult hatalmi és társadalmi struktúrát. Jellemzője, hogy megjelent a néptől elkülönült közhatalom, az állam és egyház szorosan együtt éltek.

*Az állam és a jog kialakulásának antik útja. „Az ázsiai fejlődési út megléte előfeltételt képez az antik állam létrejöttéhez, a germán állam típusa pedig a hanyatló Nyugat-római Birodalom jogintézményeire épül rá.”*²³ Jellemzője a magánbirtok és a föld közösségi tulajdonban létének együttes mivolta, valamint a közélet nemzeti szervezettsége. Az antik társadalomhoz vezető út jellemzői az állattenyésztés és a katonai demokrácia. Bizonyos termékek tekintetében hiánygazdaság mutatkozott. Ezért erőszakosan léptek fel a termékcsere kezdeményezésében, amely aztán rablőháborúk sorozatában öltött testet. A háborúskodásnak a termőterületek növelése is indoka volt. A katonai demokráciában már nem jelenik meg a föld magántulajdona, éppen ezért megnő az ingó magántulajdonok jelentősége. A mindennapokat áthatotta a katonai szellem, vagyis a társadalom

¹⁹ SZILÁGYI P.: i. m. 67–69.

²⁰ SZILÁGYI P.: i. m. 70–71.

²¹ Ebben a felfogásban állam és jog együtt fejlődik, létezik azonban ettől eltérő felfogás is, Paczolay Péter szerint államról csak az abszolút monarchiától beszélhetünk. EGRI-KOVÁCS KRISZTIÁN: Állam- és szuverenitáselmélet I. http://jesz.ajk.elte.hu/egri44.html#_ftnref48 (Letöltve: 2014. 03. 25.)

²² SZILÁGYI P.: i. m. 71.

²³ EGRI-KOVÁCS K.: i. m.

militokratikus jellege. Ez gyakorlatozást, készülődést jelentett, és az ifjúság nevelésének alapját. A *militokrácia*²⁴ arra is utal, hogy a társadalmi elismertséghez katonai sikerek kellettek, vagyis kialakult a harcosok uralma. A háborúban alávetettek révén felhígult a vérségi társadalom, a nemzetségek már nemcsak a rokonokat fogták össze. A korszakot is jellemezte a társadalmi rétegződés és a vagyoni differenciálódás, itt elsősorban az ingó vagyontárgyakat és az állatállományt kell megemlíteni. A korszakban tehát a törzsi-nemzetségi társadalmak primitív demokráciái felbomlottak, és kialakult a katonai demokrácia. Ezt a korszakot sem szokás még tulajdonképpen államnak nevezni, csak pszeudo²⁵ államnak, ami az állammá válás útját fémjelzi, mert a hatalmi viszonyok már jelen vannak, ugyanakkor kell az állam fogalmához a letelepedés is.²⁶ Több nép életében kimutatható a történelem folyamán a katonai demokrácia léte. Jelentősége a germán állam- és jogfejlődés előkészítésében rejlik, amelyhez a meghódított földművelő népekkel való keveredésre volt szükség. *A katonai demokráciát az antik és a germán út ázsiaiától eltérő előzményének is tekinthetjük, illetve az ázsiai út és a katonai demokrácia kölcsönhatásának.*²⁷ Az antik államfejlődéssel kapcsolatban (Athén, Spárta) meg kell említeni, hogy kedvezőtlenek voltak a domborzati viszonyok, de virágzott a távolsági kereskedelem, fejlett volt a pénzgazdálkodás és a tengeri hajózás. Kedvező feltételek voltak a teraszos kertműveléshez és az állattenyésztéshez. A föld jórészt közösségi tulajdonban volt, de jellemző volt a közösségi földek családi birtoklása és a családi gazdálkodás. Az arisztokrácia a közvetítő kereskedelmet fokozatosan kialakította, megindult a vagyoni differenciálódás az arisztokrácián belül is. Az antik állam élén hadvezér és a király állt. A király hadvezéri, főpapi és bírói funkciót tölthetett be. Ezek a társadalmak már szemben a korábbiakkal, területi alapon szerveződtek, és kialakult a néptől elkülönült közhatalom is. A későbbi fejlődés során az adósrabszolgáság intézménye eltörlésre került, és helyette az idegenek, leigázottak és hadifoglyok magánrabszolgává válása figyelhető meg tömegesen. A rabszolga-utánpótlások miatt a hódító háborúk állandóvá válásával a poliszdemokrácia mindinkább despotikus jellegű katonai diktatúrává alakult.

Az állam és jog fejlődésének germán útja. Ennél a fejlődési útnál a feudális államról beszélhetünk, onnan kapta elnevezését, hogy a germán törzsek katonai demokráciája alakult át állammá, de más népek is ezen az úton jutottak el az államalapításhoz, így a magyarok is. Ezen fejlődési fok kialakulásához is kellettek a korábbi államalakulatok. A közös kiindulópont a faluközösség és a katonai demokrácia voltak. Megemlítendő a *Római Birodalom válsága előzményként*, jellemző sajátosságként pedig a mezőgazdasági termelés és a föld jelentősége. A Római Birodalom válsága a rabszolgapártás válságának kiteljesedését jelentette, de a birodalom roskadozott a magas adóterhek alatt is. A Római Birodalom összeomlásával a föld magántulajdonba került, a köztulajdon pedig eltűnt. Harmadik indokként megemlíthető, hogy a germán törzsek adták meg a végső lökést

²⁴ SZILÁGYI P.: i. m. 79.

²⁵ SZILÁGYI P.: i. m. 81.

²⁶ SZILÁGYI P.: i. m. 81.

²⁷ SZILÁGYI P.: i. m. 77.

a Birodalom széthullásának, mert rendszeres rabló-hadjárataikkal be-betörték a Római Birodalomba, majd letelepedtek, és a meghódított lakosságot uralmuk alá hajtották. Természetesen itt is jellemző a néptől elkülönült közhatalom, az adóztatás és a területi szerveződés.²⁸ Ez az út előfeltétele lesz a későbbiekben kibontakozó tőkés termelési módoknak és a modern állam és jog kialakulásának. A kezdetben meglévő rabszolgaságot a későbbiek folyamán felváltotta a *kizsákmányolt jobbágyság*. A földtulajdonosok alulról fölfelé építkező láncolatát *hűbéri láncnak* szokás nevezni, tehát a feudális társadalom rendkívül tagolt volt, erőteljes vagyoni differenciálódással. „*Ez a hűségi kapcsolat még a legbarbárabb körülmények között is — éppen a közös harc tényezőjénél fogva — egy elég erős és sok morális tényezővel átitatott kapcsolatot, hűségi kapcsolatot jelent.*”²⁹ Az emberek nem voltak egyenlők, *nyílt jogegyenlőtlenség* uralkodott. Az azonos rendhez tartozó emberek azonos jogokkal, kötelességekkel rendelkeztek, például az állami élet vagy a büntetőeljárás területén, vagyis a korszak a *rendiséggel* jellemezhető.³⁰ Ezek ellen a kiváltságok ellen tiltakozik majd nagy erővel az éledező polgárság az 1700-as évek végétől, illetve az 1800-as évek során lezajló forradalmak. A korszakot jellemzi a *földesurak uralma*. Ekko-riban jogi széttagoltság volt, vagyis *jogi partikularizmus*,³¹ ami arra utalt, hogy nem volt országosan egységes jog vagy törvénykönyv, hanem országrészenként eltérő jogszokások uralkodtak. (Ennek felszámolására íródott például a Werbőczy-féle Tripartitum, amely az ország három részre szakadásakor is az egységet biztosította.) A földdel politikai hatalom is járt, a feudális nagybirtokosok testesítették meg a decentralizált államhatalmat, vagyis nem csupán gazdálkodtak, de adóztattak, és a bírászkodás jogával is rendelkeztek. Ezt a fajta szabadságukat *immunitásnak* is szokás nevezni.³² Vagyis sérthetetlenek voltak a saját területükön, és nem kellett tartaniuk a király beavatkozásától. Mivel a tulajdon meghatározó eleme volt a hatalomnak, a városok, a céhek és a községek is rendelkeztek bizonyos hatalommal. A világi és az egyházi uralom egyaránt meghatározója a korszaknak, az *egyháznak kiemelendő a szerepe a világnézet meghatározásában*, de jelentősége volt az inkvizíció és a büntetőeljárásban alkalmazott bizonyítási módok kapcsán is. Az egyház és a világi hatalom küzdelmében hol az egyház, hol az állam került ki győztesen, az abszolút monarchiák kialakulásával azonban az állam elsődlegessége győzött. Bibó szerint „*ez a fejlődés az, ami Európában — a görög-római megalapozás után — a keresztény középkorral kapott egy különösen nagyon erős stimulust, és az újkorban — éppen a keresztény egyházi fonalak elvágása által és azoktól önállósodva — egy különösen nagy lendületet, az európai szabadságmozgalmakban.*”³³ A feudális állam fejlődését Szilágyi Péter négy szakaszra bontja:³⁴

²⁸ SZILÁGYI P.: i. m. 94.

²⁹ SZILÁGYI Sándor: *Bibó István*. Magyar Panteon, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2001. 336.

³⁰ SZILÁGYI P.: i. m. 96.

³¹ SZILÁGYI P.: i. m. 95.

³² SZILÁGYI P.: i. m. 95.

³³ SZILÁGYI S.: i. m. 323.

³⁴ SZILÁGYI P.: i. m. 98–100.

1. A *korai feudális állam*, amikor még az átmenet jegyei jellemzőek, jelen van a rabszolgák rétege.
2. A *feudális széttagoltság állama*, amikor a feudális nagybirtokosok uralma már meghatározó, megjelenik az immunitás intézménye. A király mint legfőbb hűbérúr funkcionált, és a „feudális anarchia” kifejezéssel is jellemzett ez az időszak.
3. A *rendi-képviselési monarchia*, amikor az uralkodó egyre erőteljesebbé válik. A hatalmat a rendekkel együtt gyakorolja, a rendi gyűléssel együtt. A rendi gyűlések állandóvá válnak. Visszaszorul kissé a jogi partikularizmus.
4. Az *abszolút monarchia*,³⁵ ami a centralizáció további növekedését jelenti, mivel a polgárság és a köznemesség is érdekelt volt ebben, a nagy hűbérurak hatalmának elnyomása érdekében. A korszakban megjelenik a *hivatalnokapparátus* és a *jól képzett zsoldoshadsereg*, tovább erősödnek az áru- és pénzvviszonyok. Ez a korszak is átmenet abban az értelemben, hogy a polgári állam előkészítésének jegeit mutatja, vagyis a modern állam- és jogfejlődésbe való átmenetet.

Bibó István szerint „több mint kétezer éves európai erőfeszítés áll mögöttünk az állam céljának a közösség, az összesség, a tisztesség, a jó szolgálatába való állításáról, az államnak az erőszak csökkentésére irányuló funkciójáról.” Ebben a felfogásban az állam és a jog fejlődését együtt értelmezzük, azonban más nézetek szerint az állam és a jog nem együtt fejlődött, így *Moór Gyula* jogfilozófus szerint „egy meghatározott tételes jogrendszer léte és tényleges érvényesülése szükséges ahhoz, hogy államról beszélhessünk.”³⁶

2.3 A prekapitalista társadalomfejlődés³⁷

A prekapitalista, az ázsiai, antik rabszolgatartó, és feudális társadalmak létrejöttét jellemzi a törzsi-nemzetiségi társadalomtól elváló hatalmi szervezet létrejötte, illetve ennek el látására az adóztatás bevezetése, valamint a népesség vérségi szerveződése helyett a területi szerveződés. Az állam és ezzel egyidejűleg a jog kialakulásának legfontosabb feltétele a nomád életforma feladása, az állandó letelepedés és a földművelésre való áttérés volt, ezáltal a legfontosabb termelőeszköz a (termő)föld lett. A prekapitalista állam intézményi fejlődésével a közvetlen végrehajtásban részt nem vevő vezető pozíciók elkülönültek, majd állandósultak. Az irányítás, a munkamegosztás és a termelőeszközök fejlődésével megjelent a terméktöbblet, amellyel lehetővé váltak a közösségek közötti cserekapcsolatok. Ezek a természetes szaporodással még intenzívebbé váltak. A tulajdon és vagyoni viszonyok teljesen átrendeződtek, a társadalmi különbségek kiélezettebbé váltak.

³⁵ Az abszolút monarchiáról írt TAKÁCS Péter is: *Államtan*. Corvinus, Budapest, 2011. 129.

³⁶ MOÓR Gyula: *Jogfilozófia*. Jegyezte: Püski Sándor Dr. Moór Gyula egyetemi ny. r. tanár előadásai után, Püski Kiadó, Budapest, 1994. 200.

³⁷ SZILÁGYI P.: i. m. 100–101.

2.4 A modern állam és jog kialakulása³⁸

A modern állam és – ezzel szoros összefüggésben – a modern jog kialakulásának előzménye egészen a nyugat-európai feudalizmusig nyúlik vissza. Ebben az időszakban az uralkodó osztály tagjai egyben az állami apparátus vezetői is voltak, ezért az állami döntések szükségszerűen az uralkodók érdekében születtek. A közélet és a magánélet, valamint az állam és az egyház összefonódott. A modern politikai állam kialakulásának első lépése volt politika elvilágiasodása, más néven a szekularizáció. Az erdélyi országgyűlés már 1558-ban kimondta és a mindenkori erdélyi fejedelmekkel elismertette a 4 bevett vallás (katolikus, evangélikus, református, valamint unitárius) szabadságát. A kálvinizmus határozottan elválasztotta az államot és egyházat, amely a mai napig egy modern állam létének talpköve. A protestáns egyházak által megkövetelt puritán életforma elősegítette az anyagiak felhalmozását, amelynek a polgárság megerősödésében lesz később jelentősége. A kézművesség már a hűbéri társadalomban elkezdett fejlődni, amely a (termék) kereskedelem beindulását ösztönözte, mely az áru- és pénzvviszonyok kibontakozásához vezetett. A feudális járadékot ugyanis nem csak természetben, hanem egyre inkább pénzben is szolgáltatták. Egyik oldalon jelentős tőke halmozódott fel, másrészt a termelők termelőeszközöktől történő megfosztásával a gazdálkodás ezután nem kizárólag gazdaságon kívüli kényszeren, hanem egyre inkább gazdasági kényszeren nyugodott, hiszen a bérmunkások osztályát pusztán gazdasági kényszerrel (önmaguk eltartásának kényszere) termelőmunkára lehetett kényszeríteni. A meggyengült nemesség a 15–16. században önmagában nem tudta volna a parasztfelkeléseket elfojtani, ezért királyaikhoz fordultak segítségért, akik megvédték a nemességet, de nemesek biztonságáért „cserében” saját hatalmukat és vagyonukat növelték, amely az abszolút monarchiák kialakulásához vezetett. A király a továbbiakban nem első az egyenlők között (primus inter pares), hanem abszolút uralkodó volt. Az abszolút monarchia az állami egység megteremtése érdekében egységes (jogi) szabályozás kialakítására törekedett. A jogrendszert egységesítették, a jogszolgáltatást pedig centralizálták. Az abszolút uralkodónak hatalmának gyakorlásához szüksége volt nagy létszámú, fizetett, állandó, szakképzett és csak az uralkodótól függő hivatalnoki apparátusra is. A modern és „racionális állam irányába történő fejlettségnek a hordozói mindenütt iskolázott jogászok voltak” (Max Weber). A tűzfegyverek elterjedésével és hatásfokuk javulásával a nemesi lovasság a harcmezőn is visszaszorult, és helyüket az uralkodónak engedelmeskedő zsoldoshadsereg vette át. A katonaságtól elkülönült a rendőrség, amely segítségével az uralkodó a társadalmi életet is ellenőrzése alá kívánta vonni. Létrejött a diplomáciai apparátus is. A fizetett és csak a királynak engedelmeskedő hivatali apparátussal az uralkodó felszámolta a helyi hatalmak (nemesség) erőszak-alkalmazási jogosultságát a nemesség saját birtokain is. Az uralkodó többé nem saját birtokának termelőerejére, hanem az adott ország adójára támaszkodott. Az abszolút monarchiák támaszkodtak a polgárságra, amely további erősödésükhöz és a későbbiekben polgári forradalmakhoz vezetett. A polgári forradalmak

³⁸ SZILÁGYI P.: i. m. 102–117.

megszüntették az utolsó hűbéri kötöttségeket, a feudális földtulajdon magántulajdonná alakult, és a továbbiakban kereskedelem tárgya lehetett, valamint az ipar céhes jellege teljesen megszűnt. A fentiekkel a gazdaság és politika, valamint a polgári társadalom és a politikai állam teljesen elvált egymástól. Az egyén egy bizonyos társadalmi osztályba tartozásának nem volt köze a származásához, csupán a gazdasági különbségek döntöttek. A közélet (politikai, hivatali szereplés) és a magánélet (vallási, családi és kulturális élet), ennek következményeként a közjog és magánjog elvált egymástól. Kialakult az államapparátus sajátos formája, a bürokrácia, amelyben fizetett, szakképzett, hierarchikus rendben főfoglalkozású hivatalnokok szolgáltak. A modern állam pedig a modern jog kialakulását vonta maga után. Az adott ügyeknek és igényeknek nem a materiális igazságnak kellett elsősorban megfelelniük, hanem hatályos jogszabályoknak (formalizáltság). Ennek hátránya, hogy ez érdeksérelmet is okozhatott, de összehasonlíthatatlanul jelentősebb előnye a kiszámíthatósága, azaz a jogbiztonság volt. A modern jognak a mai napig ismérvei a személyi szabadság, magántulajdon, politikai szabadság jogi garanciáinak bevezetése, valamint az állam hatalmának korlátozása, amelyek a polgári forradalmak vívmányai. Kialakultak a politikai pártok, érdekképviselői szervezetek, sajtó, amelyeknek napjainkban is feladata a polgári társadalom és a politikai állam közötti közvetítés.

3. FEJEZET

A jogi norma és a jogforrás fogalma

3.1 A jogi norma fogalma, elemei

A jog a társadalmi szabályozók, normák egyik típusa. A jogot sokan, sokféleképpen definiálták már, de legáltalánosabban elfogadott meghatározás szerint a jog magatartási szabályok összessége, (vagyis normák összessége, normarendszer) amelyeket az állami szervek bocsátanak ki. A joghoz állami kényszer kapcsolódik, vagyis a jog az állam által kikényszeríthető, kötelező.³⁹ A jog jelen van valamennyi társadalmi alrendszerben, hozzátehetjük, hogy a jog a történelmi fejlődés eredményeképpen jött létre, vagyis történelmi objektiváció. A jog feltételül meghatározhatjuk még a jogkövetést, mert nem jog az, amit senki sem követ, hozzátehetjük természetesen, hogy a legtökéletesebb jogrendszerben is vannak olyanok, akik nem követik a jogot. *A jogi norma a jog legkisebb egysége,*⁴⁰ *amelyik magatartásszabályt fejez ki, vagyis logikai egység.*

A jogi normákat szokás funkciójuk alapján két fő csoportra osztani: vannak az alaki és az anyagi jogi normák. *Az anyagi jogi normákban*⁴¹ megnyilvánul a társadalmi viszonyok rendezésére, az állami célok megvalósítására irányuló állami akarat. Ezek szabályozzák a természetes személyek életviszonyait, és a különböző szervezetek működési viszonyait.

Az anyagi jogi normák típusai:

- feladatot megszabó normák;
- hatáskört megállapító normák;
- szankcionáló normák;
- jogokat és kötelezettségeket megállapító normák.

Az alaki jogi normák⁴² funkciója ezzel szemben az, hogy az anyagi jogi normák érvényesülését biztosítsák, vagyis ezek az eljárási szabályokat tartalmazó normák. Ilyen

³⁹ Ezt a gondolatot maga az Alaptörvény is tartalmazza: „Az Alaptörvény és a jogszabályok érvényre juttatása érdekében kényszer alkalmazására az állam jogosult.” C) cikk (3) bekezdés.

⁴⁰ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: *Jogi alapismeretek*. BGF, Unió Kiadó, 19.

⁴¹ *Közigazgatási jog*. Záróvizsga-felkészítő segédlet, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék, Debrecen, 2012. 6. http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/kozigazgatasi/zrovizsga_felkaszit_2012-vgleges.pdf (Letöltve: 2014. 04. 06.)

⁴² Van olyan nézet, ahol a szervezeti normákat külön csoportba sorolják. *Közigazgatási jog* i. m. 2012. 6.

KALAS TIBOR: *A közigazgatási jog alapfogalmai*. 14.

<http://www.jogikar.uni-miskolc.hu/download.php?fileName=/projectSetup/files/koi/kozig1/kozigazgatasi-jog-alapfogalmai.pdf>, (Letöltve: 2014. 04. 06.)

például a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.), a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.), vagy például a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.).

Az alaki jogi normák típusai:

- az ügyrendi normák;
- az ügyviteli normák;
- a hatósági vagy a külső eljárási normák;
- a belső eljárási normák;
- a szervezeti normák.

Ügyrendi normák rendezik például a testületek üléseinek rendjét, *az ügyviteli normák* az ügykezelési szabályokat tartalmazzák, *a hatósági eljárási normák*: a közigazgatási szervek hatósági eljárása során alkalmazott eljárási normák, *a belső eljárási normák* azok, melyek a közigazgatási szervek egymás közti, hierarchikus irányító tevékenységét érintik, *a szervezeti normák* pedig a szervezetek belső felépítését, struktúráját vagy szervezet létrehozását határozzák meg.⁴³

A jogi norma szerkezeti elemei három részre oszthatóak: a tényállás, a rendelkezés és a következmény részre. A jogi normák megalkotásakor a jogalkotónak figyelemmel kell lenni arra, hogy az adott állam társadalmi-gazdasági viszonyaihoz igazodjon a jogalkotás, vagyis ne hagyja figyelmen kívül az aktuális viszonyokat.⁴⁴

A jogi norma tehát a jog legkisebb önálló egysége, amely az előbb elmondottak alapján három szerkezeti egységre osztható:

- hipotézis (tényállás, feltétel);
- diszpozíció (rendelkezés); és
- jogkövetkezmény.

A *hipotézis* azokat a feltételeket tartalmazza, amelyek bekövetkezése esetén a jogalkotó által a jogi normában meghatározott magatartást kell vagy tilos tanúsítani.⁴⁵ Vannak olyan normák, ahol nem különíthető el a hipotézis, ezek az úgynevezett *kategorikus normák*.⁴⁶ Ezek azt sugallják, hogy a normában meghatározott, kívánt magatartást minden körülmények közt tanúsítani kell, vagy tanúsítani tilos, ilyen például az egyes bűncselekmények tényállása.

Azon tények összessége, melyekhez a joghatás fűződik, a tényállás.⁴⁷ A jogi norma rendelkezéseit tehát akkor kell a gyakorlatban alkalmazni, ha a konkrét eset megfeleltethető a tényállásban foglaltaknak. A két tényállás összevetése bizonyítás segítségével

---

⁴³ KALAS TIBOR: i. m.

⁴⁴ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 20.

⁴⁵ SZILÁGYI P.: 1997. i. m. 190.

⁴⁶ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 21.

⁴⁷ A tényállás kifejtéséhez felhasználtam: GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 21.

történik, így felmerül a kérdés, hogy kinek van bizonyítási kötelezettsége. Annak van általában bizonyítási kötelezettsége, aki a jogi normára hivatkozik. Vannak azonban a jogban olyan esetek, amikor megfordul a bizonyítási teher, ilyen eset a vélelem.

A vélelem tulajdonképpen feltevés a jogban, ez esetben valóságnak elfogadott feltevésről van szó. Vagyis például az ártatlanság vélelménél, amely a leghíresebb vélelem, feltételezzük, hogy a terhelt ártatlan, amíg bűnössége kétséget kizáróan be nem bizonyosodik. A vélelmek egy része ellenbizonyítással megdönthető, ezek az úgynevezett megdönthető vélelmek (praesumptio iuris), míg a megdönthetetlen vélelmeknél (praesumptio iuris et de iure) az ellenbizonyítás tilos. Ezek a szabályok tulajdonképpen *jogtechnikai egyszerűsítések*, melyeket a jogalkotó az eljárások egyszerűbb lefolytatása érdekében iktatott a jogba.

A vélelmet meg kell különböztetnünk a fikciótól (*fictio*), mert a vélelemnél vagy megtörtént a valóságban a vélelmezett tény, vagy nem, ezzel szemben a jogalkotó tudja fikció esetén, hogy mi a valóság, de erről nem vesz tudomást,⁴⁸ ez is egy jogtechnikai egyszerűsítés. „A fikció jogi értelemben valamely valótlan ténynek valósággént történő elfogadása a jog által.”⁴⁹ Például a cselekvőképtelenség miatt nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel.⁵⁰

A következő szerkezeti eleme a jogi normának a *diszpozíció*, amely tartalmazza azt a lényegi magatartást, amelyet tanúsítani kell, ha bekövetkezik a hipotézisben megszabott feltétel.

A diszpozíció *parancsot, tiltást vagy megengedést tartalmazhat*. A parancs lehet például az, hogy az ingatlan vevője köteles kifizetni a vételárat adásvétel esetén, tiltás például hogy az ingatlan bérlője nem adhatja el a házat,⁵¹ megengedő magatartás lehet például az, hogy a szerződést felmondhatja a szerződő fél. Megengedő normák a polgári jog területén nagy számban találhatók.

Az itt elmondottak alapján szokás megkülönböztetni a *kógens, diszpozitív és az imperatív* szabályokat. A kógens⁵² szabályok kötelezőek, ezektől a felek még egyező magatartással sem térhetnek el. Ha a hipotézisben leírt tényállás bekövetkezik, a jogviszony alanyainak tanúsítani kell a diszpozícióban leírt magatartást. Az imperatív szabályok arra utalnak, hogy a szabálynak a hipotézis keretei közt mindenképpen érvényesülnie kell, például ilyen szabály, hogy minden ember jogképes Magyarországon.⁵³ A jogi norma rendelkező része lehet végül diszpozitív, vagyis megengedő. Ebben az esetben a szabá-

⁴⁸ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 23–24.

⁴⁹ SCHMIDT Szilárd: *Vélelmek és fikciók a magyar polgári és büntetőjogban*. Jogi Fórum, 2011. [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/schmidt_szilard_velelmek_es_fikciok_a_magyar_polgari_es_buntetojogban\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/schmidt_szilard_velelmek_es_fikciok_a_magyar_polgari_es_buntetojogban[jogi_forum].pdf) (Letöltve: 2014. 04. 06.)

⁵⁰ Ptk. 2:14. § (2) A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata.

⁵¹ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 21.

⁵² A relatív kógens szabályoknál pedig akkor lehet eltérni a kötelező szabályoktól, ha azt jogszabály lehetővé teszi. Lásd: KALAS T.: i. m. 16.

⁵³ GREGÓCZKI E. – HALMAI G. – HEIMNÉ SZALAI E. – LENKOVICS B. – SZALAY L.: i. m. 22.

lyoktól a felek egyező akarattal eltérhetnek, tipikusan ilyen szabályok a polgári jogban a szerződésekre vonatkozó szabályok.

A jogi norma harmadik eleme a *jogkövetkezmény*, ha tehát a jogalanyok a hipotézisben foglalt feltétel bekövetkezése esetén nem tanúsítják a követendő magatartást, akkor állami kényszerrel is el lehet azt érni. A jogkövetkezmény egyébként háromféle lehet *szankció, jutalom és joghatás bekövetkezése*. A szankció kifejezést a hétköznapi életben is használjuk, jelentése büntetés. A szankció sújthatja az egyén szabadságát, személyét, vagy vagyoni jogait. A jogkövetkezmény lehet jutalom is, például illetékmentesség. A harmadik jogkövetkezmény pedig a joghatás beállása, amikor is a jogalany számíthat arra, hogyha a megfelelő magatartást tanúsította, akkor az állam biztosítja számára a jogvédelem lehetőségét. A felosztás két részre is osztható, ekkor a jogkövetkezmény joghatás vagy szankció. „A joghatás a megengedő diszpozíciókhoz kapcsolódik, de kapcsolódhat parancsoló vagy tiltó diszpozícióhoz is. A joghatás lehet anyagi vagy jogi előny vagy jogvédelem.”⁵⁴

3.2 A jogforrási rendszer

Jogforrás alatt kétféle dolgot érthetünk: egyrészt a jog megalkotóját, a jogalkotó hatáskört, (úgynevezett *anyagi jogforrás - fontes essendi*) másrészt a keletkezett jogszabályokat és más szabályzókat (*alaki jogforrás - fontes cognoscendi*).⁵⁵ Mi ebben a fejezetben a jogszabályokkal és más jogi szabályzókkal foglalkozunk. A hatályos Alaptörvény meghatározza, hogy mely szervek jogosultak jogszabályt alkotni. Az Alaptörvény a következőképpen fogalmaz: *T) cikk: (2)* Jogszabály a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete. (3) Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

Az Alaptörvény rendelkezik a jogforrási rendszer legfőbb elvéről, a *jogforrási hierarchiáról* is, melynek értelmében az alacsonyabb szintű jogszabály nem lehet ellentétes a magasabb szintűvel. Az Alaptörvénnyel mint legmagasabb szintű jogi normával semmilyen szabályozó nem lehet ellentétes. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a jogalkotó a jogszabályok felsorolásakor nem nevesíti az Alaptörvényt, ez azonban nem változtat azon, hogy a legmagasabb szintű jogi normáról van szó az alkotmány esetében. Az Alaptörvény a következőképpen fogalmaz: 15. cikk (4) bekezdés: A Kormány rendelete törvénnyel nem lehet ellentétes. 18. cikk (3) bekezdés: A Kormány tagja törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörében eljárva, önállóan vagy más miniszter egyetértésével rendeletet alkot, amely törvénnyel, kormányrendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes.

⁵⁴ SZILÁGYI P.: i. m. 200.

⁵⁵ 1204/A/2006. AB határozat.

23. cikk (4) bekezdés: Az önálló szabályozó szerv⁵⁶ vezetője törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel, kormányrendelettel, miniszterelnöki rendelettel, miniszteri rendelettel és a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendeletével nem lehet ellentétes. 32. cikk (3) bekezdés: Az önkormányzati rendelet más jogszabállyal nem lehet ellentétes. 41. cikk (5) bekezdés: A Magyar Nemzeti Bank elnöke törvényben kapott felhatalmazás alapján, sarkalatos törvényben meghatározott feladatkörében rendeletet ad ki, amely törvénnyel nem lehet ellentétes. Általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvény és az Alaptörvényben megjelölt jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. „Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait.” A nemzetközi jog más forrásai az Alaptörvény értelmében, jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.⁵⁷ Azokat a jogrendszereket, amelyekben nem hatályosulnak a nemzetközi jog forrásai automatikusan, dualista jogrendszernek nevezzük. Magyarország tehát *dualista jogrendszerű ország*, mert a nemzetközi egyezmények kihirdetésükkel válnak a magyar jog részévé. Mindezek alapján a következő jogforrási hierarchiát vázolhatjuk fel:

3.1. táblázat. Jogi hierarchia⁵⁸

Alaptörvény
Törvények - Törvényerejű rendeletek - Különleges jogrendben alkotott a törvény erejével bíró különleges rendeletek
Kormányrendeletek - Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete
Kormánytagok rendelete
Önálló szabályozó szervek vezetőinek rendelete
Önkormányzati rendeletek

A jogforrási rendszerrel kapcsolatos jogi háttérrel részletesen A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Jat.) adja meg. A jogszabály szabályozza a jogalkotás általános követelményeit, a jogszabályok előkészítését és hatásvizsgálatát, módosításukat, a hatályba lépés szabályait, a kihirdetés és a közzététel fogalmát és szabályait, valamint a közjogi szervezetszabályozó eszközök fogalmát.

⁵⁶ A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (a továbbiakban: Kszt.) 1. § (6) bekezdés értelmében önálló szabályozó szerv: a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Magyar Energetikai és Közműszabályozási Hivatal.

⁵⁷ Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdés.

⁵⁸ Szerkesztették a szerzők.

A törvény kimondja, hogy a jogszabályok a hatályba lépésüket megelőző időre nem állapíthatnak meg kötelezettséget, vagyis rendelkezik a *visszaható hatály tilalmáról*: „*jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.*”⁵⁹

A jogszabályoknak csak akkor lehet visszaható hatálya, ha a korábbiakhoz képest kedvezőbb rendelkezést mondanak ki. Ilyen például a Büntető Törvénykönyvnek az a rendelkezése, amely szerint: „*A bűncselekményt az elkövetése idején hatályban levő büntető törvény szerint kell elbírálni. Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban levő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni.*”⁶⁰ Kimondja továbbá a jogalkotási törvény, hogy *elegendő időt kell hagyni a felkészülésre*, vagyis úgy kell a hatályba lépést⁶¹ megállapítani, hogy az állampolgároknak kellő idő álljon rendelkezésére a jogszabályi rendelkezésekhez való alkalmazkodásra.

A jogszabályok megalkotásakor biztosítani kell, hogy a jogszabály:

- megfeleljen az Alaptörvényből eredő tartalmi és formai követelményeknek;
- illeszkedjen a jogrendszer egységébe;
- megfeleljen a nemzetközi jogból és az európai uniós jogból eredő kötelezettségeknek;
- megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek.

A jogforrási rendszerben nemcsak jogszabályokat találunk, melyek az állampolgárok részére jogokat és kötelezettségeket állapíthatnak meg, vagyis közvetlen kihatással vannak az emberek életviszonyaira, hanem olyan szabályzókat is, melyek az állami szervek működésére vonatkoznak, ezek a normatív határozatok és a normatív utasítások. Ezeket együttesen közjogi szervezetszabályozó eszköznek nevezi a jog. *A jogforrások alatt tehát a jogszabályokat és a közjogi szervezetszabályozó eszközöket is értjük.* A későbbiekben részletesen is szó lesz róluk.

A szabályozásnál ügyelni kell arra, hogy egy életviszony szabályozása ne legyen indokolatlanul párhuzamos vagy többszintű. Jogszabályt alkotni nemcsak saját hatáskörben, hanem felhatalmazás alapján is lehet. A felhatalmazás jogosultja a jogi szabályozásra másnak további felhatalmazást nem adhat. Vagyis a felhatalmazás tovább nem ruházható, ezt nevezzük a *szubdelegálás tilalmának*. A jogszabály alkotására adott felhatalmazásban meg kell határozni a felhatalmazás jogosultját, tárgyát és kereteit. A felhatalmazásban megjelölt jogosult, illetve köteles megalkotni a jogszabályt.

A jogalkotással kapcsolatosan megjegyezzük, hogy a *jogalkotás általános felelőse az igazságügyért felelős miniszter*, vagyis a jogszabály-előkészítő tevékenység során ő gondoskodik a követelmények érvényesüléséről. A jogszabályokhoz, a jogszabály előkészítése

---

⁵⁹ Jat. 2. § (2) bekezdés.

⁶⁰ Btk. 2. §.

⁶¹ Az érvényesség és a hatályosság fogalmáról a tankönyv egyes alfejezetei részletes leírást adnak.

során indokolást szoktak csatolni, amelyben azokat a társadalmi, gazdasági okokat mutatják be, amelyek a jogszabály megalkotását szükségessé teszik. Ismertetni kell továbbá a jogi szabályozás várható hatásait.

A jogforrási rendszerhez kapcsolódó alapvető fogalom még a *dereguláció*, amely arra utal, hogy időnként célszerű jogtisztítást végezni a túlszabályozás miatt, vagyis hatályaon kívül kell helyezni a feleslegessé vált jogszabályokat, vagy egyszerűsíteni kell a jogi szabályozást.

3.3 A jogszabályok

3.3.1 Az Alaptörvény

Az alkotmány, hivatalos nevén Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25. hatályba lépett: 2012. január 1-jén) a legmagasabb szintű jogi norma egy államban, amellyel semmilyen más jogi szabályozó nem lehet ellentétes. *Az Alaptörvény nem tekinti magát jogszabálynak*, azonban tekintettel arra, hogy semmilyen jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel, ezért itt tárgyaljuk. Az alkotmány meghatározza egy adott állam állam- és kormányformáját, a főbb állami szerveket (Országgyűlés, Kormány, köztársasági elnök, Alkotmánybíróság), államszervezési elveket rögzít, és meghatározza az adott államban érvényesülő alapvető emberi jogokat.

Az Alaptörvényt hazánkban az Országgyűlés alkotja meg, 2/3-os szavazataránnyal, vagyis az Országgyűléstől személyileg és szervezetileg elkülönült alkotmányozó szerv, alkotmányozó gyűlés nem létezik. Az Országgyűlés általi alkotmányozás elfogadott és elterjedt alkotmányozási megoldás a világon. Alaptörvény elfogadására vagy az Alaptörvény módosítására irányuló javaslatot a köztársasági elnök, a Kormány, országgyűlési bizottság vagy országgyűlési képviselő terjeszthet elő. Az Alaptörvény módosításához a képviselők 2/3-ának szavazata szükséges. Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezők.

Az Alaptörvény szerkezete az alábbiak szerint tagolódik:

- Nemzeti hitvallás;
- Alapvetés A–U cikk;
- Szabadság és felelősség I–XXXI. cikk;
- Az Állam:
  - ✿ Az Országgyűlés 1–7. cikk;
  - ✿ Országos népszavazás 8. cikk;
  - ✿ A köztársasági elnök 9–14. cikk;
  - ✿ A Kormány 15–22. cikk;
  - ✿ Önálló szabályozó szervek 23. cikk;
  - ✿ Az Alkotmánybíróság 24. cikk;
  - ✿ A bíróság 25–28. cikk;
  - ✿ Az ügyészség 29. cikk;

- ✿ Az alapvető jogok biztosa 30. cikk;
- ✿ Helyi önkormányzatok 31–35. cikk;
- ✿ A közpénzek 36–44. cikk;
- ✿ A Magyar Honvédség 45. cikk;
- ✿ A rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok 46. cikk;
- ✿ Döntés katonai műveletekben való részvételről 47. cikk;
- A különleges jogrend 48–54. cikk;
- Záró és vegyes rendelkezések.

3.3.2 A törvények

Törvényt az Országgyűlés alkot, vagyis egy kézben összpontosul az alkotmányozó és a törvényalkotó hatáskör hazánkban. A törvények a határozathozatal szempontjából többfélék lehetnek, úgymint a jelenlévő képviselők 2/3-ának szavazatával elfogadott, úgynevezett sarkalatos törvény és a jelenlévők többségének (egyszerű többség) szavazatával megalkotott feles törvények. Hangsúlyoznunk kell, hogy a Jat. nem tesz különbséget a törvények között a megalkotásuk módját illetően, vagyis a törvények eszerint egyenrangúak, és az Alaptörvény alatt helyezkednek el a jogforrási rendszerben. Létező nézet azonban a jogirodalomban, hogy a sarkalatos törvények megalkotási és módosítási módja mégiscsak kifejezésre juttatja ezen törvények elvi-politikai fontosságát a feles törvényekkel szemben. Ez alapján a sarkalatos törvények megelőzik a feles törvényeket a jogforrási hierarchiában.⁶²

Megemlítendő továbbá, hogy vannak olyan tárgykörök, melyeket jelentőségüknél fogva csak törvényben lehet szabályozni, ezek az úgynevezett *kizárólagos törvényhozási tárgyak*. Ezeket a témaköröket teljes terjedelmükben csak törvényben lehet szabályozni, „a törvény végrehajtási rendeletei”⁶³ csak technikai jellegűek lehetnek.”⁶⁴ A Jat. nem tartalmaz erre vonatkozó szabályozást, vagyis nem mondja meg, hogy mi minősül kizárólagos törvényhozási tárgynak. „Kizárólagos törvényhozási tárgykörként kell felfogni az Alaptörvényben rögzített törvényhozási tárgyköröket.”⁶⁵ Az Alaptörvény felsorolja,

⁶² BALOGH-BÉKESI Nóra – BALOGH Zsolt – CSERNY Ákos – HALÁSZ Iván – PATYI András – TÉGLÁSI András – TÓTH Norbert: *Alkotmányjog, közös modul*. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013. 70. A fejezetet írta: Cserny Á. – Halász I. – Téglási A. – Tóth N., a 70. oldalon található részt írta és az említett álláspontot képviseli: Dr. Cserny Ákos, Dr. Téglási András.

⁶³ Felhatalmazás alapján alkotott rendelet. A végrehajtási jogszabály a felhatalmazást tartalmazó jogszabály kihirdetésével egyidejűleg vagy azt követően, a felhatalmazó rendelkezés hatálybalépését megelőzően kihirdethető. A végrehajtási jogszabályt, jogszabályi rendelkezést a felhatalmazást adó jogszabály azon rendelkezésével egyidejűleg kell hatályba léptetni, amelynek a végrehajtására irányul, kivéve, ha a felhatalmazó rendelkezés a végrehajtási jogszabály kiadását nem teszi kötelezővé. Jat. 7. § (6) bekezdés.

⁶⁴ TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs: *Bevezetés az alkotmányjogba*. HVG-ORAC, 2012. 120–121. A fejezetet írta: Kiss Barnabás.

⁶⁵ Kiss Barnabás írása In: TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs: i. m. 4. A jogforrási rendszer c. fejezet V. rész, 120.

hogy melyek azok a tárgykörök, amelyek csak sarkalatos törvényben szabályozhatóak. Ezek között találhatóak államszervezeti kérdések és emberi jogi témakörök egyaránt.⁶⁶

Korábban, a szocializmus időszakában, a törvények száma évente tíz alatt volt, a rendszerváltás óta azonban a szabályozás elsődlegesen törvényi formában történik, így az Országgyűlés valódi jogalkotóvá vált, úgy is mondhatjuk, hogy törvényalkotó típusú Parlamentté.

3.3.3 Különleges jogrendben alkotott rendeletek

Az itt olvasható szabályok békeidőben irányadóak, *különleges jogrendben* más személyek, illetve szervezetek jogosultak jogszabályalkotásra. Az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmében: rendkívüli állapotban a *Honvédelmi Tanács alkot rendeletet, szükségállapotban a köztársasági elnök, megelőző védelmi helyzetben és veszélyhelyzetben a Kormány*. Tekintettel arra, hogy különleges jogrendről van szó, rendkívüli intézkedések vezethetők be ezekkel az eszközökkel. A Honvédelmi Tanács rendelete akár törvényeket is felfüggeszthet, kivéve az Alaptörvényt. Ezeket a rendeleteket a jogirodalomban Cserny Ákos és Téglási András a *törvény erejével bíró rendeleteknek* nevezi, Kiss Barnabás pedig *különleges jogforrásoknak*. Ezek a törvényerejű rendeletekhez hasonlóan a *törvény mellett, a törvénnyel egy szinten* helyezkednek el a jogforrási hierarchiában.⁶⁷

3.3.4 Törvényerejű rendeletek

Törvényerejű rendeleteket már nem alkotnak hazánkban a rendszerváltás óta, a rendszerváltást megelőzően a *Népköztársaság Elnöki Tanácsa* alkotta ezeket. Megjegyezhetjük, hogy vannak napjainkban is hatályban lévő törvényerejű rendeletek, ami azzal magyarázható, hogy nem helyezték azokat hatályon kívül, amelyek megfeleltek a jogállamiság és a demokrácia követelményeinek, vagyis ahol a formai alkotmányellenesség tartalmi alkotmányellenességgel nem párosult. *A törvényerejű rendeletek a törvények mellett* helyezkednek el a jogforrási hierarchiában.⁶⁸ A rendszerváltást követően az Országgyűlés valódi törvényalkotó hatalommá vált, melyet jól tükröz az egyes ciklusokban elfogadott törvények száma. Korábban, a szocializmus időszakában, évente csekély számú

⁶⁶ Alaptörvény G) cikk (4) alapján például az állampolgárságra vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg. L) cikk (3) A családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. 4. cikk (5) Az országgyűlési képviselők jogállására és javadalmazására vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény határozza meg.

⁶⁷ BALOGH-BÉKESI N. – BALOGH Zs. – CSERNY Á. – HALÁSZ I. – PATYI A. – TÉGLÁSI A. – TÓTH N.: i. m. 70–71. A fejezetet írta: Cserny Á. – Halász I. – Téglási András – Tóth Norbert. A törvény erejével bíró rendelet kifejezést használja a hivatkozott 70–71. oldalon II. fejezet, 1.3.2. a Cserny – Téglási szerzőpáros és a törvény mellett helyezik el őket a jogforrási hierarchiában. Kiss Barnabás pedig különleges jogforrásoknak nevezi őket: In: TRÓCSÁNYI L. – SCHANDA B.: i. m. 131.

⁶⁸ TRÓCSÁNYI L. – SCHANDA B.: i. m. 124. A fejezetet írta: Kiss Barnabás.

törvény született, a jogalkotás inkább törvényerejű rendeleteken keresztül valósult meg. Az 1994–1998 időszakban 499 törvényt alkotott az Országgyűlés, az 1998–2002 szakaszban összesen 464 törvény született, 2002–2006-ban 573, 2006 és 2010 között pedig 591.⁶⁹

3.3.5 A rendeletek

Rendeleket hazánkban többféle szerv jogosult alkotni, ezért a rendeleteknek több szintje alakult ki. A legfelső szinten a törvények alatt a *Kormány rendelete* található, melyet kiadhat a Kormány *saját hatáskörében vagy felhatalmazás alapján*.

Ez alatt helyezkedik el a *Kormány tagjainak rendelete*, ide soroljuk a miniszterelnök és a miniszterek által kiadott rendeleteket. A Kormány tagjai *felhatalmazás alapján* jogosultak rendeletet alkotni. Az Alaptörvény úgy fogalmazza ezt meg, hogy a Kormány tagja törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörében eljárva, önállóan vagy más miniszter egyetértésével rendeletet alkot.⁷⁰

A *Magyar Nemzeti Bank elnöke is rendeletet alkothat*, melyet a Kormányrendelettel egy szinten helyezhetünk el a jogforrási hierarchiában. A Magyar Nemzeti Bank elnöke *törvényben kapott felhatalmazás alapján* jogosult rendeletet alkotni.⁷¹

A 2010-ben alakult *Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság elnöke is jogosult rendeletalkotásra*, az Alaptörvény értelmében nem lehetnek ezek a rendeletek ellentétesek a kormány tagjainak rendeleteivel, így azok alatt helyezhetjük el őket a jogforrási hierarchiában. Önálló szabályozó szerv még a *Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal*. Az önálló szabályozó szerv vezetője *törvényben kapott felhatalmazás alapján* alkothat rendeletet.

Végül vannak önkormányzati rendeletek, melyek a helyi ügyek rendezésére adhatóak ki, *törvényi felhatalmazás alapján vagy saját eredeti jogalkotó hatáskörben*, és a képviselő-testület, illetve a közgyűlés alkotja meg őket. Ezek képezik a jogforrási rendszer legalsó szintjét. Megjegyezzük a helyi önkormányzat rendeleteivel kapcsolatban, hogy a kormányhivatal vezetője a helyi önkormányzat nevében rendeletet alkothat a jogalkotási kötelezettség elmulasztása esetén. Az ilyen rendelet önkormányzati rendeletnek minősül, azzal, hogy annak módosítására és hatályon kívül helyezésére a helyi önkormányzat kizárólag a következő önkormányzati választást követően jogosult, ez idő alatt a módosításra a kormányhivatal vezetője jogosult.⁷²

Az itt tárgyaltakon kívül előfordulnak a gyakorlatban még egyéb szabályozók, amelyeket azonban az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek mondott ki 60/1992. (XI. 17.) AB határozatában: „a minisztériumok irányítási gyakorlatában elszaporodtak az irányítás

⁶⁹ http://www.mkogy.hu/adatok/text/1998-2010ckl/3_dontesek.htm (Letöltve: 2012. 08. 03.)

⁷⁰ Alaptörvény 18. cikk (3) bekezdés.

⁷¹ Alaptörvény 41. cikk (5) bekezdés.

⁷² Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Möt.) 138. §.

informális eszközei, a leiratok, körlevelek, iránymutatások, útmutatók... gyakran túllépték az irányítás határait, és ténylegesen jogszabályi tartalmuk volt. Ezért az AB kimondta, hogy a minisztériumi és egyéb központi szervektől származó, jogi iránymutatást tartalmazó leiratok, körlevelek, útmutatók, iránymutatások, állásfoglalások és egyéb informális jogértelmezések kiadása és az ezekkel való irányítás alkotmányellenes.”

3.3.6 Egyéb jogforrások

Sajátos jogforrásként meg kell említenünk a nemzetközi szerződéseket, az uniós jogot, az alkotmánybírószági határozatokat – melyek érdekessége, hogy ugyan határozati formában vannak, de mindenkire kötelezőek –, a szokásjogot és a Kúria jogegységi határozatait, melyekkel a Kúria az egységes jogértelmezést segíti elő.

3.3.7 Az Alkotmánybírószági határozatok

Az Alkotmánybírószági döntései mindenkire kötelezőek, velük szemben jogorvoslatnak helye nincs. Az Alkotmánybírószági azonban nem jogalkotó szerv, vagy Kelsen⁷³ kifejezésével élve „negatív jogalkotó”, ezért a jogirodalomban nem is mindig szokás elhelyezni ezeket a határozatokat. Tekintettel azonban arra, hogy az Alkotmánybírószági tevékenysége nagyon jelentős, döntései kihatással vannak az állampolgárok életére, egyetérthetünk azzal a jogirodalmi állásponttal, hogy elhelyezhetők ezek a döntések is a jogforrások között.⁷⁴ Az Alkotmánybírószági törvényeket is megsemmisíthet, az Alaptörvényt viszont csak formai szempontból vizsgálhatja, ezért arra az álláspontra juthatunk, hogy döntései az Alaptörvény alatt helyezkednek el a jogforrási hierarchiában.

3.3.8 A Kúria jogegységi határozatai

A jogegységi határozat a bíróságokra a Magyar Közlönyben történő közzététel időpontjától kötelező. Jogegységi eljárásnak van helye, ha a *joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében* elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala, korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon

⁷³ Hans Kelsen osztrák származású jogtudós a 20. században „Részt vett az újonnan létrejött osztrák állam, Ausztria alkotmányát kidolgozó bizottság munkájában, ahol a gyakorlatba is átültethette az alkotmánybíráskodással kapcsolatos elméletét.” TAKÁCS Péter: Államtan, II. A jogász államfelfogás és a jogi államfogalom, Hans Kelsen államelmélete 1. <http://jet.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/19656/m/3988> (Letöltve: 2014. 04. 03.)

⁷⁴ Erre az álláspontra jutnak többen is: így BALOGH-BÉKESI N. – BALOGH Zs. – CSERNY Á. – HALÁSZ I. – PATYI A. – TÉGLÁSI Á. – TÓTH N.: i. m. 66. Hasonlóan jogforrásnak tekinti őket PATYI András – VARGA Zs. András: Általános közigazgatási jog c. műükben, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2012, 2013. 97.

kívül helyezése szükséges, vagy a Kúria valamely ítélkező tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Kúria másik ítélkező tanácsának elvi bírósági határozatként közzétett határozatától vagy közzétett elvi bírósági döntéstől.⁷⁵ Megjegyezhetjük még, hogy a jogértelmezés keretében a Kúria *elvi bírósági határozatot, kollégiumi véleményt*, alsóbb fokú bíróság pedig *elvi bírósági döntést* hoz. Amennyiben *alsóbb fokú bíróság* a társadalom széles körét érintő vagy a közérdek szempontjából kiemelkedő jelentőségű ügyben elvi kérdésekre is kiterjedő határozatot hoz, a Kúria elvi közzétételi tanácsa elrendelheti annak *elvi bírósági döntésként* történő közzétételét. Ha a *Kúria* ítélkező tanácsa valamely, a társadalom széles körét érintő vagy a közérdek szempontjából kiemelkedő jelentőségű ügyben elvi kérdésekre is kiterjedő határozatot hozott, akkor elrendelhető annak *elvi bírósági határozatként* történő közzététele.⁷⁶

A kollégiumi vélemény⁷⁷ nem kötelező, a Kúria kollégiuma véleményt nyilvánít vitás jogalkalmazási kérdésekben.

3.3.9 A szokásjog

A korábbi történelmi korokban a jog megnyilvánulásának spontán formája, mely hosszú idő alatt alakult ki úgy, hogy ugyanazon vagy hasonló jogi probléma merült föl. A szokásjogot mint íratlan jogot Werbőczy István foglalta egybe hazánkban a Hármaskönyvben (Tripartitum) 1514-ben. Napjainkban is továbbélnek íratlan szabályok a jogban, de csak bizonyos szűk területeken, így például a parlamenti jog területén vagy a nemzetközi jogban.

3.3.10 A nemzetközi szerződések

Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő *kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé*. A vállalt nemzetközi kötelezettségeket tiszteletben kell tartani, ezért a nemzetközi joganyagot kihirdető jogszabály (törvény vagy kormányrendelet) *konfliktus esetén* mindig előrébbvaló, vagyis egy szinttel feljebb helyezkedik el, mint a hazai. Vagyis ha egy nemzetközi egyezményt feles törvényben hirdettünk ki, akkor ez a törvény megelőzi adott esetben a jogforrási hierarchiában a hazai joganyagot tartalmazó feles törvényt.⁷⁸

⁷⁵ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 32. § (1) bekezdés.

⁷⁶ Bszi. 31. §.

⁷⁷ <http://www.lb.hu/hu/kollegiumi-velemenynyilvanitas> (Letöltve: 2014. 04. 06.)

⁷⁸ Ez a megállapítás következik az Alkotmánybíróság nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata című eljárásából is. Lásd még TRÓCSÁNYI L. – SCHANDA B.: i. m. Az Alkotmánybíróság, 15. fejezet, 2.6., 366. Írta: Balogh Zsolt.

3.3.11 Az Unió elsődleges és másodlagos jogforrásai

Az Unió *elsődleges jogforrásaihoz* soroljuk az alapító szerződéseket és azok módosításait, a tagállamok csatlakozási szerződéseit, az Alapjogi Chartát,⁷⁹ az Unió jogelveit és az Európai Unió Luxemburgi Bíróságának gyakorlatát. Terjedelmi okokból nincs lehetőségünk ezek részletes kifejtésére. Megemlítjük azonban, hogy vannak úgynevezett *másodlagos jogforrások* is az Európai Unióban, amelyekhez az Unió szervei által alkotott joganyagot soroljuk, így a rendeletet, a határozatot, az irányelvet, az ajánlást és a véleményt.

3.4 A közjogi szervezetszabályozó eszközök: a normatív határozat és a normatív utasítás

A jogalkotásról szóló törvény értelmében *normatív határozatban*⁸⁰ szabályozhatja

- az Országgyűlés;
- a Kormány és más testületi központi államigazgatási szerv;⁸¹
- az Alkotmánybíróság;
- a Költségvetési Tanács;

szervezetét és működését, tevékenységét, valamint cselekvési programját, továbbá

- a helyi önkormányzat képviselő-testülete a saját és az általa irányított szervek tevékenységét és cselekvési programját, valamint az általa irányított szervek szervezetét és működését; valamint
- a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testülete a saját és az általa irányított szervek szervezetét és működését, tevékenységét, valamint cselekvési programját.

Normatív utasításban szabályozhatja

- a köztársasági elnök;
- a miniszterelnök;
- a központi államigazgatási szerv vezetője;
- az Országos Bírósági Hivatal elnöke;
- a legfőbb ügyész;
- az alapvető jogok biztosa;
- a Magyar Nemzeti Bank elnöke;
- az Állami Számvevőszék elnöke;

⁷⁹ Charter of Fundamental Rights of the European Union - Az Alapjogi Charta az Európai Unió emberi jogi dokumentuma, 1. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_1.2.1.pdf (Letöltve: 2014. 04. 03.)

⁸⁰ A normatív aktusok tehát abban térnek el az egyedi döntésektől, hogy az egyedi aktusok egyedi ügyben hozott döntéseket, rendelkezéseket tartalmaznak, míg a normatív döntések nem/csak egyedi rendelkezéseket tartalmaznak.

⁸¹ Kszt. 1. § (2) bekezdését a központi államigazgatási szervekről.

- a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetője;
- a polgármester, a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke és a jegyző a vezetése, az irányítása vagy a felügyelete alá tartozó szervek szervezetét és működését, valamint tevékenységét.

Törvényben meghatározott tárgykörben *normatív utasítást* adhat ki

- az Országgyűlés;
- a köztársasági elnök;
- az Alkotmánybíróság;
- az alapvető jogok biztosa;
- az önálló szabályozó szerv; valamint
- a minisztérium hivatali szervezetének vezetője, amely a szerv állományába tartozó személyekre a törvény értelmében kötelező.

Rögzíti a jogalkotásról szóló törvény, hogy a közjogi szervezetszabályozó eszköz nem lehet a törvényekkel ellentétes, és nem ismételheti meg a törvények rendelkezéseit.

4. FEJEZET

A jogforrások jellemzői

4.1 Az érvényesség

A jogszabály érvényességén annak *hibátlan létezését* értjük, azaz a jogszabályt kihirdették (hivatalos lapban megjelenik) és tartalmilag-formailag egyaránt hibátlan.

Ha a jogszabály kihirdetése (például nyomdai késedelem miatt) ténylegesen később is történik, mint ami a hivatalos lapban feltüntetésre került, akkor minden esetben az utóbbit kell alapul venni.

A tartami hibátlanságot azt jelenti, hogy az érintett jogszabály nem mond ellent a jogszabályi hierarchiában felette álló jogszabálynak (például egy végrehajtási kormányrendelet nem ellentétes a törvénnyel).

A formai hibátlansága alatt pedig a jogalkotási eljárás hibátlanságát értjük, azaz a jogszabályt megfelelő szerv, megfelelő eljárásrendben és hatáskörét betartva hozta és hirdette ki.

Egy jogszabály utólagosan is érvénytelenné válhat (invalidálódhat), ha a jogforrási hierarchiában felette álló jogszabályt módosítják.

4.2 A hatályosság

Hatályosságon azt a feltételt értjük, amely esetén az (érvényes) jogszabályt alkalmazni kell.

Személyi hatály azt határozza meg, hogy kinek kötelező a tényállásban szerepelnie, hogy a jogkövetkezmény beálljon, valamint kire kell alkalmazni, kire vonatkozik a jogszabály. Például a magyar Btk.-ban⁸² szereplő bűncselekményeket általában bárki elkövetheti belföldön, és minden magyar állampolgár külföldön elkövetőnek minősül. De a Btk. katonai bűncselekményeit⁸³ csak a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja követheti el. Ugyanígy a Hjt.⁸⁴ hatálya csupán a hivatásos és a szerződéses állományú katonákra, a tényleges szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonákra, a honvéd tisztjelöltekre és a honvéd altiszt-jelöltekre terjed ki.

⁸² Btk.

⁸³ Btk. XLV. fejezet.

⁸⁴ Hjt. 1. §.

Szervi hatályon értjük, hogy az adott jogszabály mely állami vagy önkormányzati szerv részére ad jogosultságot vagy ír elő kötelezettséget. A szervi hatály felfogható a személyi hatály egy különleges eseteként, amely a jogszabályokban soha sincs megnevezve, csupán jogtudományi kategóriaként létezik.

Időbeli hatály azt mutatja meg, hogy mely időszakra kell alkalmaznunk a jogszabályt, más szavakkal: mely időszakban történt események és cselekmények esetén kell a jogszabályt alkalmaznunk. Az időbeli hatály a legfontosabb hatályfajta, hiszen a hatály mindennapi értelemben is időbeni hatályt jelent. A visszaható hatályú jogszabály a jogszabály keletkezése (kihirdetése) előtti eseményekre hatályos. Azonnali hatályú a jogszabály, ha az már a folyamatban lévő (például egy többéves ösztöndíjszerződés) jogviszonyokra is alkalmazandó. Jövőbeli hatálya (pro futuro) van a jogszabálynak, ha már kihirdették, de a hatályba lépésig bizonyos felkészülési idő (például 3 nap vagy pontos dátum) biztosított. A jogszabály (időbeli) hatályát veszti, ha egy későbbi, legalább azonos jogforrási hierarchia szinten álló jogszabály hatályon kívül helyezi, vagy saját maga határozza meg időbeli hatályának végét (időleges jogszabály). A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálybalépését követően keletkezett⁸⁵ tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre kell alkalmazni. A jogszabályi rendelkezést – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a hatálya alatt keletkezett tényekre és jogviszonyokra, valamint megkezdett eljárási cselekményekre a jogszabályi rendelkezés hatályvesztését követően⁸⁶ is alkalmazni kell.

A jogszabály *területi hatályán* egyrészt értjük a jogkövetkezmény megjelenésének helyét, másrészt a jogszabály tényállásában a meghatározott esemény megtörténtének helyét. Egy jogszabály lehet az ország területén kívül is (extraterritoriális hatály), az ország egész területén (országos hatály), illetve az ország bizonyos területére hatályos (partikuláris hatály). Általánosságban egy jogszabály területi hatálya Magyarország területére, az önkormányzati rendelet területi hatálya a helyi önkormányzat közigazgatási területére terjed ki.⁸⁷ Így például az egyik település helyi önkormányzata által meghozott rendelet nem lehet hatályos a szomszéd településen is.

A *tárgyi hatály* pedig megmutatja, hogy a jogszabály milyen eseményekre vonatkozik, illetve milyen események bekövetkezte esetén kell alkalmazni, tehát a jogkövetkezményeket milyen típusú tényállás esetén kell alkalmazni. Például ha egy katona a szolgálati viszonyból eredő kötelezettségét szándékosan vagy gondatlanul megszegi,⁸⁸ fegyelemsértést követ el, és – ha nincs kizáró körülmény⁸⁹ – feníthető.

⁸⁵ Jat. 15. § (1) bekezdés.

⁸⁶ Jat. 15. § (2) bekezdés.

⁸⁷ Jat. 6. § (1) bekezdés.

⁸⁸ Hjt. 145. § (1) bekezdés.

⁸⁹ Hjt. 145. § (2) bekezdés.

4.3 A kihirdetés és a közzététel

A *jogszabályok* csak úgy tekinthetők hivatalos formában kihirdetettnek, ha megjelennek *hivatalos lapban*. Magyarország hivatalos lapja a Magyar Közlöny. A kihirdetés tulajdonképpen a Magyar Közlönyben való közzétételt jelenti. A ki nem hirdetett jogszabályok, nem alkalmazhatók, tehát nem érvényesek és nem hatályosak. A Magyar Közlöny elektronikus lapszámai megjelennek a kormányzati portálon, és onnan nem távolíthatóak el. A Magyar Közlöny oldalhú másolatát papíron is megjelentetik hazánkban. A jogszabályokat az önkormányzati rendeletek kivételével a Magyar Közlönyben *kell kihirdetni*. A minősített adatot nem tartalmazó *közjogi szervezetszabályozó eszközt* – a fővárosi és megyei kormányhivatal vezetőjének normatív utasítása, a helyi önkormányzat képviselő-testületének és a nemzetiségi önkormányzat képviselő-testületének normatív határozata, valamint a polgármester és a jegyző normatív utasítása kivételével – a Magyar Közlönyben *közzé kell tenni*. Jogszabálynak a módosított, illetve a hatályukat veszített rendelkezéseivel egységes szerkezetbe foglalt szövege a jogalkotásról szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően a Magyar Közlönyben nem tehető közzé.

A hivatalos lapban való megjelentetés az érvényesség feltétele, valamint további funkciója, hogy megismertesse az érintettekkel a jogszabály hivatalos szövegét. A *kihirdetés (promulgáció)* és a *közzététel (publikáció) tulajdonképpen nem ugyanaz, „a jogszabály közzététele a jogszabály közhitelű szövegének mindenki számára való hozzáférhetővé tétele. Kihirdetésnek (promulgáció) pedig a jogszabályt a jogrendszer részévé tevő aktust nevezik általában. A Magyar Közlönyben való közzététel tehát a jogszabály kihirdetésének része, illetve eszköze.”*⁹⁰ „A kihirdetés a szűkebb, a közzététel pedig a tágabb fogalom. A közzététel a jogszabályok szövegének a kihirdetést követő és gyakran könnyebben kezelhető formában történő megjelentetését is magában foglalja.”⁹¹ A törvény megjelölése annak kihirdetése során magában foglalja a törvény kihirdetésének évét, sorszámát, a törvény elnevezést és a törvény címét. A törvények kivételével a jogszabály megjelölése a kihirdetése során magában foglalja a jogszabály megalkotójának megjelölését, a sorszámát, a kihirdetésének napját, a jogszabály elnevezését és a címét. A gyakorlatban vannak *más hivatalos lapok* is a Magyar Közlönyön kívül, ilyenek például a minisztériumi lapok (például Honvédelmi Közlöny, Belügyi Közlöny), ezeket *tárcalapoknak* is szokták nevezni. A Magyar Közlönnyet ezek nem helyettesítik. Az önkormányzati rendeletek kihirdetése az önkormányzatokról szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően a helyben szokásos módon történik.

Megjegyezzük, a jogalkotási törvény rendelkezései alapján, hogyha a jogszabálynak a Magyar Közlönyben *megjelent szövege eltér a jogszabály aláírt szövegétől*, a jogszabály aláírója – törvény esetén a köztársasági elnök vagy az Országgyűlés elnöke – a jogszabály

⁹⁰ 121/2009. (XII. 17.) AB határozat.

⁹¹ GYERGYÁK Ferenc – ROTHERMEL Erika: *Közigazgatási Szakvizsga. Általános közigazgatási ismeretek, 3. rész. Jogalkotási és jogalkalmazási ismeretek*. MKI, Budapest, szerk.: Kökényesi József, Andriská Szilvia, 2002. A hivatkozott részt írta: Gyergyák Ferenc http://zskfink.uw.hu/nk/kozig_jog_szakvizsg.pdf, (Letöltve: 2014. 03. 31.)

hatálybalépését megelőzően, de legkésőbb a kihirdetést követő 6. munkanapig kezdeményezi az eltérés helyesbítését. A helyesbítésre a jogszabály hatálybalépését megelőzően, de legkésőbb a kihirdetést követő 10. munkanapon kerülhet sor, ha az eltérést a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter megállapítja. A helyesbítést a Magyar Közlönyben kell közzétenni, a közzétételről a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter a kezdeményezést követően haladéktalanul gondoskodik.⁹² A Magyar Közlönyt a Szerkesztőbizottság közreműködésével a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium szerkeszti.

A törvények kihirdetéséről a köztársasági elnök gondoskodik, ezért megemlítjük az Alaptörvényben szabályozott jogkörét és a hozzá kötődő vétójogot. Az elnök vétójogát a hatályos Alaptörvény részletesen tartalmazza.⁹³

Amint arról már szó volt, a kihirdetést meg kell különböztetni a jogszabályok közzétételétől. „A közzétételen a jogszabályok normaszövegének minden olyan a nyilvánosság felé történő publikációját kell érteni, amely a kihirdetett jogszabály „másodközlését” jelenti.”⁹⁴ A közzététel tehát a jogszabályok szövegének a kihirdetést követő és könnyebben kezelhető formában történő megjelentetését is jelenti. „Közzététel esetén a kihirdetés valamelyik fogalmi eleme hiányzik, vagyis nem jogszabályról és nem első vagy nem hivatalos publikálásról van szó.”⁹⁵

Közzétételre sor kerülhet gyűjteményes mű (például Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye) vagy elektronikus jogi adatbázisok formájában. A gyűjteményes művek közötti alapvető eltérést a megjelenés gyakorisága és a szerkesztés szempontja, valamint a mű kiadója (hivatalos és nem hivatalos jogszabálygyűjtemények) jelenti.⁹⁶ A közzététel nemcsak folyamatos lehet, de egy hosszabb időszakra visszatekintő, nagyobb mennyiségű joganyagot felölelő közzététel is.⁹⁷ Megemlítendő még a *Nemzeti Jogszabálytár* fogalma, amely a Kormány rendeletében meghatározott tartalommal és honlapon, elektronikus közszolgáltatásként működő, bárki számára térítésmentesen hozzáférhető, egységes szerkezetű szövegeket tartalmazó elektronikus jogszabálygyűjtemény.

A Magyar Közlöny a fent említett jogforrásokon kívül még a következőket tartalmazhatja:

- az Alkotmánybíróság határozatait és végzéseit, ha közzétételüket az Alkotmánybíróság elrendelte;
- a jogegységi határozatokat és a Kúria azon határozatait, amelyek közzétételét a Magyar Közlönyben a Kúria elrendelte;

⁹² Jat. 28. §.

⁹³ Alaptörvény 6. cikk.

⁹⁴ KARDKOVÁCS Kolos: *Közbeszerzési vonatkozású általános jogi alapismeretek*. 2010. 13. <http://www.kozbeszerzes.hu/static/uploaded/document/Jogi%20alapismeretek.pdf> (Letöltve: 2014. 02. 03.)

⁹⁵ TRÓCSÁNYI L. – SCHANDA B.: i. m. IX. fejezet 139–140. Írta: Kiss Barnabás.

⁹⁶ KARDKOVÁCS K.: i. m. 13.

⁹⁷ GYERGYÁK F. – ROTHERMEL E.a: i. m. 32. A hivatkozott részt írta: Gyergyák Ferenc.

- a minősített adatot tartalmazó, valamint az érintetteknek közvetlenül megküldött határozatok kivételével az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Kormány, a miniszterelnök és a Nemzeti Választási Bizottság nem normatív határozatait;
- miniszterek nem normatív határozatait, ha jogszabály elrendelte azok közzétételét;
- az Országgyűlés, a Kormány és más testületi központi államigazgatási szerv, az Alkotmánybíróság és a Költségvetési Tanács minősített adatot nem tartalmazó normatív határozatait.

Megjegyezhetjük az eddig elmondottak alapján, hogy a hivatalos lapok a legfontosabb forrásai a jogszabályoknak, mert itt jelennek meg először a jogszabályok, valamint ha kétség merülne fel a jogszabályok tartalmát illetően, az itt olvasható szöveg az irányadó.

5. FEJEZET

A jogviszony fogalma, elemei

5.1 Személyek jogviszonya

Általánosságban a személyek jogviszonyait az őket megillető (alanyi) jogok, valamint az őket terhelő kötelezettségek együttese alkotja. A *polgári jog* személyi viszonyokat (személyek jogalanyiségével kapcsolatos viszonyok, valamint személyhez fűződő jogok védelmének viszonyai, azaz személyiségi jogviszonyok) és vagyoni (dologi, kötelmi és örökéleti) jogviszonyokat szabályoz. A *közigazgatási jogban* megkülönböztetünk szuprematív (felsőbbbségi) és mellérendeltségi jogviszonyt. A felsőbbbségi jogviszonyokban – ide tartozik a szervezetrendszeri igazgatáson belüli hierarchikus (alá-fölérendeltségi, vagy irányítási jogviszony), valamint törvényességi felügyeletet ellátó közigazgatási szervek és a felügyelt szervek közti felügyeleti jogviszonyok – a közigazgatási szerv a közhatalom birtokában lép fel a másik jogalannyal szemben. A mellérendeltségi jogviszonyokban a közigazgatási szervek egymással vagy más szervezetekkel mellérendeltségi viszonyban állnak, kooperálnak (együttműködnek).

A *katonai szolgálati jogviszony*⁹⁸ viszont az állam és az állomány tagja között, katonai szolgálatteljesítés céljából létesített különleges közszolgálati jogviszony, amely alapján a közszférában megvalósuló más foglalkoztatási jogviszonyokkal szükségszerűen együtt járó kötelezettségeken (18. életév betöltése, a cselekvőképesség, a magyar állampolgárság, a kizáró feltétel hiánya) és jogosultságokon felül a feleket a szolgálatteljesítéssel összefüggő többletkötelezettségek terhelik, és jogosultságok illetik meg. Ilyen többletkötelezettség, hogy egy katona⁹⁹ a jelenlegi szabályozás alapján kizárólag állandó belföldi lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező és a katonai szolgálatra egészségi, pszichikai és fizikai szempontból alkalmas személy lehet. Ezen követelményeken túl a katonának meg kell felelnie a szolgálati beosztásához kapcsolódó speciális¹⁰⁰ egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági feltételeknek, és maga a szolgálatteljesítés is szigorú függelmi rendszerben, egyes alapjogok korlátozásának elfogadásával, valamint az élet és a testi épség kockázatásával valósul meg.¹⁰¹

⁹⁸ Hjt. 3. §.

⁹⁹ Hjt. 31. § (1) bekezdés.

¹⁰⁰ Hjt. 33. § (2) bekezdés.

¹⁰¹ Hjt. 3. § (2) bekezdés.

5.2 Jogalanyok és jogi tárgyak

Jogalanyok azok a természetes, vagy jogi személyek, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező személyek vagy csoportok, akik vagy amelyek között jogviszonyok létrejönnek, illetve jogokat és kötelezettségeket hordoznak. A jogalanyok lehetnek érdekazonosságban (monisztikus jogviszony), ellentétes (dualisztikus jogviszony), valamint különböző (multipoláris jogviszony) érdekállásúak.

A jogi tárgyak pedig azok a társadalmi értékek és érdekek, amelyeket a jog védelmében kíván részesíteni. Ilyenek például a testi épség és egészség, tulajdoni és vagyoni viszonyok, személyiségi jogok. Általában a jogszabály nem a törvényi tényállásban nevesíti, de a jogszabályi felépítésnél, fejezetcímekben megnevezi azokat.

A jogviszony tárgya az emberi magatartás, amelyre a fenti jogalanyok jogai és kötelezettségei irányulnak. Például a honvéd tisztjelöltek ösztöndíjszerződésénél az a magatartás, amelyet a tisztjelöltnek a tisztképzés során tanúsítania kell.

A jogviszony tartalma pedig a jogalanyokat megillető jogok és az őket terhelő kötelezettségek összessége. A fenti példánál maradva Hjt.-ben, a Hjt. egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 9/2013. (VIII. 12.) HM rendeletben (a továbbiakban: Hjt. Vhr.), valamint az ösztöndíjszerződésben előírt, a honvéd tisztjelölteket megillető jogok (például ösztöndíj, központi elhelyezés és élelmezés) és az őket terhelő kötelezettségek (például gépjárművezetői engedély, nyelvvizsga-követelmény) összessége.

5.3 A természetes személyek

A természetes személyek, azaz minden ember a Magyarországon *jogképes*, ennél fogva jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképeség életkorra, nemre, fajra, nemzetiségre, felekezeti hovatartozásra nézve általános (mindenkit megillet), egyenlő és feltétlen.

A természetes személyek nem mindegyike *cselekvőképes*, hiszen léteznek teljesen cselekvőképes, cselekvőképtelen és korlátozottan cselekvőképes személyek.

A természetes személyek egy része ugyanúgy nem rendelkezik *vétőképességgel*, azaz nem látja cselekményének (lehetséges) káros következményeit.

5.4 Jogképeség és cselekvőképesség

A természetes személyek jogképesége tehát általános (mindenkit megillet), egyenlő (egyforma terjedelmű) és feltétlen (élve született embereket, illetve élve születés esetén a magzatot is megilleti). Jogképeségétől senki meg nem fosztható, még hozzájárulása (szerződés vagy egyéb nyilatkozat) esetén sem. A jogképeség az ember haláláig terjed. Jogképeséggel nem csupán emberek, hanem jogi személyek is rendelkeznek,¹⁰² amely

---

¹⁰² Ptk. 3:1. §.

kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely jellegénél fogva nem csupán emberhez fűződhet.

A *természetes személyek cselekvőképessége* már egy szűkebb kategória. A cselekvőképesség természetes személy azon képességét jelenti, hogy saját akaratelhatározásával és nevében jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat.¹⁰³ Tehát aki cselekvőképes, maga köthet szerződést vagy tehet más jognyilatkozatot. *Teljesen cselekvőképes*,¹⁰⁴ aki a 18. életévét betöltötte (tehát nagykorú), és cselekvőképességét a Ptk. vagy a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza, tehát az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik. *Korlátozottan cselekvőképes* az a kiskorú, aki 14. életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen,¹⁰⁵ valamint az a nagykorú is, akit a bíróság¹⁰⁶ cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá helyezett, mert nagykorúsága ellenére valamilyen mentális zavar következtében ügyei viteléhez szükséges belátási képessége tartósan vagy időszakonként visszatérően nagymértékben csökkent, és emiatt – egyéni körülményeire, valamint családi és társadalmi kapcsolataira tekintettel – meghatározott ügycsoportban gondnokság alá helyezése indokolt. A korlátozottan cselekvőképesek jognyilatkozatának érvényességéhez néhány kivétellel¹⁰⁷ a törvényes képviselőjének (szülő vagy gondnok) utólagos beleegyezése, illetve hozzájárulása szükséges. *Cselekvőképtelen* a 14. életévét be nem töltött kiskorú, valamint akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett, illetve akinek az ügyei viteléhez szükséges belátási képessége teljesen hiányzik. A cselekvőképtelen személy jognyilatkozata semmis, de a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csakis annak érdekében lehet hivatkozni, aki cselekvőképtelen. Cselekvőképtelenek nevében törvényes képviselőjük jár el. A gondnokság alá helyezést kérheti¹⁰⁸ az illetékes bíróságtól a nagykorúval együtt élő házastársa, élettársa, egyenesági rokona, testvére, a kiskorú törvényes képviselője, a gyámhatóság és az ügyész. A gondnokság megszüntetését viszont maga a gondnokolt is, valamint a gondnokolttal együtt élő házastárs, élettárs, egyenesági rokon, testvér, gondnok, gyámhatóság és az ügyész is. A cselekvőképességet korlátozó ítéletet legkésőbb 5, a cselekvőképességet teljesen korlátozót pedig 10 éven belül felül kell vizsgálni.¹⁰⁹

¹⁰³ Ptk. 2:8. § (2) bekezdés.

¹⁰⁴ Ptk. 2:8. § (1) bekezdés.

¹⁰⁵ Ptk. 2:11. §.

¹⁰⁶ Ptk. 2:19. § (2) bekezdés.

¹⁰⁷ Ptk. 2:12. §. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata (1) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről. (2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül *a)* tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja; *b)* megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket; *c)* rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat; *d)* köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és *e)* ajándékozhat a szokásos mértékben.

¹⁰⁸ Ptk. 2:30. §.

¹⁰⁹ Ptk. 2:29. §.

5.5 A jogi személyek és a jogi személyiség nélküli szervezetek

A jogi személy olyan szervezet, amely jogképes, azaz polgári jogi jogai, illetve kötelezettségei lehetnek, továbbá jogszabály jogi személyként elismeri, vagy annak nyilvánítja (például cégbejegyzés). Jogi személy mindazoknak a jogoknak és kötelezettségeknek az alanya lehet, amelyek jellegüknél fogva nem csupán emberhez fűződhetnek. Egy jogi személy mindig jogi konstrukció útján jön létre, és soha nem lehet természetes személy, ennek megfelelően a természetes személyek eredeti jogalanyisággal, a jogiak pedig származtatott jogalanyisággal bírnak. A jogi személy saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviselését ellátó szervezettel kell, hogy rendelkezzen. A fentiek alapján jogi személyek a gazdasági társaságok (például részvénytársaságok, korlátolt felelősségű társaságok, betéti társaságok), a költségvetési szervek és az alapítványok is, amelyek polgári jogi jogviszonyoknak ugyanúgy lehetnek jogalanyai (ezért nevezzük jogi személyeknek őket), mint az emberek.

A jogi személyiség *kritériumai* a társadalmilag elismert cél (törvény által nem tiltott tevékenység folytatására és cél elérése érdekében alapítható és működtethető), saját név, székhely és képviselő,¹¹⁰ konstitutív hatályú (azaz a jogi személy a nyilvántartásba vétellel és vételtől fogva keletkezik) állami nyilvántartásba vétel, tagok személyétől, jogalanyiságától független, elkülönült állandó szervezet, kívülállóknak felé önálló vagyoni felelősség, huzamosabb célra alapítás, a gazdasági forgalomban való (ennek mértéke a nonprofit és gazdasági társaságok esetében drasztikusan eltér) részvétel. A jogi személyek csoportosíthatóak közjogi (közhatalmat gyakorol a közérdek érvényre juttatása érdekében) és magánjogi (az alapító tagok saját akarat elhatározásukból hozzák létre, általában magáncélból) jogi személyekre, személyegyesítő (személyi érdekek elősegítése érdekében) és vagyonegyesítő (vagyoni érdekek elősegítése érdekében) jogi személyekre, profitérdekelt (céljuk a gazdasági-üzleti nyereség maximalizálása, és saját vagyonukból tartják fenn magukat) és nonprofit (valamilyen társadalmi célból jönnek létre, és működésüket elsősorban külső forrásokból biztosítják) jogi személyekre, állami és nem állami jogi személyekre.

A jelenlegi jogi szabályozás jogi személyként ismeri el a kormányzati jogi személyeket, a köztisztviselőket, gazdasági társaságokat, valamint a társadalmi szervezeteket. Kormányzati jogi személyeknek minősül az állam, (központi) költségvetési szervek, helyi önkormányzati költségvetési szerv, helyi kisebbségi önkormányzati költségvetési szerv, társadalombiztosítási költségvetési szerv, országos kisebbségi önkormányzati költségvetési szerv, Parlament, önkormányzatok, polgármesteri hivatalok. Köztisztviselők a Magyar Tudományos Akadémia (MTA), gazdasági-szakmai kamarák és a hegyközségek. Gazdasági társaságnak minősülnek a részvénytársaságok (Rt.), korlátolt felelősségű társaságok (Kft.), betéti társaságok (Bt.) és közkereseti társaságok (Kkt.), közös vállalatok

¹¹⁰ Ptk. 3:1. § (5) bekezdés.

(Kv.), vállalatcsoportok,¹¹¹ állami vállalatok, leányvállalatok és a tröszt¹¹². Társadalmi szervezetnek minősülnek az egyesületek, alapítványok, szövetkezetek, erdőbirtokossági társulások, pártok, szakszervezetek, sportági szakszövetségek, egyházak és mindezek szövetsége, valamint jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységeik (együttesen civil szervezetek¹¹³). Az új Ptk. hatálybalépésével gazdasági társaság kizárólag közkereseti társaság, betéti társaság, korlátolt felelősségű társaság, valamint részvénytársaság formájában alapítható, és a cég nevében a gazdasági társaság formájára vonatkozó elnevezést vagy annak törvény által előírt rövidítését kell feltüntetni (formakényszer).¹¹⁴

A fentiek jelentőségét meg sem közelítik a 2014. március 14-ig létező *jogi személyiséggel nem rendelkező (jogi személyiség nélküli) jogalanyok*. A tagjaik mögöttes felelőssége (saját magánvagyonukkal felelnek a társaság kötelezettségeiért, ha az nem elégséges) az új Ptk. hatálybalépésével változatlan maradt, ami a kívülállók biztonságát növeli, a társaság és a tagok jogalanyiségének elkülönültségét pedig gyengíti. A kezdetektől jogi személyiséggel rendelkező jogalanyokkal összevetve nincs olyan merev, formalizált szervezeti rendjük és bonyolult működési szabályaik, hanem inkább a személyegyedültségek jellege meghatározó. Korábban ebbe a körbe tartozott a betéti társaság, valamint a közkereseti társaság is, amelyek az új Ptk. hatálybalépésével jogi személlyé váltak.¹¹⁵ Jelenleg a *betéti társaság*¹¹⁶ olyan gazdasági társaság, amelyben a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, továbbá legalább az egyik tag, azaz a beltág vállalja, hogy a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért a többi beltaggal egyetemlegesen köteles helytállni, míg legalább egy másik tag, azaz kültag a társasági kötelezettségekért nem tartozik helytállási kötelezettséggel. *Közkereseti társaság*¹¹⁷ olyan gazdasági társaság, amelyben a társaság tagjai arra vállalnak kötelezettséget, hogy a társaság gazdasági tevékenységének céljára a társaság részére vagyoni hozzájárulást teljesítenek, és a társaságnak a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségeiért korlátlanul

¹¹¹ Ptk. 3:49. §.

¹¹² Az új Ptk. hatálybalépésekor működő, a régi Ptk.-ban nevesített állami vállalat, tröszt, egyéb állami gazdálkodó szerv, egyes jogi személyek vállalata, leányvállalat, valamint a közös vállalat a 2014. március 14-én hatályos, rá vonatkozó jogszabályok szerint működhet tovább, azonban ilyen típusú jogi személyek nem alapíthatóak a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről szóló 2013. évi CLXXVII. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 9. § (5) bekezdése alapján.

¹¹³ az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény 2011. december 22-i hatálybalépésével társadalmi szervezetek helyett kizárólag civil szervezetek alapíthatóak.

¹¹⁴ Ptk. 3:89. § (1) (2) bekezdés.

¹¹⁵ 2014. március 15-én a betéti társaságok és közkereseti társaságok jogi személlyé váltak. A Ptk. 3:88. § (1) bekezdése a gazdasági társaságokat – így e kettőt is – üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására, a tagok vagyoni hozzájárulásával, a nyereségből való közös részesedésük és közös vesztésvivésük mellett létrehozott, jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásként definiálja.

¹¹⁶ Ptk. 3:154. §.

¹¹⁷ Ptk. 3:138. §.

és egyetemlegesen helytállnak. Megemlítendőek még a polgári jogi társaságok. *Polgári jogi társasági*¹¹⁸ szerződéssel a felek (a továbbiakban: tagok) arra vállalnak kötelezettséget, hogy közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, a közös cél megvalósításához szükséges vagyoni hozzájárulást teljesítenek és tevékenységük kockázatát közösen viselik. A tagok vagyoni hozzájárulása tagonként azonos, ami lehet pénz, vagyoni értékkel rendelkező dolog, vagyoni értékű jog vagy bármilyen egyéb szolgáltatás, például (személyes) munkavégzés.

¹¹⁸ Ptk. 6:498. §.

6. FEJEZET

Egyes állami szervek

6.1 Az Országgyűlés fogalma, feladatai, szervezete

6.1.1 Az Országgyűlés megalakulása és megszűnése

Magyarország legfőbb népképviselői szerve az Országgyűlés.¹¹⁹ Az országgyűlési képviselők száma a jegyzet megírásának idején még 386, azonban a 2014-es választásoktól 199 főre csökken a megválasztható képviselők száma.¹²⁰ Minderre a változtatásra azért volt szükség, mert gyakran elhangzott az a kritika, hogy magas a képviselők száma, az ország lakosságához és területi nagyságához mérten is. A képviselőket a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos választással választják. Országgyűlési választások 4 évente vannak Magyarországon, április vagy május hónapban, akkor, amikor a köztársasági elnök kitzúzi a választásokat. Ettől eltérő időpontban csak akkor lennének választások, ha az Országgyűlés megbízatása idő előtt megszűnne.

Az Országgyűlés megbízatása az alakuló üléssel veszi kezdetét, melyet a választást követő 30 napon belül a köztársasági elnök hív össze, és ünnepélyesen megnyit. Az Országgyűlés megbízatása a következő Országgyűlés alakuló üléséig tart. Az Országgyűlés kimondhatja saját maga feloszlását, ezen kívül a köztársasági elnök feloszthatja. A köztársasági elnök a választások egyidejű kitzúzése mellett akkor oszthatja fel az Országgyűlést, ha a Kormány megbízatásának megszűnése esetén miniszterelnöknek javasolt személyt az Országgyűlés az első személyi javaslat megtételétől számítva 40 napon belül nem választja meg, vagy az Országgyűlés az adott évre vonatkozó központi költségvetést március 31-ig nem fogadja el. A feloszlítás előtt ki kell kérni a miniszterelnöknek, az Országgyűlés elnökének és a képviselőcsoportok vezetőinek a véleményét. A feloszlítástól vagy feloszlításától számított 90 napon belül új választásokat kell tartani.

Az Országgyűlés hazánkban egykamarás szerkezetű. A rendszerváltás óta többször felmerült a kétkamarás parlament bevezetésének gondolata, mely nem idegen a magyar

¹¹⁹ A jegyzet terjedelmi korlátai miatt nincs lehetőség olyan alapvető kérdések tárgyalására, mint a törvényalkotási eljárás, a képviselők javadalmazása, vagy a második kamarák típusai.

¹²⁰ Az országgyűlési képviselők választásáról szóló 2011. évi CCIII. törvény (a továbbiakban: Vjt.) tartalmazza az említett rendelkezést. Az Országgyűlés működésére vonatkozó főbb jogszabályok még az Alaptörvény 1–7. cikke, az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény (a továbbiakban: Tv.), 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat egyes hárszabályi rendelkezésekről, az országgyűlési képviselők javadalmazásáról szóló 1990. évi LVI. törvény (a továbbiakban: Okjtv.).

alkotmányos rendszertől, hiszen 1945-ig a parlament kétkamarás szerkezetű volt,¹²¹ de végül maradt a hosszú ideje meglévő egykamarás Országgyűlés.

6.1.2 Az Országgyűlés feladatai és közjogi korlátai

Az Országgyűlés feladatai:

- megalkotja és módosítja Magyarország Alaptörvényét;
- törvényeket alkot;
- elfogadja a központi költségvetést, és jóváhagyja annak végrehajtását;
- felhatalmazást ad nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;
- megválasztja a köztársasági elnököt, az Alkotmánybíróság elnökét és tagjait, a Kúria elnökét, az Országos Bírósági Hivatal elnökét, a legfőbb ügyészt, az alapvető jogok biztosát és helyetteseit, az Állami Számvevőszék elnökét;
- megválasztja a miniszterelnököt, dönt a Kormánnyal kapcsolatos bizalmi kérdésről;
- felosztatja az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testületeket;
- határoz a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötésről;
- különleges jogrendet érintő, valamint katonai műveletekben való részvétellel kapcsolatos döntéseket hoz;
- közkegyelmet gyakorol;
- területszervezési jogköröket gyakorol;¹²² és
- az Alaptörvényben és törvényben meghatározott további feladat- és hatásköröket gyakorol.

Látható, hogy az Országgyűlésnek hazánkban sokféle feladata van, ezért túlsúlyos hatalmának ellensúlyozására szükség van olyan alkotmányos fékekre vagy másképpen „közjogi korlátokra”, melyek jogszerűen ellensúlyozzák az Országgyűlés hatalmát.¹²³ A *második kamara* korlátot képezne, egyfajta önkorlátot, azonban hazánkban egykamarás szerkezetű az Országgyűlés. Sokan úgy gondolják, hogy a kétkamarás parlamentek megfontoltabb és kiszámíthatóbb törvényhozást eredményeznek, vagyis stabilabb törvényeket, melyek nem változnak olyan gyorsan, mint hazánkban. A jogszabályok stabilitása az állampolgári jogkövetést elősegítő tényező. Korlátot jelentene egy *Alkotmányozó Gyűlés*, vagyis az alkotmányozó és a törvényhozó funkció szétválasztása, de

¹²¹ 1945 előtt is volt átmenetileg egykamarás Országgyűlés.

¹²² Részletesen az erre vonatkozó szabályokat az Mőt.v. tartalmazza. 125. § (4) bekezdés: Az Országgyűlés dönt az állam területi tagozódásáról, az érintett önkormányzatok véleményének kikérése után a megyék összevonásáról, szétválasztásáról, határainak megváltoztatásáról, elnevezéséről és székhelyéről, valamint a fővárosi kerületek kialakításáról.

¹²³ A közjogi korlátok felsorolásához alapul vettem és felhasználtam DEZSŐ Márta – KUKORELLI István: Az Országgyűlés című tankönyv-fejezet 12.3. A parlament hatáskörének közjogi korlátai c. részét, In: *Alkotmánytan I.* Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 341-343.

tudjuk, hogy nálunk mindkét feladat az Országgyűlés kezében összpontosul. Az Országgyűlés hatalmával szemben ellensúlyt képez a *közvetlen demokrácia*, melynek többféle megnyilvánulási formája van, mint például a népszavazás, a népi kezdeményezés vagy a petíciós jog gyakorlása. Ezekben az esetekben a nép akarata közvetlenül nyilvánul meg, de napjainkban a hatalomgyakorlásnak nem ez az elsődleges formája, hanem a képviseleti demokrácia. A képviseleti demokrácia értelmében a választott képviselők közvetítik a népakaratot, ehhez képest tehát kivételes eszköz a közvetlen demokrácia, de az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint kivételes megnyilvánulásainak eseteiben elsőbbséget élvez a képviseleti demokráciával szemben.¹²⁴ Az Országgyűlés hatalmát ellensúlyozza az *Alkotmánybíróság*, mely megsemmisíthet az Alaptörvénnyel ellentétes törvényeket, ezáltal jogalkotási kényszerhelyzetet teremt, vagyis folyamatosan mozgásban tartja a törvényhozás gépezetét. Megemlíthetjük a közjogi korlátok sorában a *nemzetközi jogot* és a nemzetközi kötelezettségvállalásokat. Magyarország tiszteletben tartja a nemzetközi jog szabályait. Nemzetközi szervezetekben elfoglalt tagságunk alapján csak olyan jogszabályokat alkothatunk, melyek nem ellentétesek a vállalt kötelezettségekkel és a nemzetközi szervezet értekeivel. Végül meg kell említenünk a *köztársasági elnököt*, aki számtalan ponton kapcsolódik az Országgyűlés tevékenységéhez. Ezek a következők: törvénykezdeményezés, a törvények kihirdetése és a vétójog gyakorlása, javasolhatja az Országgyűlésnek rendkívüli ülés tartását, feloszlathatja az Országgyűlést, elnapolhatja 30 napra az ülést,¹²⁵ ő hívja össze és nyitja meg az alakuló ülést, kitűzi a választásokat. Ezek a feladatok a jegyzet egyes fejezeteiben részletesen is kifejtésre kerültek.

6.1.3 Az Országgyűlési képviselők mentelmi joga

Az országgyűlési képviselők jogai és kötelességei azonosak, a képviselők nem utasíthatók, tevékenységüket a köz érdekében végzik. A képviselőket *mentelmi jog*¹²⁶ illeti meg. Az országgyűlési képviselők jogállásáról és javadalmazásáról külön törvény rendelkezik. A mentelmi jognak két része van: a *felelőtlenség* és a *sérthetetlenség*. A felelőtlenség értelmében a képviselő bíróság vagy hatóság előtt – képviselői megbízásának ideje alatt és azt követően – nem vonható felelősségre leadott szavazata, és a képviselői megbízásának gyakorlása során megbízásával összefüggésben általa közölt tény vagy vélemény miatt. A mentesség nem vonatkozik a képviselők polgári jogi felelősségére és olyan bűncselekményekre, melyekkel mások jogait sértenék, mint például a közösség elleni izgatás vagy a nemzeti jelkép megsértése. A mentelmi jog másik része talán ismertebb a közvélemény előtt, ez a sérthetetlenség, amelynek értelmében a képviselő ellen csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást, valamint – önkéntes

¹²⁴ 25/1999. (VII. 7.) AB határozat, 52/1997. (X. 14.) AB határozat.

¹²⁵ Tv. 36. § (1) A köztársasági elnök az Országgyűlés ülését egy ülésszak alatt egy alkalommal – legfeljebb harminc napra – elnapolhatja.

¹²⁶ Tv. VII. fejezet, a mentelmi jog a képviselői munka zavartalanlásának biztosítása.

lemondás¹²⁷ hiányában – szabálysértési eljárást indítani vagy folytatni, továbbá büntető-eljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni. A képviselőt azonban a bűncselekmény elkövetésének tettenérésekor őrizetbe lehet venni, vagy vele szemben más büntető-eljárásjogi kényszerintézkedés alkalmazható. Szabálysértés elkövetésének tettenérésekor szabálysértési őrizetbe lehet venni, vagy vele szemben más szabálysértési kényszerintézkedés alkalmazható. A mentelmi jog felfüggesztésére irányuló indítványt a vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész, azt követően a bíróság terjeszti elő a házelnökhöz. Az indítványt a képviselő tettenérése esetén haladéktalanul elő kell terjeszteni. Ha a képviselő a szabálysértési ügyben a megkeresés kézhezvételétől számított 8 napon belül mentelmi jogáról nem mond le, a mentelmi jog felfüggesztésére irányuló indítványt a legfőbb ügyész terjeszti elő a házelnökhöz.¹²⁸ Az eljárás lefolytatása alatt a képviselő bármelyik eljáró hatóság előtt, bármikor – legkésőbb az országgyűlési határozat meghozataláig – lemondhat mentelmi jogáról. A képviselő mentelmi joga nem terjed ki a közigazgatási hatósági eljárásokra. A mentelmi jog felfüggesztésére irányuló indítványt, illetve a mentelmi jog megsértésének bejelentését a házelnök haladéktalanul átadja megvizsgálásra a Mentelmi, összeférhetetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságnak, és ezt az Országgyűlés következő ülésnapján bejelenti, és tájékoztatja az érintett képviselőt. Az érintett képviselő a határozathozatal előtt felszólalhat és ismertetheti álláspontját. A bizottság 30 napon belül javaslatot tesz a házelnöknek, aki a szükséges intézkedést megteszi, és erről az Országgyűlést tájékoztatja. A mentelmi jog felfüggesztéséhez a jelen lévő képviselők 2/3-ának a szavazata szükséges. A mentelmi jog a képviselőt a megválasztása napjától illeti meg, a jelöltként igazolt személyt a képviselőkkel azonos mentelmi jog illeti meg azzal az eltéréssel, hogy mentelmi jog felfüggesztéséről a Nemzeti Választási Bizottság határoz, és a mentelmi jog felfüggesztésére irányuló indítványt a Nemzeti Választási Bizottság elnökéhez kell benyújtani.

6.1.4 Az Országgyűlés működése

Az Országgyűlés ülései nyilvánosak, azonban zárt ülést lehet tartani a Kormány vagy bármely képviselő kérelmére az országgyűlési képviselők 2/3-ának szavazatával. Az Országgyűlés tagjai sorából *elnököt, alelnököt és jegyzőket*¹²⁹ választ, valamint állandó

¹²⁷ Lemondani a mentelmi jogról csak szabálysértési ügyben lehet. A képviselő mentelmi jogáról történő 8 napon belüli önkéntes lemondása esetén a szabálysértési hatóság az eljárás jogerős befejezésekor a mentelmi jogról történt lemondás tényéről, valamint az eljárás eredményéről a legfőbb ügyész útján tájékoztatja a házelnököt. A tájékoztatást a házelnök a Mentelmi, összeférhetetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottság részére megküldi. A Mentelmi, összeférhetetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottság elnöke a tájékoztatást a bizottság soron következő ülésén ismerteti.

¹²⁸ Szabálysértési ügyben a szabálysértési hatóság közvetlenül a képviselőt keresi meg azzal, hogy mentelmi jogáról önként lemondhat.

¹²⁹ A jegyzők például szavazatszámoló bizottságként járhatnak el, hitelesítik az Országgyűlés jegyzőkönyveit, összeszámlálják szükség esetén a szavazatokat.

bizottságokat alakít. Az Országgyűlés elnöke a Házelnök, aki gondoskodik az Országgyűlés rendjének megóvásáról, biztonságáról és munkájának megszervezéséről. A Házelnök megvonhatja a szót attól a képviselőtől, akit másodsorra kell megkérni arra, hogy térjen a tárgyra, aki kitöltötte időkeretét,¹³⁰ vagy aki illetlen kifejezést használ. Tevékenységét alelnökök segítik, akik helyettesítik a Házelnököt. Új intézmény a magyar jogban a Háznagy, aki azokat a feladatokat gyakorolhatja a Házelnök irányításával, amelyeket részére a Házelnök átad az Országgyűlés Hivatala Szervezeti és Működési Szabályzatában.

6.1.5 Az Országgyűlés szervezete, bizottságai

Kötelező létrehozni minden ciklusban a Mentelmi, összeférhetetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságot, a költségvetéssel, a külügyekkel, az alkotmányügyi kérdésekkel, a honvédelemmel, a nemzetbiztonsággal, a nemzetpolitikával és az európai uniós ügyekkel foglalkozó állandó bizottságokat. Az Országgyűlés állandó bizottságokat bármikor létrehozhat és megszüntethet, de lehetősége van nem állandó bizottságok létrehozására is.¹³¹ Tevékenységük összehangolására a képviselők *frakciót*, vagyis országgyűlési képviselőcsoportot alakítanak. A frakciók a „társadalom politikai tagoltságát”¹³² jelentik meg kicsiben. Egy képviselő egyidejűleg csak egy frakcióban foglalhat helyet.

Az Országgyűlés akkor határozatképes, ha tagjainak több, mint a fele jelen van. Döntéseit többféle szavazataránnyal hozhatja, így az Alaptörvényt az összes képviselő 2/3-ának szavazatával, határozatait – ha az Alaptörvény eltérően nem rendelkezik – a jelenlévők többségével, a törvényeket alkothatja a jelenlévők 2/3-ának szavazatával (sarkalatos törvények) vagy egyszerű többséggel egyaránt. Személyi döntések esetében az összes képviselő 2/3-ának a szavazata szükséges több esetben. A képviselők a Parlamentben szavazógép segítségével szavaznak, az *igen*, a *nem* és a *tartózkodom* válaszok közül választhatnak. Az Országgyűlés a jelenlévő képviselők 2/3-ának szavazatával fogadja el a Házsabályt, amelyben megállapítja működésének részletes szabályait és tárgyalási rendjét.

¹³⁰ Az időkeretek részletesen szabályozottak az Országgyűlésről szóló törvényben és a Házsabályban.

¹³¹ Eseti és vizsgálóbizottságok is alakíthatóak, melyek megbízatása nem 4 évre szól. Az eseti bizottságok tagjainak legfeljebb fele nem képviselő is lehet, az eseti bizottság elnöke és alelnöke csak képviselő lehet, az eseti bizottság nem képviselő tagjait szavazati jog nem illeti meg. A vizsgálóbizottságokat tisztázandó ügyekre lehet létrehozni, a képviselők 1/5-ének indítványára a vizsgálóbizottságot létre kell hozni, ezen bizottságok tagja csak képviselő lehet. Interpellációval, kérdéssel (azonnali kérdéssel) nem tisztázható ügy megvizsgálására lehet vizsgálóbizottságot alakítani.

¹³² DEZSŐ M. – KUKORELLI I.: i. m. 371.

6.1.6 A parlamenti ellenőrzés eszközei: az interpelláció és a kérdés

Megjegyezzük, hogy a parlamenti ellenőrzés eszközei túlterjeszkednek a kérdés és az interpelláció fogalmán, azonban területi okokból nem áll módunkban ezeket részletesebben kifejteni. Megemlítendő, hogy bizonyos szervek – így a Kormány is – rendszeres beszámolási kötelezettséggel tartoznak az Országgyűlésnek, valamint az ellenőrzés eszközei között találhatóak még jelentéstételi kötelezettségek egyes szervek részéről, vagy az azonnali kérdések és válaszok órája. Az Országgyűlés ülésének napirendjében feltüntetett időpontban az interpelláció és a kérdés tárgyalására minden héten, amikor az Országgyűlés ülést tart, legalább a Házszabályban meghatározott időtartamot – 90 percet – kell biztosítani,¹³³ és valamennyi képviselőcsoport számára lehetővé kell tenni, hogy legalább egy általa benyújtott interpelláció és kérdés tárgyalásra kerüljön. Az interpelláció bemutatásával kezdjük, ezt szokták a „veszélyesebb” eszköznek nevezni a kérdéssel való összehasonlításban. Kérdés esetén ugyanis az Országgyűlés a válasz elfogadásáról nem határoz, és nincs joga viszontválaszra a kérdést intéző képviselőnek. Az országgyűlési képviselők interpellációt és kérdést intézhetnek a Kormányhoz és a Kormány tagjához a feladatkörükbe tartozó ügyekben. A képviselő kérdést intézhet az alapvető jogok biztosához, az Állami Számvevőszék elnökéhez, a legfőbb ügyészhez és a Magyar Nemzeti Bank elnökéhez a feladatkörükbe tartozó bármely ügyben. Az interpellációt és a kérdést személyesen vagy helyettes útján is meg lehet válaszolni. Ezekkel az ellenőrzésekkel aktuálisan felmerülő problémákra kérdeznak rá a képviselők. Ha az interpelláció vagy a kérdés az egész Kormány működését érinti, a miniszterelnök válaszol. Az Országgyűlés engedélyezheti, hogy 30 napon belül írásban válaszoljon, akihez interpellációt intéztek. Az interpelláció esetében a válasz után viszontválaszra van lehetősége az interpelláló képviselőnek, s ha a képviselő a választ nem fogadja el, a válaszról az Országgyűlés szavazással dönt. Ha az Országgyűlés a választ elutasította, az interpellációt az illetékes bizottságnak kell kiadni, amely valamilyen intézkedési javaslatot dolgoz ki a probléma megoldására. Lemondási kötelezettség nem párosul a válasz elutasításához, akkor sem, ha valakinek sorozatosan leszavazzák a válaszait. Az interpelláció azonban így is alkalmas figyelemfelhívásra és a bizottságok révén intézkedés kidolgozására.

6.2 A Kormány fogalma, feladatai, felépítése

A közigazgatási szervezetrendszer két nagy részre bonthatjuk: a felső szintű államigazgatási és az önkormányzati közigazgatási szervekre. Közigazgatási feladatokat ugyanakkor egyéb, nem közigazgatási szervek is elláthatnak, például köztisztviselők. A közigazgatás alapvető rendeltetéséhez a jogalkalmazó, jogalkotó, közszolgáltató és a felügyeleti, el-

---

¹³³ Az interpelláció 3 perc időtartam alatt terjeszthető elő. A válaszra 4 perc, a válasz elfogadásával kapcsolatos nyilatkozattételre 1 perc áll rendelkezésre. A kérdés elmondására és a válaszra egyaránt 2 perc áll rendelkezésre.

lenőrző és irányítási jogköröket sorolhatjuk. „*A Kormány az államigazgatás része, annak csúciszerve.*”¹³⁴ Az államigazgatási szervek elkülönült jogi személyiséggel rendelkeznek, jogszabályban rögzített feladatkörrel, önálló döntési jogkörrel és önálló költségvetéssel, jellemzőjük, hogy a hivatali formában működő szervek élén általában egyszemélyi felelős vezető áll.¹³⁵ Az államigazgatás tehát a Kormánynak alárendelt, ugyanis a Kormány az államigazgatás bármely ágát közvetlenül irányítása alá vonhatja. Az önkormányzatok ezzel szemben relatív autonómiával rendelkeznek, de ezeket is a közigazgatás részének tekintjük. Az önkormányzatokkal részletesen külön fejezetben foglalkozunk.

*Központi államigazgatási szerv*¹³⁶ jelenleg: a Kormány, a kormánybizottság, a Miniszterelnökség, a minisztérium, az autonóm államigazgatási szerv, a kormányhivatal, a központi hivatal, a rendvédelmi szerv és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, az önálló szabályozó szervek. Államigazgatási szervek az úgynevezett *autonóm államigazgatási szervek* is: a Közbeszerzési Hatóság, az Egyenlő Bánásmód Hatóság, a Gazdasági Versenyhivatal, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság és a Nemzeti Választási Iroda. *Kormányhivatal*.¹³⁷ a Központi Statisztikai Hivatal, az Országos Atomenergia Hivatal, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal. Különös hatáskörű – vagyis meghatározott feladatok ellátására szakosodott – államigazgatási szervek a *rendvédelmi szervek*: a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok. Államigazgatási szervek szintén az *önálló szabályozó szervek*: a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal. A kormányhivatal törvény által létrehozott, a Kormány irányítása alatt működő központi államigazgatási szerv. A központi hivatal kormányrendelet által létrehozott, miniszter irányítása alatt működő központi államigazgatási szerv.

6.2.1 A Kormány

A Kormány definíciója nem bonyolult feladat, a Kormány a végrehajtó hatalmat testesíti meg a hatalommegosztás rendszerében, valamint a közigazgatás legfőbb szerve.

¹³⁴ DR. BALÁZS István – JAKAB András – RIXER Ádám – DR. NAGY Marianna – SZALAI Éva – DR. GYERGYÁK Ferenc – DR. HOFFMAN István – DR. SZILVÁSY György Péter – DR. TEMESI István – DR. VIRÁG Rudolf: *Közigazgatási szakvizsga*. Államigazgatás jegyzet, Nemzeti Közszerzői Egylet, Budapest, 2013. 9. és 47. A Kormány és az államigazgatás többi része 1.2.1. fejezet [http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/valaszthato/allamigazgatas_\(2013\).pdf](http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/valaszthato/allamigazgatas_(2013).pdf), (Letöltve: 2014. 03. 19.)

¹³⁵ DR. BALÁZS I. – JAKAB A. – RIXER Á. – DR. NAGY M. – SZALAI É. – DR. GYERGYÁK F. – DR. HOFFMAN I. – DR. SZILVÁSY Gy. – DR. TEMESI I. – DR. VIRÁG R.: i. m. 22. Az államigazgatási szerv fogalma 2.2. fejezet.

¹³⁶ A jegyzet megírásának idején hatályos Kszt. rendelkezik erről, amely a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szól.

¹³⁷ Nem azonos az önkormányzatok törvényességi felügyeletét ellátó úgynevezett fővárosi, megyei kormányhivatalokkal.

A Kormányról az Alaptörvény rendelkezik, a részletszabályok külön törvényekben olvashatóak.¹³⁸ Hazánkban a kormányforma parlamentáris köztársaság, amely utal az Országgyűlés erőteljes szerepére. Ennek értelmében a Kormány az Országgyűlésnek felelős, és rendszeresen beszámolási kötelezettséggel tartozik. Az Alaptörvény nem rendelkezik arról, hogy a Kormány, illetve tagjai milyen témakörben és milyen gyakorisággal tartoznak beszámolni, az erre vonatkozó részletes szabályokat külön törvények tartalmazzák. Hazánkban miniszterelnöki kormányzás van, ami azt jelenti, hogy a Kormány léte a miniszterelnök személyéhez kötött, a kormányfő tehát első az egyenlők között. Ez az úgynevezett kancellária-kormányzás, ehhez köthető még a miniszterelnök tevékenységét segítő szerv léte is, melyet nevezhetünk Miniszterelnöki Hivatalnak vagy (jelenleg) Miniszterelnökségnek. Ugyanakkor a Kormány tagjai egyenlők is, mert a kormány testületként működik, és minden kormánytagnak azonos értékű szavazati joga van a Kormány ülésein.

6.2.2 A Kormány tagjai, a Kormány megalakulása

A Kormány tagjai a miniszterelnök és a miniszterek, a miniszterelnök a miniszterek közül egy vagy több miniszterelnök-helyettest jelöl ki. A jegyzet megírásának idején hazánkban két miniszterelnök-helyettes található. A miniszterelnököt az Országgyűlés választja meg a köztársasági elnök javaslatára, tagjai többségének szavazatával. Az Alaptörvény nem tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy a köztársasági elnöknek kit kell felkérnie kormányalakításra, vagyis elvileg bárkit felkérhet. Ha a miniszterelnöknek javasolt személyt nem választotta meg az Országgyűlés, a köztársasági elnök 15 napon belül új javaslatot tesz. A minisztereket pedig a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel, a Kormány a miniszterek kinevezésével alakul meg. A Kormány tagjai esküt tesznek az Országgyűlés előtt. A Kormány tagjainak jogállásáról, javadalmazásáról részletesen nem az Alaptörvény, hanem külön törvény rendelkezik.

6.2.3 A Kormány megszűnése, a konstruktív bizalmatlansági indítvány

A miniszterelnök megbízásának megszűnésével a Kormány megbízása is megszűnik. A miniszterelnök megbízása a következőképpen szűnhet meg:

- az újonnan megválasztott Országgyűlés megalakulásával;
- ha az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, és új miniszterelnököt választ;

---

¹³⁸ Ksztt., Magyarország minisztériumainak felsorolásáról szóló 2014. évi XX. törvény, a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Kttv.), a Kormány ügyrendje pedig az 1144/2010. Kormányhatározat.

- ha az Országgyűlés a miniszterelnök által kezdeményezett bizalmi szavazáson bizalmatlanságát fejezi ki a miniszterelnökkel szemben;
- lemondással;
- halállal;
- összeférhetetlenséggel;
- ha a megválasztásához szükséges feltételek már nem állnak fenn.

Az összeférhetetlenség kimondásáról és a választáshoz szükséges feltételek hiányáról a jelen lévő országgyűlési képviselők 2/3-ának szavazatával dönthet az Országgyűlés.

Konstruktív bizalmatlansági indítvány. A konstruktív bizalmatlansági indítvány gyökerei 1949-ig, a bonni alkotmány megszületéséig nyúlnak vissza. Azóta a jogintézmény szerte a világon elterjedt a parlamentáris országokban, hazánkban is alkalmazásra került egy ízben. Szabályai a következők: az országgyűlési képviselők 1/5-e írásban a miniszterelnökkel szemben konstruktív bizalmatlansági indítványt nyújthat be a miniszterelnöki tisztségre jelölt személy megjelölésével.¹³⁹ Amennyiben az országgyűlési képviselők több, mint fele leszavazza a miniszterelnököt, azzal kifejezi bizalmatlanságát vele szemben, és egyúttal megválasztja a miniszterelnök-jelöltet. Az indítvány azért konstruktív és nem destruktív,¹⁴⁰ mert szerepel benne az új miniszterelnök megnevezése, ezáltal kiküszöbölhető az elhúzódo kormányzasi űr és a további válság.¹⁴¹ Nem keverendő össze a konstruktív bizalmatlansági indítvánnyal a *bizalmi szavazás*,¹⁴² mely szintén létező jogintézmény hazánkban. A miniszterelnök indítványozhat bizalmi szavazást, melynek során az Országgyűlés itt is bizalmatlanságát fejezheti ki a miniszterelnökkel szemben, ha az országgyűlési képviselők több, mint fele nem támogatja a miniszterelnököt. Megjegyezzük, hogy ezt az indítványt általában hatalmuk deklarálására, támogatottságuk felmérésére használják a kormányfők, de elképzelhető, hogy rosszul mérik fel esélyeiket, és amint látható, a miniszterelnöktől a bizalom ezúton is megvonható. A miniszterelnök javasolhatja azt is, hogy a Kormány által benyújtott előterjesztés feletti szavazás legyen egyben bizalmi szavazás, ekkor az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben bizalmatlanságát fejezi ki, ha a Kormány által benyújtott előterjesztést nem támogatja. További különbség, hogy a bizalmi szavazásnál jelöltállítás nem történik, ezért ha bizalmatlanságát fejezi ki az Országgyűlés a miniszterelnökkel szemben, akkor itt a közársasági elnök a miniszterelnök megbízatása megszűnésétől számítva 15 napon belül

¹³⁹ Ellentétben a tévhitekkel, nem az ellenzék 1/5-ről van szó, hanem bármilyen összetételben lehetnek a bizalmatlansági indítványt benyújtó képviselők, az Alaptörvény ugyanis nem határozza meg, hogy kormánypárti vagy ellenzéki képviselőknek kell-e lenniük.

¹⁴⁰ A destruktív bizalmatlansági indítvány fogalma a weimari alkotmányhoz köthető.

¹⁴¹ Magyarországon a rendszerváltást követően 2009. április 14-én volt az akkori miniszterelnökkel Gyurcsány Ferencel szemben konstruktív bizalmatlansági indítványról szavazás, melyet elvesztett a miniszterelnök (204 képviselő megszavazta a távozását), és az indítványban megjelölt személy, Bajnai Gordon lett a miniszterelnök.

¹⁴² Bizalmi szavazás is egyszer fordult elő, 2006. október 2-án kérte maga ellen Gyurcsány Ferenc akkori kormányfő, és az Országgyűlés október 6-án bizalmat szavazott neki 207 igen szavazattal (165 nem szavazatot kapott).

új javaslatot tesz a miniszterelnök személyére. A bizalmi kérdésről minden esetben az indítvány beterjesztésétől számított 3. nap után, de legkésőbb a beterjesztéstől számított 8 napon belül kell dönteni.

6.2.4 A Kormány feladatai

- A Kormány törvényben nem szabályozott tárgykörben és törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet alkot;
- a Kormány tagjai is törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján, feladatkörükben rendeletet alkothatnak;
- Alaptörvény elfogadására vagy az Alaptörvény módosítására irányuló javaslatot tehet;
- biztosítja a törvények végrehajtását;
- törvényt kezdeményezhet;
- államigazgatási szerveket hozhat létre;
- irányítja a minisztériumokat és a közvetlenül alárendelt szerveket;
- az államigazgatás bármely ágát közvetlen irányítása alá vonhatja;
- a fővárosi és megyei kormányhivatalok útján végzi az önkormányzatok törvényességi felügyeletét;
- a Kormány tagja részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésén;
- a Kormány és tagjai kérdezhetőek és interpellálhatóak az Országgyűlésben;
- javasolhatja a Kormány rendkívüli vagy zárt ülés tartását az Országgyűlésnek;
- a Kormány kihirdeti a veszélyhelyzetet;
- a Kormány rendeletet alkothat veszélyhelyzetben és megelőző védelmi helyzetben is;
- külső csoportok váratlan betörése esetén a szükségállapot vagy a rendkívüli állapot kihirdetéséig intézkedik (váratlan támadás);
- irányítja más szervekkel együttesen a Magyar Honvédséget;
- részt vesz a külpolitika meghatározásában, nemzetközi szerződéseket köthet;
- alakítja az ágazati politikák (szociális politika, oktatás, egészségügy) irányvonalát;
- az Országgyűlés részére javaslatot tehet egy Alaptörvénnyel ellentétesen működő önkormányzati képviselő-testület feloszlására.

6.2.5 Minisztériumok és a Kormányt segítő szervek

A Kormány a minisztériumokat bármikor átalakíthatja kormányzása alatt is, emellett van lehetősége *tárca nélküli miniszterek* megbízására is, akik egy minisztérium feladatkörébe sem tartozó feladat ellátásával bízhatóak meg. A Kormány működését szerte a világon számtalan szerv és személy segíti, melyek közül megemlítjük a *kormánybiztos*, *miniszterelnöki és miniszteri biztos* fogalmát, valamint a kormánybiztosságokat. A Kor-

mány kiemelt fontosságú feladat ellátására kormánybiztost nevezhet ki, maximum 2 évre, akinek tevékenységét a miniszterelnök irányítja. A miniszterelnök a feladatkörébe tartozó feladat ellátására miniszterelnöki biztost is kinevezhet, meghatározott időre, de legfeljebb a miniszterelnök megbízatásáig. A miniszterelnöki biztos tevékenységét a miniszterelnök irányítja. A miniszteri biztos tevékenységét az őt kinevező miniszter irányítja. Miniszteri biztost legfeljebb 6 hónapra, kiemelt fontosságú feladat ellátására lehet kinevezni. A Kormány javaslattevő, tanácsadó szervként *kabineteket* is létrehozhat, amelyek állásfoglalást hoznak. Hazánkban kiemelt fontosságú ügyekben a Kormány ülése előtt társadalompolitikai, gazdaságpolitikai és nemzetbiztonsági kabineteket szokás létrehozni. A Kormány a több minisztérium feladatkörébe tartozó kérdések összehangolt megoldására *kormánybizottságot* is létrehozhat, melynek tagjai miniszterek. A kormánybizottság ülésére állandó jelleggel meghívott személyeket, valamint a bizottsági tagok helyettesítésére jogosult állami vezetőket és az állandó meghívottak helyettesítésére jogosult személyeket a kormánybizottságot létrehozó normatív kormányhatározat jelöli ki.

6.2.6 Az államtitkárok

A minisztériumokban a törvény értelmében államtitkárok, közigazgatási államtitkárok, és helyettes államtitkárok működnek.¹⁴³ Az államtitkár a miniszterelnök és a miniszter után a legfontosabb állami vezetői besorolás. A közigazgatási és a helyettes államtitkár szakmai vezetőnek, az államtitkár politikai vezetőnek minősül. Az államtitkárokat – ideértve a közigazgatási államtitkárokat is – a miniszterelnök javaslatára köztársasági elnök nevezi ki és menti fel, a helyettes államtitkárt a miniszter javaslatára a miniszterelnök határozatlan időre nevezi ki és menti fel. A szakmai vezetők kinevezése határozatlan időre történik. A gyakorlatban az úgynevezett *parlamenti államtitkár* irányítja a parlamenti pártközi egyeztetési mechanizmusokat, véleményezi a minisztériumi jogszabály-előkészítés során részére megküldött tervezeteket, a közigazgatási államtitkár pedig vezeti a minisztérium hivatali szervezetét, biztosítja annak összehangolt működését. A helyettes államtitkár a szervezeti és működési szabályzatban meghatározottak szerint helyettesíti a közigazgatási államtitkárt, továbbá a jogszabályoknak és a szakmai követelményeknek megfelelően irányítja a miniszter feladat- és hatáskörének a minisztérium szervezeti és működési szabályzatában meghatározott része tekintetében a szakmai munkát, valamint dönt a hatáskörébe utalt ügyekben. A minisztériumokban csak egy közigazgatási államtitkár működhet.

¹⁴³ Kszrt.

6.2.7 Ügyvezető kormány

A Kormány megbízatása megszűnésétől az új Kormány megalakulásáig ügyvezető kormányként gyakorolja hatáskörét, nemzetközi szerződés kötelező hatályát azonban nem ismerheti el, rendeletet pedig csak törvény felhatalmazása alapján, halaszthatatlan esetben alkothat.

6.3 Önkormányzatok

Az önkormányzatok a helyi autonómia megtestesülései. Települési önkormányzatok működnek a községekben, a városokban, a járásszékhely városokban, a megyei jogú városokban és a fővárosi kerületekben. A helyi önkormányzás joga tehát a települések (települési önkormányzatok) és a megyék (területi önkormányzatok) választópolgárainak közösségét illeti meg. Budapest fővárosnak kétszintű önkormányzata van: a fővárosi és a kerületi önkormányzatokat különböztetjük meg, vagyis itt területi és települési önkormányzatról egyaránt beszélhetünk. Magyarország helyi önkormányzatairól az Alaptörvény 31–35. cikke és Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Möt.v.) rendelkezik. Az önkormányzatok ellátják a helyben szükséges feladatokat, azonban az állammal kötött külön megállapodás alapján állami feladatokat is elláthatnak.

6.3.1 Az önkormányzatok feladatai

Önkormányzati feladatok különösen a következők: településfejlesztés, településrendezés, köztemetők fenntartása, közvilágításról való gondoskodás, helyi közutak, közparkok fenntartása, kéményseprő-ipari szolgáltatás biztosítása, egészségügyi alapellátás, köztisztaság biztosítása, óvodai ellátás, kulturális szolgáltatások, könyvtári ellátás, a kulturális örökség helyi védelme, szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások, lakásgazdálkodás, hajléktalan-ellátás, vízgazdálkodás, ivóvízellátás, csatornaszolgáltatás, honvédelem, polgári védelem, katasztrófavédelem, turizmussal kapcsolatos feladatok, sport, ifjúsági ügyek, helyi adókkal kapcsolatos feladatok, kistermelők, őstermelők számára értékesítési lehetőségek biztosítása, nemzetiségi ügyek, a helyi közbiztonság biztosításában való részvétel, helyi közlekedés biztosítása, távhőszolgáltatás, hulladékgazdálkodás.

6.3.2 Az önkormányzati képviselők

Az önkormányzati képviselő megbízatása a megválasztásával keletkezik, a képviselő esküt tesz megválasztását követően. Az önkormányzati képviselő megbízatása megszűnhet a megválasztását követő helyi önkormányzati általános választás napján, jelöltek hiányá-

ban az időközi választás napján, összeférhetlenséggel, halálával, lemondással, méltatlansággal, ha már nem választható, a képviselő-testület feloszlásával, vagy feloszlásával, továbbá ha egy éven át nem vesz részt a képviselő-testület ülésén. Megjegyezzük, hogy az önkormányzati képviselők jogai és kötelességei azonosak.

Az összeférhetlenség körében a törvény részletes szabályozást ad, és rögzíti, hogy a képviselő nem lehet: olyan tisztséget betöltő személy, aki megbízatását az Országgyűléstől, a Kormánytól, a köztársasági elnöktől, a Kormány tagjától, az Országgyűlés, Kormány alárendeltségébe tartozó szervektől kapja, nem lehet kormánytisztviselő, központi államigazgatási szerv köztisztviselője, honvédelmi, rendvédelmi szerv hivatásos vagy szerződéses állományú tagja, jegyző, a polgármesteri hivatal vagy a közös önkormányzati hivatal dolgozója, máshol önkormányzati képviselő, nem lehet más települési önkormányzatnál polgármester, alpolgármester, a helyi önkormányzat által alapított vagy tulajdoni részesedésével működő gazdasági társaság ügyvezetésének tagja, személyes közreműködője, nem lehet továbbá médiatartalom-szolgáltató. Az összeférhetlenséget a képviselő az ok felmerülésétől számított 30 napon belül köteles megszüntetni. Az önkormányzati képviselőknek vagyonynyilatkozat-tételi kötelezettségük is van a megválasztásuktól, majd ezt követően minden év január 1-jétől számított 30 napon belül.

Új elem a törvényben a *méltatlansági eljárás*, amely azt jelenti, hogy bizonyos okok fennállása estén a képviselő-testület megszünteti határozattal annak a képviselőnek a megbízatását:

- akit a közügyek gyakorlásától jogerősen eltiltottak,
- akit szándékos bűncselekmény miatt jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték,
- akinek kényszergyógykezelését a bíróság jogerősen elrendelte,
- akinek az állammal, önkormányzattal szemben köztartozása áll fenn, és 60 napon belül az erről szóló értesítéstől számítva nem rendezi,
- aki az összeférhetlenségi okot nem hozza a képviselő-testület tudomására,
- aki a vele szemben megindított eljárás kapcsán született bírósági döntés végrehajtását akadályozza vagy elmulasztja,
- akinek a felszámolás során ki nem elégített követelésekért megállapította a bíróság a felelősségét, és helytállási kötelességét nem teljesítette.

6.3.3 A képviselő-testület működése

A képviselő-testületet a polgármester, a megyei közgyűlés elnöke, a főpolgármester képviseli. A képviselő-testületet a megyében és a fővárosban közgyűlésnek nevezzük. Önkormányzati döntést a képviselő-testület, a helyi népszavazás, a képviselő-testület felhatalmazása alapján a képviselő-testület bizottsága, a részönkormányzat testülete, társulása, a polgármester és a jegyző hozhat. A képviselő-testület hatásköréit átruházhatja a polgármesterre, bizottságaira, a részönkormányzat testületére, a jegyzőre, a társulására. Vannak azonban olyan hatáskörök, melyek fontosságuknál fogva *nem ruházhatóak át a képviselő-testület hatásköréből*, ezek a következők: rendeletalkotás, képviselő-testület

szervezetének kialakítása és működésének meghatározása, helyi népszavazás elrendelése, kitüntetések és címek alapítása, hitelfelvétel, önkormányzati társulás létrehozása, megszüntetése, nemzetközi önkormányzati szervezethez való csatlakozás, intézmény alapítása, átszervezése, megszüntetése, eljárás kezdeményezése az Alkotmánybíróságnál, bírósági ülnökök megválasztása, szobor-, műemlékállítás, közterület elnevezése, képviselő, polgármester méltatlansági és vagyonnyilatkozattal kapcsolatos, továbbá összeférhetlenségi ügyében való döntés, területszervezési kezdeményezés és amit a törvény a képviselő-testület át nem ruházható hatáskörébe utal.

A képviselő-testület a törvény értelmében *alakuló ülést* a választást követő 15 napon belül tartja meg, az alakuló ülést a polgármester hívja össze és vezeti. A képviselő-testület szükség szerint ülészik, de évente legalább 6 ülést köteles tartani. Az ülést össze kell hívni, ha a települési képviselők $\frac{1}{4}$ -e, vagy a képviselő-testület bizottsága vagy a kormányhivatal vezetője indítványozza. A képviselő-testület ülést a polgármester hívja össze és vezeti.

Főszabály szerint nyilvános az ülés. A képviselő-testület zárt ülést tart összeférhetlenségi, méltatlansági, fegyelmi vagy vagyonnyilatkozattal kapcsolatos ügyekben, vagy zárt ülést tarthat például pályázat tárgyalásakor. A képviselő-testület akkor határozatképes, ha a képviselők több, mint a fele jelen van. Döntéseit – néhány kivétellel – egyszerű többséggel hozza, vannak azonban a törvényben meghatározott ügyek, amelyek minősített többséget igényelnek. Az egyszerű többség a jelenlévő képviselők, a minősített többség pedig a megválasztott önkormányzati képviselők több, mint a felének igen szavazatát jelenti. A képviselő-testület rendeletet vagy határozatot alkot, döntéseit nyílt szavazással hozza. Az ülésekről jegyzőkönyvet kell készíteni.

6.3.4 A képviselő-testület bizottságai, a polgármester és a jegyző

A képviselő-testület szabadon alakíthat *bizottságokat*, maga határozza meg bizottságai számát, feladatait. A bizottságok tagjává nem önkormányzati képviselő is választható. A törvény értelmében kötelező a 2000 főnél magasabb lélekszámú településeken a pénzügyi bizottság létrehozása. Megengedett az is, hogy a képviselő-testület ideiglenes bizottságokat alapítson. A bizottságok elnökét és tagjainak több, mint felét az önkormányzati képviselők közül kell megválasztani, nem lehet a bizottság elnöke vagy tagja a polgármester.

A bizottságok döntési jogot kaphatnak, ekkor határozat-hozatalukra irányadók a képviselő-testületnél mondottak.

A polgármester: képviseli a képviselő-testületet, feladatait főállásban vagy társadalmi megbízatásban láthatja el. Sok ember számára a polgármester szimbolizálja az önkormányzatot. Ha a képviselő-testület két egymást követő alkalommal nem hozott döntést egy ügyben, a polgármester döntést hozhat, kivéve az át nem ruházható ügyeket. Dönthet a két ülés közt felmerülő halaszthatatlan ügyekben is. A polgármester helyettesítésére kötelező a képviselők közül egy alpolgármestert választani, de több alpolgármester is választható. Az alpolgármesterek között lehet olyan személy is, aki nem tagja a képviselő-

testületnek. Az alpolgármestereket a képviselő-testület választja. Több alpolgármester esetén általános helyettesét a polgármester jelöli ki.

A jegyző: vezeti a polgármesteri hivatalt, tanácskozási joggal részt vehet a képviselő-testület és a bizottságok ülésein. Jelzi a képviselő-testületnek és a polgármesternek, ha működésük jogszabálysértő. A jegyzőt pályázat alapján a polgármester nevezi ki határozatlan időre. A jegyző a törvényesség őre, a jegyzőt aljegyző helyettesíti. A fővárosi önkormányzatnál természetesen főjegyzőről beszélhetünk.

6.3.5 A polgármesteri hivatal, a megyei önkormányzati hivatal, a közös önkormányzati hivatal

Amennyiben a településnek *saját* polgármesteri hivatala van, a (település neve)-i Polgármesteri Hivatal megnevezés használatos, ha *közös* önkormányzati hivatal van, akkor a (székhelytelepülés neve)-i Közös Önkormányzati Hivatal elnevezés, a megyei önkormányzati hivatal esetén (megye neve) Megyei Önkormányzati Hivatal. Ezek a hivatalok az önkormányzat működésével kapcsolatos feladatok előkészítésére és végrehajtására jönnek létre. *Az önkormányzati reform¹⁴⁴ egyik meghatározó eleme volt a közös önkormányzati hivatalok életre hívása.* A törvény kimondja, hogy a közös önkormányzati hivatalhoz tartozó települések összlakosság száma legalább 2000 fő, vagy a közös hivatalhoz tartozó települések száma legalább 7. *Közös önkormányzati hivatalt hoznak létre azok a járásokon belüli községi önkormányzatok, melyek közigazgatási területét legfeljebb egy település közigazgatási területe választja el egymástól, és a községek lakosság száma nem haladja meg a 2000 főt.* (De a 2000 főt meghaladó település is tartozhat közös önkormányzati hivatalhoz.) A városi, valamint a 2000 főt meghaladó lakosság számú települési önkormányzat nem tagadhatja meg a közös önkormányzati hivatal létrehozására irányuló kezdeményezést, ha azt vele határos település kezdeményezi.

6.3.6 Az önkormányzatok törvényességi felügyelete

Az önkormányzatok törvényes működésének felügyeletét a Kormány a fővárosi és megyei kormányhivatalok működésén keresztül biztosítja. A Kormányhivatalok 2011. január 1-jén kezdték meg működésüket hazánkban. *A Kormányhivatalnak a következő jogosítványai vannak:* törvényességi felhívással élhet, kezdeményezheti a képviselő-testület összehívását, vagy összehívhatja a testületet, kezdeményezheti határozat felülvizsgálatát a közigazgatási és munkaügyi bíróságnál, vagy rendelet felülvizsgálatát a Kormányon keresztül az Alkotmánybíróságnál, törvényességi felügyeleti bírságot szabhat ki, kezdeményezhet vizsgálatot az Állami Számvevőszéknél, fegyelmi eljárást kezdeményezhet, ezenkívül kezdeményezheti határozathozatal vagy feladatellátás elmulasztásakor bírósági

¹⁴⁴ A reformok az átláthatóság, a racionalizálás és a költségcsökkentés jegyében születtek.

eljárás megindítását és határozathozatal pótlását, javasolhatja a helyi önkormányzatok törvényességi felügyeletéért felelős miniszternek, hogy a Kormánynál kezdeményezze az alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület feloszlását, kezdeményezheti a Magyar Államkincstárnál a központi költségvetésből járó támogatás megvonását vagy visszatartását. A helyi önkormányzat rendeletalkotásának elmulasztása esetén pótolhatja a jogalkotási kötelezettséget is.

6.3.7 Az önkormányzatok gazdasági alapjai

Az önkormányzatok saját bevétellel és állami támogatással is rendelkeznek. Saját bevételeik: a helyi adók, a vállalkozásból, a vagyon hasznosításából eredő nyereség, haszon, átvett pénzeszközök, illetékek, bírságok, díjak, az önkormányzat és intézményei egyéb bevételei. A tulajdonost megillető jogok gyakorlásával a képviselő-testület rendelkezik. A helyi önkormányzat vagyona törzsvagyon, vagy az ide nem tartozó, úgynevezett üzleti vagyon lehet.¹⁴⁵ Az önkormányzat vagyonának fontos eleme a törzsvagyon, mely forgalomképtelen és korlátozottan forgalomképes elemekből áll. Ez a vagyon közvetlenül a kötelező önkormányzati feladatkör ellátását vagy hatáskör gyakorlását szolgálja, amelyet:

- a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (a továbbiakban: Nvtv.) *kizárólagos önkormányzati tulajdonban* álló vagyonnak minősít;
- törvény vagy a helyi önkormányzat rendelete *nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonnak* minősít (az eddig említettek képezik az úgynevezett *forgalomképtelen törzsvagyont*);¹⁴⁶
- törvény vagy a helyi önkormányzat rendelete *korlátozottan forgalomképes vagyonelemként* állapít meg.

A helyi önkormányzat *kizárólagos tulajdonát képező nemzeti vagyonba* tartoznak:

- a *helyi közutak* és műtárgyaik;
- a helyi önkormányzat tulajdonában álló *terek, parkok*;
- a helyi önkormányzat tulajdonában álló *nemzetközi kereskedelmi repülőtér*, a hozzá tartozó berendezésekkel és eszközökkel, továbbá a légitforgalmi irányító szolgálat elhelyezését szolgáló létesítményekkel együtt; valamint
- a helyi önkormányzat tulajdonában álló – külön törvény rendelkezése alapján részére átadott – *vizek, közcélú vízi létesítmények*, ide nem értve a vízi közműveket.

Nemzetgazdasági szempontból tehát *kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonnak* minősül a törvényben vagy a helyi önkormányzat rendeletében ekként meghatározott a helyi önkormányzat tulajdonában álló vagyonelem.

¹⁴⁵ Nvtv. 5. §.

¹⁴⁶ Forgalomképtelen, tehát elidegeníthetetlen vagyon, míg a korlátozottan forgalomképes vagyonelemek, amint alább olvasható a jegyzetben, bizonyos esetekben elidegeníthetők.

A helyi önkormányzat *korlátozottan forgalomképes törzsvagyonát* képezi:

- a helyi önkormányzat tulajdonában álló *közmű*;
- a helyi önkormányzat tulajdonában álló, a helyi önkormányzat képviselő-testülete és szervei, továbbá a helyi önkormányzat által fenntartott, közfeladatot ellátó intézmény, költségvetési szerv elhelyezését, valamint azok feladatának ellátását szolgáló épület, épületrész;
- a helyi önkormányzat többségi tulajdonában álló, *közszolgáltatási tevékenységet vagy parkolási szolgáltatást ellátó gazdasági társaságban* fennálló, helyi önkormányzati tulajdonban lévő társasági *részesedés*; továbbá
- a *Balatoni Hajózási Zrt.-ben fennálló*, a helyi önkormányzat tulajdonában álló társasági *részesedés*.

A korlátozottan forgalomképes vagyon önkormányzati hitelfelvétel és kötvénykiadás esetén annak fedezetéül nem szolgálhat, és kizárólag az állam, másik helyi önkormányzat vagy önkormányzati társulás részére idegeníthető el.

Az önkormányzatok bevételei között találjuk még az Országgyűlés által átengedett központi adókat, így a magánszemélyek jövedelemadójának meghatározott részét; a normatív költségvetési hozzájárulást, amit az Országgyűlés a települések lakosságszámával, egyes korcsoportokkal, intézményi ellátottakkal arányosan és egyéb mutatók alapján állapít meg. Az önhibájukon kívül hátrányos helyzetbe került önkormányzatok ezen kívül kiegészítő állami támogatást kaphatnak működőképességük érdekében. A helyi önkormányzat költségvetése az államháztartás része, gazdálkodásának alapja pedig az éves költségvetése. A helyi önkormányzat veszteséges gazdálkodásáért nem tartozik felelősséggel a központi költségvetés, az önkormányzatok gazdálkodását az Állami Számvevőszék ellenőrzi. Amennyiben megszűnik az önkormányzat fizetőképessége, pénzügyi helyzetének visszaállítása úgynevezett adósságrendezési eljárás keretében történik, melynek szabályait külön törvény tartalmazza.¹⁴⁷ Az adósságrendezés alatt az önkormányzat a minimálisra szorítja kiadásait, és válságköltségvetés alapján gazdálkodik.

6.4 A bíróságok feladatai és működése

6.4.1 Az igazságszolgáltatás alapelvei

A bírói hivatás az igazságszolgáltatásban végzett tevékenységek egyike. Az igazságszolgáltatásban sokan végeznek sokféle és nagyon fontos tevékenységet. Az igazságszolgáltatás szereplőiként megemlíthetjük a bírákon kívül az ügyészeket, az ügyvédeket, a nyomozhatóságot, a szakértőket vagy a bírósági végrehajtókat. Az igazságszolgáltatási tevékenységet feloszthatjuk büntetőeljárásra, polgári igazságszolgáltatásra és közigazgatási

¹⁴⁷ A helyi önkormányzatok adósságrendezési eljárásáról szóló 1996. évi XXV. törvény (a továbbiakban: Har. tv.).

bíráskodásra.¹⁴⁸ A büntető igazságszolgáltatás bűncselekmény által okozott jogsértés megállapítására és szankció kiszabására törekszik, természetesen akkor, ha a vádlott bűnössége megállapítást nyert, az eljárás ugyanis végződik a vádlott felmentésével is.¹⁴⁹ Polgári igazságszolgáltatás esetén¹⁵⁰ természetes és jogi személyek vagyoni és személyi jogvitáiról beszélhetünk, ahol alperes és felperes állnak egymással szemben. A pert felperes indítja a keresetlevél beadásával. Ilyenek például a házassági bontóperek vagy az apasági perek. A közigazgatási bíráskodás esetében pedig konkrét, egyedi közigazgatási határozatok bírósági vizsgálatáról van szó.¹⁵¹ A bíróságokról és a bírákról az Alaptörvény rendelkezésein túl (25–28. cikk), jelenleg a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjt.), a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) és a bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról szóló 2010. évi CLXXXIV. törvény (a továbbiakban: Bi.) rendelkezik. Az igazságszolgáltatási tevékenységet a továbbiakban az igazságszolgáltatás alapelvein¹⁵² keresztül elemezzük.

A bírói függetlenség elve. Mind az ítélkező bíró, mind a szervezet független. A bírák a törvényeknek vannak alávetve, részükre utasítás nem adható. A politikai függetlenség is kötelező, nemcsak a párttagság tilalma önmagában, de politikai tevékenység végzése is tilos. A bíró függetlensége a jogviszony létesítése során is megnyilvánul, a munkajog általános szabályai ugyanis itt nem irányadók. Maga a bírósági szervezet is független más állami szervektől, és önálló hatalmi ágat képvisel, természetesen más hatalmi ágakkal való együttműködése a bíróságoknak nem nélkülözhető.

Az igazságszolgáltatás bírói monopóliumának elve. Ez az alapelv arra utal, hogy igazságszolgáltatásra tartozó ügyekben alapvetően bíróságok járhatnak el. Csekély kivétellel létezik, amikor a jogszabályok más szerv bevonását is lehetővé teszik, így például választottbíró¹⁵³ vagy mediátor (közvetítő)¹⁵⁴ alkalmazását. Arra sincs lehetőség, hogy a közösség tagjaként mi magunk, állampolgárok ítélkezzünk, mert ez esetben bűncselekmény (önbíráskodás) valósul meg.

A társasbíráskodás elve. Ez az alapelv arra utal, hogy a bíróság általában tanácsban ítélkezik, vannak azonban olyan ügyek polgári és büntetőügyek esetében egyaránt, ahol első fokon egyetlen bíró jár el, ülnökök közreműködése nélkül. Ezek az egyszerűbb megítélésű ügyek, és egyesbírói eljárásról beszélünk ekkor. Az elsőfokú bírói tanács az egyesbírói eljárásoktól eltekintve általában háromtagú, egy bíró és két ülnök foglal helyet a tárgyalóteremben, a másodfokú és harmadfokú bírói tanács főszabályként három hivatásos bíróból áll, a Kúria az ügy súlyától függően három vagy öt bíróból

¹⁴⁸ FÜRÉSZ Klára: A bíróság c. tankönyv-fejezetet, In: *Alkotmánytan I.* i. m. 524.

¹⁴⁹ Be.

¹⁵⁰ Pp.

¹⁵¹ Ket.

¹⁵² Az igazságszolgáltatás alapelveinek csoportosításához felhasználtam FÜRÉSZ Klára: A bíróság c. tankönyv-fejezetet, In: *Alkotmánytan I.* i. m. 523–581. és TRÓCSÁNYI L. – SCHANDA B.: i. m. 14. fejezetének alapelvei részét, 307–322. Írta: Lichtenstein József.

¹⁵³ Lásd a Jogi szótárban.

¹⁵⁴ Lásd a Jogi szótárban.

álló tanácsban jár el. Hazánkban ülnökbíráskodás alakult ki, szemben az angolszász esküdtrendszerrel. Az ülnökök az ítélezés társadalmi elfogadottságát hivatottak szolgálni, és laikusok. Megkülönböztethetjük az általános, a katonai, a munkaügyi ülnököket és a fiatalokúak ülnökét. Az eljárásban a hivatásos bírákat és az ülnököket ugyanazok a jogok illetik meg, és ugyanazok a kötelességek terhelik, de egyesbíró és a tanács elnöke csak hivatásos bíró lehet.

A tárgyalás nyilvánosságának elve. Főszabályként nyilvánosak a bírósági tárgyalások, sor kerülhet azonban többféle indok alapján zárt tárgyalás elrendelésére. Az ítélet kihirdetése zárt tárgyalás esetén is nyilvánosan történik.¹⁵⁵ Büntetőügyekben 14 év alatti személy akkor tartózkodhat a tárgyalóteremben, ha ő a sértett vagy a tanú, és csak addig ameddig szükséges. Büntetőeljárásban egyebekben 14 év alatti személyek nem tartózkodhatnak a tárgyalóteremben, 18 év alatti személyek pedig bármikor kizárhatóak. A zárt tárgyaláson a sajtó képviselői sem lehetnek jelen.

A védőhöz való jog. Mind polgári, mind büntetőügyekben van lehetőségünk arra, hogy ügyvéd segítségét vegyük igénybe. A védő kifejezést csak büntető ügyek esetén használjuk, egyébként jogi képviselőről beszélünk, amely nemcsak ügyvéd, de például állami szerv jogtanácsosa is lehet. Az ügyvédi tevékenység jogi végzettséghez és kötelező kamarai tagsághoz kötött. Az ügyvédet titoktartási kötelezettség terheli. Amennyiben a terheltnek nincs védője, a hatóság kirendelt védőt biztosít, aki csak ügyvéd lehet. Kirendelt védőről tehát kötelező védelem esetében, védőkényszeres ügyekben van szó. A kirendelt védő díját az állam fizeti. A büntetőeljárású és a polgári perrendtartásról szóló törvény kimondja, hogy ügyvédjelölt védőként, ügyvéd mellett vagy ügyvéd helyetteseként büntetőügyekben a törvényszék, büntetőügyekben és polgári perekben az ítéletábrla és a Kúria előtt nem járhat el.

Az ártatlanság vélelme. Ez az alapelv azt jelenti, hogy senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg bűnösségét a bíróság jogerős határozata meg nem állapította. Az alapelvet tartalmazza az Alaptörvény és a büntetőeljárású kódex is. Kétség esetén a vádlott javára kell döntenet, vagyis bűnösségét nem lehet megállapítani.

Az igazságszolgáltatás egységének elve. Az igazságszolgáltatás egységének elve többféle jelentéstartalmat hordoz. Jelenti egyrészt, hogy a bíróság előtt minden ember egyenlő. Utal arra, hogy törvényes bírójától senki nem vonható el, vagyis az eljáró bíróságok és a bíró kijelölése objektív szempontok szerint (például illetékességi ok, ügytípus) történik. Másrészt utal arra, hogy az ítélezésben is egységre van szükség, vagyis a jogszabályokat azonos módon kell értelmezni. Jelenti azt is, hogy a bírósági szervezet vonatkozásában is egyenjogúság van, vagyis nincsenek különbíróságok, melyek az embereket diszkriminálnák valamilyen szempont szerint, a bíróságok szervezése azonos elvek szerint történik. 1992. január 1-je óta a munkaügyi bíróság hazánkban az egyetlen különbíróság, melynek létét az ügyek sajátossága indokolja. A munkaügyi bíróságok a törvényszékek székhelyén működő helyi bíróságok voltak. 2013-tól úgynevezett közigazgatási és munkaügyi bíróságok működnek hazánkban különbíróságként.

¹⁵⁵ Pp. 5. § (3) bekezdés, Be. 239. § (2) bekezdés.

*A jogorvoslat*hoz való jog. Az Alaptörvény is tartalmazza, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti. A per-, illetve jogorvoslatok közül¹⁵⁶ a fellebbezést rendes jogorvoslatnak nevezzük, míg a felülvizsgálatot és a perújítást rendkívüli per-, illetve jogorvoslatnak. Fellebbezni bármilyen okból lehet, felülvizsgálatra törvénysértés miatt kerülhet sor, perújításra pedig akkor, ha meghatározó jelentőségű bizonyíték vagy tény kerül elő, amely alapján jóval kedvezőbb vagy jóval súlyosabb döntést kellett volna hozni.

Az anyanyelv-használat elve. A magyar nyelv nem tudása miatt senkit sem érhet hátrány. A bírósági eljárásban mindenki az anyanyelvét, vagy nemzetiségi nyelvét, vagy az általa ismertként megjelölt más nyelvet használhatja.

A fair eljárás elve. Ezen elv alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyében független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőben járjon el.¹⁵⁷ Az ésszerű határidő követelménye nem mindig teljesül a bíróságok nagyfokú leterheltsége folytán. Az pedig, hogy az eljárás tisztességes volt-e, az eljárás összes körülményeinek ismeretében dönthető csak el.

6.4.2 A bírói jogviszony keletkezése

A Kúria elnökét a bírák közül kilenc évre a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja. A Kúria elnökének megválasztásához az országgyűlési képviselők 2/3-ának szavazata szükséges. Az elnökhelyettest a Kúria elnökének javaslatára hat évre a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A hivatásos bírakat a köztársasági elnök nevezi ki. Bíróvá az nevezhető ki, aki a 30. életévét betöltötte. A Kúria és az Országos Bírósági Hivatal¹⁵⁸ (OBH) elnöke kivételével a bíró szolgálati jogviszonya az általános öregségi nyugdíjkorhatár betöltéséig állhat fenn. A bírói állást pályázat útján kell betölteni. A kinevezés feltételei: a magyar állampolgárság, cselekvőképesség, a büntetlen előélet, a jogi egyetemi végzettség, a jogi szakvizsga letétele, egy év munkavégzés jogi szakvizsgálathoz kötött területen (például bírósági titkárként vagy alügyészként), vagyonnyilatkozat-tételi kötelezettség vállalása, a pályalkalmassági vizsgálaton való részvétel és megfelelés.¹⁵⁹

¹⁵⁶ A jogorvoslat nem azonos a perorvoslattal, a jogorvoslat a tágabb fogalom, amibe a perorvoslatok is beletartoznak. Minden perorvoslat jogorvoslat, de nem minden jogorvoslat perorvoslat. Jogorvoslat tehát minden olyan eszköz, amely valamely szabályozott eljárásban született határozat hibájának, hiányosságának korrigálására alkalmas.

¹⁵⁷ Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés.

¹⁵⁸ 2012. január 1-jétől a bíróságok központi igazgatását az Országos Bírósági Hivatal elnöke látja el, munkáját elnökhelyettesek és a Hivatal segíti. Az OBH elnökének igazgatási munkáját az Országos Bírói Tanács (OBT) felügyeli. Az OBH elnöke rendelkezik korábban az Országos Igazságszolgáltatási Tanács (OIT) elnökét megillető jogosítványokkal.

¹⁵⁹ A katonai bíróvá való kinevezés előfeltétele az is, hogy a kinevezendő személy a Magyar Honvédség hivatásos tisztje legyen.

A pályázat kiírására az OBH elnöke jogosult. A pályázat elbírálója az OBH elnöke vagy – a Kúriára kiírt pályázat esetén – a Kúria elnöke. A bíró az esküt ezt követően a kinevezéstől számított három hónapig teheti le a bíróság elnöke előtt.

6.4.3 A bírósági szervezetrendszer

Magyarországon az igazságszolgáltatást a Kúria, az ítéltáblák, a fővárosi és a megyei törvényszékek,¹⁶⁰ a járásbíróságok és a fővárosi kerületi bíróságok (együtt: járásbíróságok) valamint a közigazgatási és munkaügyi bíróságok gyakorolják. A közigazgatási és munkaügyi bíróságok első fokon járnak el. A helyi bíróságokat 2013. január 1-jétől járásbíróságoknak nevezzük. Jársbíróságnak minősülnek a városi és a fővárosi kerületi bíróságok. Itt indulnak az ügyek első fokon. A fővárosban 6 kerületi bíróság működik: a Pesti Központi Kerületi Bíróság-PKKB (V. VI. VII. VIII. IX. X. XIII. XIV. XVI. XVII.), a Budai Központi Kerületi Bíróság-BKKB (I. XI. XII. XXII.), Budapest II. és III. Kerületi Bíróság, Budapest IV. és XV. Kerületi Bíróság, Budapesti XVIII. és XIX. Kerületi Bíróság, valamint Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Bíróság. Látható, hogy a bíróságok a fővárosban összevontan működnek. A bírósági szervezet második szintje a törvényszék – korábban megyei, fővárosi bíróság – mely 19 megyei és a fővárosi törvényszéket jelenti. A bíróságok székhelye két kivétellel megegyezik a megye székhelyével.¹⁶¹ Ez a szint a járásbíróságok fellebbviteli fóruma, vannak azonban olyan ügyek, amelyek fontosságuknál fogva eleve itt indulnak. E fölött ítéltáblákat találunk, melyek a rendszerváltást követően jöttek létre, és kizárólag fellebbviteli fórumként funkcionálnak. Ítéltáblák az ország egészét lefedő illetékességgel működnek Budapesten, Szegeden, Debrecenben, Pécsen és Győrön. Végül a Kúria található a legfelső szinten, ez Magyarország legfőbb bírói szerve (korábban Legfelsőbb Bíróság). A Kúria az igazságszolgáltatási tevékenységen túlmenően foglalkozik a joggyakorlat egységesítésével is, melynek során jogegységi határozatokat alkot. A jogegységi határozatok a bíróságokra kötelezőek.

6.5 A köztársasági elnök jog- és hatáskörei, feladatai

A köztársasági elnök Magyarország államfője, aki kifejezi a nemzet egységét. Az államfő nemcsak köztársasági elnök lehet, hanem monarcha (például király vagy nagyherceg) is, ettől függetlenül alakul a kormányforma meghatározása. Hazánk kormányformája parlamentáris köztársaság, amely megfogalmazás utal a köztársasági államformára, valamint az Országgyűlés meghatározó szerepére. Különbséggéként említhető az államfők

¹⁶⁰ A kijelölt törvényszékeken (Budapest, Győr, Szeged, Kaposvár, Debrecen) katonai tanácsok működnek, ők járnak el első fokon, míg másodfokon a Fővárosi Ítéltábla katonai tanácsa jár el. Bi., 3. Melléklet.

¹⁶¹ Békés megyében a törvényszék székhelye Gyulán, Nógrád megyében pedig Balassagyarmaton található.

között, hogy a köztársasági elnök választással nyeri el tisztségét meghatározott időre, míg a monarcha tisztsége örökletes. A köztársasági elnök választása történhet a nép által, vagy az Országgyűlés által, vagy speciálisan erre a célra kialakított szerv által. A köztársasági elnök szerepe, választása egyik meghatározó kérdése volt a rendszerváltáskor az alkotmányos fordulatnak, melynek során felmerült az államfő közvetlen választásának gondolata, de végül az Országgyűlés általi választás került alkotmányosan kialakításra.¹⁶²

6.5.1 A köztársasági elnök feladatai

A köztársasági elnök feladatait a továbbiakban csoportosítva tekintjük át a könnyebb áttekinthetőség kedvéért:¹⁶³

1. *Miniszteri vagy miniszterelnöki ellenjegyzést igénylő feladatok:* Az ellenjegyzés arra utal, hogy a Kormány egy tagja a döntést ellenjegyezte. Az ellenjegyzés intézményét a politikai felelősség átvállalásával szokták indokolni, vagyis azzal, hogy az elnök politikailag nem felelős. Az elnök az Országgyűlés felhatalmazása alapján elismeri a nemzetközi szerződés kötelező hatályát, megbízza és fogadja a nagyköveteket, követeket, kinevezi a minisztereket, a Magyar Nemzeti Bank elnökét, alelnökeit, az önálló szabályozó szerv vezetőjét,¹⁶⁴ az egyetemi tanárokat, megbízza az egyetemek rektorait, kinevezi és előlépteti a tábormokokat, törvényben meghatározott kitételeket, díjakat és címeket adományoz, valamint engedélyezi külföldi állami kitételesek viselését, gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát, dönt terület szervezési kérdésekben, dönt az állampolgárság megszerzésével és megszűnésével kapcsolatos ügyekben. A köztársasági elnök a kinevezéseket akkor tagadhatja meg, ha hiányoznak a jogszabályi feltételek, vagy a döntés az államszervezet demokratikus működését súlyosan megzavarná. Külföldi kitételek viselését akkor tagadhatja meg, ha az az Alaptörvény értékrendjét sértené.
2. *Egyéni kegyelmezés:* Az egyéni kegyelmet nem szabad összekeverni a közkegyelemmel, (amnesztia) melyet az Országgyűlés törvényben gyakorol. Az egyéni kegyelmet a köztársasági elnök adja bűncselekményt elkövető személyek számára, így végső soron beavatkozik a független igazságszolgáltatás menetébe. Mindezt azért teheti meg, mert van egy emberi, humánus indok, amely miatt lemond az elnök az állam büntető hatalmának érvényesítéséről, vagyis van valami fontosabb körülmény adott esetben, mint a bűnös megbüntetése. A köztársasági elnök kegyelmi jogköre a büntetésekre (szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbün-

¹⁶² Előzményként meg kell említenünk az 1946. évi I. törvényt, a köztársasági kisalkotmányt, ennek mintájára történt a rendszerváltást követően a köztársasági elnökválasztás kialakítása. Az elnöki intézmény rendszerváltáskori kialakításánál jelentős volt még az 1990. évi XL. törvény szerepe is.

¹⁶³ A feladatok csoportosításához felhasználtam Sári János: A köztársasági elnök c. írását, In: *Alkotmánytan I.* i. m. 409–423.

¹⁶⁴ Önálló szabályozó szerv a Kszt. 1. § (6) bekezdése szerint a Nemzeti Média-és Hírközlési Hatóság, valamint a Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal.

tetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás) és a mellékbüntetésekre (közügyektől eltiltás) vonatkozhat, a büntetőjogi intézkedések közül kizárólag a próbára bocsátásra, jóvátételi munkára, illetve a fiatalkorúak esetében kiszabható javítóintézeti nevelésre terjed ki. Az elnök döntésének feltétele, hogy az igazságügyért felelős miniszter vagy a legfőbb ügyész előterjesztést tegyen az elnöknek. A döntést az igazságügyért felelős miniszter ellenjegyzi. Megjegyezzük, hogy a köztársasági elnök kegyelmi jogköre, vagyis a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítése nem terjed ki a bűnügyi nyilvántartásból való törlésre. Az egyéni kegyelmezési eljárás lefolytatásának részletes szabályait a Be. tartalmazza. A kegyelmi kérelem irányulhat a büntetőeljárás megszüntetésére (eljárási kegyelmi kérelem), vagy például a büntetés, a próbára bocsátás, javítóintézeti nevelés elengedésére vagy mérséklésére, illetve a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alóli mentesítésre (végrehajtási kegyelem). A kegyelmi kérelemnek az eljárás lefolytatására, vagy a büntetés-végrehajtás megkezdésére nincs halasztó hatálya. Ha a kegyelmi kérelmet az elnök elutasította, az nem kifogásolható, de lehetőség van újabb kérelem benyújtására, melynek elbírálására a korábbi beadvány nincs hatással. Megjegyezzük, hogy szabálysértési ügyekben is van az elnöknek méltányossági jogköre, elzárás, közérdekű munka vagy pénzbírság kiszabása esetén.

3. *Az Országgyűléshez kapcsolódó vagy annak működésével összefüggő feladatok:* Az elnök részt vehet és felszólalhat az Országgyűlés ülésein, törvényt és országos népszavazást kezdeményezhet, kitűzi az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek általános választását, valamint az európai parlamenti választás és az országos népszavazás időpontját. Az elnök hívja össze az Országgyűlés alakuló ülését, javasolhatja rendkívüli ülés vagy ülészak tartását, valamint feloszlathatja az Országgyűlést.
4. *Egyes tisztségek létrejöttével és megszűnésével kapcsolatos feladatok:* Az elnök javaslatot tesz a miniszterelnök, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész és az alapvető jogok biztosa személyére. Kinevezi a hivatásos bírákat és a Költségvetési Tanács elnökét, megerősíti tisztségében a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia elnökét. Ezek ellenjegyzéshez nem kötődő feladatok.
5. *A törvények kihirdetése:* Részletes rendelkezéseket tartalmaz az Alaptörvény a 6. cikkben a törvények kihirdetésére vonatkozóan. A köztársasági elnök, ha nem ért egyet egy elfogadott törvénnyel, visszaküldheti az Országgyűlésnek, vagy elküldheti a törvényt az Alkotmánybíróságnak. Az előbbit szokás politikai vétónak, az utóbbit pedig alkotmányossági vétónak nevezni. Alkotmányossági vétóra többször is sor kerülhet.
6. *A Kormányalakítással kapcsolatos feladatok:* A köztársasági elnök javaslatára választja meg az Országgyűlés a miniszterelnököt az országgyűlési képviselők több mint felének szavazatával, a minisztereket pedig a miniszterelnök javaslatára a köztársasági elnök nevezi ki.
7. *A különleges jogrendhez kötődő feladatok:* Az elnök jogosult hadiállapot kinyilvánítására, a rendkívüli állapot kihirdetésére és a Honvédelmi Tanács létrehozására,

valamint a szükségállapot kihirdetésére, ha az Országgyűlés e döntések meghozatalában akadályoztatva van. Rendkívüli állapotban a Honvédelmi Tanács elnöke a köztársasági elnök, szükségállapotban pedig rendeletet alkothat, amelyekben rendkívüli intézkedéseket vezethet be, melyek 30 napig hatályosak, de meghoszabbíthatóak. A különleges jogrendről az Alaptörvény részletesen rendelkezik.

8. *A Magyar Honvédség működésével összefüggő feladatok:* A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka. Ez irányítói és nem vezetői jogkört jelent, az irányító kívül áll a szervezetten, nem része annak. A Magyar Honvédség irányítására az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Kormány, a Honvédelmi Tanács valamint a feladat-és hatáskörrel rendelkező miniszter jogosult. A köztársasági elnök kinevezi és előlépteti a tábornokokat. Az Alkotmánybíróság a 48/1991.(IX. 26.) AB határozatában értelmezte az elnök és a Magyar Honvédség viszonyát, melynek során megállapította, hogy a vezetési jogkör csak az irányítási aktusoknak megfelelően gyakorolható. Az, hogy a köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka, nem hatásköri szabály. „A köztársasági elnök főparancsnoki funkciója az elnök alkotmányjogi jogállásának része, és nem a Magyar Honvédségben illetve a Hátőröségben viselt rang vagy beosztás.” Fontos még megemlíteni, hogy jóváhagyja az ország fegyveres védelmének tervét, kinevezi és felmenti a Honvéd Vezérkar főnökét, az egységek és ezek előljáró parancsnokságai, vagy a vezető szervek részére okirattal csapatászlót adományoz. A köztársasági elnöknek ezen jogköreihez ellenjegyzés nem szükséges. Az elnöknek főleg kinevezési jogkörei vannak békeidőben, különleges jogrendben mondhatjuk tehát csak, hogy az elnök a Honvédelmi Tanács elnökeként erőteljesebb szereppel bír a Magyar Honvédséget illetően.
9. *Területszervezési feladatok:* A területszervezési feladatok közül a köztársasági elnök hatáskörébe tartozik az érintett önkormányzatok kezdeményezésére a döntés a városi cím adományozásáról, a község alakításáról, egyesítéséről, a községegyesítés megszüntetéséről, a város és a község elnevezéséről.

6.5.2 A köztársasági elnök választása

A köztársasági elnököt hazánkban 5 évre az Országgyűlés választja, az elnök egy alkalommal újraválasztható. Bármely magyar állampolgár választható, aki 35. életévét betöltötte. Az Alaptörvény módosította az elnöki tisztség keletkezésének szabályait a korábbiakhoz képest, mind a jelölést, mind pedig a választási eljárás szabályait. Az elnököt a korábbi köztársasági elnök megbízatásának lejárta előtt legalább 30, legfeljebb 60 nappal, ha pedig a megbízatás idő előtt szűnt meg, a megszűnéstől számítva 30 napon belül meg kell választani. A választás titkos, és jelölés előzi meg. A jelöléshez az országgyűlési képviselők *legalább 1/5-ének írásbeli ajánlása kell*, melyet az Országgyűlés elnökéhez kell benyújtani. Minden képviselő csak egy jelöltet ajánlhat. Aki több jelöltet ajánl, annak minden ajánlása érvénytelen.

A választás kétfordulós lehet, szemben a korábbi három fordulóval. *Az első szavazás alapján köztársasági elnök az, aki az országgyűlési képviselők szavazatának 2/3-át megkapta.*

Ha az első szavazás eredménytelen volt, második forduló következik, ahol a két legtöbb szavazatot kapott jelöltre lehet szavazni. Ha az első szavazáskor szavazategyenlőség jön létre az első helyen, azokra lehet szavazni, akik a legmagasabb számú szavazatot kapták. Ha az első fordulóban csak a második helyen alakul ki szavazategyenlőség, azokra lehet szavazni, akik a két legmagasabb számú szavazatot kapták. *A második szavazás alapján köztársasági elnök az, aki a legtöbb szavazatot kapta, tekintet nélkül a szavazatok számára.* Ha a második forduló is eredménytelen, ismételt szavazást kell tartani, új jelölés alapján. A választást legfeljebb két egymást követő napon be kell fejezni. A köztársasági elnök esküt tesz az Országgyűlés előtt. Megjegyezzük, hogy a tisztség összeférhetetlen minden más tisztséggel, az elnök csak szerzői jogi védelem alá eső tevékenységet folytathat. A köztársasági elnök jogállásának és javadalmazásának részletes szabályait sarkalatos törvény tartalmazza. Ez a törvény a jegyzet megírásának idején a köztársasági elnök jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CX. törvény. Az elnököt akadályoztatása esetén, vagy az új köztársasági elnök hivatalba lépéséig az *Országgyűlés elnöke helyettesíti.* Hazánkban az Országgyűlés elnöke teljes jogkörrel helyettesítheti az elnököt, szemben a korábbi szabályozással. Helyettesítése idején az Országgyűlés elnöke országgyűlési képviselői jogait nem gyakorolhatja, és helyette az Országgyűlés elnökének feladatait az Országgyűlés által kijelölt alelnök látja el.

6.5.3 A köztársasági elnök felelősségre vonása

Az Alaptörvény rögzíti a köztársasági elnök felelősségre vonásának módját: amennyiben az elnök az Alaptörvényt, vagy tisztsége gyakorlása során valamely törvényt szándékosan megsért, vagy szándékos bűncselekményt követ el, az Alkotmánybíróság vele szemben megfosztási eljárást folytat le, melyet a képviselők 1/5-e indítványozhat. Akkor indul el az eljárás, ha azt az országgyűlési képviselők 2/3-a titkosan megszavazza. Az Alkotmánybíróság megfoszthatja az eljárást az elnököt tisztségétől. Érdekessége az eljárásnak, hogy az egyetlen, amikor az Alkotmánybíróság lényegében valódi bíróságként viselkedik. Az Alkotmánybíróság az eljárást soron kívül folytatja le. Az elnök a véd eljárás alatt akadályozottnak minősül.

7. FEJEZET

Egyes jogvédő szervek

7.1 Az Alkotmánybíróság fogalma, feladatai, működése

7.1.1 Az Alkotmánybíróság fogalma

A demokratikus államokban szerte a világon működik az alkotmányvédelem legfőbb szerve, az Alkotmánybíróság, vagy az annak megfelelő testület. Feladata a jogszabályok alkotmányossági vizsgálata, vagy másképpen fogalmazva az Alaptörvénynek való megfelelés vizsgálata, amelyet *normakontrollnak* nevezünk. Ez a tevékenység talán a legfőbb tevékenysége az Alkotmánybíróságnak, megjegyezzük azonban, hogy emellett számtalan más feladata is van, amelyet a későbbiekben részletesen is tárgyalunk. Az Alkotmánybíróság tehát nem része a bírósági szervezetrendszernek, mert nem a klasszikus értelemben vett bírói tevékenységgel foglalkozik. Az Alkotmánybíróság a világon kétféle szervezeti formában alakult ki: önálló szerv formájában, mint hazánkban vagy nem önálló szervként, ilyen például az Egyesült Államok, ahol a Legfelsőbb Bíróság látja el egyúttal az Alkotmánybíróság feladatait is. *Magyarországon az Alkotmánybíróság elődjeként működött 1984-től az Alkotmányjogi Tanács,*¹⁶⁵ *amely azonban méltó elődnek nem tekinthető, mert eljárása több ponton is korlátoktól volt terhes.* A rendszerváltás időszakában formálódott az Alkotmánybíróság valódi jogvédő szervvé, korábban az 1989. évi XXXII. törvény rendelkezett róla. A törvény hatályban volt egészen a mostani szabályozás megszületéséig. Jelenleg az Alaptörvény 24. cikke és az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) rendelkezik az alkotmányvédelem legfőbb szervéről. A törvény több módosítást is bevezet a korábbi rendelkezésekhez képest. Az Alkotmánybíróság székhelye Budapest, az Alkotmánybíróság költségvetése a központi költségvetés szerkezeti rendjében önálló fejezet.

7.1.2 Az Alkotmánybíróság szervezete, az alkotmánybírák jogállása

Az Alkotmánybíróság tagjai függetlenek, nem utasíthatóak, csak a törvényeknek és az Alaptörvénynek vannak alávetve. Alkotmánybíróvá választható Magyarországon minden 45. életévét betöltött, büntetlen előéletű állampolgár, aki az országgyűlési képviselők választásán választható, és jogász végzettséggel rendelkezik. Kiemelkedő tudású jogászok választhatóak: elméleti jogászok (egyetemi tanárok vagy a Magyar Tudományos

¹⁶⁵ 1984. évi I. törvény az Alkotmányjogi Tanácsról.

Akadémia doktorai), illetve legalább 20 év szakmai gyakorlattal rendelkező gyakorlati jogászok (olyan munkakört kell alatta érteni, melynek feltétele a jogász végzettség). Az Alkotmánybíróság tagjait 12 évre választja az Országgyűlés, a tagok nem választhatók újra. A tisztségre nem választható meg az, aki a megválasztását megelőző négy évben párt tisztségviselője, a Kormány tagja vagy állami szerv vezetője volt. A jelölés egy bizottság feladata, amely minimum 9, maximum 15 főből áll. A bizottságban a képviselőcsoportok egy-egy tagjának helyet kell foglalnia, azonban nem kell, hogy azonos vagy megközelítőleg azonos számban foglaljanak helyet, vagyis a bizottság összetétele tükrözheti a parlamenti erőviszonyokat. Az alkotmánybírónak javasolt személyeket az országgyűlési alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozó állandó bizottsága meghallgatja. Ha a jelölteket nem választotta meg az Országgyűlés, 15 napon belül a jelölőbizottság új jelölteket állít. Az Alkotmánybíróság új tagját az Országgyűlés, az elődje megbízási idejének lejártát megelőző 90 napon belül választja meg.

Az alkotmánybírák megválasztásukat követően esküt tesznek az Országgyűlés előtt. Ez a tisztség minden más állami, önkormányzati, társadalmi, politikai vagy gazdasági tisztséggel (megbízatással) és más kereső tevékenységgel összeférhetetlen, kivéve a tudományos és a felsőoktatási tevékenységekhez közvetlenül kapcsolódó tisztségeket, valamint a tudományos, az oktatói, az irodalmi, a művészeti, a lektori, a szerkesztői és a jogi oltalom alá eső szellemi tevékenységet. Az összeférhetetlenséget a hivatalba lépést követően 10 napon belül meg kell szüntetni, ha időközben merülne fel összeférhetetlenség, azt pedig haladéktalanul meg kell szüntetni.

Az alkotmánybíráknak a megválasztásukat követő 30 napon belül, ezt követően minden évben január 31-ig, valamint a megbízatásuk megszűnését követő 30 napon belül az országgyűlési képviselők vagyonyilatkozatával azonos tartalmú vagyonyilatkozatot kell tenniük.

Az Alkotmánybírákat – az országgyűlési képviselőkhöz hasonlóan – mentelmi jog illeti meg.

Az alkotmánybíró tisztsége a következőképpen szűnhet meg: (1) a megbízási időtartam leteltével, (2) halállal, lemondással, összeférhetetlenséggel, ha az Alkotmánybíróság tagja az országgyűlési képviselők választásán már nem választható, felmentéssel, vagy kizárással.

Ha az Alkotmánybíróság tagjának megbízatása a (2) esetkör alapján szűnik meg, az Alkotmánybíróság új tagját az Országgyűlés az Alkotmánybíróság volt tagja megbízatásának megszűnésétől számított 60 napon belül választja meg.

Felmentéssel akkor szűnik meg a megbízatás, ha az alkotmánybíró neki fel nem róható okból nem tud eleget tenni kötelezettségének. *Kizárással* szüntethető meg a megbízatás, ha az Alkotmánybíróság tagja méltatlanul viselkedik, vagy neki felróható okból nem tesz eleget a feladatainak. Kötelező a kizárás, ha az Alkotmánybíróság tagja jogerős ítéletben megállapított, szándékos, közvérdra üldözendő cselekményt követ el, ha neki felróható okból egy évig nem vesz részt az Alkotmánybíróság munkájában, továbbá ha szándékosan nem tesz vagyonyilatkozatot, vagy a vagyonyilatkozatban szándékosan valótlan, hamis adatot közöl.

Az Alkotmánybíróság tevékenységét az *elnök* hangolja össze, aki emellett vezeti a teljes ülést, javaslatot tesz a tanácsok összetételére, képviseli az Alkotmánybíróságot más szer-

vek előtt, továbbá munkáltatói jogokat is gyakorol. Az elnök munkáját az *elnökhelyettes* segíti, akit az Alkotmánybíróság tagjai sorából az elnök javaslatára az Alkotmánybíróság teljes ülése választ meg. Az elnök és az elnökhelyettes együttes akadályoztatása esetén az elnöki hatásköröket az Alkotmánybíróság életkorban legidősebb tagja gyakorolja. Az Alkotmánybíróság igazgatási munkaszervezete az Alkotmánybíróság Hivatala. Az Alkotmánybíróság Hivatalát a *főtítká*r vezeti.

7.1.3 Az Alkotmánybíróság eljárásai

7.1.3.1. Előzetes normakontroll

Az Alkotmánybíróság elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény rendelkezéseinek Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálja ebben az esetben, de az Alkotmánybíróság hatásköre kiterjed a nemzetközi szerződés egyes rendelkezései és a Hárszabály Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatára is. *Indítványozók: a köztársasági elnök, valamint a törvény kezdeményezője, az Országgyűlés elnöke vagy a Kormány indítványára az Országgyűlés* lehet az elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény esetében, a nemzetközi szerződés kötelező hatályának köztársasági elnök általi elismerését megelőzően a köztársasági elnök, illetve – ha a nemzetközi szerződést kormányrendelet hirdeti ki – a Kormány kérheti az Alkotmánybíróságtól a nemzetközi szerződés vagy annak valamely rendelkezése Alaptörvénnyel való összhangjának előzetes vizsgálatát. A Hárszabálynál a normatív határozat elfogadására *irányuló javaslat kezdeményezője, a Kormány*, valamint az *Országgyűlés elnöke* indítványára az *Országgyűlés* kérheti a vizsgálatot.

Ha a *köztársasági elnök* úgy ítéli meg, hogy az Alaptörvénynek vagy az Alaptörvény módosításának a megalkotására vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelményeket nem tartották meg, ennek vizsgálatát kéri az Alkotmánybíróságtól. Ha az Alkotmánybíróság a vizsgálata során nem állapítja meg e követelmények megsértését, a köztársasági elnök az Alaptörvényt vagy az Alaptörvény módosítását haladéktalanul aláírja, és elrendeli annak a hivatalos lapban való kihirdetését.

Nem hirdethető ki az Alaptörvény vagy az Alaptörvény módosítása, ha az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a megalkotásra vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt követelményeket nem tartották meg.

Nem hirdethető ki a törvény, ha az Alkotmánybíróság megállapítja a vizsgált törvényi rendelkezés vagy rendelkezések alaptörvény-ellenességét.

Az Országgyűlés elnöke és jegyzői *a normatív határozatot csak akkor írják alá*, ha az Alkotmánybíróság nem állapít meg alaptörvény-ellenességet.

Ha az Alkotmánybíróság *a nemzetközi szerződés rendelkezésének alaptörvény-ellenességét megállapítja, a nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére addig nem kerülhet sor*, amíg a nemzetközi szerződést létrehozó államok vagy a nemzetközi jog szerződésalkötési képességgel rendelkező egyéb alanyai az alaptörvény-ellenességet meg nem szüntetik, vagy ameddig fenntartás megtételével – ha ezt az adott nemzetközi szerződés lehetővé teszi – vagy a nemzetközi jog által elismert egyéb jogintézménnyel élve Magyarország nem zárja ki a nemzetközi szerződés és az Alaptörvény összeütközését.

7.1.3.2 Utólagos normakontroll

Ebben az eljárásban az Alkotmánybíróság hatályos jogszabályok Alaptörvénnyel való összhangját vizsgálhatja, és meg is semmisítheti azokat. *Indítványozó lehet az országgyűlési képviselők ¼-e, a Kormány, az alapvető jogok biztosa, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész.*

Ha az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll eljárásában a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést teljesen vagy részben megsemmisíti.

Az Alkotmánybíróság az Alaptörvényt és az Alaptörvény módosítását csak a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelmények tekintetében vizsgálhatja felül. Ezen eljárást a kihirdetéstől számított 30 napon belül a *Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész vagy az alapvető jogok biztosa* kezdeményezheti. Ha az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Alaptörvény vagy az Alaptörvény módosítása a megalkotására és kihirdetésére vonatkozó, az Alaptörvényben foglalt eljárási követelményeknek nem felel meg, az Alaptörvényt, illetve az Alaptörvény módosítását megsemmisíti.

7.1.3.3 Bírói kezdeményezés egyedi normakontroll eljárás iránt

Bíró is lehet *kezdeményező* az előtte folyamatban lévő eljárással kapcsolatban, ha megállapítja, hogy az alaptörvény-ellenesség valószínűleg fennáll, vagy ezt már meg is állapította az Alkotmánybíróság, akkor kérheti a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

7.1.3.4 Alkotmányjogi panasz

Ez egy konkrét normakontroll, amelyről arról van szó, hogy bírósági eljárás van folyamatban, ahol alaptörvény-ellenes jogszabályt alkalmaznak, és emiatt az érintett személy vagy szervezet jogainak sérelme következett be, továbbá jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslat nincs számára biztosítva.¹⁶⁶ *Indítványozók lehetnek: az érintett személy vagy szervezet, a legfőbb ügyész, ha a jogosult jogainak védelmére képtelen, vagy a sérelem személyek nagyobb csoportját érinti.*

Újítása az Abtv.-nek, hogy már az alaptörvény-ellenes érdemi bírói döntéssel szemben is lehet alkotmányjogi panaszt kérni, ebben az esetben is feltétel a jogsérelem bekövetkezése, valamint hogy az indítványozó jogorvoslati lehetőségeit kimerítette, vagy az nincs számára biztosítva. Megjegyezzük, hogy ebben az eljárásban lefolytatható a fent

---

¹⁶⁶ Kivételesen akkor is kezdeményezhető, ha az alaptörvény-ellenes jogszabály rendelkezésének alkalmazása vagy hatályosulása folytán *közvetlenül, bírói döntés nélkül következett be a jogsérelem*, és nincs a jogsérelem orvoslására szolgáló jogorvoslati eljárás, vagy a jogorvoslati lehetőségeit az indítványozó már kimerítette. Az alkotmányjogi panaszt ekkor az alaptörvény-ellenes jogszabály hatálybalépésétől számított 180 napon belül lehet írásban benyújtani.

említett jogszabály Alaptörvénnyel való ütközésének vizsgálata is. Az alkotmányjogi panaszt a sérelmezett döntés kézbesítésétől számított hatvan napon belül lehet benyújtani. Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panaszról ésszerű határidőn belül hoz döntést.

Ha az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz során a hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességét megállapítja, a jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést *teljesen vagy részben megsemmisíti*.

Ha az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján megállapítja a bírói döntés alaptörvény-ellenességét, a *döntést megsemmisíti*. A bírói döntés megsemmisítése esetén megsemmisítheti a döntéssel felülvizsgált más bírósági vagy hatósági döntéseket is.

7.1.3.5 A jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálata

Magyarország számtalan nemzetközi szervezetnek a tagja, amely azzal jár, hogy teljesítenünk kell a vállalt nemzetközi kötelezettségeket, és meg kell teremteni a nemzetközi jog és a belső jog összhangját. Nem alkothatunk tehát olyan jogszabályokat, melyek ellentétesek a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabállyal, ebben az esetben ugyanis az Alkotmánybíróság eljárására kerül sor. *Indítványozók lehetnek: az országgyűlési képviselők egynegyede, a Kormány, a Kúria elnöke, a legfőbb ügyész, az alapvető jogok biztosa, valamint a bíró.* A bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az eljárást akkor kezdeményezheti, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli. Az eljárás *hivatalból* is indulhat.

Ha az Alkotmánybíróság olyan jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközését állapítja meg, amely a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabállyal az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes, a nemzetközi szerződéssel ellentétes *jogszabályt teljesen vagy részben megsemmisíti*.

Ha az Alkotmánybíróság olyan jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközését állapítja meg, amellyel a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály az Alaptörvény alapján nem lehet ellentétes, az ellentét feloldása érdekében – határidő megjelölésével – *felhívja a Kormányt, illetve a jogalkotót, hogy a megjelölt határidőben tegye meg az ellentét feloldása érdekében szükséges intézkedéseket*.

7.1.3.6 Az Országgyűlés népszavazás elrendelésével összefüggő határozatának vizsgálata

Ebben az eljárásban az Országgyűlés népszavazást elrendelő, valamint népszavazás elrendelését elutasító határozatát az Alkotmánybíróság az elrendelés vagy elutasítás Alaptörvénnyel való összhangja és törvényessége tekintetében vizsgálja felül. *Indítványozó bárki* lehet. Az indítványnak az Országgyűlés határozatának közzétételét követő 15 napon belül be kell érkeznie.

7.1.3.7 Alaptörvény-ellenesen működő képviselő-testület felosztatásával kapcsolatos vélemény és alaptörvény-ellenesen működő egyház elismerésének visszavonásával összefüggő vélemény

Egy képviselő-testület alaptörvény-ellenes működése tekintetében az Alkotmánybíróság a *Kormány indítványára* nyilvánít elvi véleményt, a felosztatás az Országgyűlés joga hazánkban. A másik esetben pedig arról van szó, hogy az Alkotmánybíróság a Kormány indítványára elvi véleményt nyilváníthat a hatályos törvényi szabályok alapján egy elismertnek minősülő egyház alaptörvény-ellenes működésére vonatkozóan.

7.1.3.8 A köztársasági elnök tisztségétől való megfosztása

Szerte a világon szokásban van, hogy a köztársasági elnök felelősségre vonását illetően nem a hagyományos bíróságok járnak el. Ez az eljárás azért különleges, mert az Alkotmánybíróság ebben az esetben valódi bíróságként funkcionál. Az eljárásról a köztársasági elnökről szóló fejezetrész tartalmaz részletes rendelkezéseket.

7.1.3.9 Hatásköri összeütközés feloldása

Ebben az esetben állami szervek azon vitatkoznak, hogy melyiküknek van hatásköre eljárás lefolytatására. A hatásköri vita felmerülhet állami szervek között, vagy állami szerv és önkormányzat között. A bíróságok és a közigazgatási hatóságok hatásköri vitája nem tartozik ide, azokra más szabályok vonatkoznak. *Indítványozók a vitában érintett szervek* lehetnek. Az Alkotmánybíróság ebben az esetben lényegében jogértelmezést végez, és kijelöli az eljárásra jogosult szervet.

7.1.3.10 Mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapítása

Ha az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában a jogalkotó általi mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállását állapítja meg, a mulasztást elkövető szervet – konkrét határidő megjelölésével – felhívja feladatának teljesítésére.

7.1.3.11 Alaptörvény értelmezése

Ebben az esetben az Alkotmánybíróság más jogszabály közbejötte nélkül, kizárólag az Alaptörvényből levezeti a választ egy konkrét kérdéssel, alkotmányjogi problémával kapcsolatban. *Indítványozók lehetnek az Országgyűlés vagy annak állandó bizottsága, a köztársasági elnök, az alapvető jogok biztosa, illetve a Kormány.*

7.1.3.12 Önkormányzati rendelet, a közjogi szervezetszabályozó eszközök és jogegységi határozatok vizsgálata

Önkormányzati rendelet Alaptörvénnyel való összhangja vizsgálható utólagos normakontroll, egyedi normakontroll, vagy alkotmányjogi panasz keretében. Az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll eljárásban, bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban, alkotmányjogi panasz alapján, vagy nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata során felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek és a jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját. Az *indítványozókra* az eljárásoknál elmondottak irányadók.

7.1.4 Az Alkotmánybíróság működése

Tudni kell, hogy az Alkotmánybíróság *döntései mindenkire kötelezőek*, jogorvoslatnak nincs helye, tehát ez egy egyfokú eljárás. Ha az Alkotmánybíróság tagja a szavazás során kisebbségben maradt, és a döntéssel nem ért egyet, *különvéleményét* – annak írásbeli indoklásával együtt – jogosult a döntéshez csatolni. Az Alkotmánybíróságnak a döntés érdemével egyetértő tagja a többségtől eltérő indokait pedig *párhuzamos indokolás* formájában jogosult a döntéshez csatolni. Az Alkotmánybíróság elrendelheti határozatának nyilvános kihirdetését.

Az Alkotmánybíróság döntéseit *teljes ülésben, tanácsban vagy egyesbíróként* eljárva hozza meg. A teljes ülés az Alkotmánybíróság összes tagjából áll. A teljes ülés határozatképes, ha azon legalább az Alkotmánybíróság tagjainak 2/3-a, köztük az elnök – vagy az elnök akadályoztatása esetén az elnökhelyettes – jelen van. Főszabály szerint a teljes ülés döntéseit nyílt szavazással, szótöbbséggel, tartózkodó szavazat nélkül hozza meg. Az Alkotmánybíróság tagja a döntésben köteles részt venni, szavazategyenlőség esetén az elnök szavazata dönt. A *tanácsok* számáról, összetételéről és a tanácsvezető személyéről az elnök javaslatára a teljes ülés dönt. A tanácsok összetétele 3 évente, a tanácsvezető személye évente megújul. Ha a tanács tagjainak száma legalább 5, szótöbbséggel hozza a döntését. Ha a tanács tagjainak száma kevesebb, mint 5, egyhangúan hozza meg a döntését. A törvény világosan meghatározza, hogy mikor járhat el a teljes ülés és mikor a tanácsok. Ennek alapján például a teljes ülés jogosult eljárni törvény megsemmisítésekor, előzetes normakontrollnál, a köztársasági elnök tisztségétől való megfosztásánál, az Alaptörvény értelmezésénél, ha az ügy jelentősége indokolja, személyi kérdésekben, mentelmi és összeférhetetlenségi ügyekben, felmentés és kizárás kapcsán. Teljes ülés jár el az elnök saját kezdeményezésére vagy az Alkotmánybíróság öt tagjának javaslatára is. Az Alkotmánybíróság *indítvány* alapján jár el. Megjegyezzük, hogy a jogi képviselőt egyedül alkotmányjogi panasz esetében kötelező. Az eljárás megindítására vonatkozó írásbeli indítványt főszabály szerint közvetlenül az Alkotmánybíróságnál kell előterjeszteni. Az alkotmányjogi panasz kivételével az Alkotmánybírósághoz benyújtott indítvány nem vonható vissza. Az Alkotmánybíróság alapvetően az iratok alapján dönt, azonban sor kerülhet személyes meghallgatásra is, valamint szakértő bevonására. A *bizonyítás* során a Pp. rendelkezéseit kell alkalmazni. Más bizonyítási eszköz nem megengedett.

Az indítvány elbírálásában nem vehet részt az Alkotmánybíróság azon tagja, akitől tárgyilagossá, elfogulatlan döntés nem várható.

7.2 Az alapvető jogok biztosának fogalma, feladatai

7.2.1 Az alapvető jogok biztosának fogalma, előzményei

Az alapvető jogok biztosa, vagy más néven az ombudsman skandináv találmány, a legelső ombudsman 1810-ben Svédországban jött létre.¹⁶⁷ A mai modern demokráciákban szerte a világon megtalálhatóak az ombudsmanok, és olyan alapvető jogállami garanciát jelentenek, mint az Alkotmánybíróság vagy a közigazgatási bíraskodás. Az ombudsmanokat a közigazgatás túlkapásainak visszaszorítására hozták létre. Az ombudsman mindenhol a világon ugyanazt jelenti, olyan figyelemfelhívó, jogőrző, szószóló, aki szankcionáló eszközökkel ugyan nem rendelkezik a jogsértések visszaszorítására, de jogköre révén képes ráirányítani a figyelmet a jogsértő cselekményekre.

Ma Magyarországon az ombudsmanról az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) rendelkezik, valamint a hatályos Alaptörvény 30. cikke. Az ombudsman intézménye hazánkban a formálódó demokrácia részeként 1995 nyarán jött létre.¹⁶⁸ Az ombudsman az alapvető alkotmányos jogok megsértése esetén a visszásságot vizsgálja vagy vizsgálztatja, és megszüntetésük érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezhet. Az első ciklusban létrejött az általános ombudsman, vagy másképpen az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, az országgyűlési biztos helyettese, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal foglalkozó országgyűlési biztos, valamint az adatvédelmi biztos. Ez a felosztás a második ciklusban is tartotta magát, majd ezt követően megszüntették az állampolgári jogok országgyűlési biztosának helyettesét, és létrehozták a környezetvédelmi jogsértésekkel kapcsolatosan a jövő nemzedékek ombudsmanját. Az ombudsmanokról a korábbi években az 1995. évi LIX. törvény rendelkezett. A hatályos szabályozás egyetlen ombudsmant nevesít, és a to-

¹⁶⁷ *Alkotmánytan I.* i. m. 475. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló részt Fűrész Klára írta.

¹⁶⁸ Az első ciklusban Gönczöl Katalin lett az általános ombudsman, helyettese Polt Péter volt, az adatvédelmi biztos Majtényi László lett, a kisebbségi ombudsman pedig Kaltenbach Jenő. A második ciklusban Lenkovich Barnabás volt az általános ombudsman, helyettese Takács Albert volt, ismét Kaltenbach Jenőt választották kisebbségi ombudsmannak, adatvédelmi biztos pedig Péterfalvi Attila lett. Ezt követően megszűnt az általános biztos helyettese, az általános ombudsman Szabó Máté lett, az adatvédelmi biztos Jóri András, a kisebbségi ombudsman Kállai Ernő, a jövő nemzedék ombudsmanja pedig Fülöp Sándor. (A jövő nemzedékek ombudsmanját első ízben 2008 májusában választotta meg az Országgyűlés, a törvényt pedig 2007. december 1-jei hatállyal módosította, amellyel létrehozta a jogintézményt és megszüntette a helyettesi tisztséget.) A jegyzet megírásának idején – 2014. január – az alapvető jogok biztosa Dr. Székely László, két helyettese pedig Dr. Szabó Marcel, a **jövő** nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó biztoshelyettes és Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes.

vábbiakban alapvető jogok biztosának nevezi, bár megjegyezzük, hogy az ombudsman elnevezés nemzetközileg elterjedt, így a továbbiakban is használható. Az alapvető jogok biztosának két helyettese van, az egyik a nemzetiségi ügyekkel foglalkozik (korábban nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa) a másik pedig a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettes (korábban a jövő nemzedék ombudsmanja). Az adatvédelmi ombudsman megszűnt, helyét egy hivatal vette át, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, amely – ellentétben az ombudsmannal – bírságot is jogosult az adatvédelmi jogsértések esetén, 10 millió forintig terjedő összegben.¹⁶⁹

7.2.2 Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek megválasztása, a tisztség betöltésének feltételei

Az Országgyűlés 2/3-os szavazataránnyal 6 évre az alapvető jogok biztosát azok közül a kiemelkedő tudású *elméleti vagy legalább 10 évi szakmai gyakorlattal rendelkező jogászok közül választja meg, akik 35. életévüket betöltötték*, és az alapvető jogokat érintő eljárásokkal kapcsolatosan vagy az alapvető jogok tudományos elméletében jelentős tapasztalatokkal rendelkeznek. A köztársasági elnök az alapvető jogok biztosának a személyére az alapvető jogok biztosa megbízási idejének lejártát megelőző 90 napon belül, de legkésőbb a megbízási idő lejártát megelőző 45. napon tesz javaslatot. Ha a megbízási idő lejártát megelőzően szűnt meg a tisztség, a köztársasági elnök a megbízási megszűnésétől számított 30 napon belül tesz javaslatot az alapvető jogok biztosának a személyére. Ha a javasolt személyt az Országgyűlés nem választja meg, a köztársasági elnök legkésőbb 30 napon belül új javaslatot tesz.

Az Országgyűlés 6 évre 2/3-os szavazataránnyal *az alapvető jogok biztosának a javaslatára választja meg* az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó *helyettesét*, valamint az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettesét. A helyettes megválasztásának idejére a fent említett szabályok megfelelően irányadók. Alapvető jogok biztosának és helyettesének minden olyan *jogász végzettségű*, az országgyűlési képviselők választásán *választható magyar állampolgár* megválasztható, aki a szakmai követelményeknek is megfelel. Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek javasolt személyt az Országgyűlés hatáskörrel rendelkező bizottsága meghallgatja. Az alapvető jogok biztosa és helyettesei egyszer újrapaszthatóak. Megjegyezzük, hogy az alapvető jogok biztosa a nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettes személyére vonatkozó javaslatának megtétele előtt kikéri az országos nemzetiségi önkormányzatok véleményét. Az alapvető jogok biztosa és helyettese a megválasztásukat követően az Országgyűlés előtt esküt tesznek.

Összeférhetetlenségi szabályok. A törvény értelmében nem lehet az alapvető jogok biztosa vagy helyettese az, aki a választásra irányuló javaslat megtételének időpontját

¹⁶⁹ Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.).

megelőző négy évben országgyűlési képviselő, európai parlamenti képviselő, köztársasági elnök, a Kormány tagja, államtitkár, önkormányzati képviselő, polgármester, alpolgármester, nemzetiségi önkormányzat tagja, jegyző, a Magyar Honvédség hivatásos állományú tagja, a rendvédelmi szervek és rendvédelmi feladatot ellátó szervek hivatásos állományú tagja, vagy párt tisztségviselője vagy alkalmazottja volt. Az alapvető jogok biztosja és helyettesei más kereső tevékenységet nem folytathatnak, valamint a megválasztásukat követő 30 napon belül, majd ezt követően minden évben január 31-ig, illetve a megbízatásuk megszűnését követő 30 napon belül az országgyűlési képviselők vagyonyilatkozatával azonos tartalmú vagyonyilatkozatot kötelesek tenni. Megjegyezzük, hogy az alapvető jogok biztosát és helyetteseit az országgyűlési képviselőkkel azonos mentelmi jog illeti meg.

Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek megbízatása a következőképpen szűnhet meg:

- a megbízatási időtartam leteltével;
- halállal;
- lemondással;
- ha a megválasztáshoz szükséges feltételek már nem állnak fenn;
- az összeférhetetlenség kimondásával;¹⁷⁰
- felmentéssel;¹⁷¹ vagy
- a tisztségtől való megfosztással.¹⁷²

7.2.3 Az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek hatásköre

- Az alapvető jogok biztosja a törvényben rögzített *hatásköre mellett* áttekinti és elemzi az alapvető jogok magyarországi helyzetét;
- az alapvető jogok biztosja véleményezi a feladat- és hatáskörét érintő jogszabályok tervezetét;
- az alapvető jogok biztosja javaslatot tehet az alapvető jogokat érintő jogszabályok módosítására, megalkotására, illetve nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére;
- az alapvető jogok biztosja kezdeményezheti a jogszabályok Alaptörvénnyel való összhangjának felülvizsgálatát az Alkotmánybíróságnál;

¹⁷⁰ Az összeférhetetlenséget 30 napon belül kell megszüntetni.

¹⁷¹ Felmentéssel szűnhet meg az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek a megbízatása, ha az alapvető jogok biztosja vagy helyettese neki fel nem róható okból 90 napon túlmenően nem képes eleget tenni megbízatásából eredő kötelezettségeinek.

¹⁷² Tisztségtől való megfosztással szűnhet meg az alapvető jogok biztosának és helyetteseinek a megbízatása, ha az alapvető jogok biztosja vagy helyettese neki felróható okból 90 napon túlmenően nem tesz eleget megbízatásából eredő kötelezettségeinek, vagyonyilatkozat-tételi kötelezettségét szándékosan elmulasztja, vagy a vagyonyilatkozatban lényeges adatot, ténynt szándékosan valótlanul közöl.

- az alapvető jogok biztosa közreműködik a feladat- és hatáskörét érintő nemzetközi szerződések alapján készülő nemzeti jelentések előkészítésében;
- az alapvető jogok biztosának a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettese felhívja az alapvető jogok biztosának figyelmét a természetes személyek nagyobb csoportját érintő jogsértés veszélyére, az alapvető jogok biztosának hivatalbóli eljárás megindítását javasolhatja, közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában, rendszeresen tájékoztatja tapasztalatairól az alapvető jogok biztosát;
- az alapvető jogok biztosának a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó helyettese felhívja az alapvető jogok biztosának figyelmét a természetes személyek nagyobb csoportját érintő jogsértés veszélyére, az alapvető jogok biztosának hivatalbóli eljárás megindítását javasolhatja, közreműködik az alapvető jogok biztosának vizsgálatában, rendszeresen tájékoztatja tapasztalatairól az alapvető jogok biztosát.

7.2.4 Az alapvető jogok biztosának eljárása, a vizsgálható szervek

Az alapvető jogok biztosa eljárása során független, csak a törvénynek van alárendelve, tevékenységével összefüggésben tehát nem utasítható. Az alapvető jogok biztosa eljárása során a következő szervek tevékenységét vizsgálhatja:

- közigazgatási szerv;
- helyi önkormányzat;
- nemzetiségi önkormányzat;
- kötelező tagság alapján működő köztestület;
- Magyar Honvédség;
- rendvédelmi szerv;
- közigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv e jogkörében;
- nyomozó hatóság vagy az ügyészség nyomozást végző szerve;
- közjegyző;
- törvényszéki végrehajtó;
- önálló bírósági végrehajtó; vagy
- közszolgáltatást végző szerv.¹⁷³

Az ombudsman tehát hatóságot vagy közszolgáltatást végző szerveket vizsgálhat, bárki fordulhat az alapvető jogok biztosához, akinek jogait ezeknek a szerveknek a tevékenysége vagy mulasztása sértette, vagy a sérelem veszélye fennáll, feltéve hogy a közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket már kimerítette (kivéve a bírósági felülvizsgálatot) vagy pedig jogorvoslat nincs számára biztosítva. Az alapvető jogok biztosa tehát nem vizsgálhatja eljárása során az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a bíróságok, az Alkotmánybíróság,

¹⁷³ Közszolgáltatást végző szerv: lásd a jogi szótárban.

az ügyészség és az Állami Számvevőszék működését. Az ügyészség nyomozást végző szervének tevékenysége azonban vizsgálható. A vizsgálatot mind kérelemre, mind hivatalból folytathatja az ombudsman. További fontos szabályként megemlíthetjük, hogy ha az ügyben jogerős közigazgatási határozat született, akkor ennek közlésétől számítva csak egy éven belül van helye az ombudsman eljárásának, valamint vizsgálati lehetőségei 1989. október 23. utáni időponttól terjednek ki, vagyis egy időbeli határvonalat is húz a törvény. *Az alapvető jogok biztosa nem járhat el olyan ügyben, amelyben a határozat felülvizsgálata iránt bírósági eljárás indult, vagy amelyben jogerős bírósági határozat született.* Az ombudsman eljárása ingyenes, mivel ennek a jogintézménynek a célja az állampolgárok minél szélesebb körének történő segítségnyújtás és a jogintézmény elérhetősége. Az alapvető jogok biztosától az is kérhető, hogy a beadványt benyújtó személy kilétét ne fedjék fel a vizsgálat során. A beadványt elutasítja abban az esetben, ha a visszasság csekély jelentőségű (erre nincsen, nem is lehet törvényi definíció), ha alaptalan, ha új adatot nem tartalmaz, ha előterjesztője kérte, hogy kilétét ne fedjék fel, és anélkül a vizsgálat nem folytatható le, vagy ha nem tartozik az ügy a hatáskörébe. A beadvány elutasítását minden esetben indokolni kell. Az alapvető jogok biztosa minden évben *beszámol* az Országgyűlésnek tevékenységéről, legkésőbb a tárgyévét követő március 31-ig, a beszámolót ezt követően a honlapon is közzé kell tenni. Megjegyezzük, hogy az alapvető jogok biztosának tevékenységét a gyakorlatban *hivatal* segíti, melyet a főtitkárság vezet, az alapvető jogok biztosának irányítása mellett.

Az alapvető jogok biztosa vizsgálata során:

- a vizsgált hatóságtól adatokat és felvilágosítást kérhet, a keletkezett iratokról másolat készítését kérheti;
- vizsgálat lefolytatására kérheti fel a vizsgált hatóság vezetőjét, felügyeleti szervnek vezetőjét, vagy az annak lefolytatására jogszabály által egyébként feljogosított szerv vezetőjét;
- közmeghallgatáson vehet részt; valamint
- helyszíni ellenőrzést folytathat.

Az alapvető jogok biztosa megkeresésének az alapvető jogok biztosa által megállapított határidőn belül eleget kell tenni. A határidő nem lehet rövidebb 15 napnál.

A helyszíni ellenőrzés során az alapvető jogok biztosa a vizsgált hatóság helyiségeibe beléphet, a vizsgált ügygel összefüggésbe hozható összes iratba betekinthet, azokról másolatot, kivonatot készíthet, és a vizsgált hatóság munkatársait meghallgathatja.

Az alapvető jogok biztosa a Magyar Honvédséget, a nemzetbiztonsági szolgálatokat, a rendőrséget, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) vámhatósági feladatokat ellátó szerveit, az ügyészség nyomozást végző szervét érintő vizsgálata során főszabály szerint nem tekinthet be a honvédelmi szempontból kiemelkedő fontosságú találmányokra vonatkozó iratba, amelyből azok lényege megismerhető, a hadászati anyagkészletekre vonatkozó iratokba, a Magyar Honvédség különleges jogrend időszakában történő alkalmazására vonatkozó terveket tartalmazó iratba, a Honvédség harckészültségi, riasztási rendszerével kapcsolatos iratokba, a Honvédség részletezett költségvetési, számítási, fejlesztési anyagába, nemzetközi együttműködési megállapodásba és tervbe, a haditechnikai esz-

közök azon adataiba, amit a nemzetközi együttműködésben részt vevő felek kölcsönösen „Szigorúan titkos!” minősítési szintű adatnak minősítettek, a nemzetbiztonsági szolgálatokkal együttműködő magánszemélyek azonosítására szolgáló nyilvántartásba, a nemzetbiztonsági szolgálatok által titkos információgyűjtésre használt eszközök és módszerek adatait tartalmazó vagy az alkalmazó személyek azonosítását lehetővé tevő iratba, a rejtjeltevékenységgel kapcsolatos iratokba, a nemzetbiztonsági szolgálatok objektumaival és állományával kapcsolatos biztonsági dokumentumokba, a nemzetközi kapcsolatokra vonatkozó azon minősített megállapodásokba, amelyek a nemzetközi szervezett bűnözés felderítésére és megelőzésére vonatkozó konkrét kötelezettségvállalást tartalmaznak, a nemzetbiztonsági szolgálatoknak a rendőrséggel történő együttműködésével kapcsolatos irataiba, a rendőrség által védett objektumok, valamint a rendőrség által védett személyek őrzés-védelmi terveibe, a rendőrséggel titkosan együttműködő magánszemélyek azonosítását lehetővé tevő iratokba, a rendőrség által titkos információgyűjtésre használt eszközök és módszerek működésének adatait tartalmazó dokumentumokba, a tanú személyi adataiba, ha azok zárt kezelését a Be. alapján elrendelték, a nemzetbiztonsági szolgálatoknak a NAV-val történő együttműködésével kapcsolatos iratba, a NAV által védett objektumok és személyek őrzés-védelmi terveibe, a NAV érintett szervével titkosan együttműködő magánszemélyek azonosítását lehetővé tevő iratba, a NAV érintett szerve által titkos információgyűjtésre használt eszközök működésének adatait tartalmazó vagy azokat alkalmazó személyek azonosítását lehetővé tevő iratba, az ügyészség nyomozást végző szervének titkos információgyűjtése során keletkezett iratba. A törvény által védett titkot és minősített adatot egyebekben megismerheti az alapvető jogok biztosa eljárása során, az alapvető jogok biztosa az általa lefolytatott eljárásról *jelentést* készít, amely nyilvános, és amellyel szemben jogorvoslatnak nincs helye.

7.2.5 Az alapvető jogok biztosának intézkedései

- Ha a visszásság fennáll, az alapvető jogok biztosa *ajánlást tehet a felügyeleti szervnek*, a felügyeleti szervnek 30 napon belül értesítenie kell a megtett intézkedésekről a biztost, ha a felügyeleti szerv nem ért egyet az ajánlásban foglaltakkal, az alapvető jogok biztosa 15 napon belül tájékoztatja a felügyeleti szervet az ajánlás fenntartásáról, módosításáról vagy visszavonásáról;
- ha a vizsgált hatóságnak *nincs felügyeleti szerve*, az alapvető jogok biztosa *a vizsgált hatóság számára tesz ajánlást*;
- ha a visszásságot a vizsgált hatóság is meg tudja szüntetni saját hatáskörben, *a vizsgált hatóságnak tesz ajánlást*, a megtett intézkedésről 30 napon belül értesítenie kell az alapvető jogok biztosát, ha nem ért egyet a vizsgált szerv a kezdeményezéssel, köteles azt felterjeszteni a felügyeleti szervéhez, amely 30 napon belül a megtett intézkedésekről értesíti az alapvető jogok biztosát;
- az alapvető jogok biztosa *kezdeményezheti az ügyész eljárását is*, az ügyész álláspontjáról és a megtett intézkedésekről 60 napon belül értesíti az alapvető jogok biztosát;

- fordulhat az Alkotmánybírósághoz;
- ha az alapvető jogok biztosa a vizsgálata során észleli, hogy az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásságot önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközése okozza, *kezdeményezheti a Kúriánál az önkormányzati rendelet más jogszabállyal való összhangjának felülvizsgálatát;*
- *kezdeményezhet büntető-, szabálysértési- vagy fegyelmi eljárást;*
- ha a személyes vagy közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatokkal kapcsolatos visszásságot észlel,¹⁷⁴ *bejelentéssel fordul a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatósághoz;*
- kezdeményezheti jogszabály vagy közjogi szervezetszabályozó eszköz módosítását, hatályon kívül helyezését vagy kiadását, a megkeresett szerv állásfoglalásáról, esetleges intézkedéséről 60 napon belül értesíti az alapvető jogok biztosát;
- *kivételes vizsgálatot folytathat:* ha hatóságnak nem minősülő szervezet tevékenysége vagy mulasztása természetes személyek nagyobb csoportjának jogait sérti, az alapvető jogok biztosa kivételesen eljárhat, kivéve azon szervek esetében, amelyeknél eljárása tilos. Az alapvető jogok biztosa a kivételes vizsgálat eredménye alapján a hatáskörrel rendelkező hatóság eljárását kezdeményezheti;
- az alapvető jogok biztosa *vizsgálja* a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről szóló törvény szerinti *közérdekű bejelentéseknek* az Ajbt.-ben felsorolt hatóságok általi *kezelésének gyakorlatát*, valamint kérelemre az egyes közérdekű bejelentések megfelelő intézését.

Ha a vizsgált hatóság vagy felügyeleti szerve az érdemi állásfoglalás kialakítását, és az annak megfelelő intézkedés megtételét elmulasztja, vagy az alapvető jogok biztosa az állásfoglalással, a megtett intézkedéssel nem ért egyet, az ügyet az éves beszámoló keretében az Országgyűlés elé terjeszti, és kérheti, hogy az ügyet az Országgyűlés vizsgálja ki. Ha megállapítása szerint a visszásság kirívóan súlyos, akkor a rendes beszámolón kívül rendkívüli beszámolót is tarthat az ombudsman az Országgyűlésben.

---

¹⁷⁴ Személyes adat, közérdekű adat, közérdekből nyilvános adat: lásd a jogi szótárban.

8. FEJEZET

A magyar honvédség feladatai és rendeltetése

8.1 A Magyar Honvédség fogalma, jogállása és feladatai

A Magyar Honvédség a magyar államszervezet meghatározó eleme, amellyel kapcsolatban az alapvető szabályokat Magyarország Alaptörvénye határozza meg, a Honvédség szervezetére, feladataira, irányítására és vezetésére, működésére vonatkozó részletes szabályokat sarkalatos törvény tartalmazza.

Az Alaptörvény 45. cikke értelmében *Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség*.¹⁷⁵ A fegyveres erő valamennyi állam esetében a területi szuverenitás megőrzésének kiemelt fontosságú intézménye, melyre figyelemmel az Alaptörvény a Magyar Honvédség feladataként az ország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelmét, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátását, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzését határozza meg.

A Honvédség feladatai azonban nem kizárólag az alkotmányos szinten kerültek meghatározásra, további szabályokat találhatunk a jogalkotás következő szintjén, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvényben (a továbbiakban: Hvt.).

Erre figyelemmel a Magyar Honvédség jogállásának tisztázása és feladatrendszerének behatárolása során nem elegendő kizárólag az Alaptörvény vagy a Hvt. szabályainak ismerete, azokat együttesen kell értelmezni és alkalmazni.

8.1.1 A Magyar Honvédség jogállásának elemei

A Honvédség jogállását több fogalmi elem összessége alkotja. A jogállás megközelíthető a szervezet irányítása, államszervezetben elfoglalt helye, szervezése és feladatrendszere oldaláról.

Érdeemes megvizsgálunk a Hvt. 35. § (1) bekezdésének valamennyi fordulátát, amely segítségével jobban megérthető, hogy mi is az a cél, ami érdekében a Honvédség megalakításra került, és melyek a működését meghatározó keretek.

¹⁷⁵ A hazai jogi szabályozás korábban a fegyveres erők körébe sorolta a Határőrség szervezetét is, amely azonban mára a Rendőrség szervezetébe integrálódott, így jelenleg az államhatár rendjének védelme a Rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság és a közrend védelme mellett.

Ezek szerint *a Honvédség polgári irányítás alatt álló, függelmi rendszerben működő, békében az önkéntességen, rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen alapuló állami szervezet, melynek egyes szervei törvényben meghatározott katonai igazgatási feladatokat is ellátnak.*

Az irányítási alapfogalmakról, valamint a *polgári irányításról* a későbbiekben ejtünk szót, ehelyütt csak arra kívánok utalni, hogy valamennyi államszervezet jól felfogott érdeke, hogy a fizikai erőszak alkalmazására felkészített és képes szervezetének működése ne legyen független a szervezetet életre hívó állam érdekeitől, a szervezetet fenntartó társadalom reprezentált akaratótól, azaz a fegyveres erő működésének és létezésének legfontosabb kereteit ne a katonák legyenek jogosultak meghatározni, tevékenységük irányítását a polgári intézményrendszer és a legitim irányító szervek végezzék.

A jogállást meghatározó fogalom következő eleme a *függelmi rendszer*.

A függelmi rendszer szigorú alá-fölérendeltségi viszonyt feltételez a szervezet tagjai vonatkozásában. A katonák a szolgálatukat a Honvédségnél függelmi rendszerben teljesítik. Az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása, előljáró vagy felettes, akire pedig ez a jogkör kiterjed, alárendelt.

A jog és kötelezettség fordulat azért hangsúlyos, mert a katona a ráruházott irányítási, vezetési jogkört nem saját belátása szerint, hanem a Honvédségnél szóba jöhető életviszonyok valamennyi esetében szabályozott keretek között jogosult és kötelezett is gyakorolni. Amennyiben a katona az ilyen jellegű feladatának nem tesz eleget, a körülmények és a szabályozók mérlegelése függvényében normasértést követ el, amelynek jogi következményeit viselnie kell.

A függelmi rendszerben az egyszemélyi felelős vezetés (parancsnoklás) elve érvényesül, amely alapján valamennyi szolgálati érintkezésben beazonosítható a parancs kiadásáért és annak jogszerűségéért felelősséggel tartozó vezető személy. A katonai hierarchiában a parancsadás joga adott kérdésben minden esetben egy személyt illet meg, a területi döntéshozatal kizárt. Ez nem zárja ki a területi formában vagy törzsekben történő döntés-előkészítést, de a döntés minden esetben személyhez, a parancsnokhoz kötött.

A függelmi rendszerben szolgálati előljáró az a személy, akit beosztásánál fogva a vezetése alá tartozó katonai szervezet tevékenységére és e szervezet személyi állományára vonatkozóan a jogszabályokban és a hatásköri szabályokban megállapított döntési jog illet meg.

A szolgálati előljáró általános hatáskörrel bír, bármely tárgyban jogosult parancs kiadására. A szolgálati előljárónak alárendelt katonák a szolgálati alárendeltek. Szolgálati előljáró az eseti szolgálati feladat irányítására, vezetésére kijelölt katona is.

A hivatali felettes lényegében az a polgári személy, aki a honvédségi hierarchiában a szolgálati előljárónak megfelelő beosztást tölt be, és ennek megfelelő jogokat gyakorol. Ebbe a fogalmi kategóriába tartoznak többek között a honvédelmi tárca állami vezetői, a Honvédelmi Minisztériumban (HM), a HM központi hivatalaiban, illetve a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetekben dolgozó főosztályvezetők, főigazgatók, vagy más személyek, amennyiben nem katonaként töltik be a beosztásukat. A hivatali felettes által szabott feladat végrehajtása éppen olyan kötelezettsége az alárendeltnek, mintha azt szolgálati előljáró katona szabta volna.

Az olyan előljáró, aki csak a saját szakterületén (például logisztikai, híradó, pénzügyi) van felruházva rendelkezési jogkörrel, szakmai előljáró; abban az esetben, ha nem honvéd jogállású, akkor szakmai felettes. Akikre vonatkozóan rendelkezési jogkörrel rendelkezik, szakmai alárendeltek. Ez esetben a szakmai előljáró (felettes) a szolgálati alá-fölérendeltségtől függetlenül adja ki a szakterületre vonatkozó döntését, amely valamennyi katonára nézve kötelező lesz. Példaként hozhatók itt fel a gazdálkodásra, az ügyvitelre vagy az információvédelemre vonatkozó szabályok, amelyek egyaránt alkalmazandóak valamennyi katonai szervezetnél, beleértve ezen szervezetek parancsnokait is, mi több, a szakmai szabályt kibocsátó szakmai előljáró szolgálati előljáróját is.

A különböző vezetési szinteken a szakmai előljáró (felettes) gondoskodik az előljárói döntéseknek megfelelő szakmai feladatok végrehajtásáról. A szakmai előljáró vezetői jogosultságait hatásköri szabály és a szolgálati előljáró állapítja meg.

A Honvédség jogállás-fogalmának következő eleme, hogy *az állami szervezet* békében az önkéntességen, rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben *az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen* alapul.

A Honvédség állami szervezet, amelyet az állam alapít – egészen pontosan az Alaptörvény mint az állam alapdokumentuma – és az állami költségvetés tart fenn. Működésének forrásait évente a központi költségvetésről szóló törvényben biztosítja az Országgyűlés; irányítását, vezetését, ellenőrzését és működtetését állami szervek és állami vezetői, honvéd, kormánytisztviselő, közalkalmazott jogállású, vagy az állam valamelyik szervével munkajogviszonyban álló személyek végzik.

A személyek közreműködése a Honvédség békeidőszaki feladataiban, valamint a szolgálatteljesítésre vonatkozó jogviszony létesítése elsődlegesen önkéntességen alapul. A szolgálati jogviszony létrejöttét követően azonban a szervezet tagjait jogszabályban meghatározott kötelezettségek terhelik, itt már nincs lehetőség a szabad mérlegelésre a feladatok végrehajtása kapcsán. Arról, hogy mi történik abban az esetben, ha az állomány honvéd jogállású tagja nem hajtja végre feladatait, a következő fejezetben lesz szó.

A Magyar Honvédségben ma kizárólag olyan személyek szolgálnak, akik szabad elhatározásukból csatlakoztak a szervezethez hivatásosként, vagy meghatározott időre szerződésben vállalták a haza fegyveres szolgálatát szerződéses vagy önkéntes tartalékos katonaként.

Az önkéntesség, mint haderő-szervezési alapelv azonban kizárólag békeidőszakban érvényes. Egyetlen állam sem engedheti meg magának, hogy fegyveres védelmét kizárólagosan az önkéntes jelentkezés alapján szervezett és rendelkezésre álló hadereje biztosítsa. A jogalkotó erre figyelemmel úgy rendelkezett, hogy külső fegyveres támadás veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében az Országgyűlés meghatározott időre kihirdeti a megelőző védelmi helyzetet, illetve hadiállapot kinyilvánítása vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye esetén kihirdeti a rendkívüli állapotot. Ezekben a különleges jogrendi időszakokban a Honvédség már nem kizárólag az önkéntesség alapján biztosítja személyi kiegészítését, hanem a hadkötelezettség alapján is. A hadkötelezettség egyik részkötelezettsége a katonai szolgálati kötelezettség, amelyről az Alaptörvény az alábbiak szerint rendelkezik:

„XXXI. cikk (3) Rendkívüli állapot idején, vagy ha arról megelőző védelmi helyzetben az Országgyűlés határoz, a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak katonai szolgálatot teljesítenek.”

Itt kell elmondanunk, hogy a hadkötelezettség jogintézményének felfüggesztésére közel százötven év után került sor, amely korábban teljességgel elképzelhetetlennek tűnt. Kötetünk nem tűzte ki célul a kérdés mélyebb vizsgálatát, a tisztjelölteknek azonban annyit tudniuk kell, hogy a békeidőszaki hadkötelezettség kérdése korántsem vita nélküli, ahogy azt más országok gyakorlata is mutatja. Norvégia, Svájc vagy Törökország a mai napig ragaszkodik a sorozott haderőhöz, míg más fejlett európai országokban, például Németországban, már megszűnt a hadkötelezettség.

8.1.2 A Honvédség fegyverhasználati joggal ellátott feladatai

A Honvédség működési alapjainak megértéséhez és alapvető fontosságú az ország fegyveres ereje feladatainak és a fegyverhasználat szabályainak ismerete. A jogalkotó garanciális szempontok által vezérelve külön szabályozta a fegyveres és nem fegyveres feladatokat.

A fegyverhasználat feltételeit is a Hvt. határozza meg, erre figyelemmel kell értelmeznünk a feladatokat is. A törvényi szintű szabályozás azért fontos, mert a katona a szolgálati feladatait az emberi élet kioltására alkalmas eszközzel látja el, így tevékenységének eredménye nem csak feladata végrehajtása, hanem más személy életének kioltása is lehet.

A fegyverhasználat történhet kötelékben vagy egyénileg. A katonai szervezetek rendszeresített fegyverzetüket törvényben, nemzetközi szerződésekben, valamint a jogszabályoknak megfelelő előljárói parancsokban meghatározottak szerint használhatják.

Kötelékben a katona csak a kötelék parancsnokának parancsára használhatja fegyverét. Ez a korlátozás biztosítja, hogy a katonai szervezetek egységes elvek mentén lépjenek fel a konfliktusok kezelésében, a szabályozás ebben a formában kötelékben nem ad lehetőséget az egyéni elhatározáson alapuló fegyverhasználatra. A katonai szervezetek törvényben meghatározott feltételek szerint más kényszerítő eszközt is alkalmazhatnak. Ha a kijelölt katonai szervezet fegyverhasználati joggal teljesíti a nemzetközi szerződésben foglalt katonai kötelezettségét, és a műveletet folytató többnemzeti katonai szervezet műveleti utasításai és a kiadott parancsok szerint harctevékenységre kerül sor, a kényszerítő eszközök alkalmazására ezen előírásokat is érvényesíteni kell.

A köteléken kívüli, egyéni fegyverhasználatot a jogalkotó a legsúlyosabb kényszerítő eszközként definiálja, amelynek során a fegyveres szolgálatot teljesítő katona szándékosan személyre irányított, célzott lövést ad le. Az ilyen fegyverhasználat a feltételek fennállása esetén történhet saját elhatározásból vagy parancsra is. A katona löfegyvere használhatatlanná válása vagy hiánya esetén fegyvernek kell tekinteni a testi sérülés okozására alkalmas bármely más eszközt is. Ki kell itt emelnünk, hogy a feladatát ellátó katona nemcsak egyszerűen jogosult, hanem meghatározott esetekben köteles is fegyverét használni, a jogos védelem és a végszükség esetén kívül is.

A fenti elvi alapokra figyelemmel a Hvt. 36. § (1) bekezdése alapján a Honvédség fegyverhasználati joggal látja el:

1. *Magyarország függetlenségének, területének, légtérének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelmét.* Ez a feladat a Magyar Honvédség alaprendeltetésének fő eleme, magában foglalja mindazt, amit történelmi korokra visszavezethetően a szuverenitás védelme érdekében a fegyveres erők végeztek. Hangsúlyos elem a külső támadás, amely kifejezi, hogy a Honvédség tevékenysége a fegyveres védelem kapcsán elsődlegesen a határokon túlról érkező támadás elhárítására fókuszál, honvédelmünk defenzív beállítású, a Honvédség pedig védelmi erőt alkot, külső támadás hiányában valamennyi hazai jogszabállyal és biztonsági dokumentummal ellentétes lenne támadó művelet indítása.
2. *A Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzését és védelmét.* A Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények védelme önálló feladatként és a felsorolás elején történő kiemelése szimbolikus jelentőségű. A Szent Korona a magyar államiság jelképe, melynek őrzését és fegyveres védelmét a történelmi hagyományok újjáélesztésével 2011 óta újra büszkén látják el honvédjeink. Fontos kiemelni, hogy a feladat nem csupán protokolláris jellegű, a külön esküt tett koronaőr katonák komoly, valós védelmet biztosító fegyveres feladatot teljesítenek.
3. *A szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó és humanitárius feladatok – teljesítését.* A különböző nemzetközi szervezeteken belüli tagságunk és nemzeti céljaink érvényesítéséhez fűződő érdek eltérő elvek alapján ugyan, de lényegileg megkerülhetetlenül szükségessé teszi, hogy katonáink olyan, akár hazánk területén kívüli fegyveres műveletekben vegyenek részt, melyek célja a nemzetközi biztonság helyreállítása, a béke fenntartása, vagy humanitárius feladatok ellátása útján a biztonság erősítése. E műveletek nem kizárólag a biztonságot komplex fogalomként kezelő NATO és az Európai Unió (EU) égisze alatt kerülhetnek napirendre, hanem az Országgyűlés döntése alapján egyéb nemzetközi kötelezettség is felvállalható.
4. *A honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzését és védelmét.* E körbe tartozhatnak a katonai szervezetek elhelyezésére szolgáló laktanyák, bázisok, fontos raktárak, ipari létesítmények, hírközlési létesítmények, hidak, kikötők, repterek, egyes állami szervek létesítményei vagy bármilyen más is, amelyet az adott helyzetben a döntéshozó indokoltnak tart.
5. *Egyes kijelölt létesítmények őrzését és védelmét.* Ebben a körben lehetőség nyílik más, nem kifejezetten honvédelmi szempontból jelentős létesítmény őrzésére és védelmének katonai erővel történő biztosítására is. Adott helyzetben például nem kizárható egy múzeum állományának vagy értékes műkincs szállításának biztosítása sem, vagy egy kiemelt rendezvény helyszínének biztosításában való közreműködés, ahogy ez történt az amerikai elnök látogatása vagy az athéni olimpia idején.
6. *Szükségállapot idején az erőszakos cselekmények elhárítását.* A szükségállapotban a Magyar Honvédség hazai, belbiztonsági feladatokra történő felhasználására is lehetőség nyílik. Ez a lehetőség azonban komplementer jellegű és egyben ultima ratio. Ez annyit jelent, hogy katonai vezetés alatt, de csakis abban az esetben lehetséges, ha a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok alkalmazása már nem elégséges a rend fenntartására. Ez egyrésztől feltételezi a rendvédelmi szervek elő-

zetes alkalmazását, vagy ennek eredménytelen kísérletét, másrésztől megköveteli a különleges jogrend kihirdetését. A Honvédség felhasználása esetén meg kell határozni a felhasználás célját, időtartamát, a kirendelt erők feladatait, létszámát és eszközeit, fegyverzetét, továbbá földrajzilag körülírt területét. A kirendelt erők a Honvédség állományába tartozó kijelölt parancsnok vezetésével hajtják végre a feladatot, amely azon túl, hogy a sikeres feladat végrehajtás egyik záloga, biztosítja az ellenőrizhetőséget és a folyamatos polgári irányítást is.

7. *Talált robbanótestek tüzszerészeti mentesítését, és egyéb tüzszerészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtását.* A Honvédség békeidőszaki tevékenységnek talán leghétköznapibb feladata a tüzszerészeti feladat. Átlag 15–20 bejelentés érkezik hetente a Honvédség tüzszerészeihez, akik képesek végrehajtani a többnyire a második világháború idejéből származó katonai célra rendszeresített robbanóanyagot tartalmazó hadianyag, eszköz és szerkezet hatástalanítását, funkcionális megsemmisítését. Ez a tevékenység térítésmentes. Amennyiben a tüzszerészeti vizsgálatra azért kerül sor, mert a megrendelő feltételezi, hogy robbanótestet tartalmazhat egy adott terület, vagy anyaghalmoz (például építési terület, törmelék, hulladék) vagy valamely nem honvédelmi tevékenységhez tüzszerész szakértői közreműködésre van szükség, a Honvédség már térítés ellenében végzi feladatát.

Jól látható, hogy a fenti feladatok a klasszikus katonai szakértelmet megkövetelő feladatok, amelyek végrehajtása során valószínűsíthető a fegyverhasználat, illetve a fegyverhasználat engedélyezése a feladat sikeressége, a biztonság, illetve a honvédelmi érdek érvényesítése érdekében célszerű. Általánosságban a fegyverhasználat ellátott harctevékenység végrehajtása, a fegyveres erő rendeltetésszerű használata esetén beszélünk a Honvédség alkalmazásáról. Kivételt képez a szükségállapot időszaka, amikor az alkalmazás helyett *felhasználásról* beszélünk, ezzel is kifejezve, hogy ez a tevékenység rendkívülinek tekintendő, hiszen kizárólag a különleges jogrend időszakában nyílik rá lehetőség.

8.1.3 A Honvédség fegyverhasználati jog nélkül ellátott feladatai

Természetesen a Honvédség sajátos szervezettsége és békében is meglévő technikai, illetve humán erőforrás oldali potenciálja számos esetben kézenfekvővé teszi a fegyver nélküli feladatok ellátását is. Ezekre a feladatokra nem a haza fegyveres védelme érdekében, hanem más, társadalmilag hasznos cél elérése érdekében kerül sor, melyet szintén a törvény rögzít.

A Honvédség fegyverhasználati jog nélkül látja el a következő feladatokat:

1. *Közreműködés a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok végrehajtásában.* Békében ez az a feladatrendszer, amellyel az átlagos polgár a leggyakrabban találkozik. Az Alaptörvény megfogalmazása szerint „a Magyar Honvédség közreműködik a katasztrófák megelőzésében, következményeik elhárításában és felszámolásában.” Legyen szó akár árvízről, ipari katasztrófáról, rendkívüli téli időjárásról,

a valamennyi szakterületen rendelkezésre álló katonai szaktudás, a szervezettség és a nagy létszámú, azonnal kivezényelhető állomány a speciális technikai eszközökkel olyan képességet jelentenek, melyet egyetlen ország katasztrófavédelmi rendszere sem tudna nélkülözni. A védekezés feladatait a katonák a hivatásos katasztrófavédelmi szervektől és a védelmi igazgatás rendszerén keresztül beérkező igények alapján szervezeten, katonai függelmi rendszerben és katonai parancsnokság alatt biztosítják. Érdemes kiemelni, hogy a katasztrófák elleni védekezés nem elsődleges feladata a Magyar Honvédségnek, és a legszélsőségesebb viszonyok között is törekedni kell arra, hogy a katasztrófahelyzet ellenére az ország védelmi képessége fenntartható maradjon, erre figyelemmel a Honvédség az országos katasztrófavédelmi rendszer elemeként saját vezetési és irányítási szisztémával kialakított alrendszert működtet (Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer).

2. *Katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatok ellátása térítés ellenében.* Számos olyan szakterület van, amelyben a Honvédség képességei a polgári életben is hasznosíthatóak. Ezek azonban nem minden esetben szolgálnak közvetlen honvédelmi érdeket, így nem megengedhető, hogy az adófizetők pénzéből fenntartott katonai képesség ingyenesen más szolgálatba álljon. Az ilyen esetekben a Honvédség térítés ellenében tehet eleget a felkérésnek, természetesen itt is folyamatosan biztosítva a védelmi képességek szükséges szinten tartását. Példaként hozhatjuk itt fel a filmforgatásra kölcsönzött helikopterek esetét, vagy a villamos szolgáltató által ingoványos területen elvégezni tervezett oszlop-helyreállítási munkához igényelt lánctalpas eszközöket.
3. *Részvétel az állami protokolláris feladatok teljesítésében.* Az állami protokoll alá tartozó feladatok körében legtöbbször díszelgési feladatokról, magas rangú vezetők fogadásakor szükséges katonai közreműködés, kísérés, biztosítás esetén hallhatunk. Ebbe a körbe tartozik a nemzeti ünnepeken Magyarország lobogójának katonai tiszteletadással történő felvonása is.
4. *Közreműködés a nemzetközi megállapodásban vagy jogszabályban meghatározott hadisírok, katonai és hősi emlékművek fenntartásával kapcsolatos feladatok végrehajtásában és a kegyeleti tevékenységben.*
5. *Közreműködés az állami közfoglalkoztatás feladatainak végrehajtásában.* E feladatban történő honvédségi közreműködés biztosításának indoka az, hogy a közfoglalkoztatottak a Magyar Honvédség szervezeteinél is valós munkaerőként jelenhessenek meg, egyben támogatást kaphassanak a munkaerőpiacra való visszajutáshoz. Ez a rendelkezés biztosítja továbbá, hogy a vezetési, munkairányítási feladatok terén gyakorlattal és képzettséggel rendelkező katonák képességei a klasszikus katonai tevékenységek mellett ezen a téren is optimálisan a köz szolgálatába állíthatók legyenek.

A fentebb részletezett, fegyver nélküli feladatok esetében a honvédségi erők kirendelésére a Honvéd Vezérkar főnöke vagy a honvédelmi miniszter hozhat döntést. A kirendelési jog gyakorlása attól függ, hogy milyen létszámban és milyen időtartamban kerül sor a feladat ellátására. Erre figyelemmel a Honvéd Vezérkar főnöke legfeljebb 200 fő

21 napi időtartamot meg nem haladó igénybevételéről dönthet, míg az ezt meghaladó létszámú vagy időtartamú igénybevételről a honvédelmi miniszter jogosult határozni. Amennyiben a kirendelt erők létszáma a 3000 főt meghaladja, a miniszter tájékoztatja az Országgyűlés honvédelmi ügyekkel foglalkozó bizottságát.

8.2 A Magyar Honvédség személyi állománya

8.2.1 A személyi állomány összetétele

A fegyveres erők alkalmazhatóságát jelentős mértékben meghatározza a szervezet személyi összetétele és struktúrája. A Honvédség személyi állománya összetett, amely mind jogállásában, mind a szükséges alapjog-korlátozás mértékében differenciált.

Az Alaptörvényben rögzített feladatokat a Honvédségnek saját személyi erőforrásaival kell végrehajtania, így a személyi állományra vonatkozó szabályok körültekintő megfogalmazása, ezek alapján az állományarányok kialakítása és a tervezett feladatokhoz a megfelelő típusú jogviszonnyal rendelkező személyek hozzárendelése garanciális jelentőségű.

Erre figyelemmel a Honvédség személyi állományára vonatkozó szabályokat törvényi szinten a Hvt.-ben, míg a különféle szolgálati jogviszonyokra vonatkozó szabályokat jogállási törvényekben jelenítette meg a jogalkotó.

A Honvédség tényleges szolgálatot teljesítő katonákból (honvédekből), kormánytisztviselőkből, közalkalmazottakból és a munka törvénykönyve hatálya alá tartozó munkavállalókból áll. Megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején – a hadkötelezettség bevezetése után – a szervezet állománya hadkötelesekkel egészül ki.

Valamennyi jogviszonyra eltérő követelményeket és kötelezettségeket fogalmaznak meg a törvények, így:

- a katonákra vonatkozó szabályokat a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény;
- a közalkalmazottakra vonatkozó rendelkezéseket a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) valamint háttérszabályként a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) határozza meg; míg
- a kormánytisztviselők és a munkavállalók kapcsán a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény; valamint
- a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény rendelkezik.

A fegyveres harc és a honvédelmi feladatok teljesítéséhez elengedhetetlenül szükséges alapjog-korlátozásra azonban csak a Hjt. hatálya alá tartozók, a honvédek esetében van lehetőség, amelyről kötetünk külön fejezetben tárgyal.

8.2.1.1 A Honvédség létszáma

A jogszabály az Országgyűlés hatáskörébe utalja annak meghatározását, hogy az állományban milyen arányban jelenjenek meg a különböző jogállású személyek, melynek a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozatban tett eleget az alábbiak szerint:

8.1. táblázat. A Magyar Honvédség részletes bontású létszáma

Állománycsoportok	Létszám	
Tiszt	5690	-
Altiszt	8845	legfeljebb az összlétszám 33%-a
Legénységi állomány	7895	legfeljebb az összlétszám 30%-a
Honvéd tisztjelölt állomány	500	-
Honvéd altisztjelölt állomány	100	-
Kormánytisztviselő, közalkalmazott és munkavállaló	6670	legfeljebb az összlétszám 25%-a
Összesen legfeljebb	29700	

A fentebb kiemelt táblázat kialakítása nem ötletszerű, az állománycsoport-arányok nem a véletlenül alapulnak. Az arányok meghatározását a honvédelmi miniszter javaslata alapján a Kormány terjeszti az Országgyűlés elé. Az egyes állománycsoportok arányát természetesen a realitások mellett – azaz a ténylegesen rendelkezésre álló, vagy belátható időn belül biztosítható személyek – a haderő-fejlesztési célkitűzések, a szervezeti felépítés, a rendelkezésre álló és beszerezni tervezett haditechnika üzemeltetéséhez szükséges létszám is meghatározza. Ez utóbbiakat strukturális determinációnak nevezzük.

A táblázatot megvizsgálva szembetűnő, hogy viszonylag magas a tiszti állomány aránya, amely azonban kifejezetten előnyös egy olyan hadseregben, amely a különleges jogrendi működését már nagyszámú hadkötelessel tervezi, és akiknek vezetése és felkészítése képzett és már békében felkészített tiszti állomány nélkül nem megoldható.

Itt kell kiemelni, hogy a táblázatban láthatóan egyáltalán nem szerepelnek a hadkötelesek. Ennek az az oka, hogy az Országgyűlés a békében rendszeresíthető, önkéntesség alapján feltölthető beosztások számát határozta meg, s nem pedig a különleges jogrendre vonatkozó követelményeket. Hangsúlyozandó, hogy a szabályozás keretjellegű, kizárólag a mindenkor honvédelmi vezetés, pontosabban a Magyar Honvédség működését irányító Kormány döntése, hogy ezt a keretet milyen mértékben használja ki, és ténylegesen mennyi beosztást rendszeresít.

A fentebb hivatkozott táblázat utolsó oszlopában látható, hogy az Országgyűlés eleve biztosít némi rugalmasságot az állománycsoportok közötti átcsoportosítások tárgyában.

A határozat szerint, a 29 700 státuszos összlétszámkereten belül a végrehajtott átcsoportosítások eredményeként az állománycsoportok létszáma nem haladhatja meg az egyes kategóriákra meghatározott maximumértéket, a tiszti létszám azonban nem növekedhet.

A létszámra vonatkozó országgyűlési döntés fogalmazza meg azt is, hogy a 29 700 beosztás nem tartalmazza a legfeljebb 8000 fő önkéntes tartalékos állományt, valamint a Magyar Honvédség rendelkezési állományának létszámát. Ezekben az estekben a létszámkeret azért nem került be a táblázatba, mert a 2011-ben életre hívott önkéntes tartalékos rendszer feltöltésének időszakában, az önkéntességre figyelemmel, előzetesen nem volt meghatározható, hogy milyen arányban és milyen ütemben jelentkeznek majd a szolgálatot vállalni szándékozók, és az első időszakban célszerűnek látszott valamennyi érdeklődőt a rendszerbe emelni, majd ezt követően a minőségi szelekciót elvégezni.

A rendelkezési állomány létszáma szintén nem tervezhető, hiszen ebbe a csoportba számos olyan okból is kerülhetnek katonák, amelyek nem befolyásolhatóak. Ilyen többek között a más állami szervhez vezényelték, az ideiglenesen beosztásba nem helyezhető, az egy évet meghaladó időtartamban külföldön szolgálatot teljesítők vagy a nyugállomány előtti rendelkezési állományba tartozók csoportja.

8.2.1.2 Az önkéntesség és a katonai eskü

A személyi állomány fentebb részletezett valamennyi csoportjával összefüggésben lényeges követelmény, hogy a tényleges állomány tagjai békében önkéntes jelentkezés alapján teljesítenek katonai szolgálatot. Az önkéntesség megkérdőjelezhetetlen alapelv, semmilyen állami kényszer nem alkalmazható a szolgálatvállalás érdekében. Az állami kényszer nem összekeverendő az állam szolgálatvállalást ösztönző, motivációs intézkedéseivel, amikor a szolgálatvállalás egyes feltételeit vagy a kapcsolódó juttatási rendszert úgy állapítja meg, hogy azok, akik szolgálatot vállalnak, valamilyen szempontból előnyösebb helyzetbe kerülnek az ilyen kötelezettségeket nem vállalókkal szemben.

Az önkéntesség egyben a meggyőződéses szolgálatvállalás garanciája, amely azt is biztosítja, hogy a Honvédség honvédjei valóban szolgáljni akarják az országot, készek alávetni magukat a különböző alapjogi korlátozásoknak, s tudásukat, felkészültségüket ennek érdekében folyamatosan készek fejleszteni. Az önkéntesség és a közös cél vállalása mint a honvédek általános jellemzője az egyik legerősebb közösségalkotó tényező is, olyan közös elem a katonák életében, amely a közkatonától a vezérezredesig valamennyi honvédet összeköt.

A vállalt érték közösség kifejezése érdekében a katonák szolgálatuk megkezdésekor esküt¹⁷⁶ tesznek.

¹⁷⁶ „Én ... esküszöm, hogy Magyarországot híven szolgálom, hűséges honvédje leszek. Magyarország függetlenségét, az állampolgárok jogait és szabadságát bátran, az Alaptörvény és a törvények betartásával és betartatásával, a rám bízott honvédek és fegyverek erejével, életem árán is megvédem. Előljáráim parancsainak engedelmeskedem, alárendeltjeimet jogaik tiszteletben tartásával vezetem, róluk emberséggel és felelősséggel gondoskodom.” (Meggyőződés szerint:) „Isten engem úgy segítjen!”

A katonai eskü olyan ünnepélyes fogadalom és ígéret egyben, amelynek alapja a meggyőződés és a lelkiismeret, amelynek kötőereje túlmutat a jogon, s annak ellenére, hogy jogi kötőereje önmagában nincs – bár elmaradása érvénytelenségi ok –, az esküt tevők az ünnepélyes eseményt megelőzően aláírásukkal is ellátják annak szövegét. A tisztek esküjét a Honvédség főparancsnoka, a köztársasági elnök részére is átadják, ezzel is kifejezve a fogadalom jelentőségét és a szervezeti hierarchia meggyőződéses elfogadását.

Az eskü mint nyilatkozat megtartása önmagában nem kikényszeríthető, azonban a katonák viselkedésére vonatkozó szabályokat alapvetően jogszabályok rögzítik, melyek be nem tartását a fegyelmi, szabálysértési vagy büntetőjogi eszközökkel szankcionálni lehet. Az eskü mindemellett elsődlegesen a személy szabályoknak való önkéntes alávettségét és az elkötelezettséget fejezi ki, arra nézve tartalmaz nyilatkozatot, hogy az eskütevő saját meggyőződéséből vállalja a szolgálatot a haza érdekében, s kész akár életét is feláldozni Magyarország függetlenségéért, az állampolgárok jogai és szabadsága védelme érdekében. Erre figyelemmel az esküszegés olyan „bűn”, amelyet a konkrét esethez kapcsolódóan előírt jogi szankciókon túl erkölcsi megvetéssel, egyfajta kiközösítéssel is büntet a katonaközösség.

8.2.2 A személyi állomány kiegészítése

A Honvédség kiegészítésének célja a tervezett feladatnak megfelelő létszámú és összetételű személyi állomány folyamatos biztosítása, amely komoly szervező és előkészítő tevékenységet feltételez. Gondoljunk csak bele, milyen kihívást jelent akár évekre előre is pontosan meghatározni, hogy milyen létszámban és milyen szaktudással rendelkező katonára lesz szüksége a Honvédségnek adott esetben. Külön kihívást jelent, hogy a kiegészítés nem egyszerűen nagyobb létszám generálásáról szól, figyelemmel kell lenni a Honvédség céljaira és követelményeire. Ezen követelmények között az egészségügyi, pszichikai és fizikai alkalmasság, az iskolai végzettség is önálló szempontrendszerként képez, így a gyakorlatban a nagyszámú jelentkező ellenére is csak töredékük kerülhet katonai szolgálatba.

A kiegészítés tervezésénél arra is figyelemmel kell lenni, hogy az állományba került katonák még nem alkalmazhatóak, végre kell hajtani felkészítésüket, amely akár éveket is igénybe vehet.

A Honvédség – személyzetének folyamatos biztosítása érdekében – a haderő kiegészítését békében toborzás útján valósítja meg. A toborzás kizárólag a katonai állomány kapcsán értelmezhető, a nem katonai állomány szervezetbe történő beáramlása az általános munkajogi szabályok és elvek mentén történik.

A toborzás célja békében elsődlegesen a megfelelő létszámú szerződéses és önkéntes tartalékos katona biztosítása, de szintén a toborzó rendszer biztosítja a szükséges honvéd tisztjelölt és honvéd altiszt-jelölt beáramlást.

A kiegészítés megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején a fentiekben túl hadkötelesek behívása útján is történik. Ez esetben azonban már nem beszélünk önkéntességről, valamennyi 18–40 év közötti magyar állampolgárságú férfit katonai szolgálattal

kötelezettség terhel, igaz a megelőző védelmi helyzet esetében csak akkor, ha a hadkötelezettség bevezetéséről a Kormány indítványára az Országgyűlés külön dönt.

8.2.2.1 A Honvédség tartalékos állománya

A Honvédség személyi állománya kapcsán külön is érdemes foglalkoznunk a Honvédség tartalékos rendszerével. A tartalékosok alapesetben nem tartoznak a Honvédség személyi állományába, polgári személyként, a Honvédségtől függetlenül élik életüket, csak abban az esetben tekinthetők honvédeknek, ha tényleges szolgálatteljesítésükre a behívásukat követően sor kerül.

A tartalékos rendszer két nagy komponensből áll, amelyek eltérő elvek alapján szerveződnek. Az egyik komponens szervezési alapja az önkéntesség, míg a második komponens jogszabályi kötelezettség alapján szervezett tartalék elemekből áll.

Ezen komponensekből kizárólag az önkéntesség alapján szolgálatot vállalók csoportja áll rendelkezésre békeidőszakban, ezzel is megfelelve a szolgálatvállalás önkéntességére vonatkozó követelményeknek. Ez az a tartalékos csoport, amelynek a korábbiakban tárgyaltak szerint az Országgyűlés meghatározta a létszámát, 8000 fős keretet állapítva meg.

Az első komponens, az önkéntes tartalékosok belső összetétele tovább is differenciált, így ezen belül beszélhetünk önkéntes művelti tartalékosokról és önkéntes védelmi tartalékosokról.

A két csoport külön szabályozására azért került sor, mert a védelmi tartalékosok a tényleges szolgálatteljesítési időn kívül, a rendelkezésre állás időszakában, elsődlegesen a HM tulajdonában álló gazdasági társaságnál kerülnek foglalkoztatásra, így behívásuk rendkívül rövid időn belül megoldható (3 nap), míg a művelti tartalékosok a katonai szervezetek állománytábláiban kaptak beosztást, és kiértesíthetőségük, behívásuk némi képp hosszabb időt vesz igénybe. Ezen a szemponton túl az általuk ellátandó feladatok és alkalmassági követelmények is differenciáltak.

Az önkéntes művelti tartalékos és az önkéntes védelmi tartalékos a Honvédség és közte létrejött szerződésben önként vállalja, hogy törvényben meghatározott feltételrendszer szerint rendelkezésre áll, és behívását követően tényleges szolgálata teljesítésével közreműködik a Honvédség feladatai ellátásában.

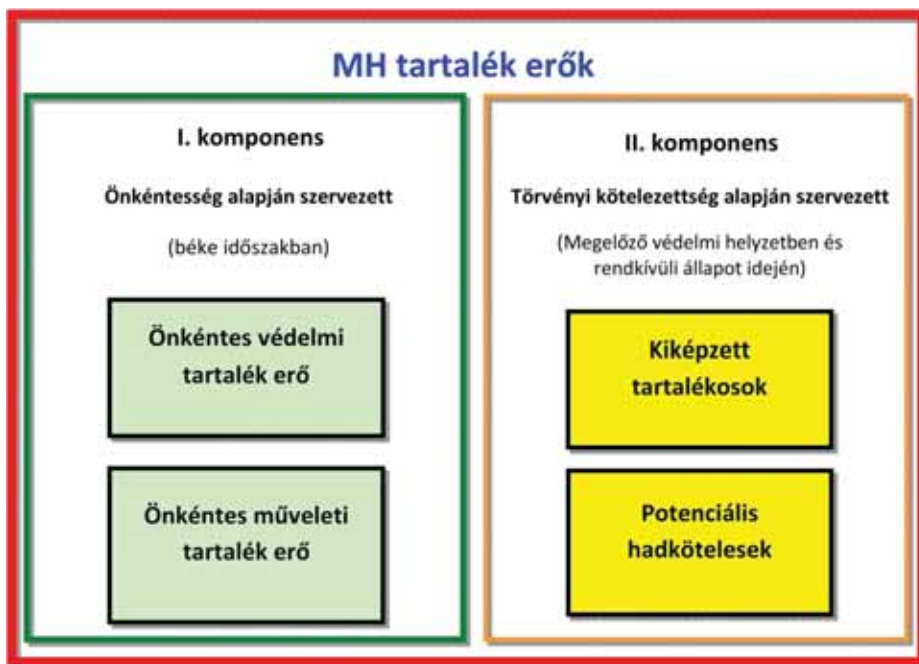
Az önkéntes tartalékosok kiképzésen túli tényleges katonai szolgálatra történő behívásának elrendeléséről a Honvéd Vezérkar főnöke javaslatára a honvédelmi miniszter dönt.

A második komponensbe a kiképzett tartalékosok, valamint a potenciális hadkötelesek csoportja tartozik. Ebben a komponensben az önkéntesség már nem szempont, maga a Hvt. kötelezi a meghatározott rendkívüli időszakokban, a hadkötelezettség bevezetését követően a személyek bizonyos körét a tényleges katonai szolgálat ellátására. Ennek a komponensnek tehát nem az önkéntesség, hanem a hadkötelezettség az alapja, és e jegyzet megírásakor számuk mintegy 1,5 millió főre tehető.

A kiképzett tartalékos állományba a Magyar Honvédség állományából 2011. január 1-jét követően kikerült, korábban hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos szolgálatot teljesített férfiak tartoznak, akik kizárólag a hadkötelezettség fennállása idején kötelezhetők katonai szolgálatra a katonai szolgálat felső korhataráig.

A potenciális hadkötelesek csoportjába a hadkötelezettség alá tartozó azon férfiak tartoznak, akik nem képezik részét az önkéntes tartalékos és a kiképzett tartalékos állománynak. Ők kizárólag a hadkötelezettség fennállása idején kötelezhetőek katonai szolgálatra annak az évnek a december 31. napjáig, amelyben 40. életévüket betöltik.

8.1. ábra. A Magyar Honvédség tartalékos rendszere¹⁷⁷

8.2.2.2 A Honvédség személyzetének nem honvéd jogállású tagjai

A Honvédség személyi állományának külön csoportját alkotják a kormánytisztviselők, közalkalmazottak és a munkavállalók. Igaz, a törvény külön nem nevesíti, de szervezeti értelemben a Honvédség állományába tartoznak még az ágazat állami vezetői is, hiszen a Magyar Honvédség nem kizárólag a katonai szervezetekből áll, hanem többek között része az ágazati irányítást és a katonai felső vezetést megvalósító Honvédelmi Minisztérium is.

Kormánytisztviselők kizárólag a központi közigazgatási szervként működő HM-ben, valamint a HM hivatalaiban alkalmazhatóak, míg a katonai szervezeteknél és a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó további szervezeteknél közalkalmazottak foglalkoztatására is lehetőség nyílik.

¹⁷⁷ Szerkesztették a szerzők.

A Hvt. szerint a Honvédség hadrendje szerinti szervezeteknél munkavállaló kizárólag közhatalmi, irányítási, ellenőrzési és felügyeleti hatáskör-gyakorlással közvetlenül össze nem függő munkakörben foglalkoztatható, azaz bár van lehetőség munkavállalók alkalmazására, e személyek semmiképpen nem láthatják el az alaprendeltetéshez tartozó közvetlen feladatokat. Erre figyelemmel munkavállalók a honvédségi létesítmények támogató-fenntartói feladataiban működnek közre.

8.3 A Magyar Honvédség irányítása és vezetése

8.3.1 Az irányítás, a felügyelet és a vezetés fogalmáról

Bármely szervezet működtetéséhez szükséges annak tisztázása, hogy a hierarchikusan felépített szervezetben milyen jogosítványok léteznek, és ezek milyen tartalommal bírnak.

A Honvédség működése szempontjából is releváns fogalmak (a vezetés és az irányítás) meghatározása a vezetés-, az igazgatás-, valamint a jogtudomány több évtizedes vitája középpontjában áll, amely mellett felmerül az a kérdés is, hogy mi az az ismérv, amely mentén a felügyelet elhatárolható az irányítástól?

A szakirodalom egységes álláspontot képvisel abban, hogy az irányítás és a felügyelet fogalom is függőségi viszonyt tételez fel¹⁷⁸ két szerv között. Az irányítás joga mindenkor magában foglalja a felügyelet jogát, viszont a közvetlen beavatkozás lehetősége csak az irányítót illeti meg. Az irányító szervek rendelkezési joga széles: a hatásköri szabályok korlátai között a teljes spektrumra kiterjedően beavatkozhatnak a folyamatokba, míg a felügyeleti jogkör birtokosa nem jogosult a felügyelt szervek tevékenységének feltételeit biztosítani, rendelkezési joga nincs, vagy erősen szűkített.¹⁷⁹

A fentieket véve alapul az alábbi definíciókat fogalmazhatjuk meg:

Irányítás: hatalmi viszony, illetve olyan tevékenység, amelyben az irányító az irányított szervezeten kívülről meghatározó befolyást gyakorol az irányított tevékenységére. A meghatározó befolyás azt jelenti, hogy akár a szervezet céljait, feladatait, rendeltetését is módosíthatja. Az irányítás szervezetek közötti viszony, az általános célok megfogalmazását, a végrehajtás felügyeletét és kikényszerítését is magában foglalja.

Vezetés: olyan, szervezeten belül megvalósuló tevékenység, amely során a vezető a vezetett szervezet tagjaként meghatározó befolyást gyakorol a szervezet tagjainak tevékenységére. A vezetés a vezetett szervezet általános célját, rendeltetését nem módosíthatja, a vezető azonban jelentős önállósággal bír a szervezeti célok eléréséhez szükséges közeli célok kitűzése, döntések meghozatala és a végrehajtás ellenőrzése tekintetében.

Felügyelet: olyan tevékenység, melynek során a felügyeletet ellátó a felügyelt szervezet előírásoknak megfelelő működését kontrollálja, illetve kikényszeríteni jogosult. Ameny-

---

¹⁷⁸ Erről bővebben KALAS Tibor: *Irányítás, felügyelet, ellenőrzés a közigazgatásban*. In: *Közigazgatási Jog I.*, Magyar Államigazgatási Jog Általános rész I. Virtuóz Kiadó, Budapest, 2006. 201–207.

¹⁷⁹ SZAMEL Lajos: *Magyar államigazgatási jog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973. 32.

nyiben eltérést észlel az elvárt működéstől, megteszi a szükséges lépéseket az intézkedésre jogosult szervnél.¹⁸⁰

Az irányítás és felügyelet fogalmak elhatárolásának problémáját a jogalkotó is fontosnak ítélte meg, ezért sor került a fogalmak tartalmi elemeinek törvényben történő meghatározására.¹⁸¹

A törvény fogalommeghatározása a szervezeti irányítást helyezi előtérbe. Ennek értelmében az államigazgatási szervek (szervezetek) irányítása alatt a következő hatáskörök együttesét kell érteni:

- a szerv alapítása, átalakítása, valamint megszüntetése;
- a szerv vezetésére kinevezés, vezetői megbízás adása, az államigazgatási szerv vezetőjének felmentése, a vezetői megbízás visszavonása, és – ha törvény vagy kormányrendelet másként nem rendelkezik – az államigazgatási szerv vezetőjével kapcsolatos egyéb munkáltatói jogok gyakorlása;
- a szerv tevékenységének törvényességi, szakszerűségi, hatékonysági és pénzügyi ellenőrzése;
- a szervezeti és működési szabályzat jóváhagyása;
- a szerv döntésének megsemmisítése, szükség szerint új eljárás lefolytatására való utasítás;
- jogszabályban meghatározott esetekben a döntések előzetes vagy utólagos jóváhagyása;
- egyedi utasítás kiadása feladat elvégzésére vagy mulasztás pótlására;
- jelentéstételre vagy beszámolóra való kötelezés;
- a szerv kezelésében lévő közérdekű adatok és nyilvános adatok, valamint az irányítási hatáskörök gyakorlásához szükséges, meghatározott személyes adatok kezelése.

Lényeges szabály, hogy az irányító a fenti jelentős intézkedési jogosultság mellett sem vonhatja el az irányított szerv hatáskörét, azaz nem avatkozhat be az ügyek tényleges intézésébe, az irányított szerv döntéseit nem változtathatja meg. Erre csak abban az esetben kerülhet sor, ha kifejezett törvényi szintű rendelkezés ezt lehetővé teszi.

A jogszabály meghatározza azt is, hogy milyen hatásköre van az irányítónak, valamely állami vezető, kormánybiztos, miniszterelnöki biztos, miniszteri biztos vagy államigazgatási szerv szervezeti egysége vezetője tevékenységének irányítása esetén. Ilyen esetben a tevékenység irányítója jogosult a vezető részére egyedi utasítás kiadására,¹⁸² az irányított vezető tevékenységének ellenőrzésére, valamint az irányító a vezetőt jelentéstételre vagy beszámolóra kötelezheti.

¹⁸⁰ Az intézkedésre jogosult szerv a jogviszony alanyaitól függően változó lehet, az esetek többségében a bírósághoz fordulás joga adott, de egyes intézkedéseket maga a felügyeletet ellátó is megteheti.

¹⁸¹ Kszt. 2. §.

¹⁸² Ez vonatkozhat egyedi feladat elvégzésére, de valamely mulasztás pótlására is.

A jogszabály a felügyelet tartalmi elemeit is tartalmazza, amely az irányítástól eltérően nem foglalja magában a szervezetalakítás jogát, a létszámok és a költségvetés meghatározását, az egyedi utasításadás jogát, valamint a döntések megsemmisítésére, jóváhagyására vonatkozó jogosultságot és a jelentéstételre való kötelezést, továbbá az adatkezelést is csak a felügyelettel érintett területen biztosítja.

A következő fontos fogalom a *szakirányítás*, melyet a Hvt. értelmező rendelkezései között határozott meg a jogalkotó. A szakirányítás az arra jogosultnak a Honvédség alaprendeltetés szerinti működésének biztosítása érdekében, az irányítás rendszerében az irányított szervezetek szaktevékenységére meghatározó befolyást eredményező, a szolgálati előljárói jogkörtől független tevékenysége.

A szakirányítás tehát a szakmai előljáró/felettes tevékenysége, amely az adott szakterületen több jogosítványt jelent, mint a vezetés, azonban a szakterületi korlátok miatt szűkebb hatáskört biztosít, mint az általános irányítás. A szakirányítás – hasonlóan az irányításhoz – a szervezeten kívülről valósul meg. Amennyiben a szakirányító a saját közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezet felé kívánja érvényesíteni a szakmai szabályokat, annak már a vezetés eszközeivel tesz eleget.

A szakirányítás tartalmi elemeinek keretét szab, hogy a szakmai felettes az egyszemélyi felelős vezetés rendjére tekintettel, közvetlen utasítási joggal kizárólag saját szolgálati alárendeltjei vonatkozásában rendelkezik. Mindemellet saját szakterületén belső rendelkezéseket adhat ki a jogszabályok és a közjogi szervezetszabályozó eszközök végrehajtására, intézkedhet a szakmai tevékenység végrehajtásával kapcsolatban a Magyar Honvédség bármely szervére vonatkozóan, és ellenőrzési joggal is rendelkezik.¹⁸³

8.3.2 A honvédelem irányításáról

A honvédelem rendszere rendkívül összetett, számos egymástól független tényező határozza meg működését. A honvédelem az Észak-atlanti Szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek egységére, az ország és a Szövetség védelmi igényeit tudatosan elfogadó polgárok önbecsülésére és felelősségére, a fegyveres erők és a védelem anyagi szükségleteit kielégíteni képes gazdaságra, a védelemre felkészült államszervezetre, a védelem katonai feladatait ellátni képes fegyveres erőkre, a fegyveres erők demokratikus és polgári irányítására és ellenőrzésére, a lakosság és az anyagi javak megóvását szolgáló polgári védelemre, valamint a magyar társadalom legszélesebb rétegeinek támogatására épül.¹⁸⁴

Ahhoz, hogy a Honvédség irányítását és szervezetét megérthessük, szükséges a honvédelem mint nagyobb rendszer irányítására vonatkozó szabályok ismerete is.

¹⁸³ Az ellenőrzési jog a szolgálatilag alárendelt szervezetek szakmai munkája vonatkozásában teljes, a szolgálatilag nem alárendelt szervezetek esetében csak a szakmai terület vonatkozásában kerülhet sor ellenőrzésre, a miniszter nevében és felhatalmazása alapján.

¹⁸⁴ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről 13. pont.

8.3.3 A polgári irányításról

A Honvédség jogállásának egyik legfontosabb eleme a polgári irányítás. Ez a követelmény a ma ismert formájában a rendszerváltást követően jelent meg a magyar alkotmányos rendszerben, hasonlóan más jogállami garanciákhoz. A polgári irányítás nem csupán azt jelenti, hogy a Honvédség irányítását ellátó személy vagy állami szerv jogállását tekintve nem katonai vagy nem katonákból áll. A polgári irányítás intézménye azt is jelenti, hogy a fizikai erőszaktól alkalmazni képes és hivatott szervezetet a hatalom miként képes kontrollálni, hogyan állítja a társadalom szolgálatába a felfegyverzett és harcra felkészített katonai erőt, amely szélsőséges esetben pusztán fizikai erőfölényére alapozva képes lenne uralma alá hajtani a magát a hadsereget is megalkotó államszervezetet és átvenni az ország irányítását. Ahol a polgári irányítás – más néven civil kontroll – nem valósul meg megfelelőképpen, katonai diktatúra alakulhat ki, amelyre számos példát találhatunk a történelemben.

A jogrendszernek tehát jól felfogott érdeke, hogy megfelelő szervezeti és szabályozási megoldást találjon a katonai szervezetek polgári irányítására.

A polgári irányítás kereteit jogszabályok határozzák meg, érvényesülésük garanciáit az Alaptörvény és a Hvt. szabályai jelentik. A Magyar Honvédségben nem lehet olyan döntési jogkör, amely ne lenne visszavezethető valamely polgári irányító szerv egyedi vagy normatív aktusára.¹⁸⁵

A polgári irányítás szűkebb szabályait a Hvt. nevesíti. Ennek megfelelően a köztársasági elnök, az Országgyűlés, ennek honvédelmi ügyekben illetékes bizottsága és a Kormány, illetve a miniszterek között sajátos feladatmegosztást határoz meg a jogszabály. Egyetlen állami szerv sem rendelkezik abszolút jogosítványokkal a honvédelem vonatkozásában. A polgári irányítás vizsgálata során fontos, hogy a jogintézményt határozottan el tudjuk választani a szervezet vezetésétől és a szakirányításától. Az utóbbi fogalmakról fentebb tárgyaltunk, most a polgári irányítás fontosabb ismérveit vesszük sorra.

A polgári irányítás és ellenőrzés legfontosabb célját – a katonai túlhatalom megakadályozását – már érintettük. Ez hivatott azt biztosítani, hogy a fegyveres erő ne lehessen állam az államban, semmilyen körülmények között ne fordulhasson a társadalom ellen, amely létrehozta.

Azokban az államokban, ahol a hadsereg polgári irányítás alatt áll, biztosított az a jogi szabályozás, amely a haderő céljainak meghatározását a fegyveres erőn kívüli, minden kétséget kizáróan polgári szervhez telepíti. Ez többnyire a törvényhozó hatalom, vagy a végrehajtó hatalom valamely szerve, azonban minden esetben nyilvánvaló az elkülönülés a katonai szervezetrendszerétől és a katonai vezetők személyétől. A polgári irányítás érvényesülése esetén a katonai vezetésnek nincs lehetősége meghatározni a szervezet céljait, az minden esetben jogszabályban rögzített. Ebben a megközelítésben a hadsereg a végrehajtó hatalom alárendeltje, melynek elsődleges feladata az ország szuverenitásának védelme a jogállami működés keretein belül.

¹⁸⁵ Ahogy ezt a 48/1991. (IX. 19.) AB határozat is megerősítette.

A polgári irányítás fontos ismérve tehát a politikai és katonai szakmai jogkörök és felelősségek következetes szétválasztása.

A polgári irányítás következő célja annak biztosítása, hogy a hadsereg ne kerülhessen valamely politikai erő kizárólagos befolyása alá. Ennek érdekében kerülnek többnyire megosztásra az egyes irányítási jogosítványok az államszervezet elemei között.

Itt szükséges hangsúlyozni, hogy a polgári irányítás sem parttalan, az egyes jogosítványoknak jogszabályban meghatározottnak kell lenniük.

Szintén fontos tényező annak garantálása, hogy a hadsereg működése átlátható legyen. Ez egyfelől garancia a társadalom számára, hiszen láthatja, mire költi az állam az adókat, másfelől azonban egyfajta védelmet is biztosít a hadsereg személyi állománya részére az alapvető jogok korlátozásának mértékével összefüggésben. A fegyveres erők hagyományosan függelmi rendszerben működnek, sok esetben nem nélkülözhető az alapvető jogok korlátozása. Ezek jellemzően a politikai, gyülekezési, egyesülési, szabad véleménynyilvánítási, illetve a vallás szabad gyakorlására, a tartózkodási hely, a lakóhely, a munka és a foglalkozás szabad megválasztására vonatkozó jogok. Jogállami keretek között ezen alapvető jogok csak az elérendő céllal arányosan, jogszabályban meghatározott esetben korlátozhatóak, melynek megvalósulását is képes biztosítani a polgári irányítás.

A polgári irányítás megvalósulásának azonban nem csupán az állami szervek oldaláról vannak követelményei. Szükség van egy társadalmi keretre, egy olyan civil társadalomra, amely igényli a hadsereg feletti irányítást és ellenőrzést, valamint képes elfogadni, támogatni a hadsereg politikai befolyástól mentes belső működését.

A polgári irányítás néhány jellemző eszköze a költségvetés, a létszám és a fejlesztés legfontosabb kérdéseinek parlament általi meghatározása, a rendszeres jelentéstétel és kötelező tájékoztatás előírása a fegyveres erő számára a törvényhozó hatalom felé, de idesorolhatjuk az egyes kinevezési jogosítványok polgári vezetőhöz telepítését is. Tipikus eszköze a polgári irányításnak a civil honvédelmi miniszter és a katonai vezetés egyes elemeinek a közigazgatási struktúrába történő beemelése.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a civil kontroll biztosítja a hadsereg és a társadalom korrekt kapcsolatát, a katonai szervezetrendszer betagolódását a társadalom integráns szervezeteinek sorába, a hosszútávon fenntartható legitím működést.

Emellett hangsúlyozandó, hogy a katonai felső szintű vezetés mindig alárendeltje a polgári irányításnak, ettől eltérő működési gyakorlat nem elképzelhető, a vezetési aktusok nem terjeszkedhetnek túl az irányítás keretein.

A polgári irányítás és a szakirányítás viszonya annyiban jellemezhető, hogy míg a szakmai irányítás kizárólag a Magyar Honvédségen belüli szakmai tevékenységként értelmezhető, addig a polgári irányítás kifejezetten általános tartalmú, nem korlátozódik egy-egy szakterületre, és a szervezeten kívülről érkezik.

8.3.4 A Honvédség irányítási és vezetési jogának címzettjei

Ahogy láttuk, a honvédelem összetett rendszer, nem kizárólag a Magyar Honvédség tevékenységét foglalja magában, így a honvédelem irányítása is megosztott jogosítványokat

feltételez. Ezeken belül a Magyar Honvédség mint szervezet irányításával összefüggésben is megosztottak a jogosítványok az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Kormány, valamint a feladat- és hatáskörrel rendelkező miniszter között.¹⁸⁶

A Magyar Honvédség működését a végrehajtó hatalom általános hatáskörrel felruházott szerve, a Kormány irányítja, ennek megfelelően a legfontosabb hatásköri szabályok a Hvt.-ben, illetve a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendeletben (Hvt. Vhr.) kaptak helyet.

A Honvédség irányítása és vezetése a hadrend és az állománytáblák szerinti szervezeti alá-fölrendeltségi viszonyon, valamint a szolgálati elöljárók rendelkezésein alapuló szolgálati út betartásával történik. A szolgálati út betartása – a jogszabályban meghatározott kivételektől eltekintve – valamennyi elöljáró, felettes és alárendelt részére kötelező.

8.3.4.1 A honvédelemért felelős miniszter jogköre

A honvédelmi miniszter a Honvédség irányítását személyesen, szakirányítását a közigazgatási államtitkár útján, vezetését a Honvéd Vezérkar főnöke útján látja el. A Honvéd Vezérkar főnöke is rendelkezik szakirányítási joggal, azonban ez kizárólag a katonai szakterületre terjed ki, amelynek részletszabályait a Hvt. Vhr. határozza meg. Kötetünkben a honvédelem irányításában ellátott miniszteri feladatokat¹⁸⁷ nem célunk részletezni, ehelyütt a miniszter a Honvédség irányításáért és vezetéséért, valamint törvényes működéséért viselt felelősségét tárgyaljuk.

Ennek keretében a miniszter:

1. *Meghatározza a Honvédség vezetési szintjeit, azok feladat- és hatásköreit.* Ez lényegében a miniszter saját jogon kibocsátott aktusai – rendeletek, utasítások, alapító okiratok – útján valósul meg. A vezetés szintjeit és a szervezetek hatáskörét, feladatait tipikusan a Szolgálati Szabályzat, a honvédelmi szervezetek alapító okiratai, a munkaköri jegyzékek és az állománytáblák határozzák meg.
2. *Irányítja a rendelettel létrehozott központi hivatalokat.* Az irányítás a Hvt. Vhr.-rel létrehozott központi hivatalok vonatkozásában valósul meg, azonban kijelölt államtitkár útján is történhet.
3. *Előkészíti a Honvédség létszámára, felépítésére, felszerelésére és az ország területének védelmi célú előkészítésére vonatkozó javaslatokat, gondoskodik a döntések végrehajtásáról.* Ezek a javaslatok rendszerint a Kormány vagy az Országgyűlés hatáskörébe tartozó döntések meghozatalát célozzák, de sor kerülhet olyan előkészítő tevékenységre is, amely a későbbiekben a Honvédelmi Tanács vagy valamely védelmi bizottság dokumentumaként kerül kibocsátásra.

¹⁸⁶ Szövetségi tagságunkból adódóan, nemzetközi szerződés rendelkezhet ettől eltérően is, az Alaptörvényben szabályozott vagy abból következő keretek között.

¹⁸⁷ Hvt. Vhr. 2. §.

4. *Meghatározza a minősített adatok és a személyes adatok védelmére vonatkozó feladatok végrehajtásának ágazati rendjét.* A honvédelem szakterülete jellemzően sok „érzékeny” adattal dolgozik, amelynek megismerését a honvédelmi érdekekre figyelemmel korlátozni szükséges. Az erre vonatkozó ágazati szabályokat a miniszter határozza meg.
5. *A miniszter meghatározza a központi gazdálkodás ellátási rendjét, a beszerzések és az ellenőrzések rendszerét.* Figyelemmel arra, hogy a Magyar Honvédség relatíve zárt szervezet, amelyre a honvédelmi feladatok hatékonyságának fokozása érdekében sajátos szabályok érvényesítése szükséges, nyilvánvaló szükségyszerűség, hogy a belső működés gazdasági természetű sajátos szabályrendszerét is ki kell alakítani. Abban az esetben, ha a polgári szféra eljárásai gond nélkül adaptálhatóak, a miniszter nem bocsát ki eltérő tartalmú rendelkezést.
6. *Felelős a NATO és az EU Központi Rejtjel Elosztó Hatóság feladatainak ellátásáért, meghatározza az ügykezelés rendjét, az információbiztonságra vonatkozó követelményeket.* A NATO és az EU információvédelemre vonatkozó szabályainak nemzeti szinten is érvényt kell szerezni. Ennek érdekében a jogalkotó a honvédelmi minisztert jelölte meg az ezért felelős személyként, aki hatósági tevékenységét nem kizárólag a Magyar Honvédség érdekében végzi, hanem a kormányzat további ágazatai vonatkozásában is.
7. *Felelős a katonai földmérési és térképészeti tevékenységért, kijelöli a katonai földmérési és térképészeti tevékenység végzése során előállított állami alapadatokat kezelő szervezetet.* A honvédelem működésének alapvető szakmai feltétele, hogy megfelelő adatbázisokkal és térképészeti adatokkal rendelkezzenek az állami szervek és katonai szervezetek. Ezek megléte a műveleti tervezés vagy a honvédelmi szempontból fontos „kritikus” infrastruktúra helyének kijelölése, meghatározása során épp olyan lényeges, mint a tényleges katonai harc megvívása időszakában.
8. *A miniszter felelős a hadtudományi kutatás-fejlesztésért.* Ez az a felelősség, amely a hosszabb távon is biztosítja a honvédelemmel kapcsolatos tudásbázis gyarapodását, az elvi, eljárási és technológiai fejlesztést. Bármely ország honvédelmének értékelése során a kutatás-fejlesztés elemzése az a terület, amely kendőzetlenül számot ad arról, hogy az adott ország milyen ambíciókkal közelít önnön katonai képességei jövőjéhez. Számos történelmi példa mutatja, hogy ezen a területen a legkönnyebben tetten érni egy agresszióra történő felkészülést, és ennek vizsgálata alapján lehetséges az adott szituáció időben való – elsődlegesen gazdasági-diplomáciai eszközökkel történő – kezelése is.
9. *Dönt a hadfelszerelés rendszeresítéséről.* A hadfelszerelés rendszerbe állítása, annak jellemzői és körülményei (gyártási hely, típus, harcászatechnikai jellemzők, alkatrész-utánpótlás lehetősége, kapcsolódó politikai-gazdasági következmények), a haderő harcképességét alapjaiban határozza meg. Erre figyelemmel a rendszeresítés a legmagasabb szintű ágazati döntést igényli. A rendszeresítést hosszú szakmai előkészítő tevékenység előzi meg, például tesztek, csapatpróba, szakértői elemzés, bizottsági javaslat kialakítása, melyeknek egyaránt az a célja, hogy a Honvédség katonai szakmai érdekeinek legmegfelelőbb eszköz kerüljön hadrendbe.

10. *A miniszter gyakorolja a hősi temetési hely feletti rendelkezési jogot és más, a temetőkről és a temetkezésről szóló törvényben hatáskörébe utalt döntési és hozzájárulási jogköröket, együttműködik a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottsággal.* A Honvédség hagyományaihoz és értékeihez szervesen hozzátartozik a hazájukért életüket áldozó hősök előtti tisztelgés és megbecsülés. Ez a terület a rendszerváltást követő években hosszú évtizedeken keresztül nem jelent meg kellő súllyal a honvédelmi gondolkodásban, a 2012-ben hatályba lépett szabályozás emelte a kötelező feladatok körébe.
11. *Felelős a hadigondozás állami feladatainak megvalósításáért.* Ugyancsak a honvédelmi ágazat sajátja, hogy a Honvédség nem csak az aktív állományáról gondoskodik, hanem mindazokról és azok hozzátartozóiról, akik szolgálatuk teljesítése vagy katonai tevékenység kapcsán szorulnak különleges ellátásra. Hadigondozásra az a Magyarországon élő magyar állampolgár jogosult, aki katonai szolgálat, kötelező katonai előképzés, légitámadás és hadművelet vagy visszamaradt robbanóanyag felrobbanása során vagy következtében testi épségének vagy egészségének károsodása folytán fogyatkozást szenvedett. Hadigondozásra jogosult a hadigyámolt, a hadiözvegy, a hadiárva, illetőleg a hadigondozott családtagja is.
12. *Biztosítja a természetvédelmi, illetve a környezetvédelmi előírások és a honvédelmi érdekek összehangolt érvényesülését.* A 21. században már nem megkerülhető szempont a honvédelem területén sem a természetvédelem kérdése. Ma már valamennyi katonai tevékenység során alapvető követelmény a természeti környezet megőrzése. Mindemellert a környezetvédelem és a honvédelem sokszor egymásnak ellentmondó szempontjait egyidejűleg kell érvényesíteni.
13. *A miniszter felelős az ágazati jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök tervezeteinek előkészítéséért, a közigazgatási és a társadalmi egyeztetés lefolytatásáért, a hatásvizsgálat elvégzéséért.* A jogalkotással összefüggésben alapvető kitétel, hogy felhatalmazás nélkül nincs lehetőség szabályozásra, valamennyi állami szerv részére a jogszabályok címzetten állapítják meg a normatív döntéshozatal kereteit és lehetőségeit. A fentieknek megfelelően a honvédelmi miniszter készíti elő:
- * a honvédelemre és a Honvédségre vonatkozó;
  - * a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekre vonatkozó;
  - * az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésére, az azokkal kapcsolatos katonai igazgatási feladatokra vonatkozó;
  - * a honvédelmi célú, továbbá a szolgálati viszonyal összefüggő nyilvántartás vezetésére, adatkezelésre vonatkozó;
  - * a szolgálati céllal Magyarországon tartózkodó külföldi fegyveres erők, valamint a Magyarországon felállított nemzetközi parancsnokságok és állományuk nyilvántartására, valamint jogállásukra vonatkozó;
  - * a honvédek jogállására vonatkozó;
  - * a hadköteles katonák jogállására vonatkozó;
  - * a hadigondozásra vonatkozó;
  - * az államháztartás működési rendjétől eltérő szabályokat meghatározó, vagy ahhoz kapcsolódó; és

- ✱ az ágazati beszerzésekre irányadó, így különösen a védelmi beszerzésekre, továbbá a NATO Biztonsági Beruházási Program keretében megvalósuló beszerzésekre vonatkozó jogszabályokat.

A honvédelem területe a fenti szabályozási körnél természetesen jóval szélesebb, azonban az esetek jelentős hányadában a miniszter nem jogosult önálló szabályozásra, vagy a szabályozás fő kidolgozója más tárca vezetője, aki azonban a honvédelmi miniszterrel együttesen vagy vele közreműködve határozza meg a szakterület szabályait.

Mindezekre figyelemmel a honvédelmi miniszter a honvédelmi érdek érvényesítése céljából közreműködik valamennyi jogszabály kidolgozásában, amely a katasztrófavédelemre, a polgári védelemre, a légi közlekedésre, az állami és a nemzeti vagyonra vonatkozik. További közreműködési területként jelentkezik azoknak a jogszabályoknak a kidolgozása, amelyek a Honvédség járműveit, a kormánytisztviselőket, a közalkalmazottakat, a bírákat és az ügyészeket, a nemzetbiztonsági szolgálatokat, a felsőoktatást és a Nemzeti Közszerződési Egyetemet, a nemzeti köznevelést és a szakképzést, valamint a nemzetgazdaság védelmi felkészítését és mozgósítását érinti. Ezekben a szabályozási tárgyakban sok esetben a Honvédség szervei közvetlenül és napi szinten is érintettek, azonban figyelemmel arra, hogy nagyobb rendszerekről van szó, a főkidolgozói felelősség más ágazati miniszter feladatköre.

14. *A honvédelmi miniszter a Honvédség törvényes működése érdekében gondoskodik a jogszabálysértések megszüntetéséről.* Ennek keretében a miniszter rendszeresen ellenőrzi a jogszabályok betartását, és amennyiben jogszabálysértő gyakorlatot észlel, törvényes eljárásra utasítja a jogszabálysértőt, illetve megsemmisíti, vagy megváltoztatja a jogszabálysértő belső rendelkezéseket, egyedi döntéseket.

Összefoglalva a fentieket, látható, hogy a miniszter Hvt.-ben és Hvt. Vhr.-ben meghatározott feladatköre rendkívül komplex és magában foglal valamennyi olyan jogszabályt, amely az ágazat működésirányításához, az ezzel kapcsolatos magasabb szintű döntések előkészítéséhez szükséges.

8.3.4.2 A HM parlamenti államtitkárának feladat- és hatásköre

A Magyar Honvédség irányítási rendszerének következő szereplője a HM parlamenti államtitkára.

Az államtitkár mint vezető elsődlegesen a miniszter helyettesítő jogkörében jár el, van azonban néhány olyan szakterület, amelynek felelőse hagyományosan és a jogszabály értelmében is kifejezetten a parlamenti államtitkár. (Az alábbi szöveg szerinti jogkörök a jegyzet megírásának idején hatályos állapotot rögzítik.)

Ebbe a körbe tartozik a HM Táborigyelő Szolgálat tevékenységének felügyelete és Táborigyelő Szolgálat szolgálati ágainak szervezeti és működési szabályzataival kapcsolatos egyetértési jog gyakorlása. A lelkesi szolgálat a Honvédség keretein belül az egyik legsajátosabban működő szervezet, amely három azonos szintű – katolikus, protestáns és zsidó – szolgálati ágból áll, működésének szabályait pedig a honvédelmi tárca szabályain túl számos egyházi előírás is meghatározza. Az államtitkár feladata továbbá

a kapcsolattartás a magyarországi vallási felekezetek képviselőivel olyan kérdésekben, amelyek a katonák vallásgyakorlását és lelki gondozását vagy a Tábori Lelkészi Szolgálat működését érintik.

A parlamenti államtitkár következő jelentős szerepe a Honvédség irányításában a Honvédség érdekképviseleti szervekkel történő együttműködésének összehangolása és a miniszter képviselete a Honvédelmi Érdekegyeztető Fórum ülésein. Az érdekegyeztetés a Honvédségen belül azért is jelentős terület, mert a katonai hierarchia és a parancsok végrehajtásának kényszere csak rendkívül szűk körben teszi lehetővé a katonák számára, hogy saját érdekeikben szót emeljenek a feladat-végrehajtás folyamán.

A parlamenti államtitkár irányítja továbbá a katonai hagyományőrzéssel, a hadisírokkal, a hősi emlékművek és emlékhelyek gondozásával, fenntartásával és megőrzésével összefüggő tevékenységet, valamint ellátja a Honvédelmi Idősügyi Tanács elnöki feladatait. Ezeket túl ellát minden olyan feladatot, amit számára jogszabály vagy a közjogi szervezetszabályozó eszköz meghatároz.

8.3.4.3 A közigazgatási államtitkár feladat- és hatásköre

A Magyar Honvédség irányítási rendszerének talán egyik legkülönlegesebb szereplője a HM közigazgatási államtitkára. Szerepe azért különleges, mert ellentétben más tárcák vezetőivel a HM közigazgatási államtitkára nem kizárólag a HM mint szervezet felett gyakorol irányítási jogokat, hanem a teljes Magyar Honvédség vonatkozásában is szakirányítási feladatai vannak. Mindeközben a közigazgatási államtitkár hivatali felettese a minisztérium hivatali szervezete és a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek (korábbi elnevezéssel háttérintézmények) személyi állományának.

A közigazgatási államtitkár a Honvéd Vezérkar kivételével vezeti a honvédelmi miniszter által vezetett minisztérium szerveinek tevékenységét, irányítja a miniszter hatáskörébe tartozó döntések előkészítését, végrehajtásuk tervezését, szervezését, valamint – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az általános katonai szakterület kivételével felelős a Honvédség szakirányításért. Tevékenysége során a közigazgatási államtitkár szorosan együttműködik a Honvéd Vezérkar főnökével, a kapcsolódó szakmai területek miatt a kölcsönös együttműködés nem nélkülözhető.

A közigazgatási államtitkár irányítja a minisztérium szervezeti és működési szabályzatában hatáskörébe utalt szervek és szervezetek működését. Ez a szervezeti kör nem állandó, a miniszter döntésének függvényében változik.

A közigazgatási államtitkár szakirányítási jogkörét helyettes államtitkárok útján is megvalósíthatja. A jog azonban ebben az esetben is a közigazgatási államtitkárt illeti, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy a szakmai irányítás jogát bármikor magához vonhatja a feladat- és hatáskör szerint felelős helyettes államtitkártól.

A közigazgatási államtitkár egyik legerősebb jogosítványa, hogy az ágazaton belül valamennyi előterjesztést rajta keresztül kell a miniszter elé tárnai. Ez azt is jelenti egyben, hogy kizárólag jogszabály külön felhatalmazása esetén lehetséges a közigazgatási államtitkár előzetes döntése nélkül bármely javaslat megtétele a miniszter részére. A szabályozás miéértje abban keresendő, hogy a közigazgatási államtitkár – a katonai szakterület

kivételével – általános szakirányítási hatáskörrel rendelkezik, ami azt jelenti egyben, hogy nem elképzelhető olyan szakmai javaslat, amely ne érintené az általa irányított területeket, így bármely tárgyú indítvány esetében szükséges egy általános szakirányítói álláspont kialakítása. Mindemelllett vezetőként a központi hivatalok vezetői vagy a katonai vezetők részéről a miniszternek címzett kezdeményezéseket nem utasíthatja el, de a miniszter elé már a saját álláspontjának csatolásával terjeszti tovább.

A közigazgatási államtitkár szakirányítási területei – amelyeket részint a helyettes államtitkárok útján gyakorol – az alábbiak:

- a közigazgatási feladatok tervezésével és szervezésével összefüggő feladatok;
- a különleges jogrend bevezetésével összefüggő felső szintű döntések előkészítése;
- a NATO Válságreakálási Rendszerrel összhangban álló nemzeti intézkedési rendszerrel összefüggő felső szintű döntések előkészítése;
- a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer és a Honvéd Vezérkar főnöke katasztrófavédelmi tevékenysége;
- a polgári veszélyhelyzeti tervezés katonai feladataival összefüggő felső szintű döntések előkészítése;
- a kontrolling tevékenység és a korrupció elleni tevékenység ágazati összehangolása;
- az államháztartási belső ellenőrzés kivételével az ellenőrzési rendszer felső szintű feladatai és a belső kontrollrendszer működtetése;
- a Honvédség létszámkereteinek és a személyi állomány összetételének meghatározásával összefüggő felső szintű döntések előkészítése, a munkaköri jegyzékekkel kapcsolatos feladatok;
- a humánpolitikai intézmény- és eszközrendszerrel (például illetmény- és juttatási rendszer, rekonverzió) összefüggő feladatok;
- a felsőoktatás, a közoktatás, a szakképzés, a tudományos kutatás, az ifjúságpolitika és az esélyegyenlőség Honvédséget érintő felső szintű feladatai;
- az állami célú légiközlekedéssel összefüggő döntés-előkészítés;
- az adatvédelemmel, az információbiztonsággal, a közigazgatási informatikai stratégiával, valamint az ügyviteli tevékenységgel kapcsolatos felső szintű feladatok;
- a jogi feladatok;
- az igazgatási és az ügyfélszolgálati tevékenység;
- az ágazati hatósági és a szakhatósági feladatok megszervezése;
- a tűzvédelmi, munkavédelmi és környezetvédelmi feladatok;
- a területrendezés és a területfejlesztés Honvédséget érintő feladatai;
- a védelempolitika és a védelmi tervezés felső szintű feladatai;
- a nemzetközi együttműködés, a nemzetközi válságkezelés és békefenntartás, valamint a nemzetközi terrorizmussal szembeni együttműködés összehangolása;
- a NATO és az EU keretében vállalt haderőfejlesztés feladatainak végrehajtása;
- a hagyományos fegyverek korlátozásával, a leszereléssel, a fegyverzetcsökkenéssel, a fegyverzetellenőrzéssel és non-proliferációval kapcsolatos feladatok;

- a költségvetési gazdálkodás és a pénzügyi feladatok;
- az erőforrás-tervezés;
- a vagyongazdálkodási, a vagyongazdálkodási és a lakhatás-támogatási tevékenység;
- a Honvédség gazdálkodási és logisztikai rendszerével kapcsolatos feladatok;
- az infrastrukturális tevékenység;
- a hadfelszerelés-fejlesztési, a haditechnikai, és a kutatás-fejlesztési feladatok;
- a szabványosítási, egységesítési és a katonai minőségügyi feladatok;
- a beszerzések és a biztonsági beruházások megvalósítása;
- a környezetvédelem és a természetvédelem feladatai;
- a nemzetgazdaság védelmi felkészítésének minisztériumi feladatai.

A közigazgatási államtitkárt minisztériumi hivatali vezetőként olyan többletjogosítványok illetik, amely egyetlen más vezető hatáskörébe sem tartoznak. Ilyen jogosítvány a jogszabályban meghatározott munkáltatói jogkörök, illetve egyes személyügyi, személyi járandósági döntésekkel kapcsolatos kezdeményezési és egyetértési jogok gyakorlása. Fontos szabály, hogy a közigazgatási államtitkár egyetértése nélkül a Honvéd Vezérkar főnöke nem hozhat katonára vonatkozó személyi döntést olyan személy vonatkozásában, aki a minisztérium hivatali szervezetében teljesíti szolgálatát. A szabályozás oka az az érdek, amely szerint biztosítani kell a megfelelő személyi összetételű állományt a minisztérium valamennyi szervezetében, s figyelemmel a polgári irányítás és az egyidejűleg nélkülözhetetlen katonai szaktudás követelményére, nem megengedhető, hogy ennek rendelkezésre állása kizárólag katonai vezető döntésétől függjön, ez sértené a civil kontroll érvényesíthetőségét.

Szintén a közigazgatási államtitkár hatáskörébe tartozik a készenlét fenntartása és fokozása rendszerének felügyelete a minisztériumban. Erre a jogosítványra azért van szükség, mert bár a minisztérium nem katonai szervezet, de az integrált felépítésre tekintettel a hivatali szervek is a Magyar Honvédség részét képezik, azaz a készenlét fokozása a Honvéd vezérkari szervekkel együtt elképzelhető a minisztérium nem Honvéd Vezérkar főnöki alárendeltségbe tartozó szerveinél is.

A közigazgatási államtitkár vonatkozásában ki kell emelnünk még a Honvédség képviselőjének jogát és a minisztérium mint egységes szervezet működésével összefüggő irányítási jogosítványokat is.

A napi gyakorlatban a közigazgatási államtitkár vonatkozásában is széles azon feladatok köre, amikor a miniszter eseti jelleggel bízta meg valamely tevékenység ellátására, erre a Hvt. Vhr. ad lehetőséget.

8.3.4.4 A helyettes államtitkárok feladat- és hatáskörei

A helyettes államtitkárok tevékenységét a közigazgatási államtitkárnál már érintettük. Részletesebb tárgyalásra azért nem vállalkozunk, mert a helyettes államtitkári struktúra lényegesen változókényebb, mint a magasabb szintű vezetők feladatrendszere. Annnyit kell csak kiemelnünk, hogy a helyettes államtitkárok minden esetben a közigazgatási államtitkár valamely jogosítványának résztvételességét, a kapcsolódó döntés-előkészí-

tési feladatokat látják el, vagy saját hatáskörben hozzák meg döntéseiket az államtitkári jogosítványok keretein belül. A tényleges hatáskörüket a mindenkori Hvt. Vhr. és a HM Szervezeti és Működési Szabályzata tartalmazza.

A helyettes államtitkárok hivatali felettesei az irányításuk alá tartozó szervek és szervezetek személyi állományának, és szakmai felettesei a feladat- és hatáskörükbe tartozó szakterületeken tevékenykedő személyi állománynak, felelősek a feladatkörükbe tartozó szakterületekhez kapcsolódó szakmai döntések előkészítéséért, összehangolásáért és végrehajtásáért.

A jegyzet megírásának idején, 2014-ben, a HM-ben három helyettes államtitkár¹⁸⁸ működött.

8.3.4.5 A Honvéd Vezérkar főnöke feladat- és hatásköre

A Magyar Honvédség szervezetében a következő lényeges vezetési elem a Honvéd Vezérkar főnöke.

A Honvéd Vezérkar főnöke valamennyi országban központi szerepet tölt be a katonai szervezetek vezetésében, de esetében már nem irányítási jogosítványokról beszélünk, hanem kimondottan vezetési felelősségről. A rendszerváltáskor a Honvéd Vezérkar főnöke még nem rendelkezett ilyen jellegű jogosítványokkal, ekkortájt a vezetési jogkörök a Magyar Honvédség parancsnokánál összpontosultak. A haderő átalakításával és folyamatos fejlesztésével azonban idővel a Honvéd Vezérkar főnökének és a Magyar Honvédség parancsnokának jogosítványai összevonásra kerültek, a „Magyar Honvédség parancsnoka” mint beosztás meg is szűnt, mi több, egyes jogosítványok a Honvédelmi Minisztérium más vezetőihez, a miniszterhez és a közigazgatási államtitkárhoz kerültek át.

A Honvéd Vezérkar főnöke a Magyar Honvédség vezetésének legmagasabb beosztású és legmagasabb rendfokozatot viselő katonája, aki egyben a miniszter legfőbb katonai tanácsadója.

A Honvéd Vezérkar főnökét a köztársasági elnök nevezi ki és menti fel. A köztársasági elnök főparancsnoki jogosítványainak egyike éppen ez a személyi döntés, amelyet azonban kizárólag a honvédelmi miniszter előterjesztése alapján tehet meg, azaz a kinevezés nem kizárólagosan a köztársasági elnök döntésétől függ.

A Honvéd Vezérkar főnöke vezeti a hadrendbe tartozó katonai szervezeteket és a Honvéd Vezérkart, amely békében – a honvédelmi miniszter által vezetett minisztérium részeként – az ország katonai védelemre való felkészítésének felső szintű tervező-szervező, és a Honvédség katonai tevékenységének felső szintű vezető szerve.

A vezérkari főnök szolgálati előljárója a Honvédség tényleges állományú tagjainak, számukra az első számú parancsadásra jogosult vezető. Legfontosabb felelőssége abban áll, hogy a Honvédség hadrafoghatósága és az állomány magas fokú fegyelme folyama-

---

¹⁸⁸ A jogi és igazgatási ügyekért felelős helyettes államtitkár, a védelempolitikáért és a védelmi tervezésért felelős helyettes államtitkár és a védelemgazdaságért felelős helyettes államtitkár.

tosan fenntartható legyen, a katonák kiképzése és felkészítése megfelelő színvonalon biztosítsa az Alaptörvényben és a Hvt.-ben előírt feladatok teljesítését, erre figyelemmel adja ki parancsait és intézkedéseit.

A Honvéd Vezérkar főnökét a minisztériumon belül a feladat- és hatáskörét érintő döntések előkészítése során a közigazgatási államtitkárral azonos egyeztetési jogok illetik meg,¹⁸⁹ amely biztosítja számára, hogy a katonai döntések előkészítettése során ne kizárólag katonai szempontokat mérlegeltesse. A Honvéd Vezérkar főnöke felel a szakterületét érintő azon magasabb szintű döntések előkészítéséért is, amely nem a saját döntési hatáskörébe tartozik, hanem a miniszter, a Kormány, az Országgyűlés vagy a köztársasági elnök kompetenciája.

A Honvéd Vezérkar főnöke a katonai vezetés mellett szakirányítási feladatokat is ellát, melynek szakterületeit a Hvt. Vhr. határozza meg. A Honvéd Vezérkar főnöke közvetlenül, illetve helyettese, vagy kijelölt parancsnok útján szakirányítja:

- a Honvédség alkalmazása;
- a készenlét fenntartása és fokozása;
- a Honvédség kiegészítése;
- a hadrafoghatóság;
- a kiképzés, felkészítés és a katonai fegyelem;
- a Honvédség egészségügyi tevékenysége;
- a műveleti egységesítés és szabványosítás;
- a nemzeti doktrínarendszer összehangolása és a nemzeti doktrínák fejlesztése felső szintű szakfeladatait.

A fenti szakirányítás biztosítását az tette szükségessé, hogy a katonai vezető érdemi beavatkozási lehetőséget kapjon a szakmai szabályok katonai szempontból megfelelő kialakítására, és ne csak a végrehajtási tevékenység vezetése legyen a felelőssége, valós beavatkozási jogosítványok nélkül.

A Honvéd Vezérkar főnöke esetében az ágazat vonatkozásában látható módon a katonai-szakmai követelmények érvényre juttatásáért viselt felelősség a meghatározó, ez a személy a honvédelem rendszerében a garancia arra, hogy a magasabb szintű döntések megfelelő katonai-szakmai tartalommal kerüljenek a döntéshozó asztalára. Ennek megfelelően kiemelt jelentőséggel bír, hogy a Honvéd Vezérkar főnöke szakmailag képzett és felkészült legyen, így személyének kiválasztása mindenkor a honvédelem irányításának központi kérdése.

Ha közelebbről meg akarjuk vizsgálni, miért is felelős a Honvéd Vezérkar főnöke, ismét a Hvt. Vhr. szövegét kell segítségül hívnunk. A Honvéd Vezérkar főnöke:

1. felelős a nemzetközi szerződésekből és nemzetközi megállapodásokból eredő katonai kötelezettségek teljesítéséért;

¹⁸⁹ A Honvéd Vezérkar főnöke mindemellett államtitkárral azonos juttatásokra is jogosult, de jogállását tekintve nem minősül állami vezetőnek, továbbra is a Hjt. hatálya alá tartozó személy marad.

2. felelős az ország fegyveres védelmi tervének, a Honvédség különleges jogrend bevezetéséhez kapcsolódó feladatrendszerének, továbbá a készenlét fenntartása és fokozása rendjének előkészítéséért, végrehajtásáért és annak ellenőrzéséért, a Honvédség kiegészítéséért, megelőző védelmi helyzetben és rendkívüli állapotban hadkiegészítéséért;
3. intézkedik az ország területének légvédelmi készenléti erőkkkel való oltalmazására;
4. irányítja a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer feladatkörébe utalt részeit;
5. 200 főt meg nem haladó igénybevétel esetén engedélyezi a Honvédség katasztrófavédelemmel összefüggő feladatainak végrehajtására történő kirendelést;
6. irányítja a híradó, informatikai és információvédelmi stratégia és szolgáltatási rendszer kialakítását, a kormányzati hírközlő hálózat és a honvédségi vezetési információs rendszer fejlesztését, a szolgáltatások folyamatos biztosítását;
7. felelős a Honvédség Műveleti Vezetési Rendszere működtetéséért;
8. közreműködik a Honvédség feladatai teljesítése szempontjából fontos közlekedési hálózat, a híradó, az informatikai és az információvédelmi szolgáltatások, a légi, sugárfigyelő, jelző- és riasztási rendszerek, valamint az energetikai hálózatok létfontosságú rendszerei és létesítményei védelmében;
9. meghatározza a belföldi katonai futárszolgálat szervezetét;
10. felelős a Harcászati Értékelő Programok végrehajtásáért;
11. vezeti a felső szintű haderőtervezést, javaslatot tesz a Honvédség fejlesztésére, létszámára, állományarányaira, szervezetére, felszerelésére, a békeidejű működéshez szükséges erőforrásokra, az ország területének védelmi célú előkészítésére;
12. meghatározza a Honvédség felkészítési és kiképzési rendjét, irányítja a képzések összehangolt tervezését és végrehajtását;
13. javaslatot tesz a minisztérium vagyongazdálkodásába tartozó ingatlan és ingó vagyontárgy honvédelmi célra feleslegesnek minősítésére;
14. gyakorolja a védelmi tervezéssel, a központi gazdálkodással és az ágazati beszerzésekkel kapcsolatban hatáskörébe tartozó jogköröket;
15. vezeti a Honvédség fogyasztói logisztikai rendszerét, tervezi és szervezi a katonai szervezetek logisztikai és egészségügyi biztosítását, javaslatokat tesz a személyi állomány élet-, szolgálati és munkakörülményeinek biztosítására;
16. javaslatot tesz a főbb haditechnikai eszközök korszerűsítésére, elrendeli a csapatpróbát, kiadja az alkalmazásba vételi és a kivonási határozatot, megterveztetti az eszköztartalékokat, valamint azok lépcsőzését és felhasználási lehetőségeit;
17. felelős a miniszter szabályozási feladatai katonai-szakmai megalapozottságának biztosításáért;
18. javaslatot dolgoz ki a Szent Korona veszélyeztetettsége esetén alkalmazandó eljárási szabályokra, és a Honvéd Koronaőrseg feladataira;
19. egyetértési jogot gyakorol a Nemzeti Közszolgálati Egyetem képzési programjának honvédelemmel kapcsolatos katonai-szakmai követelményei vonatkozásában;
20. felelős – a létesítés, a megszüntetés, a tevékenységi kör megállapítása és módosítása kivételével – a katonai köznevelési intézmény fenntartói irányításáért, a katonai szakképzések katonai-szakmai követelményeinek meghatározásáért;

21. irányítja a NATO és az EU Központi Rejtjel Elosztó Hatóság tevékenységét, az ügykezelésre és az információbiztonságra vonatkozó követelmények kidolgozását;
22. irányítja a katonai földmérési és térképészeti tevékenységet és
23. felelős a nemzetközi egyezményekből eredő fegyverzet-ellenőrzési feladatok tervezéséért, összehangolásáért és végrehajtásáért.

Látható, hogy a Honvéd Vezérkar főnökének jogköre rendkívül komplex, így érthető, hogy a döntései előkészítését egy nagy létszámú törzsszervezet, a Honvéd Vezérkar támogatja.

A Honvéd Vezérkar főnöke a fentiekén túl képviseli a Honvédséget, gyakorolja a jogszabályokban és a közjogi szervezetszabályozó eszközökben hatáskörébe utalt jogköröket, továbbá ellátja mindazokat a feladatokat, amelyekkel a miniszter eseti jelleggel megbízza.

A Honvéd Vezérkar főnökét távolléte, akadályoztatása esetén a Honvéd Vezérkar főnökének helyettese helyettesíti.

8.3.4.6 A szolgálati elöljárók, hivatali felettesek, szakmai elöljárók, szakmai felettesek

A Honvédség vezetésének tárgyalásakor tisztáznunk szükséges a szolgálati elöljárók feladatrendszerét és felelősségét. A katonai szolgálati viszonyban álló vezető a katonai szolgálati viszonyban álló alárendelteknek szolgálati elöljárója vagy szakmai elöljárója, a más jogviszonyban álló alárendelteknek hivatali felettese vagy szakmai felettese. Ezekről a Honvédség jogállása kapcsán már tárgyaltunk korábban, most a szakmai felettes vagy szakmai elöljáró (a továbbiakban együtt: szakmai vezető) szakirányítási körben biztosított jogosítványait vesszük sorra.

A szakmai vezető a feladatkörét érintő előterjesztések és döntések tervezetét jogosult véleményezni, függetlenül attól, hogy a tényleges döntést ő maga vagy más szerv, személy bocsátja ki. Annak érdekében, hogy a szakterület irányítása folyamatosan biztosítható legyen, a szakmai vezető jogosult a honvédségi szervezetektől információkat kérni, illetve köteles számukra a döntés-előkészítéshez és a végrehajtáshoz szükséges információkat biztosítani.

Természetesen a szakmai vezető csak abban az esetben képes gyakorolni irányítói, szakmai vezetői jogosítványait, ha megfelelő és pontos információkkal rendelkezik a szakterületről, amelyet pusztán az információ bekérésével nem lehetséges biztosítani. Éppen emiatt jogosult ellenőrizni a honvédségi szervezetek szakterületéhez tartozó tevékenységet.

Szintén a szakmai vezető felelőssége a jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök és belső rendelkezések előkészítése. Ez utóbbi sok esetben a gyakorlatban a majdani végrehajtók szakmai javaslatai alapján történik, így biztosítva egyidejűleg az irányító akaratának érvényesülését és a végrehajtható, életszerű szabályozást.

Ugyancsak ezt a vezetőt terheli annak felelőssége, hogy a szakterületéhez tartozó vitás kérdésekben döntést hozzon. Egy olyan hierarchikus szervezetben, mint a Honvédség, az egységes szakmai szabályalkalmazás különösen nagy jelentőséggel bír, nem megenged-

hető hogy a különböző katonai szervezeteknél az azonos tartalommal kiadott központi szakmai szabályozás eltérő tartalommal érvényesüljön. Erre figyelemmel a szakmai vezető szakmai állásfoglalás kiadásával biztosítja az egységes végrehajtást.

8.3.4.7 A parancsnok

A katonai szervezetek vezetésének központi szereplője a parancsnok. Ez a személy az egyszemélyi felelőse az általa vezetett katonai szervezet valamennyi tevékenységének, így a Honvédség vezetési struktúrájának kulcsszereplője.

A parancsnok mint megnevezés hosszú századokra vezethető vissza, s általában a klasszikus katonai tevékenységet ellátó szervezetek élén álló, rendfokozatot viselő vezetőt értjük alatta. A Honvédség egyes szervezeteinél azonban a megnevezés a vezetett szervezet jellegének és a vezető állományviszonyának (nem katona) függvényében eltérő is lehet (például igazgató, főigazgató, vezető, főnök).

A parancsnok hatalma azonban nem korlátlan, tevékenységét mindenkor a jogszabályok és a magasabb szintű előljárók parancsainak keretei között kell végeznie.

A parancsnok teljes és oszthatatlan felelősséggel tartozik a katonai szervezet hadrafoghatóságáért, a személyi állomány felkészítéséért és kiképzéséért, a működés biztosításáért, az állomány fegyelméért, a neki alárendelt katonai szervezet eredményes tevékenységéért, gazdálkodásáért, az előljárók parancsainak végrehajtásáért és a törvényesség betartásáért.

Fontos szempont, hogy a Honvédség vezetési rendszere a legrövidebb időre sem tűri a megszakítást, így a vezetés folyamatossága érdekében a parancsnokot távolléte esetén a szervezetszerű helyettes, annak hiánya vagy távolléte esetén az arra kijelölt személy helyettesíti. Parancsnok és parancsnoki felelősség tehát mindig és minden körülmények között létezik, ez a honvédelem eredményességének egyik biztosítója.

8.3.5 Az előljárói akarat érvényesítésének eszközei

A Honvédség vezetési és irányítási rendszere szereplőinek áttekintése után meg kell vizsgálnunk, hogy milyen jogi eszközök állnak a vezetők rendelkezésére, milyen aktusokkal és milyen feltételekkel érvényesíthetik akaratukat.

8.3.5.1 A parancs és a parancsadás joga

A katonai életviszonyok legjellemzőbb vezetői aktusa a parancs. A parancs az előljáró egyedi döntése, amellyel kifejezi akaratát valamely tevékenységgel összefüggésben, írásban és szóban egyaránt kiadható. A parancs kiadásakor általános szabály, hogy a parancsot kiadó katona felelősséggel tartozik a parancsáért.

A szolgálati előljáró az alárendeltjeinek a hatáskörébe tartozó és jogszabályba nem ütköző parancsot adhat ki. Jogszabály eltérő rendelkezése hiányában parancsban kell kiadni a katonai szervezetekre és a személyi állományra vonatkozó egyedi döntéseket is.

A parancs kiadása azonban nem kizárólag a szolgálati előjáró privilégiuma. A vezetés fentebb már érintett folyamatosságának biztosítása érdekében a szükséges mértékben megilleti a parancsadás joga a rangidőst¹⁹⁰ is, ha több katona együttes szolgálati tevékenységet folytat, és közülük senki sincs parancsnokul kijelölve, de ugyanilyen megfontolásból a katonai rendész járőr parancsnoka is parancsot adhat a katona részére a rend fenntartása és helyreállítása érdekében.

A parancsadás jogosítványa a fentiekén túl a rendfokozatban feljebbvalót¹⁹¹ is megilleti, aki a szükséges mértékben parancsot adhat az alacsonyabb rendfokozatú katonának, ha az bűncselekményt, fegyvelemsértést vagy szabálysértést követ el.

A parancsadás joga korántsem határok nélküli. Ennek a jognak a gyakorlása a katonai fegyelem és a Honvédség működésének alapja. A parancsadás jogával szigorúan tilos visszaélni, az ebben a körben elkövetett cselekményeket számos esetben a Büntető Törvénykönyv is szankcionálja. A parancsot adónak minden esetben biztosítania kell a parancs végrehajtásának feltételeit és a végrehajtást a szükséges mértékben ellenőrizni is kell. Amennyiben e kötelezettségeinek nem tesz eleget, a körülményekre figyelemmel szintén fegyelmi vagy büntetőjogi következményekkel kell számolnia.

A kiadott parancsnak mindemelllett összhangban kell lennie a jogszabályokkal, az egyéb rendelkezésekkel és az előjárók parancsaival. Ez az egymásra épülés biztosítja a Honvédség szervezett működését, ez teszi lehetővé, hogy a magasabb szinten meghatározottak a végrehajtás teljes spektrumában érvényesüljenek.

Lényeges követelmény, hogy a parancs nem irányulhat az alárendelt indokolatlan zaklatására, emberi méltóságának megsértésére. E követelmény megsértője ugyancsak büntetőjogi felelősséggel tartozik cselekményéért.

A jogszabály meghatározza azokat az eseteket is, amikor kifejezetten tilos a parancs kiadása. Tilos az olyan parancs:

1. amely törvényben foglalt kivétellel a katona életét, egészségét vagy testi épségét közvetlenül vagy súlyosan veszélyeztetné. A törvényben foglalt kivétel esetei például azok a katonai tevékenységek, amikor a katona köteles akár az élete feláldozása árán is végrehajtani a feladatait. Egy fegyveres harcérintkezés során nyilván nem megkerülhető, hogy a kiadott parancs veszélyeztesse a katona testi épségét;
2. amely bűncselekmény elkövetésére irányul. Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból

¹⁹⁰ Több együtt tartózkodó katona közül a legmagasabb beosztású a rangidős. Azonos beosztás esetén a rangidős a magasabb rendfokozatú, ha a rendfokozatok is azonosak, akkor az, aki régebben viseli az adott rendfokozatot, ha pedig a rendfokozatot is azonos ideje viselik, az idősebb katona a rangidős. Külföldi katonai szolgálat esetén rangidős nemzeti képviselőt kell kijelölni az egy helyen tartózkodó katonák közül, aki előjárói, illetve felettesi jogkörrel nem rendelkezik, de a rangidősi minőségében meghatározott feladatok elvégzése érdekében jogosult feladatot szabni az illetékeségi területéhez tartozó állománynak, feltéve, ha az nem akadályozza az állomány tagjának szolgálati tevékenységét, és a feladat nem tartozik más előjáró feladatkörébe.

¹⁹¹ Az egymással alárendeltségi viszonyban nem álló katonák közül a magasabb rendfokozatú a nála alacsonyabb rendfokozatúnak feljebbvalója. A rendfokozat nélküli katona azonban nem előjárója és nem feljebbvalója azoknak a katonáknak, akik nála később kezdték meg a szolgálatot.

elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a Btk. büntetés kiszabását rendeli;¹⁹²

3. amely a katona magáncélú igénybevételét valósítaná meg.

A kiadott parancs végrehajtása az alárendelt számára kötelező. Nincs lehetőség az előjárói akarat és döntés bírálataira, megkérdőjelezésére. A katona szolgálatteljesítése során csak abban az esetben nem köteles végrehajtani a parancsot, ha azzal bűncselekményt követne el, egyéb esetekben a parancs végrehajtása nem tagadható meg.

A parancs végrehajtása még akkor is kötelező, ha a parancs jogszabálysértő. Abban az esetben, ha a parancs jogellenességét a katona felismeri, arra haladéktalanul köteles a parancsot adó figyelmét felhívni. Ha a parancsot adó a parancsát ennek ellenére fenntartja, azt kérelemre írásba kell foglalnia. Ha ezt követően továbbra is fenntartja, a jogszabálysértő parancsot végre kell hajtani, de a végrehajtásért és annak következményeiért kizárólag a parancsot kiadó felel.

A hivatali felettes egyedi utasítással érvényesíti az akaratát alárendeltjeivel szemben. A felettes utasításának megtagadhatóságára és a végrehajtásért való felelősségre a parancsra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.

8.3.5.2 A belső rendelkezések

A parancson túl a Honvédség működését jelentős mértékben meghatározó szabályozó aktusok a belső rendelkezések. E körbe az intézkedés és a szakutasítás tartoznak.

Intézkedésben állapíthatók meg a szervezet vezetéséhez kapcsolódó feladatok, egyes rendszeresen ismétlődő tevékenységek végrehajtásának eljárási szabályai. A hangsúly a rendszeresen ismétlődő tevékenységen és a végrehajtás eljárási jellegén van. Ezen belül tipikus intézkedési területek a katonai szervezetek működési rendjének és a személyi állomány mindennapi tevékenységének általános rendezést igénylő kérdései, de csak olyan mértékben, amennyiben azokat jogszabály vagy közjogi szervezetszabályozó eszköz nem rendezi.

Intézkedés kiadására hatáskörének megfelelően a szolgálati előljáró és a hivatali felettes jogosult, amelyből az is következik, hogy a szolgálati előljáró egyedi döntéseit parancsban, rendszeresen ismétlődő tevékenységre vonatkozó eljárási jellegű döntéseit intézkedésben hozza meg.

Az intézkedés kiadására jogosult akadályoztatása esetén – ha a jogosult eltérően nem rendelkezik – nevében helyettese adhat ki intézkedést.

A belső rendelkezések következő formája a szakutasítás, amely tipikusan a szakmai irányítás normatív aktusa. Szakutasításban kell meghatározni a Honvédség szakmai fel-

---

¹⁹² A nullum crimen sine lege elv érvényesül: bármennyire is elítélendő erkölcsileg egy cselekmény, nem minősül bűncselekménynek, ha az elkövetés időpontjában hatályos törvény nem rendeli büntetni. Hasonlóan lényeges a nulla poena sine lege elv, amely értelmében büntetés kiszabásának csak akkor van helye, ha erre jogszabály kifejezetten felhatalmazást ad.

adatai ellátásának szabályait, valamint a haditechnikai eszközök és anyagok üzemeltetésével, karbantartásával, javításával kapcsolatos szakmai-technikai szabályokat, ha azokat jogszabály vagy közjogi szervezetszabályozó eszköz nem rendezi.

Egy-egy szakterület alapvető szabályait meghatározó szakutasítás kiadására a honvédelmi miniszter által vezetett minisztérium közigazgatási államtitkára és – az általános katonai szakterület vonatkozásában – a Honvéd Vezérkar főnöke, a részletes és a technikai szabályokat meghatározó szakutasítás kiadására a HM illetékes szakmai előljárója, szakmai felettese jogosult.¹⁹³

Valamennyi belső rendelkezéssel kapcsolatban követelmény, hogy nem lehet jogszabállyal vagy közjogi szervezetszabályozó eszközzel ellentétes, és hozzáférhetővé kell tenni az érintettek számára.

8.4 A Magyar Honvédség szervezetei

A Magyar Honvédség szervezeti felépítését a honvédelmi miniszter által vezetett minisztérium, a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó, valamint a Honvédség hadrendje szerinti szervezetek összessége képezi. Ez a sajátos Hvt.-ben szereplő definíció azt eredményezi, hogy a Honvédség olyan gyűjtőfogalomként értelmezendő, amely magában foglalja a miniszter személyét is. Ezzel a megoldással a honvédelmi miniszter az egyetlen olyan kormánytag, aki maga is tagja az általa irányított szervezetnek.

Ki kell emelni, hogy nem csak a Honvédség szervezetében teljesítenek szolgálatot katonák,¹⁹⁴ ami azt a furcsaságot eredményezi, hogy a Honvédség személyi állományába szélesebb személyi kör tartozik, mint a Honvédség szervezetébe.

8.4.1 A Honvédség irányításának és felső szintű vezetésének szervezete

A Honvédség felső szintű irányítását és katonai vezetését a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium valósítja meg. A HM integrált szervezetként működik, a központi közigazgatási szervi feladatokon túl ellátja a katonai vezetés felső szintű feladatait is.

A minisztérium felépítése az integrált jellegre figyelemmel meglehetősen sajátos, hiszen a minisztériumokra jellemző miniszteri kabinet, államtitkárságok és főosztályok mellett más jellegű szervek is helyet kaptak a szervezetben, mint például maga a Honvéd Vezérkar szervezete, csoportfőnökségei. A csoportfőnökség a minisztériumi főosztállyal azonos jogállású szerv, osztályokra tagozódik.

¹⁹³ Például 18/2012. (HK 12.) HM KÁT szakutasítás a kincstári számlakezelés és pénzforgalom rendjéről; 59/2013. (HK 8.) HM KÁT-HVKF együttes intézkedés a 2013. évben végrehajtandó egészségi szűrővizsgálatokról.

¹⁹⁴ A Honvédség szervezetén kívül teljesítik szolgálatukat többek között a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, a bíróságok, vagy az ügyészségek katonái.

8.4.2 A honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek

A minisztériumi szervezettől elkülönítve kell kezelnünk a miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek csoportját. Ebbe a körbe olyan szervezetek tartoznak, amelyek nem klasszikus katonai szervezetek, nem rendelkeznek irányítási jogosítvánnyal a Honvédség felett, azonban tevékenységük, szakmai háttérmunkájuk nélkül az eredményes működés kevésbé lenne elképzelhető.

Figyelemmel arra, hogy az ebbe a körbe tartozó szervezetek listája a haderő fejlesztésének ütemében meglehetősen nagy változékonyságot mutat, helyiütt csak egyfajta tipizálásukat végezzük el.

A miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek első altípusa a kormányrendelettel alapított *központi hivatalok* csoportja. Ezek a szervezetek a miniszter felelősségi körébe tartozó szakágazati feladatkört látnak el, esetenként területi szinten is működő szervezetrendszer szaktevékenységének központi irányítói, koordinátorai, jogállásukat tekintve önálló államigazgatás szervek. Feladatkörüket minden esetben kormányrendelet határozza meg, jellemző módon hatósági vagy területi államigazgatási szervnél folyó munka felett szakmai irányítási jogosítvánnyal rendelkeznek,¹⁹⁵ irányításukat a miniszter rendszerint a közigazgatási államtitkár útján végzi.

A második altípus a *képviselési jellegű szervek* csoportja. Ezen szervezetek jellemzője, hogy a miniszter alapítja abból a célból, hogy valamely nemzetközi szervezetben vagy annak munkaszervénél a magyar honvédelmi érdekek képviselése folyamatosan biztosítva legyen. Ezek a szervezetek jellemzően a Külügyminisztérium szakállományával közösen látják el feladatukat. Ilyen szervezet a Magyarország Állandó NATO Képviselésének Védelempolitikai Részlege és Magyarország Állandó Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet Képviselő, Katonai Képviselő. Irányításuk rendszerint a védelempolitikáért felelős helyettes államtitkár útján valósul meg.

A miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek harmadik altípusa a *védelemgazdasági háttérszervezetek* csoportja. A jegyzet megírásának idején ebben a csoportban kizárólag a HM Védelemgazdasági Hivatala található, de nem is olyan régen még három önálló szervezetet sorolhattunk ide. A védelemgazdasági támogató háttérszervezetek elsődleges feladata az infrastrukturális, költségvetési, közbeszerzési, minőségbiztosítási, kutatás-fejlesztési, haditechnikai fejlesztési döntés-előkészítés és a minisztériumi vezetők szakirányú döntéseinek előkészítése. Lényeges elem, hogy a Honvédség szervezeteire kötelező érvényű szakirányítói döntést kizárólag minisztériumi vezető hozhat, de a döntés előkészítése a háttérszervezetben is elvégezhető. Ezekben a szakterületeken a döntések előkészítése nagyobb humán erőforrás-igényt támaszt, mint más területeken, így a szükséges számú szakértő biztosítása a feladat elvégzéséhez kizárólag ebben

---

¹⁹⁵ A jegyzet megírásának időszakában a HM alárendeltségében két ilyen hivatal működik, HM Hatósági Hivatal és a HM Védelmi Hivatal.

a szervezeti körben oldható meg. Irányításuk rendszerint a védelemgazdaságért felelős helyettes államtitkár útján valósul meg.

A negyedik altípusba egyetlen szervezet tartozik, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Ez az intézmény nemcsak a honvédelem tárgyi emlékeit őrzi és szakkönyvtárát kezeli, hanem színvonalas tudományos munkát is végez, valamint a levéltári törvény alapján tudományos közgyűjteményként is működik.

A miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezetek következő altípusa a katonák lelki gondozását biztosító szervezetek csoportja, amely a jegyzet megírásának idején szintén egyetlen szervezetet foglal magában, a HM Tábori Lelkeszi Szolgálatot.

8.4.3 A Honvédség hadrend szerinti szervezetei

A Magyar Honvédség legnagyobb létszámú szervezeti csoportja a Honvédség hadrendjébe tartozó katonai szervezetek összessége. Ez a szervezeti kategória foglalja magába valamennyi katonai szervezetet.

A haderőnemük, szaktevékenységük, vagy célszerűségi okok miatt a Honvédség hadrendje szerint közös parancsnokság szolgálati alárendeltségébe tartozó katonai szervezeteket a középszintű vezető szerv vagy más magasabb szintű parancsnokságok élén álló parancsnokok irányítják.

A Honvédség szervezetei a béke és háborús működési rendnek megfelelően úgy kerültek kialakításra, hogy azok képesek legyenek a Honvédség egésze és annak egyes elemei tekintetében a meghatározott feladatok végrehajtására. A Honvédség szervezeti felépítésének mindenkor meg kell felelnie a rendeltetés szerinti szervezeti hierarchia, haditechnikai eszközökkel és hadfelszereléssel való ellátás, a hadrafoghatóság, a létszám, az állományarányok, a beosztási és rendfokozati kategóriák, a szabályozott működés, valamint a vezetés elveinek és követelményeinek.

A Honvédséget a szárazföldi csapatok, a légierő csapatai, a logisztikai és támogató erők, valamint a Honvédség feladatainak végrehajtása érdekében egyéb szaktevékenységet folytató szervezetek alkotják. A szárazföldi csapatok és a légierő csapatai haderőnemet képeznek. A haderőnemek fegyvernemekből és szakcsapatokból tevődnek össze.

A hadrendben középszintű vezetői felelősséggel került megalakításra a Magyar Honvédség (MH) Összhaderőnemi Parancsnokság. Ez a szervezet felel az MH valamennyi olyan katonai szervezetének a vezetéséért, amely nem tartozik közvetlenül a Honvéd Vezérkar főnöke alárendeltségébe. Alárendeltségében több dandár- és alacsonyabb szintű szervezet működik, amelyek a haderő gerincét alkotják.

A hadrendbe tartozó katonai szervezetek következő nagyobb csoportjába a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlenül alárendelt szervezetek tartoznak. Ebben a körben elsődlegesen olyan szervezetek jelennek meg, amelyek valamely szempontból különleges szerepet töltenek be a Honvédség életében. Ilyen például az MH Altiszti Akadémia, amely az altisztképzés letéteményese, vagy az MH Ludovika Zászlóalj, amely a tisztjelöltek katonai szocializációját hivatott elősegíteni, vagy az MH Geoinformációs Szolgálat, amely a hagyományos és informatikai alapokon működő térképészeti, katonaföldrajzi és

meteorológiai támogatás fő felelőse, de ebben a körben jelenik meg a MH vitéz Szurmay Sándor Budapest Helyőrség Dandár is, amely rendkívül összetett és kiemelt jelentőségű feladatával érdemelte ki ezt a státuszt.

Szervezeti szempontból az MH Összhaderőnemi Parancsnokság is idesorolandó, azonban az irányítói jogosítványai kiemelik a többi vezérkari főnök közvetlen alárendeltségébe tartozó szervezet sorából.

Szót kell még ejtenünk a más magasabb szintű parancsnokságokról, amely szervezetek szintén a vezérkari főnök közvetlen alárendeltjei, és rendszerint nem feltétlenül rendelkeznek alárendelttel, azonban tevékenységük jellege kvázi-parancsnokságként történő besorolásukat teszi szükségessé. Ilyen például az MH Kiképzési és Doktrinális Központja, amely a doktrínaalkotás és a kiképzésszervezés központi szervezete, vagy az MH Logisztikai Központja, amely alárendelt szervezettel is rendelkezik, de ebben a körben jelenik meg az MH Egészségügyi Központja is.

Látható, hogy az MH hadrendje szerinti szervezetek strukturális elhelyezkedése és besorolása nem mindenesetben nyugszik azonos elveken.

A Honvédség strukturális felépítésével, szervezeteivel összefüggésben végezetül annyit kell elmondanunk, hogy a jogszabály alapján létrehozott szervezeteken kívül valamennyi honvédelmi szervezetet a honvédelmi miniszter jogosult megalapítani és megszüntetni.

8.5 A honvédelmi képesség garanciái

A Magyar Honvédségre vonatkozó szabályok tárgyalását követően, azzal szoros összefüggésben szólnunk kell arról a működési keretről, amely az ország honvédelmi képességeit meghatározza, azokról a tényezőkről, amelyek garanciális elemként biztosítják a honvédelem komplex rendszerének működését.

Ezek sorában elsőként azt az alapvetést kell kiemelnünk, amely mára több évtizede meghatározza a honvédelemmel kapcsolatos szabályozás alapjait és a jogalkotói megközelítést. Ez az alap az a megállapítás és követelmény, amelyet a Hvt. 1. § is megfogalmaz: *a honvédelem nemzeti ügy.*

Nemzeti ügy, mert nem politikai vagy szakmai csoportok pillanatnyi érdekeit hivatott szolgálni, és mert az ország fennmaradásának és felemelkedésének egyik alapfeltétele. A honvédelem nélkül nem szavatolható a biztonság, biztonság nélkül pedig egyetlen ágazat sem képes működni, így a gazdaság, a pénzügyi rendszer, a szociális rendszer, az oktatás, az egészségügy, de még a politikai rendszer sem.

A honvédelem nemzeti ügyként való kezelését az a felismerés is megalapozza, hogy a honvédelem rendszere olyan több elemből álló szisztéma, amelynek hosszabb távon is stabilan kell szolgálnia az ország érdekeit, bármely elemének módosítása jelentős következményekkel, kockázatokkal és komoly erőforrásigénnyel jár, így az ezzel kapcsolatos alapvető döntéseket a legmagasabb szinten szükséges meghozni. Ezt a nemzeti ügyként való kezelést szolgálja számos olyan jogosítvány, amely az Országgyűlés hatáskörébe utalja az olyan legalapvetőbb döntéseket, mint például a honvédelmi költségvetés és

a Honvédség létszámának, állományarányainak megállapítása vagy a Honvédség alapvető technikai eszközeiről való döntés.

A honvédelmi képesség biztosítóka annak az alapelvnek az érvényesítése is, amely szerint Magyarország a nemzeti és szövetségi védelmi képességének fenntartásában és fejlesztésében a saját erejére, továbbá a szövetséges államok és fegyveres erők együttműködésére és segítségnyújtására is épít.

Az ország saját ereje ez esetben elsődlegesen a nemzetgazdaság erőforrásait és a Magyar Honvédséget, a Honvédség tagjainak felkészültségét és elszántságát jelenti, amely önmagában azonban nem lenne elégséges a honvédelmi célok eléréséhez, ezért minden esetben, a rendvédelmi és más szervek közreműködésére és az állampolgárokra is gondolnunk kell. Az állampolgárok haza védelme iránti hazafias elkötelezettsége és áldozatkészsége hiányában az ország honvédelmi képessége gyakorlatilag megszűnne létezni.

A szövetséges államok és fegyveres erőin a NATO mellett az EU-tagságunkból eredő védelmi előnyöket is érteni kell. A NATO kollektív biztonsági ernyőjének¹⁹⁶ előnye azonban kötelezettségeket is rónak hazánkra, a Szövetséghez való csatlakozásunk következményeként az ország egyéni védelmi képességének fenntartása és fejlesztése is törvényi kötelezettség.

A honvédelmi képesség biztosítóka továbbá a különféle honvédelmi kötelezettségek rendszerének jogszabályi szabályozottsága és a szabályok érvényesítése is. Ennek keretében a honvédelemre való felkészülésben és a honvédelmi feladatok végrehajtásában minden Magyarországon tartózkodó ember és más jogalany a szolgáltatások, az állampolgárok pedig a személyes szolgálat teljesítésével vesznek részt.

A szolgáltatások körébe a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség tartozik, amely vonatkozhat meghatározott gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére vagy a szolgáltatás igénybevételének tűrésére, valamely tevékenységtől való tartózkodásra, az igénybevételhez szükséges előkészületi tevékenységre, de az igénybevétel tervezéséhez szükséges adatok közlési kötelezettségére is. Ezek a kötelezettségek nem csupán a magyar állampolgárokat terhelik, hanem valamennyi az ország területén tartózkodó jogalanyt.

A személyeket terhelő kötelezettségek között a katonai szolgálati kötelezettség a legfontosabb, melynek részkötelezettségeként jelenik meg az adatszolgáltatási, bejelentési és megjelenési kötelezettség. Ezek egészülnek ki a polgári védelmi kötelezettséggel és a honvédelmi munkakötelezettséggel, amelyek szintén a honvédelmi képesség garanciáit jelentik sarkalatos törvényben előírt keretek között.

¹⁹⁶ A Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről 1999. évi I. törvény V. cikk: „A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányának 51. Cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságának az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”

9. FEJEZET

A katonák jogállása

Kötetünkben nem megkerülhető a honvédelem alapintézményének, a Magyar Honvédség honvédjei¹⁹⁷ jogállására vonatkozó szabályok tárgyalása. Ez a szabályrendszer öleli fel mindazon rendelkezéseket, amely a katonák jogait és kötelezettségeit, szolgálatuk tartalmát határozza meg. A tisztjelöltek felkészülése során alapvető jelentőségű, hogy alárendeltjeik mindennapjait meghatározó jogi kereteket alaposan ismerjék. Ez képezi az alapját a vezetői követelménytámasztásnak, és ennek ismerete teszi lehetővé, hogy a parancsnok az általa kiadandó parancsok tartalmát, határait és feltételeit jogszerűen határozza meg.

A munka világában a különböző munkavégzésre irányuló jogviszonyban dolgozó személyekre eltérő szabályok alkalmazandóak, más rendelkezéseket kell alkalmazni például a munkavállalókra, a közalkalmazottakra, az ügyészekre, a bírákra. A legsajátosabb és a kötöttségeiben a legszigorúbb jogviszonytípus a honvéd jogállás, amelynek kötelezettségei és a jogviszonyból eredő jogok a Hjt. és annak végrehajtási rendeleteiben kerültek szabályozásra. A jogállási törvény szerkezeti felépítése, az általános (I–XV.) és a különös (XVI–XXI.) fejezetek logikai kapcsolata is kifejezésre juttatja a katonai szolgálati viszonyok többször hivatkozott heterogén és komplex jellegét. A törvény alapjogviszonynak a hivatásos és szerződéses szolgálati viszonyt tekinti, s különös fejezetek hatálya alá tartozókra – így például az önkéntes tartalékos katonákra vagy a honvéd tisztjelöltekre – az állomány tagjára vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha ezt a különös fejezet kifejezetten kizárja, illetve ahol eltérő rendelkezéseket állapít meg.¹⁹⁸ Az alábbi alcímek feldolgozása során a fentiekre figyelemmel kell lenni.

9.1 Alapelvek, az alapvető jogok korlátozása és a rendfokozatok

A honvédek jogállását számos tényező különbözteti meg az általános munkajogviszonytól. A munka törvénykönyve még háttérszabályként sem nem alkalmazható a kato-

¹⁹⁷ Ebben a fejezetben kizárólag az „állomány tagja”, azaz a hivatásos és szerződéses katonák jogállása kerül górcső alá némi kitekintéssel a honvéd tisztjelöltekre.

¹⁹⁸ Egyes sajátos szolgálatteljesítési esetekben, mint például a honvéd tisztjelöltek esetében, a Hjt. helyett vagy mellett más foglalkoztatási törvények egyidejű alkalmazása is szükséges (például a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (a továbbiakban: Nftv.), vagy a Nemzeti Közsolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény).

nák jogállására, így valamennyi vonatkozásban szabályozni kellett a honvédek¹⁹⁹ életviszonyait.

A jogalkotó a Hjt. preambulumban megjeleníti azt a követelményt, amely szerint az állam a Magyar Honvédség tényleges szolgálatot teljesítő katonáitól tántoríthatatlan hűséget, hivatásukhoz méltó, példamutató magatartást, bátor helytállást, magas fokú készenléletet és fegyelmet követel. Ez a követelmény azonban nem önmagáért való, hanem annak érdekében kerül megfogalmazásra, hogy a Magyar Honvédség elláthassa az Alaptörvényben rögzített alapvető feladatait.

9.1.1 Az alapelvek

A jogszabály ugyan tételesen nem sorolja fel valamennyi általános elvárást, azonban az Alapelvek címet viselő fejezetében valamennyi olyan tételt megjelenít, amely klasszikusan a szolgálati viszonyhoz köthető. Hangsúlyoznunk kell, hogy az alapelvek nem kizárólag a szolgálati viszony alapelvei, hanem a szolgálati viszonyra vonatkozó törvény, a Hjt. alapelvei, amelyhez a szabályozás értelmezése vagy esetleges ellentmondásai esetén vissza lehet nyúlni az egységes jogalkalmazás érdekében. Az alapelvek tehát a teljes szolgálati viszonyt áthatják, de nem azonosíthatóak a szolgálati viszony tartalmára vonatkozó legfontosabb szabályokkal.

9.1.1.1 Általános magatartási követelmények

Az első alapelv az általános magatartási követelmények alapelve, amelyen belül több követelmény is megjelenik. Ezek közül a legjellemzőbb a szolgálat érdekének elsődlegessége.²⁰⁰ Ez azt jelenti közelebbről, hogy a honvédre vonatkozó döntések meghozatala során a személyes érdek jellemzően háttérbe szorul, és a honvédelem szempontjai élveznek elsőbbséget. Ez az alapelv a kiindulópontja azoknak a rendelkezéseknek, amelyek valamely jog korlátozását teszik szükségessé a katonával szemben, vagy többletkötelezettséget állapítanak meg. Általános magatartási követelmény, hogy a szolgálati jogviszony egyik oldaláról az állam, illetve az államot képviselő eljáró, a másik oldaláról a szolgálatát teljesítő katona, az egyén valamennyi tevékenysége során úgy köteles eljárni, hogy a Honvédség iránti közbizalom megóvását szem előtt tartsa.

A fenti követelmény nem csupán a napi „munkaidőben”, szolgálatteljesítési időben érvényesül. Az állomány tagja szolgálatteljesítési időn kívül sem folytathat olyan tevé-

---

¹⁹⁹ A „honvéd” fogalom magában foglalja a hivatásos és a szerződéses állományú katonákat, a tényleges szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katonákat, a honvéd tisztjelölteket és a honvéd altisztjelölteket.

²⁰⁰ Szolgálati érdek: a Honvédség, illetve a honvédségi szervezet rendeltetésszerű működéséhez, jogszabályban, közjogi szervezetszabályozó eszközben vagy alapító okiratban meghatározott feladatainak teljesítéséhez szükséges, vagy azt meghatározó módon befolyásoló személyi feltétel, körülmény.

kenységet, nem tanúsíthat olyan magatartást, amely szolgálati viszonyához méltatlan. Amennyiben magatartása bármely vonatkozásban méltatlan lenne, vele szemben külön eljárásban adott esetben a szolgálati jogviszony megszüntetésére is sor kerülhet. A későbbiekben lesz még szó a katonákra vonatkozó fegyelmi és büntető szabályokról, amelyek szintén szankcionálni rendelkeznek bizonyos cselekményeket, de a méltatlanság esetében nem szükségszerű a szolgálattal való összefüggés, e körön kívül is lehetséges a magatartás helytelenítése és a szolgálati jogviszonyt érintő következmény.²⁰¹

A szolgálati viszony első alapelvének következő megnyilvánulása a jóhiszeműség és az együttműködés követelménye. A jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése során minden esetben a tisztesség elvének megfelelően, jóhiszeműen és kölcsönösen együttműködve kell eljárni, és nem lehet olyan magatartást tanúsítani, amely a másik fél jogát, jogos érdekét sérti. Erre figyelemmel a Honvédség sem hivatkozhat indokolatlanul a szolgálati érdekre, amennyiben a honvéd vonatkozásában jogos érdek sérelme merülne fel, annak elhárítására az együttműködési kötelezettség alapján törekedni kell. Természetesen ez fordított esetben is igaz: amennyiben a szolgálati érdek azt megköveteli, a katona sem hivatkozhat indokolatlanul jogos érdekének lehetséges sérelmére.

A harmadik követelmény ezen az alapelven belül a jogok és kötelezettségek rendelkezésüknek megfelelő gyakorlása. Ez a követelmény kézenfekvőnek tűnik, azonban a gyakorlatban számos esetben előfordul, hogy a rendeltetésellenes joggyakorlás megítélése nehézségekbe ütközik.

A jog gyakorlását mindenképpen rendeltetésellenesnek kell tekinteni, ha az zaklatásra, mások jogos érdekének csorbítására, lehetséges véleménynyilvánításának elfojtására irányul, vagy ilyen következményekkel járhat. Szintén rendeltetésellenes a joggyakorlás, ha az az érdekérvényesítési lehetőség korlátozását eredményezi, vagy erre irányul. Itt azonban ki kell emelnünk, hogy nem rendeltetésellenes a joggyakorlás, ha a törvény maga korlátozza a felsoroltakhoz hasonló módon a katona tevékenységét (például a parancs bírálata tilos).

A kötelezettség teljesítését akkor tekintjük rendeltetésellenesnek, ha az indokolatlan érdek- vagy jogsérelmet okoz. A hangsúly az indokolatlan szón van, hiszen jogaink gyakorlása során természetes, hogy mások jogát is érintheti a tevékenységünk, azonban az korántsem mindegy, hogy ez milyen mélységben történik. Mindemelllett, ha mégis előfordul rendeltetésellenes joggyakorlás vagy kötelezettségteljesítés, ezek hátrányos következményeit orvosolni kell.

9.1.1.2 Az egyenlő bánásmód követelménye

A második alapelv az egyenlő bánásmód követelményének biztosítása. Ennek értelmében emberek vagy embercsoportok között nem lehet indokolatlanul különbséget tenni. Ez a követelmény egy olyan hierarchizált közösségben, mint a Honvédség, kü-

²⁰¹ Ha például a katona szabadidejében egy bevásárlóközpontban szabálysértési értékhatárra követ el vagy elleni cselekményt, szembe kell néznie a méltatlansági eljárással.

lönösen fontos, hiszen egy meg nem engedhető különbségtétel a függelmi viszonyok miatt a teljes rendszerre hatást gyakorolna, eltorzítva a működést és veszélyeztetve a feladat végrehajtását. Ki kell azonban emelnünk, hogy az egyenlő bánásmód az azonos életviszonyokra értelmezendő, azaz nem minősül az egyenlő bánásmód sérelmének, ha egy különleges műveleti kiképzésen résztvevővel szemben magasabb követelményeket állítunk, mint a tartalékos katonák alapkiképzésén.

9.1.1.3 Az alaki kötöttség

A harmadik alapelv a jognyilatkozatok formai kötöttsége. Ez azt jelenti, hogy alapesetben valamennyi szolgálati viszonyra vonatkozó döntést írásba kell foglalni és meg kell indokolni, ha azt jogszabály nem zárja ki kifejezetten. Az írásbeliségre vonatkozó követelmény különösen szigorú a jogról való lemondás vagy abból való engedés kapcsán. Ha például a katona hozzájárulását adja, hogy a törvényes szolgálati idején és a jogszabályban meghatározott maximális túlszolgálati időn²⁰² túl is hajlandó valamely feladat ellátásában közreműködni, azt kizárólag írásban teheti meg, a későbbi viták elkerülése végett.

Fontos követelmény, hogy a szolgálati viszonyra vonatkozó döntésekkel összefüggésben – különösen annak létesítése, módosítása és megszüntetése kapcsán – jogorvoslatot kell biztosítani. A jogorvoslat jogát nem csak általánosságban biztosítja a törvény, hanem annak érvényesítését elősegítendő, meghatározza azt is, hogy a jogorvoslat módjára és határidejére a munkáltatói döntésben (parancs, határozat) utalni kell. A jogorvoslat fóruma lehet a döntést hozó parancsnok előljárója, de a jogszabályban meghatározott esetekben bírósági eljárásnak is helye lehet.

9.1.1.4 A jognyilatkozatok közlése

A következő alapelv a jognyilatkozatok közlésének elve. Ez azt jelenti, hogy nem elégséges önmagában a döntések meghozatala, azt minden esetben közölni kell a címzettel. Ez a kötelezettség kétirányú, nem kizárólag a munkáltatót kötelezi, hanem a katonát is, aki saját ügyében jogosult nyilatkozni.

A jognyilatkozat akkor tekinthető közöltnek, ha azt a címzett vagy az átvételre jogosult más személynek átadják, vagy postai úton szabályosan kézbesítik. Előfordulhat olyan eset is, amikor a címzett vagy az átvételre jogosult más személy az átvételt megtagadja, vagy azt szándékosan megakadályozza. Ez azonban nem befolyásolhatja a közlés hatályosságát, ilyen esetben a jognyilatkozat közlésének bizonyíthatósága érdekében külön jegyzőkönyvet kell felvenni.

²⁰² Ha a szolgálat érdeke, vagy rendkívüli eset megelőzése vagy elhárítása, következményeinek felszámolása, továbbá egyéb előre nem látható körülmény bekövetkezése szükségessé teszi, az állomány tagja munkanapon, heti pihenőnapon, munkaszüneti napon a szolgálatteljesítési időn túl is kötelezhető arra, hogy szolgálatot teljesítsen.

9.1.1.5 A képviselet

Szintén a jognyilatkozatok érvényessége érdekében szükséges alapvető szinten meghatározni, hogy milyen körben van lehetőség a jogviszony szereplőinek – a Honvédségnek és a honvédeknek – a képviseletre. A dolog természetéből eredően a Honvédség mint jogalany nem képes eljárni saját nevében, így képviseletére minden esetben a munkáltatói jogkört gyakorló személy jogosult. Ez az esetek többségében az állományilletékes parancsnok személye, de jogszabályban meghatározott körben magasabb szintű vezetők is lehetnek.

A honvéd oldaláról vizsgálva a kérdést, bizonyos esetekben szélesebb a lehetőség a képviseletre. Kivételt képeznek a szolgálati viszony létesítésével, módosításával, megszüntetésével összefüggő, valamint a jogról lemondó vagy abból engedő jognyilatkozatok, amelyek csak személyesen tehetők meg. Más jognyilatkozatot az állomány tagja képviselője útján is tehet.²⁰³

9.1.1.6 Az érvénytelenség

Az alapelvek sorában külön kiemelés érdemel az érvénytelenség szabályozása. Ennek két esete ismert, a megtámadhatóság és a semmisség.

A mindennapokban számos olyan körülmény képzelhető el, amikor bár a jognyilatkozat szabályosan és törvényben szabályozott lehetséges tartalommal került kiadásra, mégis a hozzá fűzhető joghatás valamilyen okból megkérdőjelezendő, megtámadható, vagy eleve olyan jognyilatkozat született, amely jogszabályba, vagy jó erkölcsbe ütközik.

A jognyilatkozat akkor megtámadható, ha annak megtételekor lényeges tényben vagy körülményben tévedett a nyilatkozatot tevő. Ez azonban csak abban az esetben van így, ha a tévedést a másik fél okozta, vagy azt felismerhette, esetleg mindkét fél ugyanabban a téves feltevésben volt. Elvileg az az eset sem kizárható, hogy a jognyilatkozat olyan körülmények között születik, hogy a nyilatkozattevőt jogellenes fenyegetéssel veszi rá a döntése meghozatalára. A döntés természetesen ebben az esetben is megtámadható.

A jognyilatkozatot a tévedés felismerésétől, vagy a kényszerhelyzet megszűnésétől számított 30 napon belül az támadhatja meg, aki tévedésben, téves feltevésben volt, vagy akit annak megtételére fenyegetéssel vettek rá. A sikeresen megtámadott jognyilatkozat érvénytelen, a fél titkos fenntartása vagy rejtett indoka a jognyilatkozat érvényességét nem érinti.

Az érvénytelenség másik típusa a semmisség. Semmis az a jognyilatkozat, amely jogszabályba vagy jó erkölcsbe ütközik, valamint amely jogszabály megkerülésével jött

²⁰³ A képviselet kereteit miniszteri rendelet határozza meg, a jogszabály mindemellett kimondja, hogy az állomány tagja nem hivatkozhat arra, hogy képviselője jogkörét túllépve járt el, kivéve, ha a képviselet tartalma egyértelműen korlátozott, a honvéd tisztjelölt képviseletében a kari hallgatói önkormányzat is eljárhat.

létre. Általános szabály valamennyi jogviszony kapcsán, így a Hjt.-ben is, hogy a színlelt jognyilatkozatot is semmisnek kell kezelni, ha pedig mást leplez, azt a leplezett alapján kell megítélni.

A semmis jognyilatkozat külön megtámadás és határidőre tekintet nélkül is érvénytelen, kivéve, ha ahhoz jogszabály más jogkövetkezményt fűz.

9.1.1.7 Az elévülés

Valamennyi jog esetében meghatározó szerepe van az elévülés intézményének, amelyet a szolgálati viszony kapcsán is alapelveként kezelünk. A szolgálati viszonnal kapcsolatos igény főszabályként 3 év alatt évül el, a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló igény 5 év alatt, ha pedig a büntethetőség elévülési ideje ennél hosszabb, ennek megfelelő idő alatt évül el. Az elévüléssel maga az igény nem szűnik meg, de azt bíróság vagy más hatóság előtt már érvényesíteni nem lehet, azaz az elévülés a jog érvényesíthetőségének kereteit jelenti.

Egy gyakorlati példán át megvilágítva a fentieket, tegyük fel, hogy egy főhadnagy magasabb beosztásba kerül, így több szabadságra lenne jogosult, de a személyügyi szervek erre vonatkozóan nem készítik elő a szükséges döntéseket. A főhadnagy így éveken át kevesebb nappal számolva tervezi szabadságának kivételét. A harmadik évben azonban észleli a hibát, így jó eséllyel érvényesítheti visszamenőleg is jogait. Amennyiben a hibára csak később derül fény, az érvényesíthetőség csak abban a vonatkozásban áll fenn, amely az esedékességtől számított három éven belülre esik.

Létezik azonban egy kiegészítő szabály, amely szerint, ha a jogosult az igényét menthető okból nem tudta érvényesíteni – tegyük fel, külföldi misszióban vett részt, amelynek körülményei ezt nem tették lehetővé –, az akadály megszűnésétől számított 6 hónapon belül ezt akkor is megteheti, ha az elévülési idő már eltelt. Azt is ki kell emelnünk, hogy az elévülést minden olyan cselekmény megszakítja, és a határidő újratekintődik, amely érdemben érinti a kérelem tárgyát (például az igény érvényesítésére irányuló írásbeli felszólítás, az igény bíróság előtti érvényesítése, az igény megegyezéssel történő módosítása, az egyezségkötés, vagy a kötelezett elismerése).

9.1.1.8 A tájékoztatás

A Hjt. alapelveinek sorában a következő a tájékoztatás alapelve. Nyilvánvaló, hogy a szolgálatellátás zavartalansága mindkét fél, a katona és a Honvédség érdeke is. Ennek megalapozását biztosítja a felek kölcsönös tájékoztatási kötelezettsége azokban az ügyekben, amelyek a szolgálat ellátása szempontjából relevánsak. A felek kölcsönösen kötelesek egymást tájékoztatni minden olyan tényről, adatról és körülményről, amely a szolgálati viszony létesítése, módosítása vagy megszüntetése, valamint a Hjt.-ben meghatározott jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése szempontjából lényeges. A tájékoztatással kapcsolatban lényeges követelmény az időbeniség, azaz a tájékoztatást olyan időben és módon kell megtenni, hogy az lehetővé tegye a kötelezettség teljesítését vagy a jog gyakorlását.

9.1.1.9 A határidő és az időtartam számítása

A szolgálati jogviszony szempontjából minden esetben nagy jelentősége van a határidőknek és a határnapoknak. Ezek pontos meghatározása nélkül nem lehetséges a jogok és kötelezettségek érvényesítése.

Amennyiben a jogviszonnyal összefüggésben napokról beszélünk, napon – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – naptári napot kell érteni. A napokban megállapított határidőbe sohasem számít be az a nap, amelyen a határidő megkezdésére okot adó intézkedés történt. Az egynapos határidő tehát a feladatszabás napját és további 24 órát jelent.

A hetekben megállapított határidő azon a napon jár le, amely elnevezésénél fogva a kezdőnapnak megfelel. Hónapokban vagy években megállapított határidő lejártának napja az a nap, amely számánál fogva a kezdőnapnak megfelel, ha ez a nap a lejárt hónapjában hiányzik, a hónap utolsó napja.

Ha valamely jognyilatkozat megtételére előírt határidő utolsó napja heti pihenőnap vagy munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le.

A határidő betartottnak csak abban az esetben tekinthető, ha a lejárt napjának végéig a várt cselekmény megtörténik. Nem jogi követelmény ugyan, de a gyakorlatban érdemes a cselekményeket úgy végrehajtani, hogy azok még a normál szolgálatteljesítési időben teljesüljenek, elkerülve ezzel az esetleges további bonyodalmakat.

9.1.2 Az alapvető jogok gyakorlása

A honvédek szolgálati viszonyának legszembetűnőbb sajátossága az alapvető jogok korlátozása. A szolgálati feladatok végrehajtása nem lenne elképzelhető néhány alaptörvényben is rögzített jog korlátozása nélkül. Ez az a tényező, amely vonatkozásában a katona „több és kevesebb” az átlagos állampolgárnál és ez az, ami szavatolja, hogy minden körülmények között legyen az ország védelmének feladatait ellátó személyi állomány.

9.1.2.1 A legalapvetőbb jog gyakorlásának korlátozása

A honvédek egyes feladatokat²⁰⁴ az életük árán is – vagy ahogy a Hjt. fogalmaz „*önfeláldozásig terjedő bátorsággal*” – kötelesek végrehajtani, míg más feladatokat *az életüket vagy a testi épségüket közvetlenül vagy súlyosan veszélyeztető esetben*²⁰⁵ is kötelesek teljesíteni.

²⁰⁴ Ezeket a Hvt. 36. § (1) bekezdés a), b) és f) pontja határozza meg: Magyarország függetlenségének, területének, létezésének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelmi feladatai, a Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme, valamint részvétel a szükségállapot idején az erőszakos cselekmények elhárításában.

²⁰⁵ Ebbe a körbe tartoznak a szövetségi és nemzetközi szerződésből eredő egyéb katonai kötelezettségek teljesítése, a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme, egyes kijelölt létesítmények őrzése és védelme, a talált robbanótestek tüzserészeti mentesítése és egyéb tüzserészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtása, valamint közreműködés a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatok végrehajtásában.

Látható, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog így a katonák esetében olyan korlátozás alá esik, amely egyetlen más jogviszonyban sem fordul elő ilyen mélységben. Lényegében ez az az alapvetés, amely a Hjt. mint önálló törvény megalkotását szükségessé tette, hiszen egyetlen más veszélyes ágazatban – még a rendőröknél, tűzoltóknál – sem követelmény az élet *feláldozása* a feladat teljesítése érdekében, legfeljebb az élet *kockáztatása*.

Az alapvető jogkorlátozás természetesen nem öncélú, maga a honvédelmi érdek az a tényező, amely ezt a rendkívül szigorú és komoly kötöttséget indokolja. A fentiekre is figyelemmel ismét kiemeljük a szolgálat vállalásának önkéntességét, azaz azt a személyes döntést, amellyel az egyén aláveti magát a szolgálati köteleknek, és esküjével megerősítve a haza szolgálatába állítja valamennyi képességét, az életét is.

9.1.2.2 Az alapvető jogok gyakorlásának további korlátozásai

A katonára vonatkozó alapvető jogkorlátozási esetek azonban nem zárulnak le az élethez és az emberi méltósághoz való jogra vonatkozó megszorításokkal. Számos további joggal összefüggésben is eltérő szabályokat kell alkalmazni a hivatásos és szerződéses katonákra.

Ilyen többletkötöttség például, hogy az állomány tagja nemcsak a rendvédelmi szervek, hanem a parancsadásra jogosult személy, vagy a katonai rendész járőr felszólítására is köteles igazolni személyazonosságát. Mi több, a személyes szabadságában is szélesebb körben korlátozható a katona, mint a polgári személy, hiszen a katonai rendész járőr is jogosult az állomány tagjának személyi szabadságát korlátozni,²⁰⁶ ha a katonával kapcsolatban bűncselekmény, szabálysértés, vagy súlyos fegyelemsértés elkövetésének megalapozott gyanúja áll fenn, vagy ilyen cselekmény elkövetése közben tetten érték.

További jogkorlátozás a katonák vonatkozásában, hogy az általános, mindenkire kötelező szabályozáson túl velük szemben további eseteket biztosít a jogalkotó kényszerítő eszköz alkalmazására. Ennek kereteit a Hvt. határozza meg (fegyverhasználat, testi kényszer, könnygázszóró készülék, gumibot, bilincs, szolgálati kutya alkalmazásának szabályai), míg azokat az eseteket, hogy a Hvt.-n túl mikor kerülhet erre sor, a Hjt.-ben találjuk: az előállítás helyszínének önkényes elhagyása, vagy ennek megkísérlése, továbbá a katonai rendész járőr jogos intézkedésének való ellenszegülés esetén.

A katonai szolgálat jellegéből adódóan azonban a fenti korlátozások még messze nem elégségesek. A feladatra való felkészülés, a katonai fegyelem és a működés hatékonysága érdekében olyan további korlátozások is lehetségesek és szükségszerűek, amelyek bármely más jogviszonyban kizártak lennének. Ide sorolható az a lehetőség, amely szerint a különleges műveleti kiképzések, gyakorlatok alkalmával az állomány tagjának személyi szabadsága előzetes írásbeli beleegyezés alapján összefüggően akár 96 óra időtartamban is korlátozható. Az ilyen típusú korlátozások arra a mentális és fizikális megterhelésre történő felkészítést szolgálják, amelyek eltérésére a katona kényszerülhet a harci alkalmazása során.

---

²⁰⁶ A személyi szabadság korlátozása (az előállítás és az ideiglenes őrzés) legfeljebb 6 órán át tarthat.

Az alapjogok közül a vallásgyakorlás joga is csak korlátozottan biztosítható a katonák részére. A szolgálatteljesítési időben az elsődleges a szolgálatteljesítési kötelezettség, így bármilyen vallásgyakorlásra, lelki gondozásra, vallásos szertartáson való részvételre csak akkor kerülhet sor, ha ezek a szolgálati kötelezettség végrehajtását nem akadályozzák. A jogalkotó mindemellett a Táborig Lelkészi Szolgálat megalapításával támogatja a vallásgyakorlást, ez az a szervezet, amely a katonai életviszonyokra figyelemmel képes megszervezni a honvédek lelki gondozását és biztosítani a szükséges feltételeket.

A következő, amellyel kapcsolatban a katonai szolgálatot vállalónak számolnia kell, a gyülekezési jog korlátozása. Értelemszerű, hogy a laktanyákban, honvédségi objektumokban nem tartható meg bármilyen nyilvános rendezvény, ahhoz a munkáltatói jogkört gyakorló engedélyre van szükség. Azokban az esetekben azonban, ha a rendezvény a Honvédséghez fűződő közbizalmat megingathatná, vagy a Honvédség feladataival ellentétes célra irányul, vagy a szolgálati feladat, a szolgálati rend és fegyelem ellen irányul, esetleg azt bírálja, kifejezetten tilos a rendezvény engedélyezése. Abszolút a tilalom a politikai rendezvényekkel összefüggésben is, hiszen a Honvédség nemzeti intézmény, még a látszatát sem keltheti semminemű politikai elkötelezettségnek vagy befolyásnak.

A gyülekezési jog mellett az egyesületi jog is korlátozott a Magyar Honvédségben. Itt nem csak arról van szó, hogy az állomány tagja nem csatlakozhat olyan szervezethez, amelynek tevékenysége a Honvédség feladataival ellentétes, hanem arról is, hogy a szolgálati viszonyhoz nem kapcsolódó szervezettel fennálló, vagy újonnan létesülő tagsági viszonyát az állomány tagja köteles írásban haladéktalanul bejelenteni a munkáltatói jogkört gyakorlónak. A tagsági viszony nem tartható fenn, vagy nem létesíthető, ha azt a munkáltatói jogkört gyakorló írásban megtiltja, mert az a katonai szolgálattal vagy a szolgálati beosztással nem egyeztethető össze, a szolgálat érdekeit sérti vagy veszélyeztet. A hivatásos állomány tagja nem lehet tagja pártnak, nem folytathat politikai tevékenységet, a szerződéses állomány tagja a szolgálati viszonya idejére a párttagságát köteles felfüggeszteni.

A hivatásos és szerződéses katonák véleménynyilvánítási szabadsága is korlátozott. Az állomány tagja nem bírálhatja a parancsot, arról jog- és érdekérvényesítő tevékenysége körén kívül véleményt nem mondhat. Nincs lehetőség továbbá a szolgálati rendet és a fegyelmet sértő nyilatkozat tételére sem, illetve magánvéleményét hivatalos ügyben nem közölheti a sajtó nyilvánossága útján. A szolgálati rendet és a függelmi viszonyokat védi az az intézkedés is, amely nem teszi lehetővé a honvédek számára, hogy a szolgálati rendet és fegyelmet veszélyeztető sajtóterméket, ilyen tartalmú kiadványt, plakátot, hirdetőanyagot, emblémát, más szöveges vagy képi adatot állítson elő, terjesszen vagy hozzon nyilvánosságra.

A foglalkozás szabad megválasztásának joga is korlátozás alá esik, hiszen az állomány tagja csak szigorúan szabályozott keretek között folytathat más kereső tevékenységet. Amennyiben e követelményeket megszegi, összeférhetetlenség megállapításának van helye, amely a szolgálati viszony törvény erejénél fogva történő megszűnését eredményezheti.

A Hjt. a választójog gyakorlása kapcsán is tartalmaz megszorításokat. Ezek a szabályok nem kifejezetten a választójog korlátozására utalnak, azonban előfordulhat, hogy

a szolgálat érdekében történő érvényesítésük végső soron a választójog gyakorlásának korlátozását fogja eredményezni. A törvény ugyan kimondja, hogy lehetővé kell tenni, hogy az állomány tagja a választási eljárásról szóló törvényben foglaltak szerint szavazzon, mindemellett azt is szabályozza, hogy a külföldi szolgálatot teljesítő a művelési területen köteles betartani a személyes biztonságának megóvása vagy a halaszthatatlan szolgálati feladatok ellátása érdekében a magyar és a külföldi szolgálati előljáró által hozott, a szolgálati hely elhagyásának módjára és feltételeire vonatkozó korlátozó rendszabályokat.

Az Alaptörvény szerint mindenkinek, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén, joga van a szabad mozgáshoz és tartózkodási helye szabad megválasztásához. Ez az alapjog azonban a katonák vonatkozásában szintén korlátozottan érvényesül. Az állomány tagja egyrésztől tartózkodási helyét a szolgálati helye szerinti településen, vagy annak vonzáskörzetében választhatja meg, kivéve, ha részére az előljáró ettől eltérést engedélyezett. Másrésztől a katona a szolgálati és a szolgálatteljesítési helyét csak olyan módon hagyhatja el, ahogy azt számára a honvédségi szervezet szolgálati rendje lehetővé teszi, külföldre utazását pedig be kell jelentenie. Mindemellett valamennyi esetben köteles bejelenteni a szolgálatteljesítési időn kívüli elérhetőségét.

Ezek a szigorú kööttségek és kötelezettségek annak érdekében kerültek megállapításra, hogy a Honvédség alkalmazhatóságának személyi feltételei minden körülmények között a szükséges mértékben rendelkezésre álljanak, hasonlóan ahhoz a lehetőséghez, amely szerint az állomány tagja a tartózkodási helyéről a szolgálati helyére bármikor, akár szabadsága alatt is visszarendelhető, ha ezt a szolgálati körülmények indokolják.

9.1.3 A rendfokozatok

A rendfokozat a szolgálati rendben elfoglalt helyet kifejező besorolási rendszer alapja, a katonai hierarchikus viszony kifejezése. A Honvédség tényleges állományú tagjának rendfokozatát látható módon, az egyenruhán elhelyezett jelzések fejezik ki, amelyek viselésére minden esetben személyügyi döntés jogosítja fel az érintettet. A rendfokozat viselése egyben a katona elhelyezkedését is tükrözi a hadsereg szervezetében.

A Magyar Honvédségben a rendfokozatokat három állománycsoportba osztjuk. Ennek megfelelően beszélhetünk legénységi, altiszti és tiszti állományról.

A legénységi állománycsoportba tartoznak a rendfokozatot nem viselő közkatonák, valamint a tisztesek: az őrzetők, tizedesek és szakaszvezetők. Az altiszti állománycsoportba tartoznak az altisztek (őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester) és a zászlósok (zászlós, törzszászlós, főtörzszászlós). A tiszti állománycsoportba tartoznak a tisztek (hadnagy, főhadnagy, százados), a főtisztek (őrnagy, alezredes, ezredes) és a tábornokok (dandártábornok, vezérőrnagy, altábornagy, vezérezredes).

A tisztesi, altiszti, tiszti, főtiszti, tábornoki rendfokozatokat felölelő kategóriákat összefoglaló néven rendfokozati csoportoknak nevezzük.

9.1. táblázat. A Magyar Honvédség, az Amerikai Egyesült Államok és az Egyesült Királyság haderőiben alkalmazott rendfokozatok

Magyar Honvédség	British Army and Royal Marines	U.S. Army, US Air Force (USAF) and US Marine Corps (USMC)	Royal Air Force (RAF)	Royal Navy	U.S. Navy, U.S. Coast Guard
	Field Marshal Captain General	General of the Army General of the Air Force	Marshal of the Royal Air Force	Admiral of the Fleet	Fleet Admiral
vezérezredes	General		Air Chief Marshal	Admiral	
altábornagy	Lieutenant General		Air Marshal	Vice Admiral	
vezérőrnagy	Major General		Air Vice-Marshal	Rear Admiral	
dandártábornok	Brigadier	Brigadier General	Air Commodore	Commodore	Rear Admiral
ezredes	Colonel		Group Captain	Captain	
alezredes	Lieutenant Colonel		Wing Commander	Commander	
őrnagy	Major		Squadron Leader	Lieutenant Commander	
százados	Captain		Flight Lieutenant	Lieutenant	
főhadnagy	Lieutenant	First Lieutenant	Flying Officer	Sub-Lieutenant	Lieutenant, Junior Grade
hadnagy	Second Lieutenant		Pilot Officer	Midshipman	Ensign

A rendfokozatok a különféle nemzetek hadseregeiben és az eltérő haderőnemeknél különböző megnevezéssel és eltérő rendszerben is létezhetnek, bár lényegi hierarchiájuk nagyjából azonos. A NATO szövetségi rendszerén belül a rendfokozatok egységes értelmezésére vezették be az úgynevezett OF-OR (officer-other ranks/enlisted) rendfokozati rendszert, amely megmutatja, hogy az egyes rendfokozatok, milyen szintű rendfokozatnak felelnek meg más hadsereg haderőiben. Ezzel párhuzamosan az Egyesült Államok használja a némileg eltérő O-OR (officer-other ranks) kategorizálást is. A 9.1. táblázatban a Magyar Honvédség, az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság tiszti rendfokozatainak összevetését szemléltettük. Jól látható, hogy a rendfokozatok nem kellő mélységű ismerete nem kívánt kellemetlenségekhez vezethet, hiszen például a captain rendfokozat nem századosi, hanem ezredesi szintű beosztást jelent, ha a rendfokozat viselője a Navy állományába tartozik.

A rendfokozattal összefüggésben fontos azt hangsúlyozni, hogy a katonai előmenetel a magasabb rendfokozattal nyer kifejezést, amelynek megszerzése valamennyi rendfokozat esetében külön meghatározott időrendben lehetséges.

9.2 Szolgálati viszony létesítése, módosítása és megszűnése

9.2.1 A szolgálati viszony létesítésének feltételei

Ahhoz, hogy valaki hivatásos, szerződéses, önkéntes tartalékos vagy tisztjelölti szolgálatba lépjen, szigorú feltételrendszernek kell megfelelnie. A jelentkezők szelektálása és a jelentkezés feltételhez kötése azért indokolt, mert a katonákkal szemben az eredményes feladat-végrehajtás érdekében számos olyan követelményt kell meghatározni, amely polgári munkahelyeknél egyáltalán nem tipikus, ez szelekció a honvédelmi képesség egyik záloga. Ezen követelmények megállapítása és ezeknek a követelményeknek való megfelelés alapvetően befolyásolja a Honvédség képességeit, minden esetben objektív értékelést igényel, ezért törvényi szintű meghatározásuk garanciális szempontból is jelentőséggel bír.

A Magyar Honvédség katona állományába csak olyan személy kerülhet, aki

1. *magyar állampolgár*; a magyar állampolgárság kikötése azért lényeges, mert idegen állam polgárától nem elvárható, hogy adott esetben az önfeláldozásig terjedő bátorsággal szolgáljon, illetve nemzetbiztonsági és jogi szempontból is aggályos lehet más országok állampolgárainak alkalmazása, az esetlegesen ütköző nemzeti érdekek és állampolgári kötelezettségek miatt.
2. *a 18. életévét betöltötte*; a nagykorúság követelménye nemcsak a katonai feladatok jellege miatt alapvető jelentőségű, hanem a katonák cselekményeihez fűződő büntetőjogi felelősség érvényesíthetősége miatt is. A Honvédségen belül bármely cselekmény elkövetése esetén a csoportban tartózkodók büntetőjogi megítélését életkor szerint nem célszerű differenciálni, ezért a 18 éves alsó korhatár mindenképpen indokolt.
3. *cselekvőképes*; a katonának tisztában kell lennie cselekményeinek következményeivel, rendelkeznie kell a szükséges belátási képességgel, és saját nevében kell tudnia kötelezettséget vállalni és jogokat szerezni. Ennek hiányában a parancsok végrehajtása nem lenne biztosítható.
4. *állandó belföldi lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkezik*; az állomány tagjával szemben nem elégséges pusztán a magyar állampolgárság kikötése, szükséges az is, hogy megfelelő módon elérhető, kiértesíthető, mozgósítható, a katonai feladatra szükségszerűen bevonható legyen, melynek alapfeltétele minimálisan a beazonosítható tartózkodási hely.
5. *a katonai szolgálatra egészségi, pszichikai és fizikai szempontból alkalmas*:
  - * az egészségi alkalmasság a terhelhetőség alapja és a feladat-végrehajtás szempontjából problémamentességet jelent. Külön miniszteri rendelet határozza meg, hogy milyen egészségi követelményeknek kell eleget tenni, amely alapján különböző kategóriákba sorolják a jelentkezőket. Ez már önmagában is egyfajta előszelekciót jelent a későbbi szakirány választásával összefüggésben, hiszen az alapkövetelmények teljesítésén túl, már lényegesen eltérőek a követelmények például egy bűvár, vagy egy híradó katona között;

- ✱ a pszichikai alkalmasságot szintén szakemberek vizsgálják, különböző tesztek elvégzésével. A katonai élet, az összezártság, a közösségben való lét, a szolgálati fegyelem, a szigorú hierarchia, a fokozott felelősség, a folyamatos veszélyes üzemi körülmények és a sok esetben szélsőséges terhelésből adódó kihívások nem mindenki számára tolerálhatóak. Az ebből adódó lehetséges kockázatokat minimalizálni kell;
- ✱ a fizikai követelmények meghatározása szintén alapvető jelentőségű. Egy rendszer erősségét mindig a leggyengébb eleme határozza meg, így elengedhetetlen bizonyos minimum követelmények felállítása. A rendszerbe történő belépés fizikai követelményei nyilván nem azonosak a szolgálat során felmerülő további követelményekkel.

A fenti kritériumoknak történő megfelelés azonban még nem elégséges, mert a jogszabály meghatároz olyan eseteket, amikor a fentiek teljesítése ellenére sem létesíthető jogviszony. Ezeket összefoglaló néven kizáró okoknak nevezzük.

Nem létesíthető szolgálati viszony azzal,

- aki büntetett előéletű;
- aki büntetlen előéletű, de bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen 1 évet meghaladó tartamú, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülésétől számított 3 évig;
- akivel szemben a bíróság lefokozás vagy szolgálati viszony megszüntetése büntetést szabott ki, az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alóli mentesülésétől számított 3 évig;
- aki a betöltendő munkakör ellátásához szükséges tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll;
- aki próbára bocsátás intézkedés hatálya alatt áll;
- akinek lefokozására vagy szolgálati viszonyának megszüntetésére fegyelmi fenytésként vagy méltatlanság megállapítása miatt került sor, a jogerőre emelkedéstől számított 5 évig; vagy
- akivel szemben büntetőeljárás van folyamatban – ide nem értve a magánvádas vagy pótmagánvádló vádindítványa alapján indult eljárást –, a büntetőeljárás jogerős befejezéséig.

Látható, hogy a fenti kizáró okok szintén a Honvédséghez fűződő közbizalom megőrzését és a „minőségi” személyi állomány biztosítását szolgálják.

A szolgálati viszony létesítésének speciális feltételei is lehetnek. Ilyen például a tábori lelkes szolgálati viszonya, aki esetében a bevett egyház egyetértése is szükséges. Ugyancsak speciális követelményeket fogalmaz meg a jogszabály a hivatásos jogviszonyba lépni szándékozókkal szemben, akik esetében előzetesen követelmény a honvéd tisztjelölti, vagy honvéd altisztjelölti jogviszony, vagy a legénységi állományhoz való tartozás esetén a Honvédség által szervezett, kizárólag katonai munkakör betöltésére jogosító honvéd altiszt-képzés eredményes befejezése. Hivatásos szolgálati viszony létesíthető továbbá a legalább 5 év szerződéses tiszt vagy altiszt szolgálati viszonyal rendelkező

személlyel, amennyiben a hivatásos állományba vétellel nem kerül sor állománycsoport módosításra.

További speciális feltételként jelentkezik a szerződéses katonák esetében a szolgálati viszony vállalt időtartama. Ebben az esetben, ha a jelentkező tisztvi vagy altisztvi beosztásban kíván szolgálatot teljesíteni, akkor 5 évre, tiszttesi beosztásban 3 évre kell a szerződését aláírnia. Ezekről az időtartamokról csak a Hjt.-ben meghatározott esetekben lehet eltérni.

9.2.2 Az állományba vétel

A fenti kritériumoknak történő megfelelés esetén kerülhet sor az állományba vételre, amely jogi aktussal a polgári személyből honvéd, a honvéd tisztjelöltből tiszt válik. Lényeges kérdés, hogy mit tekintünk annak az időpontnak, amelytől számítva az egyén az állomány tagja, hiszen innentől terheli személyét az előírt kötelezettségek, és innentől illetik meg a katonák jogai.

A szolgálati viszony hivatásos állományú katona esetén állományba vételi okmánnyal és annak elfogadásával, szerződéses állományú katona esetén szerződés megkötésével létesül. Ezekre az aktusokra rendszerint ünnepélyes külsőségek közepette kerül sor, melyet a korábban már tárgyalt eskü erősít meg. Az eskü lényeges eleme az állományba vételnek, elmaradása érvénytelenségi ok.

A hivatásos állományba vételi okmányban a Honvédség meghatározza a szolgálati viszony kezdetét és jellegét, továbbá az első rendfokozatot. Valamennyi egyéb körülmény jogszabályban meghatározott, így azok megjelenítése külön nem indokolt.

A szerződéses katonák vonatkozásában a szerződés a hivatásosok állományba vételi okmányához képest részletesebb tartalommal születik meg. Tartalmazza a szolgálati viszony kezdetét, jellegét, a tervezett első rendfokozatot, a vállalt szerződési időtartamot, a próbaidő kikötését,²⁰⁷ az alapkiképzésen való részvétel követelményét, annak kezdő időpontját és időtartamát, az első tervezett szolgálati beosztást, a szerződéses pályakezdő²⁰⁸ elfogadó nyilatkozatát az alapkiképzés teljesítésének kötelezettségére vonatkozóan, és a Honvédség vállalását, hogy a szerződéses pályakezdőt az alapkiképzés teljesítését követően kinevezi.²⁰⁹

²⁰⁷ Az állományba vételkor a szerződésben a szerződéses pályakezdő esetén 6 hónap, más szerződéses katona esetén legalább 3, de legfeljebb 6 hónap próbaidőt kell kikötni. Nem kötelező a próbaidő kikötése, ha a jelentkező más közszolgálati jogviszonyból kerül áthelyezésre. A próbaidő alatt a szolgálati viszonyt bármelyik fél indokolás nélkül azonnali hatállyal megszüntetheti, a fizikai alkalmassági követelményeket pedig legkésőbb a próbaidő leteltéig kell teljesíteni.

²⁰⁸ Az az alapkiképzéssel nem rendelkező személy, aki katonai szolgálatát a rendszerbe belépőként, szerződéses jogviszony keretében kezdi.

²⁰⁹ A legénységi állomány tagja a szolgálati viszony kezdő napjától számított 1 évig közkatonaként, a szerződéses pályakezdő a tisztvi vagy az altisztvi eskü letételéig rendfokozat nélkül teljesít szolgálatot. A honvéd tisztjelöltet hadnagy, a honvéd altisztjelöltet őrmester rendfokozattal kell állományba venni.

9.2.3 A szolgálati beosztás betöltéséhez kapcsolódó feltételek

A szolgálati jogviszony létesítése azonban még csak az első lépés a katona életében. Azzal, hogy a jelentkező az állomány tagjává válhat, még nem biztos, hogy adott beosztásba is kinevezhető, ehhez további kritériumoknak kell megfelelni. A főszabály az, hogy a tiszti rendfokozattal rendszeresített beosztás betöltéséhez legalább főiskolai vagy felsőfokú alapképzésben szerzett alapfokozatú végzettség (BA), az altiszti rendfokozattal rendszeresített beosztás betöltéséhez legalább érettségi bizonyítvány, a legénységi beosztásokhoz pedig legalább alapfokú iskolai végzettség szükséges.

A követelmények sora azonban még ezzel sem ér véget, hiszen az egyes szakbeosztásokban további követelmények teljesítését írja elő a miniszter, amely adott esetben további iskolai végzettség (például szakirányú egyetem, vezérkari tanfolyam), szakképzettség (jogász, közgazdász), vagy szakképesítés (adatbázis-tervező, távközlési műszerész, autóbusszvezető) teljesítését követeli meg. Ez a széles követelménykatalógus képes biztosítani azt, hogy a Honvédségben megfelelő összetételű és szakmai felkészültségű személyi állomány álljon rendelkezésre. A fegyveres erők ereje éppen abban rejlik, hogy szinte bármely szakterületen képes felvonultatni szakértőt és a rendszer elemei szervezeten, rövid időn belül meg tudják kezdeni a feladatellátást.

Egyes beosztásoknál azonban még mindig nem elegendő a fentiek teljesítése, további követelményeket határozhat meg a jogalkotó. Ezek sorában a legtipikusabb az idegen nyelvi felkészültségre vonatkozó követelmények megállapítása. A Magyar Honvédség állományának az ország nemzetközi kötelezettségei teljesítése során nemzetközi környezetben is képesnek kell lennie a szolgálatteljesítésre, melyhez a kommunikáció és a vezetés biztosítása érdekében elengedhetetlen valamely idegen nyelv, tipikusan az angol vagy a francia nyelv ismerete. Azt, hogy mely beosztásban milyen nyelv és milyen szintű ismerete az előírt, egy átfogó munkakörelmézés alapján állapítja meg a munkáltatói jogkört gyakorló elöljáró, és ezeket a követelményeket rögzíti a katonai szervezet állománytábláiban, munkaköri jegyzékeiben. Ezt követően az így rendszeresített beosztásba már csak olyan személy nevezhető ki, aki igazoltan rendelkezik az előírt nyelvi készségekkel.

A követelmények sorának azonban még mindig nincs vége, hiszen a honvédelmi feladatok jellegéből adódóan az állomány tagjának meghatározott esetekben a nemzetbiztonsági alkalmassági követelménynek is eleget kell tennie. Tágabb értelemben ennek egyik eleme a vagyonnyilatkozat-tételi kötelezettség²¹⁰ teljesítése, másik eleme pedig a jogszabályban meghatározott fontos és bizalmas munkakörökben az állami élet és a nemzetgazdaság jogszerű működéséhez indokolt biztonsági feltételeknek való megfelelés, amelyet az érintett beleegyezésével a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szervei folyamatosan vizsgálhatnak.

A fenti összetett követelményeknek történő megfelelés esetén kerülhet sor a beosztásba történő kinevezésre. A szerződéses pályakezdő kinevezésének feltétele még az alapképzés teljesítése is. Lényeges szabály, hogy a Honvédség bármikor ellenőrizheti az

²¹⁰ Ennek eseteit és meghatározott beosztásokra kötelező voltát külön törvény szabályozza.

állományba vételhez és a kinevezéshez szükséges valamennyi adatot és tényt, valamint az előírt feltételeknek való megfelelést akár a szolgálati viszony fennállása alatt is.

9.2.4 A szolgálati viszony módosítása

A szolgálati viszony létesítéséhez fűződő szabályokat követően térjünk át a jogviszony módosítására vonatkozó rendelkezések megismerésére. A szolgálati jogviszony módosítása körében az általános szabályokon túl megismerkedünk a szerződés módosítása, a rendelkezési állomány, a vezénylés, a megbízás, a határozott időre szóló kinevezés, előléptetés és a szolgálati viszony szünetelésének jogintézményével.²¹¹

9.2.4.1 A szolgálati viszony módosításának közös szabályai

A honvédek jogviszonyának tartalmi elemei szolgálati viszonyuk fennállása alatt jellemzően nem saját elhatározásuk alapján módosulnak. A kinevezésről, az áthelyezésről, az előléptetésről minden esetben a munkáltatói jogkört gyakorló eljáró dönt a szolgálat érdekében, bár e döntését meghozhatja az érintett kérelme alapján, illetve jogszabályban meghatározott esetekben az érintett bejegyzésével is.

A munkáltatói jogkört gyakorló joga a magasabb rendfokozatba történő *előléptetés*, valamint ő jogosult *kinevezni*:

- az állomány tagját magasabb beosztásba;
- a legénységi állomány tagját az első altiszti és az első tiszti rendfokozatba;
- az altiszti állomány tagját az első tiszti rendfokozatba; vagy
- a hivatásos állomány tagját az első tábornoki rendfokozatba.

A munkáltatói jogkört gyakorló a hivatásos vagy szerződéses katona áthelyezésről is dönthet:

- azonos beosztásba a szolgálat érdekében, vagy kérelemre;
- alacsonyabb beosztásba a szolgálat érdekében az állomány tagjának bejegyzésével, vagy kérelemre; valamint
- rendelkezési állományba.

A jogalkotó egyes esetekben²¹² lehetővé teszi azt is, hogy a katona különös méltánylást érdemlő egyéni érdekének figyelembe vételét kérje, és ne kizárólag a szolgálati érdek kerüljön mérlegelésre.

---

²¹¹ Ezekon túl a jogviszony módosításának minősülnek a maximális várakozási idő meghosszabbítása és az illetmény nélküli szabadság biztosítása is.

²¹² Ezek az esetek: a magasabb beosztásba kinevezés, az azonos beosztásba áthelyezés, a rendelkezési állományba áthelyezés, a vezénylés, a megbízás és a maximális várakozási idő meghosszabbítása.

9.2.4.2 A szerződés módosítása

A szolgálati viszony módosításának esete a szerződéses katonák vonatkozásában a felek által aláírt szerződés módosítása. A Honvédség és a szerződéses katona közötti megállapodásban a vállalt szolgálati időt annak letöltését követő naptól a felek közös megegyezéssel írásban hosszabbíthatják meg. A hosszabbítás időtartama alkalmanként legfeljebb 5 év lehet. Szintén közös megegyezéssel van lehetőség a szerződésmódosításra az állománycsoport-váltás érdekében. Ki kell emelni, hogy a szerződés egyoldalúan semmilyen körülmények között nem módosítható, ahhoz mindkét fél beleegyezése szükséges. Amennyiben bármely fél nem lenne elégedett a szerződés tartalmával vagy tervezett módosításával, egyoldalúan legfeljebb a szerződés felbontását kezdeményezheti.

9.2.4.3 A rendelkezési állomány

A szolgálati viszony módosításának sajátos és meglehetősen összetett jogintézménye a rendelkezési állomány. A Honvédségben gyakoriak az olyan élethelyzetek, amikor az adott személy hosszabb időtartamra úgy kerül kirendelésre valamely feladat ellátására, hogy az általa ténylegesen ellátott beosztás nem a Honvédség állományában van, vagy valamilyen – elsősorban személyzeti – okból feladatát az általános keretek között nem tudja ellátni. A rendelkezési állomány tehát egyrésztől sajátos szolgálatteljesítési körülményeket, másrésztől a személyzeti kihívások rugalmas kezelésére való képességet jelent, miközben a rendelkezési állomány tagjának szolgálati viszonya folyamatos.

A Honvédség rendelkezési állományába tartozik:

1. *az állomány azon tagja, aki Magyarországon települő katonai szervezetnél teljesít szolgálatot, a vezénylés időtartamára.* Természetesen itt nem magyar katonai szervezetről van szó. Jelenleg a NATO Egészségügyi Kiválósági Központja, és a pápai Nehéz Légiszállító Ezred tartozik abba a kategóriába, amely magyar területen települ, de a szervezetfejlesztés kapcsán, vagy a biztonsági környezet alakulásával ezen szervezetek sora bármikor bővíülhet.
2. *az állomány azon tagja, aki a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál (KNBSZ), vagy más szervnél, esetleg nem katonai oktatási intézményben teljesít szolgálatot, a vezénylés időtartamára.* A haza védelmi feladatai ellátása során széles körű együttműködésre van szükség a Honvédségen kívüli szervezetekkel. Az együttműködés hatékonysága érdekében a honvédelmi tárca más szervezetekhez is vezényli kijelölt katonáit, akik integrált tevékenységükkel segítik a koordinációt. Erre példaként hozhatók fel a Hungarocontrol Magyar Légiforgalmi Szolgálatnál dolgozó katonai légiforgalmi irányítók, akik szintén a hivatásos állományba tartoznak, de tényleges szolgálatteljesítésük helye nem a Honvédség valamely szervezete. A katonai nemzetbiztonsági feladatok ellátása is megköveteli a katonai szolgálati jogviszony biztosítását és az ezzel járó valamennyi kötelezettség érvényesítését, azonban a KNBSZ szervezetileg nem része a Honvédségnek, így állományát csak vezénylés útján lehet biztosítani. A más szervnél történő szolgálatteljesítésre a katona beleegyezésével, a miniszter és a szerv vezetőjének megállapodása alapján, legfeljebb 5 évre kerülhet sor. Az ál-

lomány más szervhez vezényelt tagja a más szerv vezetőjének rendelkezései szerint szolgál, és a tevékenységére, munkarendjére, szabadságára, illetményére és egyéb juttatásaira, pihenőidejére, kártérítési felelősségére, a más szervnél rendszeresített címek és egyéb elismerések elnyerésére és viselésére a más szerv munkavállalóira vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Az állomány tagja nem katonai oktatási intézményben szintén vezényléssel teljesíti szolgálatát, oktatói, kutatói vagy pedagógus munkakörbe pedig csak abban az esetben vezényelhető, ha megfelel a felsőoktatásról vagy a köznevelésről szóló törvényben meghatározott feltételeknek. Az is követelmény, hogy az érintett az oktatáshoz, neveléshez szükséges naprakész ismeretekkel és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezzen.

3. az állomány azon tagja, aki külföldön teljesít szolgálatot, melynek időtartama egybefüggően meghaladja az 1 évet. Az egy évet meg nem haladó külföldi szolgálat esetében a katona nem kerül rendelkezési állományba,²¹³ továbbra is eredeti beosztásában marad, ahonnan a feladat ellátására vezényli a parancsnok, távolléte időszakára pedig megbízással helyettesítik. Az 1 éven túli vezénylés kapcsán a távollét már olyan kiesést okoz a katonai szervezet életében, hogy az érintett nem tartható beosztásában, státuszát fel kell tölteni, őt magát pedig rendelkezési állományba kell helyezni;
4. a megfelelő szolgálati beosztásba helyezésegig, de legfeljebb 1 évig az állomány azon tagja, akinek szolgálati viszonyban történő továbbfoglalkoztatása tervezett és
  - * akinek rendelkezési állománya alapjául szolgáló ok meghatározott esetben megszűnt;
  - * aki a szolgálati beosztásának ellátására egészségi vagy pszichikai állapota miatt képtelen;
  - * a szolgálati beosztásának ellátására nemzetbiztonsági szempontból alkalmatlan;
  - * aki a teljesítményértékelése alapján a szolgálati beosztásának ellátására alkalmatlan;
5. az állomány azon tagja, aki 1 évet meghaladóan önhibáján kívüli okból szolgálati feladatait képtelen ellátni, de legfeljebb az ok megszűnéséig;
6. az állomány azon tagja, akinek a szolgálati beosztása a felmentési védelem időtartama alatt megszűnt, megfelelő szolgálati beosztásba helyezésegig, de legfeljebb a felmentési védelem idejére;
7. a hivatásos állomány azon tagja, akinek a honvédtiszti alapképzés vagy a katonai szakképzés eredményes befejezésekor megfelelő szolgálati beosztás nem biztosítható, de legfeljebb 1 évig;
8. az állomány azon tagja, aki 1 évet meghaladóan külföldi képzés keretében, vagy hazai oktatási intézmény nappali képzésén tanulmányokat folytat, a képző intézmény által

²¹³ Az érintett akkor sem kerül rendelkezési állományba, ha nem Magyarországon települő honvédségi szervezetnél (például Magyar Honvédség Katonai Képviselő Hivatala, vagy Nemzeti Katonai Képvisellete) szolgálati beosztásban teljesít külföldi szolgálatot.

előírt képzési idő tartamára, de legfeljebb a tanulmányai befejezéséig, amennyiben a tanulmány befejezésekor részére szolgálati beosztás nem biztosítható legfeljebb 1 évig;

9. *a tábornok, aki a szolgálati viszonya megszűnésére, megszüntetésére vonatkozó előterjesztési javaslattal szemben bírósághoz fordult, a kereset jogerős elbírálásáig;*
10. *az állomány azon tagja, akivel szemben méltatlansági eljárást rendeltek el, annak befejezéséig, ha a méltatlansági eljárás felfüggesztésre kerül, és az állomány tagja nem tölt be szolgálati beosztást;*
11. *az állomány azon tagja, akinek a szolgálati beosztása létszámcsökkentés vagy átszervezés következtében megszűnt, szolgálati viszonyban történő továbbfoglalkoztatásra tervezett, megfelelő szolgálati beosztásba helyezését, de legfeljebb 1 évig;*
12. *az állomány azon tagja, aki az egészségügyi felsőfokú szakirányú szakképzési rendszerben szakorvos-jelöltként vesz részt, az előírt képzési idő tartamára;*
13. *kérelemre a kormányzati szolgálati, a közszolgálati vagy a közalkalmazotti jogviszonyba történő áthelyezéséig, de legfeljebb a törvényben meghatározott időtartamra*²¹⁴

✱ *a hivatásos állomány legalább százados vagy legalább főtörzsőrmesteri rendfokozattal rendelkező tagja, akinek szolgálati beosztása létszámcsökkentés vagy átszervezés következtében megszűnt, vagy maximális várakozási ideje letelt, és annak meghosszabbítására nem került sor;*

✱ *a hivatásos állomány legalább 25 év szolgálati idővel rendelkező tagja, aki egészségi, vagy pszichikai okból katonai szolgálatra alkalmatlan;*

14. *a hivatásos állomány azon tagja, aki legalább 30 év tényleges szolgálati viszonyban töltött idővel rendelkezik, a szolgálat felső korhatárának elérése előtt 5 évvel, de legfeljebb a szolgálat felső korhatáráig (nyugdíj előtti rendelkezési állomány). A hivatásos katona a nyugdíj előtti rendelkezési állományba kérelmére vagy szolgálati érdekből helyezhető át. Ennek a jogintézménynek összetett a célja, de elsősorban azt hivatott biztosítani, hogy az életkor előrehaladtával esetlegesen megromlott egészségi állapot ne automatikusan eredményezze a szervezetből való kikerülést, illetve az előmenetel biztosíthatósága érdekében a katona egzisztenciális védettséget élvezzen a nyugdíját közvetlenül megelőző időszakban is, amennyiben az általa betöltött beosztást másnak kívánják felajánlani. A nyugdíj előtti rendelkezési állományba tartozó katonai képességei a Honvédség számára nem vesznek el teljesen, hiszen különleges jogrend idején szolgálatba hívható.*

A fentiek szerint részletezett felsorolás taxatív, a felek akarata alapján nem bővíthető, amelyhez rendszerint időbeni korlát (1 év) vagy a törvényben meghatározott feltétel, esemény, körülmény bekövetkezésének követelménye társul.

²¹⁴ Ez és a következő pont szerinti esetek a szolgálati nyugdíjrendszer megszüntetése kapcsán kerültek a jogi szabályozásba.

9.2.4.4 Vezénylés

A katonai szolgálat számos esetben megköveteli azt is, hogy a katona időlegesen ne saját beosztásában végezze feladatát, hanem külön döntés alapján más szervezetnél, vagy a szervezetben belül, de más szolgálati feladatot végezzen. Az erre vonatkozó döntést vezénylésnek nevezzük. A vezényléshez az állomány tagjának beleegyezése Magyarországon települő – nem a Honvédség kötelékébe tartozó – katonai szervezethez csak abban az esetben szükséges, ha annak tervezett időtartama az 1 évet meghaladja, ennél rövidebb időtartamra vagy a Honvédségen belüli feladatra a katona bármikor beleegyezése nélkül is vezényelhető. A vezénylés célja nem minden esetben köthető valamely más beosztás ellátásához, lehetséges, hogy a vezénylésre kiképzés, iskolarendszerű képzés, felkészítés érdekében kerül sor.

A vezénylésre vonatkozó törvényi szabályok a szolgálati feladatra, a KNBSZ-nél vagy más szervnél történő szolgálatteljesítésre, a képzésen történő részvételre, és a külföldi szolgálatra történő vezénylés mellett külön is nevesítik a Nemzeti Közsolgálati Egyetemre és a miniszter fenntartása alá tartozó, honvédségi szervezetnek nem minősülő köznevelési intézménybe történő vezénylés lehetőségét is.

A vezénylés a szolgálati kötelezettség teljesítésének szükséges időtartamára szól, de szerződéses katona esetén nem haladhatja meg a szerződésében eleve vállalt szolgálati időt.

A más helységbe történő vezénylések együttes időtartama 3 évenként a 6 hónapot nem haladhatja meg. A vezénylés befejezésétől számított 6 hónapon belül pedig nem kerülhet sor újabb vezénylésre. A jogszabály alapján nem kizárt a mindkét időkorláttól történő eltérés, de csak abban az esetben, ha ezt az érintett kéri, a munkáltatói kezdeményezés itt nem lehetséges.

Ugyancsak korlátozott a munkáltató joga vezényléssel kapcsolatban, ha a katona várandósságát megállapították, gyermeke 3 éves koráig, vagy ha kiskorú gyermekét egyedül neveli, illetve ha tartósan ápolásra szoruló közeli hozzátartozóját vagy élettársát gondozza. Az itt felsorolt esetekben kizárólag a katona beleegyezésével van lehetőség a más helységbe történő vezénylésre.

9.2.4.5 A megbízás

A megbízás az előljáró feladatszabása valamely többletfeladat ellátására. A megbízáshoz az állomány tagjának beleegyezése csak abban az esetben szükséges, ha időtartama a 30 napot meghaladja. A megbízás jogintézményére azért van szükség, hogy a Honvédség a személyi állományát a leghatékonyabb módon használhassa fel, ne kerüljön sor új beosztás rendszeresítésére és a létszám szükségtelen emelésére, amikor egy-egy feladat csak időlegesen jelentkezik, vagy annak ellátása nem igényli önálló beosztás létesítését.

Az állomány tagja – ha a szolgálati beosztás, vagy feladat ellátásához az előírt végzettségi, képzettségi, alkalmassági követelményeknek megfelel – átmenetileg megbízható

- az eredeti beosztása mellett vagy az az alóli mentesítéssel:
  - ✱ ideiglenesen megüresedett szolgálati beosztás ellátásával;
  - ✱ szolgálati beosztás ellátásában tartósan akadályozott személy helyettesítésével;

- az eredeti beosztás mellett:
  - ✿ kormányzati szolgálati, vagy közalkalmazotti jogviszony keretében ellátható munkakör ellátásában tartósan akadályozott személy helyettesítésével; valamint
  - ✿ szolgálati beosztásához nem tartozó feladatkör ellátásával.

Az ellentételezés tekintetében ki kell emelni, hogy az eredeti beosztás mellett ellátott feladat esetében a megbízási díj csak abban az esetben jár, amennyiben a megbízás időtartama meghaladja a 30 napot, azonban ha a megbízásra rendes szabadság miatti helyettesítés kapcsán kerül sor, nem jár külön díjazás. Szintén nem jár megbízási díj, ha a megbízott az eredeti beosztása alóli mentesítéssel lát el más beosztást, ilyen esetben ez utóbbi beosztás jellemzői alapján jogosult illetményre, megbízási díj nélkül.

9.2.4.6 A szolgálati viszony szünetelése

A szolgálati viszony módosításának különös esete a szünetelés. Erre akkor kerül sor, ha a katonát az országgyűlési képviselői, az európai parlamenti képviselői, a főpolgármesteri, a polgármesteri, a helyi önkormányzati képviselői és a nemzetiségi önkormányzati képviselői választáson jelöltként nyilvántartásba veszik. A szünetelés alatt az állomány tagjának valamennyi szolgálattal összefüggő joga és kötelezettsége megválasztásáig felfüggesztésre kerül, megválasztása esetén pedig szolgálati jogviszonya megszűnik. Abban az esetben, ha nem választják meg, katonai szolgálatát eredeti szolgálati beosztásában folytatja tovább.

9.2.5 A szolgálati viszony megszűnése, megszüntetése

A szolgálati viszony létrejötte és módosítása mellett alapvető jelentőségű az a döntés vagy körülmény, amely a jogviszony megszűnését eredményezi. Ennek az a joghatása, hogy az érintett nem tekinthető a továbbiakban az állomány tagjának, azaz nem kötelezhető feladat ellátására és honvéd jogosultságai is megszűnnek. A megszűnés minden esetben automatizmus, míg a megszüntetés valamely fél nyilatkozatához kötött.

9.2.5.1 Megszűnik a szolgálati viszony:

1. az állomány tagja halálával;
2. a törvényben meghatározott esetekben (például fizikai alkalmatlanság);
3. bíróság jogerős ügydöntő határozatával lefokozás, szolgálati viszony megszüntetése, szolgálati viszony keretében betöltött munkakör ellátásához szükséges tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás büntetés vagy közügyektől eltiltás mellékbüntetés kiszabása esetén;
4. a szerződésben vállalt szolgálati idő leteltével (kivéve, ha hosszabbítják); vagy
5. a szerződéses állomány tagjának a hivatásos állományba vételével.

9.2.5.2 A szolgálati viszony megszüntethető:

1. írásos közös megegyezés alapján. Az okmányban meg kell határozni a megszűnés pontos időpontját és a feleket terhelő kötelezettségeket, jogokat.
2. *valós és okszerű indokolással ellátott felmentéssel*
  - * a szolgálati viszony felmentéssel megszüntethető,²¹⁵ ha
    - a) az Országgyűlés, a Kormány, a miniszter döntése alapján létszámcsökkentést kell végrehajtani, a további szolgálatra nincs lehetőség;
    - b) az állomány tagjának szolgálati beosztása átszervezés következtében megszűnt, és emiatt további szolgálatára nincs lehetőség;
    - c) az állomány tagja szolgálati beosztására teljesítményértékelése alapján alkalmatlan;
    - d) az állomány tagja szolgálati beosztására az egészségi vagy a pszichikai állapota vagy nemzetbiztonsági szempontból alkalmatlan;
  - * a szolgálati viszonyt felmentéssel meg kell szüntetni, ha
    - a) az állomány tagja nemzetbiztonsági szempontból a katonai szolgálatra alkalmatlan;
    - b) az állomány tagja az egészségi vagy a pszichikai állapota alapján a katonai szolgálatra alkalmatlan;
    - c) az állomány tagja a megváltozott munkaképességű személyek ellátására jogosultságot szerzett, kérelmére;
    - d) az állomány tagja szolgálati beosztásában nem foglalkoztatható tovább, mert a maximális várakozási időtartam lejárt, és meghosszabbítására nem került sor;
    - e) a tiszti vagy az altiszti állománycsoport kezdő beosztásában szolgálatot teljesítő a kötelező várakozási idő leteltkor teljesítményértékelése alapján nem léptethető elő;
    - f) az állomány tagja rendelkezési állományba nem helyezhető át, vagy abban tovább nem tartható, kivéve, ha a szolgálati viszonya megszűnésének módjára a Hjt. eltérően rendelkezik; vagy
    - g) a legalább negyven év jogosultsági idővel rendelkező katonanő az öregségi nyugdíjba helyezését kérelmezi.

A jogszabály a szolgálati viszonyt egyes esetekben nem engedi felmentéssel megszüntetni (felmentési védelem) bizonyos, a törvényben meghatározott időtartamok és az azt követő 30 nap alatt. Ilyen például a várandósság, a házastárs tartós külföldi kiküldetése miatt kapott illetmény nélküli szabadság, vagy a betegség és az egészségügyi szabadság időtartama. Ezen védelem célja a fokozottabban kiszolgáltatott személy érdekeinek figyelembe vétele és támogatása.

---

²¹⁵ A katonai szakmai tudás megőrzés érdekében, minden esetben vizsgálni szükséges, hogy az érintett rendelkezési állományban tartható-e valamely törvényi felhatalmazás alapján.

A felmentési idő hossza a szolgálati viszonyban töltött idő függvényében 2–8 hónap, melynek legalább felére az állomány tagját a szolgálatteljesítési kötelezettség alól mentesíteni kell. Jogszabályban meghatározott esetekben – például a felek erre vonatkozó megállapodása esetén, vagy a szolgálatra való nemzetbiztonsági alkalmatlanság megállapításakor – nincs felmentési idő. Amennyiben a katonai szolgálatra nem, de az adott beosztásra megállapítható a nemzetbiztonsági alkalmatlanság, a felmentési idő 30 nap.

3. *átbelyezéssel más közszolgálati jogviszonyba;*
4. *azonnali hatállyal a próbaidő alatt;*
5. *lemondással (szerződéses katona esetében egyoldalú szerződésbontással).* A hivatásos állományú katona jogviszonyáról kéthónapos, vagy a Honvédség egyetértése esetén ennél rövidebb határidővel mondhat le. A lemondással a katona nem csak rendfokozatát veszti el, de a rögzített nyugdíjra és a korkedvezményre való jog kivételével valamennyi jogosultságát. A lemondási jog nem gyakorolható a nemzetközi szerződésből eredő kollektív védelmi feladatok ellátásának időszakában, és az azt követő 30 napon belül, valamint – ha a veszélyhelyzet elhárításában személyesen részt vesz – a kihirdetett veszélyhelyzet időtartama alatt.

Valamennyi jogviszony-megszüntetési forma esetében követelmény, hogy az állomány tagja a szervezetből való távozását megelőzően munkakörét az előírt rendben adja át, és számoljon el a Honvédséggel a részére kiadott eszközökkel, felszereléssel, valamint az utolsó munkában töltött napon, de legkésőbb 15 napon belül részére ki kell fizetni az illetményét, járandóságait, és ki kell adni az igazolásokat.

A jogviszony megszüntetéséhez kapcsolódó jogintézmény az állomány tagjának végkielégítése²¹⁶ és a leszerelési segély,²¹⁷ amelynek jogosultsági eseteit és mértékét a Hjt. tartalmazza.

9.3 Illetményrendszer

9.3.1 Az illetmény összetevői

Az állomány tagjának illetménye a szolgálatteljesítés ellenértéke, amely különféle módon ismeri el a végzett szolgálatot, többletteljesítményt és az eltérő szolgálatteljesítési körülményekkel járó eltérő felelősséget. Az illetmény

- beosztási illetményből;
- honvédelmi pótlékból;
- illetménykiegészítésből;
- szolgálati időpótlékból;

²¹⁶ Hjt. 71. §.

²¹⁷ Hjt. 74. §.

- illetménypótlékból; valamint
- jogszabály alapján meghatározott esetekben kiegészítő illetményből áll.

A *beosztási illetmény* és a *honvédelmi pótlék* együttes összege képezi az alapilletményt. Az állomány tagját rendfokozatának függvényében a Hjt.-ben meghatározott besorolási kategóriába kell sorolni. Minden besorolási kategóriához egy-egy besorolási, minden rendfokozathoz egy-egy honvédelmi szorzószám kapcsolódik, amelyek a beosztás szintjéhez, illetve a rendfokozathoz igazodnak. A beosztási illetmény összegét az illetményalap²¹⁸ és a törvényben meghatározott, a betöltött beosztás besorolási kategóriájához tartozó szorzószám szorzata adja. A honvédelmi pótlék az illetményalap és a viselt rendfokozathoz tartozó honvédelmi szorzó szorzatával egyenlő. A 9.2 és 9.3 táblázat a Hjt. 5. melléklete alapján a tiszti, altiszti és legénységi állomány besorolási osztályait tartalmazza.

9.2. táblázat. A tiszti állomány besorolási osztálya

Besorolási kategória	Rendszerezített rendfokozat	Besorolási kategória szorzószáma	Honvédelmi szorzó
I.	Hadnagy	3,00	0,60
II.	Főhadnagy	4,00	0,70
III.	Százados	5,00	0,80
IV.	Őrnagy	5,50	0,90
V.	Alezredes	6,00	1,00
VI.	Ezredes	7,00	1,10
VII.	Dandártábornok	7,50	1,20
VIII.	Vezérőrnagy	8,00	1,30
IX.	Altábornagy	8,50	1,40
X.	Vezérezredes	9,00	1,50

Az állomány tagja az általa betöltött beosztás szervezeti hovatartozásának függvényében különböző mértékű *illetménykiegészítésre* is jogosult. A minisztérium vagy a miniszter irányítása alá tartozó központi hivatal állományában a beosztási illetmény 50%-a, a minisztérium hivatalának vagy igazgatóságának, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, a Tábori Lelkeszi Szolgálat, a középszintű vezető szerv és más magasabb szintű parancsnokság besorolású honvédségi szervezet állományában, a Nemzeti Közszerződési

²¹⁸ Jogszabályban meghatározott összeg, amely a közszerződési illetményrendszerének szorzóalapjául szolgál. 2014-ben ennek összege 38 650 Ft.

Egyetemen 35%-a, valamennyi egyéb szervezet²¹⁹ esetében 20% az illetménykiegészítés mértéke a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, míg 15-10-10% a felsőfokú végzettséggel nem rendelkezők esetében.

9.3. táblázat. A legénységi és az altiszti állomány besorolási osztálya

Besorolási kategória	Rendszeresített rendfokozat	Besorolási kategória szorzószáma	Honvédelmi szorzó
I.	Közkatona	2,00	0,35
II.	Őrvezető	2,10	0,40
III.	Tizedes	2,20	0,45
IV.	Szakaszvezető	2,40	0,50
V.	Őrmester	2,60	0,55
VI.	Törzsőrmester	2,80	0,60
VII.	Főtörzsőrmester	3,00	0,65
VIII.	Zászlós	3,30	0,70
IX.	Törzszászlós	3,60	0,75
X.	Főtörzszászlós	4,00	0,80

A *szolgálati időpótlék* a katona szolgálati viszonyban eltöltött idejét ismeri el pluszjuttatás biztosításával. Ennek mértéke 5–35 év szolgálat esetében az illetményalap 10–25%-a.

Az *illetménypótlékok* valamely többletképességet, fokozottabb felelősséget hivatottak elismerni. Ennek megfelelően a magasabb felelősséggel járó vezetői beosztásokhoz egyre növekvő mértékű *vezetői pótlékot* állapít meg a törvény, melynek mértéke a beosztási illetmény 5–50% között lehet a betöltött beosztás szintjének megfelelően.

Ugyancsak többletteljesítményt ismer el az *idegennyelv-tudási pótlék*, amely abban az esetben jár, ha a beosztásban az idegen nyelv használata szükséges, de a beosztás nem kifejezetten nyelvtanári, tolmácsi, vagy fordítói. Az idegen nyelv tudását bizonyítvánnyal kell igazolni, mértéke nyelvvizsgáknaként komplex felsőfokú (C1) nyelvvizsga esetén az illetményalap 50%-a, középfokú (B2) nyelvvizsga esetén az illetményalap 30%-a, alacsony fokú (B1) nyelvvizsga esetén az illetményalap 10%-a. Kiemelt nyelvek esetén (angol, francia, német) a pótlék alanyi joron és megemelt összeggel (100-60-15%) jár.

A fentieken túl a fokozottabb igénybevétel elismeréseként számos esetben *egyéb illetménypótlék* fizetésére van lehetőség. Ezek körébe tartozik például a repülési pótlék, az ejtőernyős ugrási pótlék, a tüzserész pótlék, a készenléti és ügyeleti pótlékok,

²¹⁹ A Magyarországon települő, az 50 és 35%-os pótlékra jogosult szervezeteken kívüli, honvédségi szervezet állományában, vagy a miniszter fenntartása alá tartozó, honvédségi szervezetnek nem minősülő köznevelési intézményben teljesített szolgálat esetén.

a gyakorlati pótlék, az atom-, biológiai, vegyi katasztrófavédelmi pótlék, melyek alapja a beosztási illetmény, mértéke a felkészültség és az igénybevétellel arányos mértékben kerül megállapításra.

Amennyiben a fokozott felelősség és többletteljesítmény a fenti pótlékok és illetményelemek körében semmilyen egyéb módon nem ismerhető el, lehetőség van *munkaköri pótlék* megállapítására, amely legfeljebb a beosztási illetmény 30%-ának megfelelő összeg lehet.

A *kiegészítő illetmény* olyan pótlólagos juttatás, amely valamely korábbi illetményelem megőrzése vagy jogszabályváltozásból adódó illetménycsökkenés negatív hatásait hivatott időlegesen mérsékelni, vagy valamely szakterületen humán erőforrás-gazdálkodási szempontból indokolt többletteljesítést biztosít (például vezénylés időtartamára kieső rendszeres illetménypótlékok kompenzálása, egészségügyi dolgozók kiegészítő illetménye).

9.3.2 Az illetményfolyósítás szabályai

Az illetményt a hivatalos magyar pénznemben kell megállapítani, és havonta utólag, a tárgyhónapot követő hónap 5. napjáig kell a jogosult részére pénzben, írásos elszámolással alátámasztva kifizetni. Ha a kifizetés késik, az állomány tagja kamatra jogosult. Az illetményről lemondani nem lehet, azt járandóságként biztosítani kell. Egyes esetekben az illetmény visszatartható (például fegyelmi ok, előzetes letartóztatás, méltatlanság megállapítása), azonban ennek feltételeit a jogszabály szigorúan meghatározza.

Az illetményből levonni csak jogszabály, végrehajtható határozat alapján vagy az érintett hozzájárulásával lehet. Amennyiben a katona részére jogalap nélkül történik a kifizetés, az 60 napon belül visszakövetelhető. 3 év a visszakövetelhetőség, ha a jogalap nélküliségről az állomány tagja tudott vagy tudnia kellett volna.

Amennyiben az állomány tagja jogellenesen van távol a szolgálati helyétől, részére illetmény nem jár.

9.4 A kártérítési felelősség

A Honvédség működésével összefüggésben mindenképpen tisztázni szükséges, hogy mi történik abban az esetben, ha az állomány tagja kárt okoz a Honvédség számára, vagy, ha a Honvédség működése kapcsán éri kár a katonát. A kár fogalma alatt vagyoni hátrányt értünk.

9.4.1 Az állomány tagjának kártérítési felelőssége

Alapvető követelmény, hogy az állomány tagja minden körülmények között úgy járjon el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Amennyiben ezt elmulasztja,

és a szolgálati viszonyából eredő kötelezettségét megszegi, egyrésztől fegyelemsértést követ el, másrésztől az ezzel okozott kárért kártérítési felelősséggel tartozik (vétkességi kárfelelősség).

Ebben az esetben a mulasztást, a kár bekövetkeztét és mértékét, valamint az ezek közti okozati összefüggést a Honvédségnek kell bizonyítania.

A vétkesen okozott kár lehet szándékos vagy gondatlan magatartás következménye. A szándékosan vagy súlyosan gondatlan magatartással okozott kárt a károkozó köteles teljes mértékben megtéríteni, míg a gondatlanul okozott kár esetén a kártérítés mértéke a károkozó 2 havi alapilletményét, vezetői pótlékra jogosító beosztásban lévő károkozó esetén 4 havi alapilletményét csak a törvényben meghatározott esetekben haladhatja meg.

A károkozó 4 havi, vezetői pótlékra jogosító beosztásban levő károkozó 6 havi alapilletménye erejéig felel, ha a kárt a Honvédség gazdálkodására, személyügyi tevékenységére, az illetmény-besorolásra, az anyagi-technikai eszközök kezelésére vonatkozó szabályok megsértésével, vagy az ellenőrzési kötelezettsége elmulasztásával, hiányos teljesítésével, vagy hatósági jogkör gyakorlása során a jogszabályok megsértésével okozta.

Lényeges kiemelni azt a szabályt, amely a katonát védi a károkozás esetén abban az esetben, ha a Honvédség is közrehatott a kár keletkezésében. Ennek megfelelően nem téríthető meg az a kár, amelyet a Honvédség vétkes magatartása okozott, vagy amely abból származott, hogy a Honvédség kárenyhítési kötelezettségének nem tett eleget.

Az állomány tagja vétkességére tekintet nélkül – azaz a szándékosságától vagy gondatlanságától függetlenül – a szabályosan,²²⁰ elszámolási kötelezettséggel átvett dolgokkal összefüggésben a teljes kárt köteles megtéríteni, ha a dolgot állandóan őrizetben tartja, kizárólagosan használja vagy kezeli (objektív kárfelelősség).

Itt is fontos kimentő szabály, hogy nem terheli a katonát a felelősség, ha bizonyítani tudja, hogy a hiányt elháríthatatlan külső ok idézte elő, vagy a Honvédség a biztonságos őrzés feltételeit nem biztosította, és lényeges, hogy a bizonyítási teher is másként alakul: ebben az esetben a Honvédségnek elegendő bizonyítania a feltételek meglétét, a kárt és annak mértékét.

Amennyiben a katona részére megőrzésre átadott dolog megrongálódik, mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Ezt a védekezést a káreljárás során egyedileg kell értékelni.

Ha a károkozás kapcsán nem egy személy felelősségét állapítja meg a káreset kivizsgálása, a kárért a gondatlan károkozók vétkességük vagy közrehatásuk arányában – ha ez nem állapítható meg, akkor egyenlő arányban – felelnek, a szándékos károkozók felelőssége pedig egyetemleges.

A károkozó köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig ez nem lehetséges, vagy a Honvédség azt alapos okból nem kívánja, köteles a Honvédség vagyoni kárát és sérelemdíját megtéríteni. Lényeges követelmény az úgynevezett káron szerzés tilalma,

²²⁰ Általában jegyzék vagy elismervény alapján, aláírásával igazoltan. A pénztárost, a pénzkezelőt vagy az értékkezelőt enélkül is terheli a felelősség az általa kezelt érték tekintetében.

azaz a Honvédség csak a tényleges kárt követelheti, figyelembe véve a károsodott (megrongálódott, eltűnt, megsemmisült) dolog amortizációját és egyéb körülményeket is, nem követelheti új és hibátlan dolog árát kártérítésként, ha a károkozásnál a dolog eleve nem volt ilyen. Ha a dolog biztosítva volt, a kár összegét az így megtérülő összeggel, rongálás esetén a kijavításakor létrejött értéknövekmény értékével csökkenteni kell.

Sajátos szabály a *leltárhiányért való felelősség*. A leltárhiány a kezelésre szabályszerűen átadott és átvett leltári készletben ismeretlen okból keletkezett hiány. Az állomány tagja vétkességére való tekintet nélkül felel a leltárhiányért, ha a hiányt teljes leltári készletet érintő leltárfelvétel során állapították meg, munkaköri feladata a leltári készlet kezelése, és munkaköri leírása tartalmazza a leltárhiányért való felelősségének pontos leírását (például mérték, dologi kör). Ha nem munkaköri kötelezettség a leltári készlet kezelése, arra külön megállapodás is köthető. Az állomány tagja a teljes leltárhiányért felel, ha a leltári készletet állandóan egyedül kezeli. Ha többen kezelik, alapilletményük arányában felelnek.

9.4.2 Az állomány tagját terhelő kártérítési felelősség megállapítása

A kártérítési felelősséget a munkáltatói jogkört gyakorló kártérítési eljárásban vagy egyszerűsített eljárásban kötelezvényvel állapítja meg, melynek szabályait a miniszter külön rendeletben²²¹ állapítja meg.

A kártérítési eljárás hosszabb folyamat, összetett vizsgálatot és bizonyítást igénylő esetekben kerül rá sor. Az előljáró ilyenkor vizsgálatot jelöl ki, aki feltárja a kár keletkezésének valamennyi körülményét, a kár okozóját és összegét, meghallgatja a károkozót és a tanúkat, szükség esetén a szakértőt, majd javaslatot tesz a kár rendezésének módjára. A károkozó saját költségén a teljes eljárásban jogi képviselőt vehet igénybe. Valamennyi megállapítást jegyzőkönyvben kell rögzíteni, amelyet javaslattal és az ügy összes irataival együtt 60 napon belül az állományilletékes parancsnok elé kell terjeszteni. A parancsnok határozatban dönt, ellene fellebbezéssel lehet élni. Ha a határozatot hozó parancsnok a megtámadott határozatot a fellebbezésnek megfelelően nem módosítja, javítja vagy egészíti ki, akkor köteles azt felterjeszteni az előljáró parancsnokához, aki meghozza a másodfokú döntést.

Egyszerűsített eljárásnak akkor van helye, ha az állomány tagja a kár okozását, a kártérítés jogalapját és mértékét elismeri, és a kár nem haladja meg az illetményalap összegének háromszorosát. Ebben az esetben a katona egy kötelezvény-nyomtatvány kitöltésével vállalja a kár megtérítését, minden további vizsgálat és jogorvoslati lehetőség nélkül.

---

²²¹ 10/2013. (VIII. 12.) HM rendelet a kártérítési felelősségről, valamint egyes meg nem térülő károk leírásának és törlésének szabályairól.

9.4.3 A kár leírása és törlése

Egyes esetekben a kárt nem kell, vagy nem lehet megtéríteni, ezért más módon kell rendezni a katonai nyilvántartások naprakészességét. Leírással kell rendezni a tényleges kár és a kiszabott kártérítés összegének különbözetét, valamint a kárt, ha a károkozó ismeretlen maradt, vagy a káreljárás lefolytatását miniszteri rendelet kizárja, továbbá, ha a kártérítési eljárást jogszabály alapján megszüntették.

A kiszabott és behajthatatlan kártérítési összeget törléssel kell rendezni.

9.4.4 A Honvédség kártérítési felelőssége

A kárfelelősség nem egyoldalú, a katona is érvényesítheti kárigényét a Honvédséggel szemben. A Honvédség vétkességére tekintet nélkül teljes mértékben felel azért a kárért, amely az állomány tagjának a szolgálati viszonyával összefüggésben keletkezett (például szolgálati helyre bevitt tárgyak, egészségkárosodás kapcsán). Ez alól csak akkor mentesül, ha bizonyítja, hogy a kárt a működési körén kívül eső elháríthatatlan ok vagy kizárólag a károsult elháríthatatlan magatartása okozta. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amelyet az állomány tagjának vétkes magatartása, vagy kárenyhítési kötelezettségének elmulasztása okozott.

A munkába járáshoz vagy a szolgálatteljesítéshez nem szükséges dolgok csak a Honvédség engedélyével vihetők be a honvédségi szervezethez. E szabályok megsértése esetén a Honvédség a bekövetkezett kárért csak szándékos károkozása esetén felel.

A Honvédséggel szembeni kárigény érvényesítése során a katonának csak a kár bekövetkezését, mértékét, és azt kell bizonyítania, hogy az a szolgálati viszonyal összefüggésben keletkezett.

Ugyancsak a fenti szabályokat kell alkalmazni, ha a katona kára olyan betegség következménye, amely a szolgálat teljesítésével összefüggésben keletkezett, vagy a szolgálat sajátosságaival összefüggésben súlyosbodott, vagy olyan baleset következménye, amely a szolgálat teljesítésével összefüggésben következett be. A Honvédség vétkessége esetén felel a kárért, ha az az igazgatási, a személyügyi, a szervezési és a belső szabályozási tevékenység következménye, vagy az állomány tagjának nem kötelezően elrendelt sporttevékenységéből származik.

A katona kártérítésként a kárral összefüggésben elmaradt jövedelme, a vagyonában beállott értékcsökkenés, valamint felmerült indokolt költségei Honvédség általi megtérítésére jogosult. Ezen felül indokolt esetben a személyiségi jogok megsértésével összefüggésben felmerült sérelemdíj is fizetendő.

A honvédségi károkozás esetén az eljárás is eltérő. A munkáltatói jogkört gyakorló a károkozásról való tudomásszerzéstől számított 15 napon belül köteles a károsultat felhívni kárigényének előterjesztésére. A munkáltatói jogkört gyakorló a kárigény bejelentésétől számított 15 napon belül írásban tájékoztatást nyújt a károsultnak az eljáró honvédségi szervezetről és az eljárás módjáról, majd az igényt a beérkezésétől számított 60 napon belül indokolt határozattal elbírálja.

9.5 A fegyelmi felelősség

A fegyelmi eljárás lefolytatására abban az esetben kerül sor, ha a katona a szolgálati viszonyból eredő kötelezettségét szándékosan vagy gondatlanul megszegi (fegyelemsértés). Nem állapítható meg fegyelemsértés, ha a katona parancsra hajtotta végre a cselekményt, és nem tudta, hogy a parancs végrehajtásával fegyelemsértést követ el, vagy azt a parancsot adónak jelentette. A parancsra végrehajtott cselekmény tekintetében lényeges, hogy az állomány tagja *nem fenýíthető a cselekményéért*, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával fegyelemsértést követ el, és azt a parancsot adónak nem jelentette. Szintén nem fenýíthető a katona, ha a büntetőjog szerinti büntethetőséget kizáró ok²²² áll fenn. Rendkívül fontos, hogy a normasértés szintjét a parancsnok körültekintően mérlegelje, hiszen a kötelezettségzegés lehetséges, hogy nem fegyelemsértésként, hanem bűncselekményként értékelendő, amelyre eltérő – szigorúbb – szabályok vonatkoznak.

9.5.1 A fenýítés célja és a kiszabható fenýítések

A fenýítés a parancsnok eszköze a szolgálati rend fenntartására, kiszabásának hármas célja van. Egyrészt cél a szolgálati rend és fegyelem védelme, amely a Honvédség hatékonyságának alapja, másrészt a normasértő nevelése, az elvárt magatartás kikényszerítése a jövőre nézve, harmadrészt az állomány többi tagjának fegyelemsértéstől történő visszatartása, „elrettetés”.

Az eljárás fokozatosság elve és a cselekmény tárgyi súlya függvényében az alábbi fenýítéseket szabhatja ki:

- feddés (kisebb tárgyi súlyú cselekmények);
- megrovás (nagyobb tárgyi súlyú cselekmény, vagy ismételt kisebb súlyú fegyelemsértés esetén);
- szigorú megrovás (jelentős tárgyi súlyú cselekmény, vagy ismételt nagyobb súlyú fegyelemsértés esetén);
- beosztási illetmény csökkentése (legfeljebb 20%, legfeljebb egy évre);
- kötelező várakozási idő meghosszabbítása (az előmenetelt lassítja 6–24 hónappal);
- szolgálati viszony megszüntetése (rendfokozat megőrzése mellett is lehetséges, de nem tipikus); vagy
- lefokozás.²²³

²²² Kóros elmeállapot, kényszer, fenyegetés, tévedés, jogos védelmi helyzet és jogszabály engedélye esetén.

²²³ Az utolsó két pont szerinti esetben a jogerőre emelkedéskor a szolgálati viszony a törvény erejénél fogva megszűnik, mentesítés kizárt, az érintett hivatásos állományba nem vehető vissza.

A fenti fenytéseknél a fokozatosság elvének alkalmazása nem zárja ki azt, hogy akár a legsúlyosabb fenytés is kiszabásra kerüljön már az első fegyelemsértésnél, ha annak tárgyi súlya rendkívül jelentős. Ha a fegyelemsértés csekély súlyú, nem szükséges külön eljárás, határozatba foglalt figyelmeztetés is elégséges.

A fenytés hatálya alatt az állomány fenytett tagja *joghátrányokat* visel. Így magasabb rendfokozatba nem nevezhető ki, nem léptethető elő, magasabb beosztásba nem nevezhető ki, elismerésben, pénzjutalomban nem részesíthető, más szervhez nem vezényelhető, meghatározott juttatásokra való jogosultsága korlátozható, külföldre vezénylése kizárható.

A fenytés hatályának időtartama a fenytés súlyosságával arányos mértékben növekszik 2 hónaptól (feddés) 5 évig (lefokozás). Kivételes esetekben a törvény megengedi a fenytés hatálya alól mentesítést, de ehhez legalább a hatály felének el kell telnie, és átlagon felüli példamutató magatartás tanúsítása szükséges.

9.5.2 A fegyelmi eljárás

Amennyiben a munkáltatói jogkört gyakorló a fegyelemsértés alapos gyanúját észleli, köteles a fegyelmi eljárást határozattal megindítani. Abban az esetben, ha a fegyelemsértés kisebb tárgyi súlyú, tényállása egyszerű megítélésű és a katona írásban beismerte az elkövetését, valamint lemond az eljárásról, egyszerűsített eljárásban is kiszabható a fenytés. Az egyszerűsített eljárás során a munkáltatói jogkört gyakorló vagy az általa kijelölt személy köteles az állomány tagját meghallgatni. Egyszerűsített eljárásban azonban szigorú megrovásnál súlyosabb fenytés nem szabható ki.

A fegyelmi eljárás a fegyelemsértés körülményeit és elkövetésének súlyosságát hivatott mérlegelni. Amennyiben a fegyelemsértés súlya vagy jellege miatt a katona szolgálattól való távol tartása indokolt, a munkáltatói jogkört gyakorló az érintettet beosztásából határozattal felfüggeszti. A felfüggesztett katona a szolgálati beosztásával járó jogait nem gyakorolhatja, szolgálati fegyverét és a szolgálati okmányait köteles leadni, honvédségi szervezet területére csak külön engedéllyel léphet be, és eltiltható az egyenruha viselésétől, egészségügyi szabadságra nem jogosult.

A fegyelmi eljárás két szakasza a fegyelmi vizsgálat és a személyes meghallgatás. A fegyelmi vizsgálat lefolytatására a fegyelmi jogkört gyakorló vizsgálat jelöl ki. A vizsgálat az eljárás alá vont személynél nem lehet alacsonyabb rendfokozatú²²⁴ és nem lehet olyan személy, aki az ügyben érdekelt, vagy elfogult.

Az eljárás a parancsnok elrendelő határozatával indul, amelyet az eljárás alá vont részére át kell adni. A határozat a személyi adatokon túl pontosan megjelöli, hogy milyen szabály megsértésével gyanúsítható az érintett, és hogy erre milyen tények utalnak. A határozatban fel kell tüntetni a vizsgálat(k) nevét és beosztását, a vizsgálat lefolytatásának határidejét, és egy tájékoztatást a fegyelmi eljárás alatt gyakorolható terhelti jogokról.

²²⁴ Kivéve, ha annak beosztásából eredő feladata a fegyelmi ügyekben eljárni, például jogász tiszt.

Ezt követően kerül sor a fegyelemsértés tanúinak meghallgatására, egyéb bizonyítékok beszerzésére (például helyszíni szemle, okirat, tárgyi bizonyíték), valamint az eljárás alá vont meghallgatására. Az állomány eljárás alá vont tagja a fegyelmi eljárás elrendelésétől kezdve képviselőt vehet igénybe, illetve kérheti, hogy képviselőként katonai érdekképviselői szerv járjon el.

A fegyelmi eljárás során valamennyi eljárási cselekményt jegyzőkönyvbe kell foglalni, tisztázni kell a tényállást és fel kell deríteni az eljárás alá vont javára és terhére szolgáló körülményeket. 30 napon belül²²⁵ a fegyelmi döntéshozatalra jogosult részére összefoglaló jelentést kell felterjeszteni, amelyben a fegyelmi vizsgálat befejezéséig a vizsgálat ismerteti az ügy ténymegállapításait az eljárás alá vont észrevételeivel kapcsolatos véleményét és az ügy lezárására vonatkozó javaslatát.

A fegyelmi jogkört gyakorló ezt követően személyes meghallgatást tűz ki,²²⁶ amelyen a vizsgáló, az eljárás alá vont és képviselője is részt vesz. Ezek után az előjáró 5 napon belül elbírálja a fegyelmi ügyet, vagy az iratokat a fenyítésre vonatkozó javaslatával együtt, szolgálati úton felterjeszti a hatáskörrel rendelkező előjáró parancsnokhoz, ha a fenyítés kiszabására nem jogosult.

Lehetőség van kiegészítő eljárás elrendelésére is, ha a tényállás nincs kellően felderítve, vagy olyan eljárási szabálysértés történt, ami az ügy elbírálását lényegesen befolyásolja. Amennyiben valamennyi törvényes követelmény teljesül, a fegyelmi jogkört gyakorló a döntését határozatba foglalja, melyben részletesen meg kell indokolnia, hogy miben találta vétkesnek a katonát, milyen fenyítést szabott ki vele szemben és milyen jogorvoslatra van lehetőség. A határozat tartalmazza továbbá a fenyítés végrehajtásának és kihirdetésének módját, a fegyelemsértés elkövetésének helyét, idejét, leírását, a fenyítés kiszabásánál figyelembe vett enyhítő és súlyosító körülményeket, és a pontos a jogszabályhelyeket, amelyek alapján a fegyelmi jogkört gyakorló a határozatot hozta. Ha a munkáltatói jogkört gyakorló a fegyelmi eljárásban megállapítja, hogy a kötelezettségzegés bűncselekmény, vagy a szabálysértési törvény szerint fegyelmi eljárásban el nem bírálható szabálysértés megállapítására alkalmas, köteles feljelentést tenni.

Szintén fegyelmi eljárás lefolytatásának van helye, ha az állomány tagja külön törvényben meghatározott esetekben katonai vétséget vagy a szolgálattal összefüggésben szabálysértést, szabályszegést követ el.

A fentiekén túl, kisebb eltérésekkel, a katonai szolgálatra való méltatlanság²²⁷ megállapítása során is – amennyiben a cselekmény a Honvédség működéséhez szükséges

²²⁵ Az eljárás egyszer 30 nappal meghosszabbítható, illetve bizonyos esetekben felfüggeszthető.

²²⁶ Amennyiben megítélése szerint a fegyelmi vizsgálat anyaga a fegyelmi felelősség elbírálására alkalmas.

²²⁷ Hjt. 162. § (1) *A katonai szolgálatra méltatlan az*, a) akit jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, kivéve, ha a Btk. 132. § (1) bekezdése szerint szabadságvesztés büntetését tölti, b) akit a bíróság jogerősen felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, és előzetesen nem mentesített a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól, vagy c) aki magatartásával a Honvédség iránti közbizalom fenntartását súlyosan veszélyezteti, és emiatt nem várható el, hogy a Honvédség a szolgálati viszonyát fenntartsa. (Az a) és b) esetben a méltatlanság megállapítása – amennyiben a miniszter másként nem dönt – jogszabály alapján automatikus, a c) esetben mérlegelés tárgya.)

közbizalom súlyos veszélyeztetését eredményezheti – a fegyelmi eljárásra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A méltatlansággal kapcsolatban ismét utalunk arra, hogy ez esetben nem a szolgálati viszonyból eredő kötelezettség megszegéséről van szó, azaz nincsenek kötelező esetek, mindig az előjáró mérlegelésétől függ a megítélés, és célja a gyors beavatkozás. A méltatlanságra vonatkozó döntés fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható.

9.6 A katonák büntetőjogi felelőssége

A bűncselekményekre és a büntetésekre vonatkozó szabályokat a Büntető Törvénykönyv²²⁸ határozza meg. A polgári személyekkel összehasonlítva a katonák vonatkozásában a büntetőjogi felelősség is speciálisan alakul. Esetükben mind az anyagi, mind az eljárási szabályok vonatkozásában találunk eltéréseket. A szigorúbb szabályozás és a többletkövetelmények miertje ismét a Honvédség jogállásának elemeinél megtárgyalt jellemzőkben keresendők. A társadalom a büntetések és a büntethetőség területén is kifejezi fokozott elvárásait a katonákkal és a Honvédséggel szemben.

A katona büntetőjogi fogalmát, hogy maga a Btk. határozza meg. A Btk. alkalmazásában csak a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja²²⁹ minősül katonának, azaz például a rendelkezésre állás időszakában az önkéntes tartalékos nem.

9.6.1 A katonai büntetőjog alapjai

A büntetni rendelt cselekményeket²³⁰ a katonák vonatkozásában is a Btk. tartalmazza. A katona helyzete annyiban sajátos, hogy egyes bűncselekményeket tettesként kizárólag katona követhet el, azaz bármely más személy esetében nem valósul meg bűncselekmény.

A bűncselekmény lehet büntett vagy vétség. Büntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre a Btk. kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, minden más bűncselekmény vétség. A Btk. határozza meg azokat az eseteket is, amikor a büntethetőség kizárt.

A Magyar Honvédség tényleges állományú tagja által elkövetett bármely bűncselekmény esetén katonai büntetőeljárásnak van helye. Ez lényegében azt jelenti, hogy a nyomozásban a katonai ügyész vagy katonai nyomozó hatóságként a parancsnok vagy

²²⁸ Btk.

²²⁹ Ezen felül a büntetőjog szempontjából a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja is katonának minősül.

²³⁰ Btk. 4. § (1) *Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli. Kizárja a büntethetőséget a gyermekkor, a kóros elmeállapot, a kényszer és a fenyegetés, a tévedés, a jogos védelem, a végszükség (ez katona esetében korlátozással érvényesül), a jogszabály engedélye és a törvényben meghatározott egyéb ok.*

az általa megbízott személy jár el, a vádat katonai ügyész képviseli, az ítéletet katonai bírói tanács hozza, valamint egyes eljárási cselekményeknél az előljáró is szerepet kap (például idézés, kézbesítés, elővezetés, őrizetbe vétel).

A Btk. bűncselekmény esetén többféle főbüntetést alkalmazását teszi lehetővé,²³¹ a katonák esetében ez a lista kiegészül a lefokozással és a szolgálati viszony megszüntetésével. A Btk. szerint kiszabható mellékbüntetés – a közügyektől való eltiltás – mellett a katonák esetében lehetőség van a rendfokozatban visszavetés és a várakozási idő meghosszabbítása mellékbüntetés kiszabására is.

A bűncselekmény fegyelmi eljárásban is elbírálnak, ha a katonai vétség miatt a büntetés célja fegyelmi fenytéssel is elérhető. Ilyenkor a katonai ügyész dönt az ügy fegyelmi hatáskörbe utalásáról, és a parancsnok folytatja le az eljárást. Ilyenkor a parancsnok a Hjt. szerinti eljárásban nem a Btk. szerinti büntetéseket, hanem a fentebb már részletezett fegyelmi fenytéseket szabhatja ki, amelyre vonatkozó döntését a katonai ügyésznek is kézbesíteni kell.

9.6.2 A honvédelemhez köthető bűncselekmények

A honvédelem területéhez három nagyobb bűncselekmény-csoport köthető. Az első a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények csoportja, amely a Hvt.-ben meghatározott és kötelezettségként megfogalmazott magatartásokkal összefüggő bűncselekményeket rendeli büntetni. Ebbe a csoportba tartozik többek között a bevonulási kötelezettség megszegése, a kibúvás a katonai szolgálat alól, a katonai szolgálat megtagadása vagy a polgári védelmi kötelezettség megszegése. Ezek a cselekmények kivétel nélkül büntettnak minősülnek, a honvédelmi képesség biztosítékait veszélyeztetik, erre figyelemmel meglehetősen szigorúan rendeli büntetni a jogalkotó. Látható, hogy az elkövetők köre itt nem katona, ezek a rendelkezések a honvédelmi kötelezettség teljesítésére kötelezettek fenyegetik (például hadköteleseket, polgári védelmi feladatra kötelezettek).

A második csoportba a háborús bűncselekmények tartoznak. Ezek azok a büntetendő cselekmények, amelyek tipikusan háborúban vagy háborús helyzettel összefüggésben követhetők el. Ezek közé tartozik mások mellett a fegyverszünet megszegése, a tiltott sorozás, a hadikövet elleni erőszak, a túlélők megölésére utasítás, a háborús fosztogatás, az élő pajzs használata vagy a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása.

A háború időszakában az értékek megítélése jelentős mértékben torzul, erre figyelemmel az itt meghatározott cselekmények szintén kiemelten szigorú büntetéssel fenyegettek. Az elkövetők köre itt katona és polgári személy egyaránt lehet.

A harmadik csoportba tartoznak a katonai bűncselekmények. Ez az a csoport, amelyen belül az elkövető kizárólag katona lehet. Gyakorlatilag ezeknél a cselekményeknél

---

²³¹ Szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, kiutasítás.

valamennyi olyan katonai jogviszony védelméről van szó, amely a Honvédség folyamatos, törvényes működését és harcképességének fenntartását szolgálja, biztosítja a szolgálati rend és fegyelem elleni szélsőséges fellépés megtorlását.

Ilyen büntetendő cselekmények például a szökés,²³² az önkényes eltávozás,²³³ a kibúvás a szolgálat alól,²³⁴ a szolgálat megtagadása,²³⁵ a kötelességszegés szolgálatban,²³⁶ a szolgálati feladat alóli kibúvás,²³⁷ amelyek a szolgálat ellátásának folyamatosságát és a katonai képesség rendelkezésre állását szolgálják, vagy a jelentési kötelezettség megszegése,²³⁸ amely az előljáró döntéshez szükséges információhoz jutását támogatja. Ugyan-ebbe a körbe tartoznak a szolgálati renddel vagy a parancssal kapcsolatos cselekmények, mint a zendülés,²³⁹ a parancs iránti engedtlenség,²⁴⁰ vagy az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak, de itt jelenik meg az alárendeltet védő néhány tényállás is, mint az alárendelt megsértése,²⁴¹ vagy a szolgálati visszaélés,²⁴² az előljárói hatalommal való visszaélés és az előljárói intézkedés elmulasztása. Ezek közül néhány cselekményt kizárólag az előljáró követhet el, hasonlóan az ellenőrzés elmulasztása,²⁴³ vagy a parancsnoki kötelességszegés²⁴⁴ eseteihez.

A katonák esetében fokozott jelentősége van azon cselekményeknek, amelyek a harcképességet befolyásolják, ezért a jogalkotó külön tényállásokat állapított meg ezek vé-

²³² Aki abból a célból, hogy katonai szolgálatának teljesítése alól végleg kivonja magát, szolgálati helyét önkényesen elhagyja, vagy attól távol marad.

²³³ Aki szolgálati helyéről önkényesen eltávozik, vagy attól távol marad, és távolléte a két napot meghaladja.

²³⁴ Aki abból a célból, hogy katonai szolgálatának teljesítése alól végleg kivonja magát, testét megcsonkítja, egészségét károsítja, vagy megrévesztő magatartást tanúsít.

²³⁵ Aki a katonai szolgálat teljesítését kifejezetten megtagadja.

²³⁶ Aki ór-, ügyeleti vagy egyéb készenléti szolgálatban – az adott szolgálatra vonatkozó szolgálati intézkedés rendelkezéseit megszegve – elalszik, vagy a szolgálat ideje alatt szeszes italt, illetve kábítószerrel vagy kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert fogyaszt, rendeltetési helyét elhagyja, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi.

²³⁷ Aki fontos szolgálati feladat alól megrévesztéssel vagy távolmaradással kivonja, vagy annak teljesítésére képtelenné teszi magát.

²³⁸ Aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlan jelentést tesz.

²³⁹ Aki a szolgálati rend és fegyelem ellen irányuló olyan csoportos, nyílt ellenszegülésben vesz részt, amely a szolgálati feladatok teljesítését jelentősen zavarja.

²⁴⁰ Aki a parancsot nem teljesíti.

²⁴¹ Aki alárendeltjét emberi méltóságában más előtt vagy feltűnően durván megsérti.

²⁴² Aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon, illetve jogtalan előnyt szerezzen, szolgálati hatalmával vagy helyzetével visszaél.

²⁴³ Aki előljárói kötelességét ázáltal szegi meg, hogy az alárendeltjét szolgálatának teljesítésében nem ellenőrzi, és ez a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátránnyal jár.

²⁴⁴ Aki harchelyzetben, parancsnoki kötelességének megszegésével az alárendelt katonákat az ellenségnek megadja, vagy elfogni engedi, a rábízott fontos harcállást, berendezést, harceszközt vagy más hadianyagot kényszerítő szükség nélkül megsemmisíti, vagy az ellenségnek használható állapotban átengedi, nem fejt ki az ellenséggel szemben azt az ellenállást, amelyre képes.

delmére is. Ebbe a körbe tartozik a készenlét fokozásának veszélyeztetése vagy a kibúvás a harci kötelesség teljesítése alól és a harci szellem bomlasztása.²⁴⁵

Kötetünknek nem célja az egyes bűncselekményi alakzatok részletes elemzése, ehelyütt csak fel kívánjuk hívni a figyelmet arra a tényre, hogy a Honvédségre vonatkozó valamennyi életviszony szigorúan szabályozott. A szolgálatot teljesítő katonákkal szemben – a parancsnokokkal szemben fokozottan – alapvető követelmény, hogy képesek legyenek megítélni saját, illetve alárendeltjeik és előljáróik magatartását abból a szempontból, hogy tevékenységük jogszerű-e, s ha nem, akkor ezzel fegyelemsértést, szabálysértést vagy bűncselekményt valósítanak meg.

Végezetül utalnunk kell arra, hogy meghatározott esetekben a katona hivatalos személynek vagy közfeladatot ellátó személynek minősülhet, így meghatározott bűncselekmények esetén ez is tényállási elem, amelyet értékelni szükséges. Ennek megfelelően akár a tettesi, akár a sértetti minőségében jelentőséggel bír, hogy a katona mennyiben érintett, illetve minősítő körülményként is értékelendő, amennyiben a jogszabály ezt rendeli el.

---

²⁴⁵ Aki háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben a katonák között elégedetlenséget szít, vagy kishitűséget kelt.

10. FEJEZET

A közsolgálati és a katonai felsőoktatás rendszere

10.1 A Nemzeti Közsolgálati Egyetem jogelődei²⁴⁶

A magyar katonai képzés és hadtudomány gyökerei a török hódoltság idejéig nyúlnak vissza, amikor a török seregekkel folytatott harcok tapasztalataként született meg egy állandó, magyar tömeghadsereg gondolata, mely vezetőinél a nemesi származás helyett elsősorban a katonai tapasztalat, valamint a katonai hivatás iránti elkötelezettség a meghatározó. Zrínyi Miklós (1620–1664) költő, hadvezér, a magyar hadtudomány megalapítója és politikus fogalmazta meg nyilvánosan először, hogy Magyarország védelmének a tisztképzés elengedhetetlen feltétele. A megvalósítás irányába tett első lépésként 1790-ben a magyar országgyűlés 7. Tudományos Bizottsága magyar nyelvű katonai akadémia felállításáról döntött. Az 1792. évi országgyűlés a Hadbiztosi Akadémia felállítása mellett a magyar származásúak felvétele mellett is döntött, amellyel a magyar katonai felsőoktatás mára kétévszázados alapját teremtette meg. A magyar országgyűlés 1808-ban hozott újabb törvényt a magyar tisztképzésről, így először Vácott, majd Pest területén kezdték meg az úgynevezett Ludoviceum felállítását. A névadó Habsburg-Estei Mária Ludovika magyar királyné, I. Ferenc király felesége volt, aki koronázási tiszteletdíjából 50 000 aranyat ajánlott fel az intézmény felállítására. Az országgyűlés 1830-ban határozott a tisztképző akadémia pesti felállításáról, amely székhelyéhez egy évvel korábban Orczy báró adományozta a földterületet (mai Orczykert Budapest VIII. kerületében). A magyar forradalmi kormány 1848-ban döntött a magyar nyelvű tisztképzés elindításáról a Magyar Katonai Főtanoda falain belül, de az osztrák csapatok 1849. január 5-i bevonulása, majd a szabadságharc bukása miatt a tanoda nem kezdhette meg működését. A Ludoviceum csak 40 évvel később kezdte meg működését, így a magyar szabadságharc bukásával egészen a kiegyezésig az országban nem folyt tisztképzés. 1872. november 21-én létrejött a Ludovika Akadémia, amely a világháború befejezéséig a tisztképzés letéteményese volt. A tisztképzés színvonalára jellemző, hogy az a hazai hallgatók részére csak gyalogsági és lovassági szakokon folyt. A világháború kirobbanását megelőző évben megkezdtek a tüzérszt képzést is,

²⁴⁶ B. KALAVSZKY Györgyi – SIPOSNÉ DR. KECSKEMÉTHY Klára: *A Ludovika*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011. és a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Fenntartói Testületének 28/2012. (VII. 05.) számú határozatával elfogadott a Nemzeti Közsolgálati Egyetem 2012–2015. évi időszakra szóló Intézményfejlesztési Tervének 4–11. o. alapján.

de csupán német nyelven. A Tanácsköztársaság vezetői az Akadémiát feloszlatták, ám annak bukását követő évben a tisztképzés ismét beindult. A trianoni béke Magyarország hadseregének létszámára és összetételére is tartalmazott rendelkezéseket, amely így közvetetten a tisztképzést is hátráltatta. A világháborúk közötti a magyar tisztképzés a kor színvonalán állott, viszont a korszerű fegyvernemek és források hiánya gátolta hatékonyságát. A második világháború alatt a hallgatók létszámát növelték és a kiképzési időt csökkentették, hogy a frontokra minél több képzett tisztet vezényelhessenek. A háború utolsó évében az Akadémiát Németországba helyezték át, majd megszüntették. A tisztképzés újraindítását hátráltatta, hogy Magyarország csak 1947. február 10-én írta alá a békeszerződést és az komoly korlátozásokat vezetett be a magyar hadsereg létszámára és összetételére (Magyarország hadserege legfeljebb 70 000 fős lehetett). Az elvesztett világháborút követően – ám a megszálló hatalom elvárásainak megfelelően – újraindult a tisztképzés: fegyvernemi tiszti iskolákat (Dózsa György Lövész és Páncélos Tiszti Iskola, Kossuth Lajos Tüzér Tiszti Iskola, Zalka Máté Műszaki és Híradó Tiszti Iskola, valamint Kilián György Repülőtisztiszi Iskola) hoztak létre, amelyeket később Egyesített Tiszti Iskola néven vonták össze. Az Egyesített Tiszti Iskola (közismert nevén: ETI) 1967-ben megszűnt, és ugyanebben az évben alapították meg a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát (Szentendre), a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolát (Budapest), valamint a Kilián György Repülő Műszaki Főiskolát (Szolnok). Ezzel párhuzamosan, még 1950-ben állították fel a fegyvernemi tisztek továbbképzésére a Honvéd Akadémiát, amely 5 évvel később vette fel a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia nevet, amely az egyetemi képzés letéteményese lett, sőt 1983-tól doktori címeket is adott. A rendszerváltás elodázhatatlanná tette a katonai felsőoktatás teljes átalakítását is. 1992-ben a Kossuth Lajos Katonai Főiskola a Ludovika Akadémia zászlóját átvette, amely a jogutódlást testesítette meg. 1996. szeptember 1-jén megalakult a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE), amely jogutódja lett a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiának, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolának és a Szolnoki Repülőtisztiszi Főiskolának. ZMNE megalapításával a katonai felsőoktatás nem tartozott a Magyar Honvédség szervezetébe, ám fenntartója egész 2011. december 31-ei jogutódlással történő megszüntetéséig a Honvédelmi Minisztérium volt. Az egyetem a jogelőd intézmények kampuszain (Budapest, Szentendre, Szolnok) állt fel, amelynek szervezetében fontos szerepet kapott a Társadalomtudományi Intézet, a Nyelvi Intézet, továbbá az újonnan létrehozott Katonai Testnevelési és Sport Intézet (jelenleg Katonai Testnevelési és Sportközpont), illetve Katonai Alapozó és Továbbképző Központ (jelenleg Katonai Át- és Továbbképző Központ). 1997. szeptember 1-jei hatállyal az önálló főiskolai karok integrálódtak az egyetemi karok szervezetébe. Az újonnan megalakított Repülőtisztiszi Intézetben, valamint az intézménybe integrálódott Béképartnerségi Katonai Nyelvközpont és Stratégiai Védelmi Kutatóintézetben az oktatás körülményeit jelentősen javították. 2000. január 1-jén a ZMNE és a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola integrálódott, s ez utóbbi mint önálló főiskolai kar jelent meg a szervezeti struktúrában. Ezzel a ZMNE a nemzetvédelmi felsőoktatás egyetlen letéteményesévé vált. 2002 februárjában a Magyar Akkreditációs Bizottság akkreditálta a Hadtudományi Doktori Iskolát és Katonai Műszaki Doktori Iskolát. A képzés 2004. szeptember 1-jétől a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskolai Kar, valamint a Veze-

tés- és Szervezéstudományi Kar egyesülésével már két egyetemi karon: a Kossuth Lajos Hadtudományi Karon, valamint a Bolyai János Katonai Műszaki Karon folyt. Ezzel párhuzamosan a ZMNE részesévé vált az egységes Európai Felsőoktatási Térség megteremtését célzó bolognai folyamatnak, amelyben a többciklusú képzési rendszerben szerzett végzettségek egész Európában könnyebben összehasonlíthatóak, így elismerhetőek lettek. 2012. január 1-jével a ZMNE a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe integrálódott.

A Magyarországon elkövetett bűncselekmények mennyiség és minőségi változásokon mentek keresztül a '60-as évek közepétől, így 1970-ben a *Rendőrtiszti Főiskola* létesítéséről határoztak. Az alapítás kezdeményezésével a belügyi tárca a főiskolai szintű rendőrtisztképzés igényét fogalmazta meg. Az első szemeszter a főiskolán 1971. szeptember 1-jén indult, kezdetben nappali, majd 4 évvel később levelező szakon is. Az első 3 évfolyam nyári szakmai gyakorlata a mai napig megmaradt. A főiskola integrációja pillanatáig a belügyminiszter felügyelete és irányítása alá tartozott.

A *hazai felsőfokú közigazgatási szakemberképzés* bázisintézményének létrehozása a közigazgatás, a közigazgatási képzési rendszer nagy jelentőségű és hosszú távra meghatározó átalakulásának fontos állomása. A jogászképzésen belül a 18. században indult meg a politico-camerális, azaz a politikai tudományok oktatása. A következő lépés a 19. században a jogászképzésben történt, amikor az államtudományi, valamint a jogtudományi doktorátust elválasztották egymástól. A 20. század derekán a Budapest Műszaki Egyetemen a közgazdasági képzés mellett megindult a közigazgatási képzés, majd a Közgazdaságtudományi Egyetem megalapításával a közigazgatási képzésnek az állam- és jogtudományi olvadása következett. Az 1901. évi XX. törvénycikk a közigazgatási eljárás egyszerűsítéséről már a 3 cikkelyben is hatáskört delegált a jegyzők részére, ami képzésüket tette szükségessé, amely először jogi karokon, majd 1953-tól a Tanácsakadémián folyt. Az Elnöki Tanács az 1977. évi 3. törvényerejű rendelettel az Államigazgatási Főiskola létesítésével gondoskodott hazánkban a felső szintű közigazgatási szakemberképzésről. Az Államigazgatási Főiskola a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Államigazgatási Karaként integrálódott, ezért az MSc szintű közigazgatási képzés 2004. óta már a Budapesti Corvinus Egyetem Államigazgatási Karán folyt. 2006-ban a kar egyetemi karrá vált Közigazgatás-tudományi Kar néven, amely 2012. január 1-jén vált az NKE részévé.

10.2 A Nemzeti Közszolgálati Egyetem testületi szervei, vezetői és alkalmazottai

Az Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) testületei szerveinek, vezetőinek és alkalmazottainak jogállását, feladat- és hatáskörét jogszabályok, valamint az egyetem szervezeti és működési, illetve egyéb szabályzatai rendezik részletesen. A honvéd tisztjelöltek szempontjából – tekintettel a tankönyv terjedelmi korlátaira – az alábbi lényeges elemek kerülnek ismertetésre.

Fenntartói Testület útján gyakorolja – az egyetem szakmai önállóságának megőrzése mellett – a közigazgatás-fejlesztését, honvédelemért, valamint a rendészetért felelős

miniszter az NKE fenntartói jogait. A testület nem része az egyetem szervezeti rendjének, amely a fenntartó miniszterek elvárásait és képzési igényeit közvetíti a szenátus és a rektor felé. Az egyetem teljes működésének figyelemmel kísérését szolgálja, hogy a Fenntartói Testület képviselőjét a szenátus és a kari tanács ülésére tanácskozási joggal meg kell hívni. A testület saját tagjai közül hat hónapra ügyvivőt választ, aki a testület üléseit vezeti, és gondoskodik a döntések előkészítésével és azok végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátásáról is. A testület kizárólag egyhangú határozatot hozhat, azaz egyetlen nemleges szavazat esetén a testületi határozat érvénytelen. A Fenntartói Testület Hivatala a testület adminisztratív feladatait látja el és előkészíti annak döntéseit.

A *Szenátus* az NKE legfelsőbb szintű döntéshozó szerve, amely egyaránt rendelkezik döntési, véleményezési, jóváhagyási és javaslattevési, valamint ellenőrzési jogosítványokkal is. A Szenátus elnöke a rektor, titkára az egyetemi főtitkára, hivatalból²⁴⁷ tagja mindhárom dékán, szenátusi Választási Szabályzat alapján választott²⁴⁸ tagjai az egyetemi vagy főiskolai tanárok vagy docensek (karonként 2 fő), adjunktusok és tanársegédek (karonként 2 fő), nem oktatói munkakörben foglalkoztatott tanár (karonként 1 fő), egyéb, a fentiekbe nem sorolható munkakörben foglalkoztatott (karonként 1 fő), valamint az Egyetemi Hallgatói Önkormányzat és karonként egy reprezentatív szakszervezet delegál 1-1 főt tagjai közül. A Szenátus tanácskozási jogú állandó meghívottjai a Fenntartói Testület tagjai, az oktatásért felelős miniszter képviselője, Honvéd Vezérkar főnökének, valamint a rendvédelmi szervek vezetőinek képviselői, az egyetemi rektorhelyettesek, gazdasági főigazgató, Egyetemi Közalkalmazotti tanács képviselője, karközi intézetek vezetői, valamint a Doktorandusz Önkormányzat elnöke. A Szenátusnak mind az előterjesztései, az előterjesztések eredményeként elfogadott határozatai, valamint a döntéshozatalt rögzítő jegyzőkönyvei nyilvánosak az egyetem honlapján. A Szenátus hatásköre kiterjed az NKE kutatási és képzési feladataira, ezek ellenőrzésére. A Szenátus fogadja el az egyetem intézményfejlesztési tervét,²⁴⁹ véleményezi a rektor pályázatát és értékeli vezető tevékenységét. Elfogadja az egyetem képzési programját, szervezeti és működési szabályzatát, doktori szabályzatát,²⁵⁰ a differenciáló jövedelemelosztás elveit, költségvetést a fenntartó által megszabott keretek között, valamint az éves beszámolót. A Szenátus határozza meg a hallgatói tanácsadás rendszerét, az oktatók munkájának hallgatói véle-

²⁴⁷ Mindenkorai dékán automatikusan a Szenátus tagjává válik.

²⁴⁸ Névre leadott szavazatokkal választják, a Választási Szabályzatban rögzített eljárás alapján 4 évre (a Doktorandusz Önkormányzat és Egyetemi Hallgatói Önkormányzat esetében 1–3 évre, de legfeljebb a doktorandusz (hallgatói) jogviszony idejére).

²⁴⁹ Az intézményfejlesztési terv tartalmazza a fejlesztéssel, a fenntartók által a felsőoktatási intézmény rendelkezésére bocsátott vagyon hasznosításával, megóvásával, elidegenítésével kapcsolatos elképzeléseket, a várható bevételeket és kiadásokat.

²⁵⁰ Az NKE az Nftv. és az alapító okiratában foglaltaknak megfelelően tudományos fokozat odaítélésére jogosult a társadalomtudományok, valamint a műszaki tudományok tudományterületeken. Az Egyetemi Doktori Szabályzat a doktori képzésben és a doktori fokozatszerzési eljárásban részt vevő, illetve közreműködő doktoranduszokra, doktorjelöltekre, oktatókra és a doktori iskolákra, valamint az eljárásokban nevesített egyéb szervekre és személyekre kiterjedően szabályozza a doktori eljárásban részt vevő testületek (például Egyetemi Doktori Tanács, doktori iskolák, Egyetemi Tudományos Szervező Központ) működési rendjét, a doktori képzés és a fokozatszerzés szabályait.

ményezését. A fenntartók egyetértésével dönthet fejlesztések indításáról az egyetemen, vagyongazdálkodási tervről, gazdálkodó szervezetek²⁵¹ alapításáról, részesedésről, működéséről, valamint a velük való együttműködésről. Önállóan dönt a Szenátus a stratégiai jellegű, közigazgatási és privát szektor szereplőivel kötendő együttműködési megállapodások megkötéséről (a Szenátus rendszerint felhatalmazza a rektort a felterjesztett együttműködési megállapodás megkötésére), tudományos tanács megalakításáról és tagjainak személyéről, az egyetem által kiírt oktatói, kutatói, vezetői pályázatok rangsorolásáról, valamint címek és kitüntetések adományozásáról. Szenátusi döntés szükséges doktori iskolák létesítéséhez és megszüntetéséhez, valamint doktori képzések indításához. Szenátus kezdeményezi a köztársasági ösztöndíjak adományozását, képzés indítását és megszüntetését. Az egyetem képzési és kutatási programjával, szervezeti és működési szabályzatával és a minőségfejlesztési programmal, differenciálójövedelemelosztással, egyetemi és elemi költségvetéssel, vagyongazdálkodási tervvel, fejlesztésindítással, éves beszámoló elfogadásával kapcsolatos döntéseinek érvényességéhez a Fenntartói Testület jóváhagyása szükséges. A Szenátus az Egyetem bármely ügyében vizsgálatot rendelhet el, valamint annak kivizsgálására bizottságot jelölhet ki. A rektor jogszabálysértő döntése ellen a Szenátus jogosult a Fenntartói Testülethez fordulni, amelynek a rektori döntésre halasztó hatálya van.

A *rektor* az Egyetem vezetője, aki azt teljes jogkörrel képviseli, jogokat szerezhethet kötelezettséget vállalhat az egyetem nevében. A rektort hazánk köztársasági elnöke bízza meg és menti fel az oktatásért felelős miniszter javaslata alapján. A felmentését a rektor méltatlansága és alkalmatlansága miatt a Szenátus kezdeményezheti. Vele szemben a munkáltatói jogokat – kivéve a kinevezési és elmentési jogokat – a Fenntartói Testület gyakorolja. A rektor a munkáltatói jogkört közvetlenül gyakorolja, azt továbbdelegálhatja. Az átruházott jogkörök nem továbbdelegálhatóak. A rektori jogkört utasítások formájában is gyakorolja. A rektor minden jogszabályba, egyetemi szabályzatba ütköző egyetemi döntést, határozatot, intézkedést megsemmisíthet, kiegészíthet, kijavíthat vagy módosíthat, és a Szenátus jogellenes döntéseinek megsemmisítéséért a Fenntartói Testülethez fordulhat. A rektor felelőssége kiterjed az Egyetem jogszerű és szakszerű működtetésére, a munkafeltételek biztonságára, az egyetem vagyonának rendeltetésszerű igénybevétele, az egyetem alaprendeltetésű feladatainak jogszabályszerű végrehajtására, információszolgáltatási kötelezettségek teljesítésére, gazdálkodási lehetőségek, illetve kötelezettségek összhangjára, belső kontrollrendszerére és ellenőrzésére, belső okmányok meglétére, aktualizálására, a szenátusi napirendre, valamint 2013 decemberétől az egyetem PR, marketig, kommunikációs, protokoll és rendezvényszervező tevékenységére. A rektor jogosult kiadványozási jogát gyakorolni, valamint a vonatkozó jogszabályok

²⁵¹ A felsőoktatási intézmények esetében gyakori, hogy alaprendeltetésű tevékenységeik elősegítése érdekében gazdasági társaságokat, legtöbbször zártkörűen működő részvénytársaságokat (Zrt.) vagy korlátozott felelősségű társaságokat (Kft.) alapítanak. Jelenleg a Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó Zrt. 50%-os egyetemi tulajdonnal, az NKE Nonprofit Kft., valamint az Apertus Távoktatás-fejlesztési Módszertani Központ Tanácsadó és Szolgáltató Nonprofit Kft. kizárólagos egyetemi tulajdon mellett segíti az egyetem alaprendeltetésű feladatainak ellátását.

keretein belül dönt az egyetem költségvetési előirányzatairól (kötelezettségvállalás). Évente egyszer a rektor beszámol a Szenátusnak. Amennyiben senki sem kap rektori megbízást, a rektor jogkörében a stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes jár el.

A stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes feladata a rektor helyettesítésén túl az Egyetem intézményfejlesztési és stratégiai feladatainak végrehajtás-felügyelete, valamint irányítása. Feladatai kiterjednek az egyetem stratégiájának, intézményfejlesztési tervének, kutatás-fejlesztési stratégiájának, az ÁROP²⁵² és nemzetközi pályázati tevékenységre, egyetemi projektek felügyeletére, egyetemi arculatra, egyetemi minőségügyi rendszerre, belső pályázati rendszerre. Irányítási és végrehajtás-felügyeleti jogköre kiterjed az Egyetem stratégiájára, intézményfejlesztési tervére, kutatás-fejlesztési és innovációs stratégiájára, az egyetemi pályázatokra, projektfelügyeletre. A stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes készíti elő az egyetem stratégiai és érdemi, két- és többoldalú megállapodásait – több esetben a karok és önálló intézetek kezdeményezésére – és ellenőrzi azok megvalósulását. Felelős az egyetem egységes arculatáért, és feladatai kiterjednek a minőségügyi rendszerre. A stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes feladatai az Egyetem fejlesztési terveinek végrehajtását szolgáló (például kutatás-fejlesztési és kiválósági) belső pályázati rendszerek, valamint egyetemi stratégiai tervekhez kapcsolódó különböző intézkedési tervek kidolgozása és végrehajtásának felügyelete, valamint az egyetemi kiadványok és kiadói tevékenység tervezésének összehangolása és irányítása. Az Egyetem informatikai rendszerfejlesztési stratégiája megalkotásának összehangolása és felügyelete szintén rektorhelyettesi feladat.

Az oktatási rektorhelyettes helyettesíti az Egyetem rektorát az oktatással kapcsolatos feladat- és hatáskörében, valamint irányítási és végrehajtás-felügyeleti joga kiterjed az alapképzési, mesterképzési programok alapítására és indítására, a képzések minőségfejlesztése szervezésére az ezekhez kapcsolódó egyetemi szintű szabályozásokra, és ezekkel összefüggő két- és többoldalú együttműködési megállapodásokra, adatbázisokra, információs szolgáltatásokra is. Rendkívül fontos irányítási és felügyeleti jogköre az intézményi akkreditáció,²⁵³ amely az egyetemi és kari minőség biztosítékát jelenti. Jogköre kiterjed az egyetemi felvételi rendre, a tanulmányi informatikára és a kreditrendszerre, a hallgatói térítési és juttatási ügyekkel kapcsolatos feladatokra. Az oktatási

²⁵² Államreform Operatív Program, amely a teljes magyar igazságszolgáltatás és közigazgatás minőségének növelését tűzte ki célul, továbbá törekszik a kormányzás hatékonyságának, közigazgatási, védelmi és igazságszolgáltatásban részt vevő állami, önkormányzati, valamint a részt vevő civil szervezetek működésének hatékonyabbá tételére.

²⁵³ Az akkreditáció az egyetem külső minősítését jelenti, amelyet a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) végez. Az egyetemi akkreditációját két szabályzó rögzíti. Az egyik Nftv. 108. § 11. pontja, a másik a MAB 2012/7/III/2. sz. határozata. Az Nftv. szerint egyetemi karnak minősül az a szervezeti egység, amelyen a teljes munkaidőben foglalkoztatott oktatók létszáma eléri a 40 főt, a teljes munkaidőben foglalkoztatott oktatók és kutatók legalább fele rendelkezik tudományos fokozattal; a tudományos fokozattal rendelkező oktatók rendszeres kutató tevékenységet folytatnak, az egy teljes munkaidőben foglalkoztatott, tudományos fokozattal rendelkező oktatóra jutó teljes idejű nappali képzésben részt vevő hallgatók száma nem haladja meg a 35 főt, valamint a teljes munkaidőben foglalkoztatott oktatók és kutatók közül legalább három az egyetem doktori iskolájának a törzstagja.

rektorhelyetteshez tartozik a hallgatói kapcsolattartás, a nyelvképzés és az idegen nyelvekből történő vizsgáztatás, a szakmai gyakorlatok rendszere (például együttműködési megállapodások rendszerének és formanyomtatványainak kidolgozása a külső gyakorlati helyekkel). Az oktatási rektorhelyetteshez tartozik az egyetemi ALUMNI²⁵⁴ és a Diplomás Pályakövető Rendszer.²⁵⁵ Az oktatási rektorhelyettesnek nem csak BSc, MSc és PhD képzésre, hanem a szakirányú továbbképzési szakok és programok, felsőoktatási szakképzések alapítására és képzési programokba való beillesztésére vonatkozóan is feladatai vannak. A hallgatói esélyegyenlőséggel kapcsolatos feladatait az Egyetemi Esélyegyenlőségi Bizottság segíti, amelynek munkáját az oktatási rektorhelyettes figyelemmel kíséri. Az egyetemi sportérettel kapcsolatos feladatok felügyeletét és koordinációját 2012 októbere óta az NKE Sportegyesület²⁵⁶ elnökeként valósítja meg. A sportegyesület útján nem csupán biztosítja a szabadidő egészséges eltöltését, hanem törekszik az igazolt versenyzők versenyztetésére is, tehát szabadidő- és versenysporttal kapcsolatos feladatokat is ellát, valamint közreműködik a fegyveres és rendvédelmi szervek személyi állománya kondíciójának megőrzésében.

A tudományos rektorhelyettes helyettesíti az Egyetem rektorát a tudományos tevékenységével kapcsolatos feladat- és hatáskörében. A rektorhelyettes irányítási és végrehajtás-felügyeleti joga kiterjed a következő feladatokra és területekre: az akkreditációhoz szükséges tudományos kritériumok kialakítására és fejlesztésére, az egyetem tudományos tevékenységével kapcsolatos minősítési és minőségbiztosítási folyamatokra, az egyetem doktori képzéseire, a tudományos adatbázisokra és a kontrolling rendszerre, az Egyetemi Központi Könyvtárra, a doktori és habilitációs eljárások egészére. Rektorhelyettesi feladat az egyetemi tudományos kapcsolatrendszer megteremtése és annak fenntartása. A különböző egyetemi szervezeti egységek által kezdeményezett és az önállóan szervezett tudományos rendezvények megtervezése és lebonyolítása, valamint ezekkel kapcsolatos háttérfeladatok (például megrendelések, elszámolások), a tehetséggondozás (tudományos diákkörök és szakkollégiumok) szintén beletartozik a rektorhelyettes felelősségi körébe.

²⁵⁴ Az ALUMNI rendszer lényege, hogy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem nem bocsátja ki úgy a hallgatóit, hogy teljesen megszűnjön minden kapcsolatuk az alma materrel és egymással. A rendszer célja, hogy széles körű szolgáltatást nyújtson jelenlegi és volt hallgatóinak, valamint bekapcsolja az alumni közösségbe és tevékenységbe az intézmény oktatóit, kutatóit, alkalmazottait. Az alumni közösség tagja lehet minden olyan természetes személy vagy szervezet, aki, illetve amely támogatja az Egyetem alumni tevékenységét, egyetért az alumni közösség céljaival.

²⁵⁵ Hazánkban és külföldön a felsőoktatási rendszerek működésének fontos mutatója a diplomát szerzett egykori hallgatók munkaerő-piaci beilleszkedése, integrációja, a diplomaszerezés utáni munkaerő-piaci pályafutásuk, amelyről a Diplomás Pályakövető Rendszer ad világos képet. A megszerzett információk a munkaerő-piaci szereplők, a végzettek, a hallgatók és a jelentkezők kívánók számára is kiemelkedően fontos tájékozási pontként szolgálnak.

²⁵⁶ Az NKE SE támogatja a karokon jelenleg is működő sportegyesületeket, ahol a versenysport mellett a szabadidősport szakosztályokban a hallgatók, tanárok, dolgozók, családtagok is sportolhatnak. Az egyesület részt szándékozik venni az egyetemi Élsporthói Életút Programban, amely a versenysportolókat támogatja egyénre szabott vizsgarendekkel és tanulmányi időbeosztással, valamint bevezeti a sportösztöndíjat. A program célja az egyetemi sportolók sikeres hazai és nemzetközi szerepeltetése különböző versenyeken.

A Molnár Tamás Kutató Központ az elmúlt két évszázad legfontosabb szellemi alkotásainak gyűjtőhelye, amely szintén a tudományos rektorhelyettes alárendeltségébe tartozik.

A *továbbképzési és nemzetközi rektorhelyettes* a nemzetközi és továbbképzési ügyekben helyettesíti a rektort. Feladata a nemzetközi pályázati lehetőségek kihasználásának összehangolása, mobilitás és más nemzetközi partnerprogramok összehangolása, az egyetemi hallgatók közszolgálati útjának karriertámogatása. A rektorhelyettes az egyetemi szintű nemzetközi kapcsolatokban az egyetemet képviselheti, és a rektor által meghatározott feladatokat látja el a kiemelt állami programokon. Irányítja a közigazgatási életpálya program, közigazgatási előmeneteli vizsgarendszer egyetemet érintő feladatait, valamint a szakirányú továbbképzések, vezetőképzések, továbbképzések, átképzések és egyetemi szakképzések végrehajtását.

A *Központi Tanulmányi Hivatal* a kari tanulmányi osztályokkal szoros együttműködésben, az oktatási rektorhelyettes alárendeltségében végzi az Egyetemen az oktatásszervezési és tanulmányi igazgatási feladatokat. A hivatal látja el az egyetemi alap- és mesterszakok szaklétesítési és szakindítási eljárásainak közvetlen előkészítését, koordinációját, az elektronikus tanulmányi rendszer szakmai irányítását és működési feltételeinek biztosítását, egységes oktatási ügyviteli rendszer kialakítását. Biztosítja az egyetemi szintű oktatási és statisztikai adatszolgáltatást. Szakmailag irányítja a három egyetemi kar tanulmányi osztályait, felügyeli a tanulmányi adminisztrációt, kiadja a központi idő- és tevékenységi tervet, koordinálja a tanórarendeket. Szükség esetén oktatási és tanulmányi igazgatási témájú egyetemi szabályzatokat, illetve azok módosítását készíti elő, és ellenőrzi azok megvalósulását. Előkészíti a hallgatói méltányossági ügyeket és egyéb módon segíti a Hallgatói Jogorvoslati Bizottság munkáját. A hivatal segíti továbbá az oktatási rektorhelyettes felügyelete alá tartozó egyéb testületek működését, előkészíti az üléseket és a határozatokat, ellenőrzi azok érvényesülését.

Az *Egyetemi Központi Könyvtár* tevékenysége 2 fő területre osztható. Egyrészt integrált tanulás- és tudásközpontként az egyetemi kutatást támogatja korszerű könyvtári eszközökkel (nyomtatott és elektronikus irodalom), stratégiai tervezés, magas szintű és költséghatékony gazdálkodás. Másrészt a kari készleteket hatékonyan kezelve a hallgatók, kutatók és oktatók, (ideértve a beiskolázott közszolgálati szakembereket is) részére tudásközpontként működik. Az Egyetemi Központi Könyvtár alárendeltségébe tartoznak a kari könyvtárak.

A *szakkollégiumok*²⁵⁷ a tehetséggondozás és közösségépítés fontos szervezeti formái, ezért a NKE Rendészettudományi Karon 1, a másik két karon 2-2 szakkollégium is mű-

²⁵⁷ A szakkollégiumok működését a nemzeti felsőoktatási kiválóságról szóló 24/2013. (III.15.) Korm. rendelet (úgynevezett kiválósági rendelet) szabályozza. A Szakkollégiumok lefedik a Nemzeti Közszolgálati Egyetem valamennyi tudományos területét. A Biztonságpolitikai Szakkollégium a társadalomtudományok, a Puskás Tivadar Műszaki Szakkollégium a műszaki tudományok, a Magyary Zoltán Szakkollégium a vezetés- és igazgatástudomány, valamint a Szent György Szakkollégium a rendészettudomány területén tevékenykedik. Külön ki kell emelni az Ostrakon szakkollégiumot, amely egyaránt foglalkozik politikaelemzéssel, kommunikációval, vezetésmentel, gazdasági, valamint közigazgatási ismeretekkel.

ködik. Általában a szakkollégiumok anyagilag támogatják a kutatási tevékenységeket, támogatják tagjaikat tudományos pályázatokon és konferenciákon, közreműködnek a publikációk megjelentetésében. A szakkollégiumok gyakran szerveznek kulturális rendezvényeket, tanulmányi utakat, előadásokat, kurzusokat, hallgatói mobilitás és diákcsera programokat. Szükség esetén segítik a tagok nyelvtudásának javítását, együttműködnek hasonló alaprendeltetésű bel- és külföldi szakkollégiumokkal. A szakkollégium tagjai határozzák meg a szakkollégiumuk programját – és a rendelet szabta korlátok között – és felépítését, valamint szakmai teljesítmények követelményeit.

Az egyetemi *főtitkár* a Rektori Hivatal vezetője, aki az egyetemi központi rendet felügyeli, valamint meghatározza, szabályozza az Egyetem általános működési rendjét, kiszolgálja a rektori vezetést, illetve összehangolja és szervezi programjait. Felelős a személyügyi, jogi, igazgatási és munkaügyi feladatokért. Szabályozza az egyetem központi titokvédelmi és ügyviteli szervezési feladatait, felügyeli a biztonsági, informatikai, infokommunikációs, irat- és levéltározási, valamint oktatástechnikai rendszereket. Főtitkár végzi az Egyetem éves, valamint havi munkatervezését és a Szenátus titkári minőségében előkészíti a szenátusi üléseket, azokhoz kapcsolódó dokumentumokat, határozatokat és koordinálja a Szenátus döntéseinek végrehajtását. Kiemelt feladata a Ludovika Campus Projekt²⁵⁸ felügyelete.

A *gazdasági főigazgató* irányítja az Egyetemen a Gazdasági Hivatal szakirányú és ügyviteli tevékenységét, költségvetési javaslatot készít, és annak elfogadása esetén gondoskodik annak végrehajtásáról. Megszervezi és ellenőrzi a gazdasági és pénzügyi tervezést, a gazdálkodást, a számvitelt és az ezek alapjául szolgáló bizonylati rendszert, valamint az ezzel kapcsolatos ügyvitelt. A gazdasági főigazgató pénzügyi ellenjegyzési joggal²⁵⁹ rendelkezik.

Gazdasági igazgatóságok az egyetemi karok érdekében pénzügyi, gazdálkodási, számviteli és üzemeltetési feladatokat látnak el a vonatkozó jogszabályok, belső rendelkezések és szabályzatok alapján. A kari gazdasági igazgatóságok élén kari gazdasági igazgató áll.

Az egyetemi karok (jelenleg három működik: Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Rendészettudományi Kar, Közigazgatás-tudományi Kar) a hallgatók oktatását és a tudományok művelését ellátó, a felsőoktatási szakképzésben és a tudományos munkában együttműködő oktatókat, kutatókat és más nem oktatói vagy tudományos kutatói besorolású dolgozókat, intézeteket, azokon belül tanszékeket, valamint szakcsoportokat és a (kari) könyvtárat magukban foglaló egyetemi szervezeti egységek. A kar önálló előirányzat-felhasználási keretszámlával, azaz kari költségvetéssel rendelkezik és gazdálkodik. A honvéd tisztjelöltek számára a karok közül Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar működésének van kiemelt jelentősége.

²⁵⁸ A „Nemzeti Közszolgálati Egyetem elhelyezése a Ludovika Campusban” elnevezésű állami beruházás egyes kérdéseiről szóló 1158/2012. (V.18.) Korm. határozat jelöli ki a fejlesztés irányait.

²⁵⁹ Pénzügyi ellenjegyzés során a gazdasági főigazgató a szerződésben szereplő összeg kifizethetőségéről nyilatkozik. A gazdasági főigazgató vagy az általa írásban kijelölt személy ellenjegyzése nélkül így kötelezettségvállalásra nem kerülhet sor, illetve követelés nem írható elő.

A Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar (HHK) jelenleg a Honvéd Vezérkar főnökének követelményei szerint végzi a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses tiszti állományának, továbbá a védelmi szférában foglalkoztattak BSc, MSc és PhD képzését, valamint a tisztek szakirányú át- és továbbképzését. A kar képzésének célja a honvédtisztek és a honvédelmi, illetve honvédelmet érintő tevékenységet végző szakemberek utánpótlása. A kar jelenlegi szerkezetének kialakulása egy rendkívül hosszú folyamat volt, amelyet szoros összefüggésben kell vizsgálni a dékán jogkörének alakulásával, valamint a katonai felsőoktatás szervezeti átalakulásával. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem elsősorban a hivatásos és szerződéses tiszti állomány, továbbá a védelmi szférában foglalkoztattak, valamint általában a felsőfokú közszolgálati szakemberképzés bázisintézményeként, az egyesülő intézmények jogutódjaként 2012. január 1-jén megkezdte működését. A HHK ennek önálló karaként működik. A kar kapcsolatban áll a fegyveres és rendvédelmi szervek országos hatáskörű vezetőivel és oktatási intézményeivel, valamint együttműködhet az országos hatáskörű fegyveres és rendvédelmi szervekkel. A kar oktatás és képzés területén szorosan együttműködik a katonai szocializációért felelős MH Ludovika Zászlóaljjal. A kar alaprendeltetésű feladatait a dékán vezetésével végzi. A kari intézetvezetők a Katonai Vezetőképző Intézet, a Katonai Üzemeltető Intézet és a Katonai Logisztikai Intézet, azaz a kar három intézetének keretein belül irányítják az oktatást és képzést, valamint a hadtudományi és katonai műszaki kutatást. A kari intézetek kiválóan képzett katona oktatókkal rendelkeznek és korszerű szaktantermekkel, laborokkal felszereltek. Az egyetem karai közül egyedül a HHK-n működik két doktori iskola, a Hadtudományi Doktori Iskola és Katonai Műszaki Doktori Iskola. A karon folyó felsővezetői, valamint át- és továbbképző tanfolyamok rendkívül színvonalas, egyedi tudásbázist biztosítanak a beiskolázottak számára. A karnál a nyelvi készségek elsajátítását az Idegennyelvi és Szaknyelvi Központ, a vizsgáztatást pedig Nyelvvizsgaközpont biztosítja. A tisztjelöltek, hallgatók és különféle tanfolyamokra beiskolázottak angol nyelven általános, valamint szaknyelvi jelleggel STANAG 3.3.3.3 szintig, illetve francia nyelv tekintetében a megfelelő szintű ARMA nyelvvizsga letételéig juthatnak el. A kar egyetemen belüli helyzetét a szervezeti és működési szabályzat mellett a kezdetektől együttműködési megállapodás rendezi. Legutóbb 2014. április 1-jén írt alá Magyarország honvédelmi minisztere és az Egyetem rektora a HM képzési igényeinek biztosítása érdekében ilyen célú együttműködési megállapodást.²⁶⁰ A megállapodás alapján a HM a HHK, és a kar érdekében az Egyetemnek ad át használatába bizonyos helyiségeket, valamint ezeket térítésmentesen üzemelteti is. Ugyancsak térítésmentesen biztosítja a Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campuson a ki- és beléptetést, őrzésvédelmet, étkeztetést és parkolást, az egyetemre vezényeltek általános (fog)orvosi és foglalkoztatás-egészségügyi alapellátását, rendezvények egészségügyi és a katonai képzésre jelentkezők egészségügyi alkalmassági vizsgálatát. Térítésmentesen adja a kar használatába

²⁶⁰ A felek már az egyetem megalapításakor együttműködési megállapodást kötöttek azonos témában. A fenti megállapodás a 2011. október 18-án kötött és 2012. június 27-én módosított megállapodást helyezte hatályon kívül.

a képzéshez, kutatáshoz és oktatáshoz szükséges haditechnikai eszközöket, hadinormás anyagokat, szaktechnikai, muzeális és egyéb oktatási eszközöket. Az egyetem ennek fejében térítésmentesen biztosítja a HM képzési igényeit, ezzel kapcsolatosan a szálláslehetőséget, a campuson kívüli egyetemi telephelyeken a honvéd tisztjelöltek képzését. A megállapodás kölcsönös tájékoztatási kötelezettséget is előír: a katonák egyetemre történő vezényléséről a rektort, az egyetemre vezényelték vezetői megbízásáról a Honvéd Vezérkar főnökét előzetesen tájékoztatni kell.

A *dékán* a Kar élén álló egyetemi felsővezető, akinek jogkörét alapvetően a jogforrások két típusa határozza meg. A Magyar Honvédség jogszabályai, közjogi szervezetszabályozó eszközei és belső rendelkezései (a továbbiakban együtt: honvédelmi szabályzók) fogalmazzák meg a dékán mint parancsnok jogkörét Hjt. 46. § (1) bekezdés c) pontja alapján a karra vezényelt katonákkal szemben.²⁶¹ Emellett figyelembe kell venni a nemzeti felsőoktatás jogszabályait, közjogi szervezetszabályozó eszközeit és belső rendelkezéseit, az egyetem szabályzatait (a továbbiakban együtt: civil szabályzók), amelyek a dékán mint vezető munkáltatói jogköreit szabályozzák. A *civil szabályzók* alapján a dékán vezeti és képviseli a Kart. Dékáni vezetői tevékenységét – a rektor közvetlen alárendeltségében – a helyettesei és a dékáni hivatalvezető közreműködésével végzi. Évente köteles beszámolni az egyetem Szenátusának és a HHK Kari Tanácsának. (Az előbbinek hivatalból tagja, utóbbinak elnöke is.) A civil szabályzók határozzák meg a dékán munkáltatói jogkörét is a kar közalkalmazottaival szemben. A NKE Rektori Tanács a rektor mellett működő döntés-előkészítő, véleményező, illetve a rektor által megjelölt feladatokat ellátó testület, amelynek a dékán szintén hivatalból tagja. A dékán tagja az Egyetem tevékenységében, gazdálkodásában rejlő kockázatok felmérésére és megállapítására létrehozott Kockázatkezelési Bizottságnak is. A dékán rendelkezik a kinevezéshez, a felmentéshez, az előmenetelhez és a juttatásokhoz kapcsolódó, valamint a fegyelmi jogkörrel a kar alkalmazottai tekintetében. A dékán bízza meg a kar szervezeti egység vezetők helyetteseit és dönt e megbízások visszavonásáról is. A kar szervezeti egységei vezetőinek a dékán utasításokat adhat, szervezi és értékeli munkájukat. A *honvédelmi szabályzók* által részletezett és a Honvéd Vezérkar főnöke által delegált dékáni jogkörök sokkal szerteágzóbban és számos jogforrás által szabályozzák jogkörét. A Hjt. Vhr. 3. § (3) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján a Honvéd Vezérkar főnöke²⁶² a 1517/763/15-68/2013. számú ügyiratával 2013. szeptember 1-jétől a Nemzeti Közszolgálati Egyetem szervezetébe vezényelt állomány tekintetében – a rektorhelyettes munkakört betöltő személy(ek) kivételével – a Vhr. 3. § (2) bekezdés f) pontja szerinti állományilletékes parancsnoki jogkört gyakorló szolgálati előljárónak a Kar dékánját jelölte ki, amely a honvédelmi miniszter és az Egyetem rektora által kötött együttmű-

²⁶¹ A vezényelt katona állomány tekintetében az állományilletékes parancsnoki jogkör gyakorlására Hjt. Vhr. 3. § (2) bekezdés f) pontját kell alkalmazni.

²⁶² A Hjt. Vhr. 3. § (3) bekezdése alapján az állományilletékes parancsnoki jogkört gyakorló szolgálati előljárót a Nemzeti Közszolgálati Egyetem esetén a Honvéd Vezérkar főnöke, a miniszter fenntartása alá tartozó, honvédségi szervezetnek nem minősülő köznevelési intézmény esetén a miniszter jelöli ki.

ködési megállapodás 16. pontja által 2014. április 1-jétől megerősítést nyert. A fentiek alapján a kar dékánja gyakorolja az állományilletékes parancsnoki jogköröket, ide nem értve a szolgálati viszony létesítését, módosítását, megszüntetését és az illetmény-megállapítását. E jogköröket a Honvéd Vezérkar Személyzeti Csoportfőnöke gyakorolja.

A Kar fő oktatási egységei az újonnan alapított alapképzési szakoknak megfelelően tagozódó intézetek, amelyek alárendeltségében működnek az oktatási és képzési feladatokat ellátó tanszékek.

A HHK *Katonai Vezetőképző Intézetében* alap- és mesterszakon katonai vezetőket, illetve parancsnokokat képeznek a védelmi tárca részére. Az alapszak négy szakirányra tagolódik, úgymint lövész, felderítő, harckocsizó, valamint tüzér. Mesterszakon mesterfokozat (MSc) végzettség és okleveles katonai vezető (MSc in Military Leadership) szakképzettség szerezhető.

A HHK *Katonai Üzemeltető Intézet* alaprendeltetése olyan honvédtisztek képzése, akik általános vezetői és katonai műszaki felkészültségük alapján képesek a Magyar Honvédség legbonyolultabb haditechnikai eszközeivel rendelkező fegyvernemeinek és szakcsapatainak parancsnoki beosztásai ellátására, a haditechnikai eszközök üzemfenntartási folyamatainak irányítására, az alegységek vezetésére, valamint a középvezetői beosztások ellátására. Aki a kar tiszti alapképzést folytató szakjain szerez diplomát, egyedülálló módon egyszerre lehet katona és magas műszaki felkészültséggel rendelkező szakember. Katonai üzemeltető alapszak katonai repülőműszaki, repülésirányító, híradó, katonai informatika, rádióelektronikai felderítő és elektronikai hadviselés szakiránnyal, a védelmi vezetéstechnikai rendszertervező mesterképzési szak pedig informatikai, kommunikációs, infokommunikációs rejtjelfelügyeleti, információbiztonsági, információs műveleti szakiránnyal rendelkezik.

A HHK *Katonai Logisztikai Intézet* alaprendeltetése olyan tisztek képzése, akik általános katonai, haditechnikai, katonai közlekedési, katonai gazdálkodási és műveleti logisztikai felkészültségük alapján képesek a Magyar Honvédség logisztikai szakcsapatainak vezetői, parancsnoki beosztásai ellátására, a haditechnikai eszközök üzemfenntartási, a csapatok gazdálkodási, ellátási és szállítási folyamatainak irányítására.

A Kar *Katonai Vizsgaközpontja* a teljesítményértékelési, minősítési, illetve előmeneteli rendszer szervezeti eleme. A vizsgaközpont Magyar Honvédség teljes hivatásos és szerződéses katonai állományára kiterjedő feladata a teljesítményértékeléshez szükséges éves fizikai felmérések, az önkéntes jelentkezésen alapuló minősítő, katonai-szakmai elméleti vizsgák előkészítése, a vizsgáztatás és annak felügyelete, illetve a szakmai előmeneteli rangsor összeállításának,²⁶³ a magasabb szintű, illetve a külszolgálatok parancsnoki, vezetői beosztás betöltésére tervezettek kiválasztásának támogatása.

A Kar *Idegennyelvi és Szaknyelvi Központja* a nyelvoktatást, az intenzív és a szolgálati teendők melletti nyelvi képzést, a NATO és PfP, illetve missziós szaknyelvi képzést,

---

²⁶³ Hjt. Vhr. 101. § alapján a szakmai előmeneteli rangsort a Honvéd Vezérkar Személyzeti Csoportfőnökség csoportfőnöke állítja össze.

a katonai szaknyelvi posztgraduális képzést, valamint a szaknyelvi kutatómunkát és kidolgozó munkát végzi angol, francia és német nyelven.

A Kar *Nyelvvizsgaközpontja* a dékán közvetlen alárendeltségében ARMA kétnyelvű katonai, szakmai nyelvi vizsgáztatást, NATO STANAG 6001 követelmény szerinti szakmai nyelvvizsgáztatást, illetve akkreditált vizsgahelyként az ITK ORIGO nyelvvizsgarendszerben általános nyelvvizsgák szervezését végzi.

A *Katonai Testnevelési és Sportközpont* közreműködik a hivatásos szerződéses katona és a hallgatói állomány fizikai állóképességének szinten tartásában, valamint végzi az általános katonai testnevelési feladatokat.

A *Katonai Át- és Továbbképző Központ* a felnőttképzési törvény²⁶⁴ hatálya alá eső kari tanfolyami képzések adminisztrációs feladatait végzi, továbbá tevékenységi körébe tartozik a Magyar Honvédség tisztí elömeneteli rendszeréhez kötődő koordináció, a továbbképzési rendszer fejlesztése, valamint működtetése.

10.3 Az egyetem hallgatója, a tisztjelölt kettős jogállása

Az egyetem hallgatójának hallgatói jogviszonya a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel felvételi vagy átvételi döntés alapján, beiratkozással jön létre. Az egyetem oktatási hivatala besorolási határozata, valamint az egyetem felvételi, vagy átvételi határozata alapján a büntetlen előéletű jelentkező abban a félévben létesíthet hallgatói jogviszonyt, amelyre a felvételi eljárás során felvették, vagy az átvételi eljárás során az átvételt engedélyezték. A közszolgálati ösztöndíjas hallgatóval – kivéve a rendészeti képzésben résztvevő hallgatót – az egyetem, a honvéd tisztjelölt hallgatóval a Magyar Honvédség Ludovika Zászlóalj (MH LZ) parancsnoka, a rendészeti képzésben részt vevő nem kettős jogállású hallgatóval a beiskolázó országos szerv vezetője köt ösztöndíjszerződést. Önköltséges valamint minden egyéb képzés esetén a hallgatóval az egyetem köt képzési szerződést. Az egyetem hallgatójának többféle jogállása lehet. Kettős jogállású hallgató a Rendészettudományi Karra felvett, a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény szerinti hivatásos állomány tagja, aki államilag támogatott képzésben folytat tanulmányokat az egyetemen. Megjegyzendő, hogy a Magyar Honvédség hivatásos vagy szerződéses állományú, az egyetemen tanulmányokat folytató tagja jelenleg nem minősül kettős jogállású hallgatónak, hanem a képzési idő tartamára, de legfeljebb a tanulmányai befejezéséig (amennyiben a tanulmány befejezésekor részére szolgálati beosztás nem biztosítható legfeljebb 1 évig) rendelkezési állományba tartozik. Rendészeti ösztöndíjas az a hallgató, aki felvételt nyert a nappali munkarendben folyó képzésre, és a Rendészettudományi Karon – valamely rendvédelmi szervvel kötött ösztöndíjszerződés alapján – végzi tanulmányait. Közszolgálati ösztöndíjas hallgató az Egyetem rendészeti képzésben részt vevő ösztöndíjas, valamint azon hallgatója, akit nem terhel képzési költségterítés, illetve önköltség fizetési kötelezettség. Polgári hallgató az

²⁶⁴ A felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény (a továbbiakban: Fktv.).

a hallgató, aki felvételt nyert és beiratkozott, de nem tisztjelölt és nem tartozik az ez előző három hallgatói kategóriába sem.

A *honvéd tisztjelölt* a Magyar Honvédség tényleges állományának azon tagja, aki a HHK-n honvédtiszti alapképzésre felvételt nyert, ennek időtartama alatt a Magyar Honvédség erre kijelölt, a Honvéd Vezérkar főnökének közvetlen alárendeltségébe tartozó katonai szervezetnél, az MH LZ-nél tisztjelölti szolgálati viszonyban, és ezzel egyidejűleg az egyetemmel hallgatói jogviszonyban áll (kettős jogállás).

A honvéd tisztjelölt jogállásra vonatkozó szabályok – tisztjelölti jogviszony sajátosságainak megfelelően – differenciáltak az állomány tagjára vonatkozó szabályokhoz képest. A Hjt. külön fejezetben tárgyalja a tisztjelöltekre vonatkozó rendelkezéseket. A honvéd tisztjelölt elsődleges szolgálati kötelezettsége a választott tiszti katonai életpályára történő felkészülés, emellett a katonai rend és fegyelem, a vonatkozó jogszabályok, honvédelmi miniszteri utasítások, a katonákra vonatkozó egyéb szabályok, a Honvéd Vezérkar főnökének intézkedései, az NKE szabályzatai, továbbá az oktatók és vezetők rendelkezésinek betartására is köteles. Az eltérés azonban nemcsak a szolgálat céljára vonatkozó alapvetésben jelenik meg, hanem a rendfokozatokra, a járandóságokra, az illetményre (ösztöndíjra) vonatkozó rendelkezésekben, egyes esetekben a jogviszony megszüntetésére, szünetelésére vonatkozó szabályokban is. Ennek értelmében a tisztjelölti szolgálati viszony közös megegyezéssel történő megszüntetésének minősül, ha a tisztjelölt kérelmére a munkáltatói jogkört gyakorló engedélyezi az altiszti, vagy a legénységi állományba vételt, továbbá azt, hogy a honvéd tisztjelölt tanulmányait altiszt-jelöltként folytassa. A tisztjelölti szolgálati viszony – a különleges jogrend időszaka kivételével – a tisztjelölt egyoldalú jognyilatkozatával is megszüntethető.

A honvéd tisztjelölt a katonai alapképzésre történő beiratkozásakor ösztöndíjszerződést köt a MH LZ parancsnokával, amellyel a zászlóalj állományába kerül és tisztjelölti szolgálati jogviszonyt létesít. A szerződéssel vállalja, hogy az alapképzés idejére szolgálati jogviszonyát fenntartja, valamint hozzájárul a választott képzéséhez előírt nemzetbiztonsági²⁶⁵ ellenőrzéshez. A tisztjelölti jogviszony első felévére – tekintettel a képzés feszességére, keménységére és költségeire – próbaidőt kötnek ki, amely alatt akár a tisztjelölt, akár a zászlóaljparancsnok egyoldalúan és indoklás nélkül jogosult a szerződést felbontani. A honvéd tisztjelölt köteles a negyedik félév vizsgaidőszakának végéig a „B” típusú gépjárművezető engedélyt, illetve a NATO STANAG 6001 2.2.2.2. nyelvvizsgát megszerezni, valamint a saját szakának kredit-, óra- és vizsgatervében előírt kritériumkövetelményeket teljesíteni. Ezen kötelezettségek megszegése esetén a munkáltatói jogkört gyakorló jogosult a tisztjelölti jogviszonyt egyoldalú jognyilatkozattal megszüntetni, ha a tisztjelölt azoknak önhibájából nem tesz eleget.

A hivatásos és szerződéses katonákhoz hasonlóan az egyéb kereső tevékenységét engedélyzettni, a civil szervezetekben viselt tagságát bejelenteni köteles a zászlóaljparancsnoknak. A tisztjelölt a campuson és a kiképzés egyéb helyszínein köteles, azon kívül – parancsnoki engedéllyel – jogosult egyenruhát viselni.

²⁶⁵ A tisztjelöltek nemzetbiztonsági ellenőrzését a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat végzi.

A honvéd tisztjelöltek vonatkozásában a kártérítési, fegyelmi és büntető felelősségre vonatkozó szabályok is eltérést mutatnak az állomány tagjától. Ha a honvéd tisztjelölt a tisztjelölti szolgálati viszonyából, vagy a hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségét vétkeken megszegi, fegyelemsértést követ el, vele szemben azonban fenytésként kizárólag a feddés, megrovás, szigorú megrovás, illetve az Nftv. alapján kiszabható, „a térítési és juttatási szabályzatban meghatározott kedvezmények és juttatások – legfeljebb hat hónap időtartamra szóló – csökkentése, illetőleg megvonása”, valamint a felsőoktatási intézményből való kizárás alkalmazható.

Az elévülésre is eltérő határidőket kell alkalmazni: az elévülés öt hónap, szemben az állomány tagjára vonatkozó 1 évvel.

A honvéd tisztjelölt beosztásából – tanulmányok folytatásától való eltiltás nélkül – legfeljebb a büntető-, a fegyelmi-, és a méltatlansági eljárás jogerős befejezéséig akkor függeszthető fel, ha a szolgálati helytől távol tartása az általa elkövetett cselekmény súlya vagy jellege miatt indokolt.

A kettős jogállására tekintettel a honvéd tisztjelölt kártérítési felelőssége is eltér az általános szabályoktól, nemcsak a tisztjelölti szolgálati viszonyából, hanem a hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségének vétkes megszegésével okozott kár megtérítésére is köteles, azaz a kárfelelősség esetei összekapcsolódnak.

Sajátos szabály, hogy a fegyelmi és a kártérítési eljárás jogszabályban nem szabályozott kérdéseiben a Nemzeti Közszolgálati Egyetem fegyelmi és kártérítési szabályzatának rendelkezéseit kell alkalmazni, azaz a jogszabálynál alacsonyabb szintű szabályozó is lényegi szerepet kap az eljárásban.

Ki kell emelnünk, hogy tisztjelölt esetében is sor kerülhet méltatlanság megállapítására, amely – ahogy korábban már tárgyaltuk – ugyan nem fegyelmi szankció, de meghatározó jelentőséggel bír a Honvédséghez fűződő közbizalom és megítélés szempontjából.

A tisztjelöltre vonatkozó büntetőjogi felelősséggel összefüggésben ki kell emelnünk, hogy katonának csak a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja minősül, melynek fogalmát a Hvt. határozza meg, így katonai bűncselekményt is csak katonának minősülő személy követhet el.

11. FEJEZET

Katonai nemzetközi jogi alapismeretek

11.1 A nemzetközi jog sajátosságai

Az eddigiekben a belső joggal és annak egyes részszabályaival foglalkoztunk. Létezik azonban a jogrendszernek egy olyan szegmense, amelyben nem csak egy adott országon belül értelmezhető és nem a jogalanyok egymás közti vagy a jogalanyok és az állam közötti belső jogviszonyairól van szó. Ez a jogterület a nemzetközi jog, amely az államközi jogi normákat foglalja magában.

A nemzetközi jog tárgyát, az általa szabályozott életviszonyt a nemzetközi kapcsolatok képezik. A nemzetközi kapcsolatokat nem csak általános fogalomként kell értelmeznünk, hiszen ezek nem önmagukban léteznek és ezek a kapcsolatok azok, amelyek a nemzetközi jogot formálják, megalkotják és az így kialakult jogrendszert működtetik.

A nemzetközi kapcsolatok ezek mellett a nemzetközi jogban az államok között fenn tartott hivatalos kapcsolatok összességét (multinacionális kapcsolatok) vagy valamely állam más állammal fenn tartott hivatalos kapcsolatait (bilaterális kapcsolatok) jelentik.

A nemzetközi jog tehát egy sajátos önszabályozó rendszer, erre figyelemmel rendelkezéseinek kikényszeríthetősége elsősorban az adott nemzetközi kapcsolatrendszerben érintett állam döntésének függvénye,²⁶⁶ nincs azonban az országok felett álló szuperhatalom vagy szervezet, amely az esetleges szankcióknak érvényt szerezzen.

A nemzetközi jog az államok akaratmegegyezésén alapul, melyet maguk az államok hoznak létre. Ez az akarategység lehet kifejezett, írásos megegyezés, de nem kizárt a szokásjog alapján működő vagy hallgatólagos forma sem, amikor az állam magatartása utal arra, hogy az adott normát vagy viszonyrendszert kötelezőnek ismeri el. A nemzetközi jog alapja ennek megfelelően az államok saját akarata, egyfajta önkorlátozása,²⁶⁷ valamint a megkötött nemzetközi szerződések betartásának kötelezettsége,²⁶⁸ a nemzetközi jog jogalanyai alapvetően az államok, amely jogalanyiség nem vezethető vissza más állam döntésére (teljes és eredeti jogalany), így nincs központi jogalkotó szervezet sem.

²⁶⁶ Hiába születik például egy nemzetközi egyezmény 100 tagállam aláírásával a gyalogság elleni aknák alkalmazásának tilalmáról, ha a 101. ezt magára nézve nem ismeri el kötelezőként, őt nem kötik korlátozások.

²⁶⁷ GEORG *Jellinek* (1851–1911) német alkotmányjogász elmélete szerint.

²⁶⁸ *A pacta sunt servanda* elvét HANS *Kelsen* (1881–1973) amerikai jogász és jogtudós hangsúlyozta a nemzetközi viszonyokkal összefüggésben.

A nemzetközi jog alanyai az államok mellett nemzetközi szervezetek is lehetnek, de ezek nemzetközi jogalanyisága már származékosnak és korlátozottnak tekinthető, hiszen az államok akaratótól függ létük és a részükre biztosított jogok terjedelme.

11.2 A nemzetközi jog fejlődéstörténete

A nemzetközi kapcsolatok mai viszonyrendszere hosszú történeti fejlődés eredménye. Ahhoz, hogy az államközi kapcsolatok kialakulhassanak, természetesen előfeltételként maga az elkülönült politikai egység vagy állam mint szervezet kialakulása volt szükséges.

További feltétel, hogy ezek az elkülönült egységek egymással kapcsolatba tudjanak lépni. Hiába létezett az ókorban több civilizáció és számos hatalmi központ, ha ezek nem egy időben regnáltak, vagy földrajzilag áthidalhatatlan távolságban voltak egymástól, nem jöhetett létre nemzetközi kapcsolat.

Szintén a mai értelemben vett nemzetközi kapcsolatok előfeltétele volt az államok közötti erőviszonyok viszonylagos kiegyenlítettsége. Amennyiben valamely állam lényeges gazdasági vagy katonai erőfőlényrel rendelkezett a másikkal képest, általában leigázta, megszállta, s nem a kölcsönös kapcsolatépítésre, hanem a terület és az erőforrások megszerzésére törekedett, ami önmagában is kizárta az együttműködést. Gondoljunk csak a Perzsa Birodalom vagy a Római Birodalom vagy a középkorban a Spanyol Királyság fénykorára, a dolgok természeténél fogva kizárt volt az együttműködés, csak a 20. században erősödött meg annyira a nemzetközi jog intézményrendszere, hogy az államok önkorlátozásának köszönhetően a nagy hódítások, a gyarmatbirodalmak kora véget érhetett.

Az első ismert nemzetközi jogi megállapodás a mezopotámiai sumér városállamok között jött létre (Kr. e. 3. évezred), amikor Umma és Lagasz megállapodott a határ menti utak használatáról és a területek elhatárolásáról. Ez a mai államközi szerződések őseinek tekinthető, s napjainkban is születnek a határok kijelölésére vonatkozó egyezmények. Szintén fennmaradt emlékeink vannak Kr. e. 1260 körüli időszakból, amikor az egyiptomi fáraó kötött megállapodást a hetita uralkodóval a belső és külső ellenségek ellen, amely szintén a mai ismert szerződésformák archetípusa.

Európában először a görög városállamok időszakából maradtak fenn írásos emlékek nemzetközi szerződésekről. Kiemelendő itt a katonai szövetségek (szümmakhia) megkötése a Spárta és Athén közötti viszálykodásban (Kr. e. 431–404).

Az ókori Róma időszakában a nemzetközi kapcsolatok jelentősége kevésbé volt hangsúlyos, inkább csak a Pax Romana néven elhíresült békeszerződések érdemelnek említést, amelyek jellemzően erősen a római érdekeket, a területek kiterjesztését szolgálták és rendkívüli módon érvényesítették Róma katonai túlhatalmát.

A középkorban az átrendeződött európai erőviszonyok hívták életre a követek küldésének gyakorlatát. A Nyugat-római Birodalom bukása után az iszlám térnyerésével jelentek meg az első követek Nagy Károly, frank császár udvarában, amely a nemzetközi kapcsolatok ma is ismert formája előfutárának tekinthető.

A középkor hűbéri rendszere és az investitúra küzdelem mindemellett nem kedvezett a nemzetközi kapcsolatok fejlődésének, hiszen a hatalmi központok közti kapcsolatok valójában személyek közötti viszonyokat tükröztek. Ez volt az az időszak, amikor egy állam léte akár egy jól megkötött uralkodói házasságon is múlhatott, és az európai törekvések sok esetben egy egységes európai hatalmi centrum kialakítást célozták, szemben az iszlámmal, ezzel némiképp háttérbe szorítva a mai értelemben vett Európán belüli nemzetközi kapcsolatokat.

A modern nemzetközi kapcsolatok kialakulását a vesztfáliai békéhez (1648) szokás kötni, amely hagyományosan a mai államok elődei kialakulásának időszaka. A hűbéri-ség itt már háttérbe szorul az államok felségjoga javára. Az ide vezető történeti fejlődés számos külső hatás együttes eredménye, melyek közül az angol–francia százéves háború (1337–1453) vagy az angol rózsák háborúja (1554–1585) éppúgy a stabil államok kialakulását segítette elő, mint egyes külső, Európán kívülről érkező hatások, támadások. A kialakult nemzetközi rendszer elemei között végül viszonylagos hatalmi egyensúly jött létre, ami még az egymás közti háborúskodás időszakában sem igazán bomlott meg, amely kiváló táptalajként szolgált a nemzetközi jog fejlődéséhez. A 16. századot követően már általánosnak tekinthető az állandó követség intézménye, és az európai egyensúlypolitika folyamatosan hatalmi koalíciókat, szövetségeket termelt ki, a viszályokat rendezni hivatott háborúkat pedig békeszerződéssel zárták. Az államok önállóságával és a kereskedelem fejlődésével párhuzamosan felértékelődött a tengerjog jelentősége is, amely mára szintén a nemzetközi jog egyik alapterületévé vált.

1776-ot, az Amerikai Függetlenségi Nyilatkozatot és a latin-amerikai államok gyarmati uralom alóli felszabadulását követően a nemzetközi közösség tagjainak száma ugrásszerűen megnőtt, így felértékelődtek a nemzetközi viszonyok rendezésére szolgáló aktusok, bár Európa vezető szerepe a nemzetközi ügyekben megkérdőjelezhetetlen maradt. Mindezek mellett a 19. században egy újabb gyarmatosítási hullám indult meg Afrika irányában, amely szintén jelentős hatást gyakorolt a nemzetközi kapcsolatok alakulására.

Az igazi változást az I. világháború hozta. Alapvetően megváltozott a nemzetközi közösségen belüli egyensúly, Európa elvesztette elsőségét, az USA nagyhatalommá vált, az európai államok határai – sajnos Magyarországé is – megváltoztak, új államok jöttek létre. Erősödött a humanitárius jog, fókuszba kerültek a háború indításának jogi kérdései is. A II. világháborút követő elszámoltatás és újjáépítés, majd a hidegháború szintén új arcot adott a nemzetközi jognak, számos nemzetközi egyezmény és intézmény született ennek nyomán.

A 19. századtól sorra születtek a nemzetközi szervezetek, amelyek közti viszonyrendszer szintén a nemzetközi jog szabályozási területe. Kiemelendő ezek sorából a Nemzetközi Vöröskereszt és az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), amely működése során maga is a nemzetközi szerződések inicializálójává vált.

Természetesen az olyan politikai-katonai szövetségek életre hívása is a nemzetközi joghoz kapcsolódik, mint a NATO (1949) vagy a Varsói Szerződés (1955).

11.3 A nemzetközi jog forrásai és működése

11.3.1 A nemzetközi jog forrásai

A nemzetközi jog forrásai a jogterület jellegéből adódóan is lényegesen eltérnek a kontinentális jogfejlődés írott jogánál megszokottól. Az alkalmazott jogot, azaz a jogforrásokat hagyományosan az ENSZ Alapokmány mellékletében megalapított Nemzetközi Bíróság (NB) statútumában rögzítetteknek megfelelően határozza meg a jogtudomány, amely mellett az egyoldalú nyilatkozatok, a nemzetközi szervezetek határozatai és a nemzetközi „soft law” is szerepet kapnak.

A nemzetközi jogforrások sorában az úgynevezett klasszikus jogforrásoknak nevezzük az NB statútuma 38. cikkében megjelölt jogforrásokat és az egyoldalú nyilatkozatokat. Az NB, melynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő forrásokat alkalmazza:

- azokat a *nemzetközi egyezményeket*, amelyek a vitában álló államok által kifejezetten elismert jogszabályokat állapítanak meg;
- a *nemzetközi szokást* mint a jog gyanánt elismert általános gyakorlat bizonyítékát;
- a *civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket*;
- a *bírói döntéseket* és a különböző nemzetek *jogtudósainak tanítását* mint a jogszabályok megállapításának segédeszközeit.

Ezek a jogforrások egyértelműen az évszázadok alatt kialakult és alkalmazott szokás-jog alapján kerültek az Alapokmányba, azonban alkalmazhatóságuk nem azonos súllyal jelentkezik a gyakorlatban. Az úgynevezett „valódi” jogforrások alkalmazása kötelező, míg a „kisegítő” jogforrások csak az értelmezést segítő támaszok, azaz közvetlenül nem hivatkozhatóak.

Lényeges kiemelni, hogy a nemzetközi jog forrásai között nincs hierarchikus viszony, bármely szabály önmagában is alkalmazandó, illetve a bírósági döntések kizárólag az adott ügyben bírnak kötelező erővel, automatikusan nem általánosíthatók az abban foglaltak. Mindemellett az ENSZ Alapokmánya lényegében valamiféle szupremáciával bír, mert maga az Alapokmány mondja ki, hogy: *„Ha az ENSZ tagjainak a jelen Alapokmányból folyó és bármely egyéb nemzetközi megállapodásból eredő kötelezettségei összeütöknének, az Alapokmányból folyó kötelezettségeiket illeti elsőbbség”,* amely így valójában a részes államok önkorlátozása révén kiemelkedő szerephez emeli az Alapokmányt. Az ENSZ Alapokmánya más szempontból is kiemelkedő jelentőségű, rendszerint ugyanis a nem tagállamok is kötelező érvényű szabályként ismerik el az abban foglaltakat.

Az Alapokmány mellett ki kell emelnünk még a nemzetközi egyezmények sorából az 1969-es Bécsi Egyezményt a szerződések jogáról. Ez az okmány határozza meg magát a szerződés nemzetközi jogi fogalmát is, amely szerint *„a szerződés államok között írásban kötött és a nemzetközi jog által szabályozott megállapodást jelent, tekintet nélkül arra, hogy egyetlen, kettő vagy több, egymással kapcsolatos okmányba foglalták-e azt, és független a megállapodás sajátos megnevezésétől.”*

Ugyancsak a Bécsi Egyezmény tartalmazza azt az alapvető szabályt, amely a nemzetközi szerződés semmisségére vonatkozik. Ez alapján a „*szerződés semmis, ha megkötésének időpontjában az általános nemzetközi jog valamely feltétlen alkalmazást igénylő szabályába ütközik. (...) A nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabálya olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége mint egész olyanként fogadott el és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.*” Ez utóbbiak az úgynevezett kógens normák, amelyek megkérdőjelezhetetlen módon kötelezőek, úgymint a kalózkodás tilalma, a kínzás tilalma, a rabszolgaság tilalma, a népirtás tilalma, vagy a háborús és emberiség elleni bűntettek. A kógens normák erga omnes kötelezettségek, azaz az államot minden más állammal szemben általánosan kötelezik az adott magatartás tanúsítására vagy elkerülésére, és egyben a nemzetközi közösség hosszú távú fennmaradásához is nélkülözhetetlenek. A fentiekre figyelemmel kijelenthető, hogy a nemzetközi jogban egyfajta korlátozott hierarchia mégiscsak érvényesül, melynek határait az Alapokmány és a semmisséggel összekapcsolt kógens normák (ius cogens) jelentik.

Folytatva a nemzetközi jog forrásainak felsorolását, az egyoldalú nyilatkozatok kategóriáját is érintenünk kell. Ezek a nyilatkozatok valamely állam vagy nemzetközi szervezet által hivatalosan tett önkorlátozó kijelentések, melyet magára nézve kötelezőként ismer el, függetlenül a nemzetközi közösség nyomásgyakorlásától vagy annak hiányától, s amely adott esetben más államok által is tiszteletben tartandó. Erre példaként hozható fel az 1974-es csendes-óceáni atomkísérletek ügye, amely során Franciaország egyoldalúan vállalta a légköri nukleáris kísérletek beszüntetését, melyet később az NB kötelező érvényűnek minősített.

A jogforrások sorát a nemzetközi szervezetek határozataival folytatva el kell mondanunk, hogy a határozatok önmagukban rendszerint csak a saját alkalmazási körben kötelező érvényűek, azaz harmadik felet nem kötnek, de ettől még a nemzetközi jog részei. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata – amennyiben az nem ajánlásként kerül megfogalmazásra – azonban kivételt képez, az valamennyi tagállamot köti, annak alkalmazása kötelező, az ENSZ Közgyűlésének határozatai vagy más nemzetközi szervezet határozatai azonban nem minősülnek feltétlenül kötelező döntésnek.

Szólnunk kell még a soft law szerepéről, amely nem jogszabályokra, hanem azokra az elvekre utal, amelyek nem kikényszeríthetőek ugyan, de morális kötőerejük jelentős, szankciójuk a társadalom és a közvélemény rosszallása, amely sok esetben komoly befolyást képes gyakorolni a végrehajtásra. Ha például a bálnák vadászatát az országok nagy többsége önkéntes alapon felfüggeszteni, az nyomásgyakorlást jelenthet azon államokra, amelyek nem így tesznek.

11.3.2 A nemzetközi jog működése

A nemzetközi jog működése valójában az államok egymás közti viszonyrendszerének alakulása és az ezzel kapcsolatos aktusok és cselekmények sorozata, melyet áthatnak a nemzetközi jog alapelvei, általános tartalmú és egyetemes érvényű szabályai. Ezek azok

az alapvetések, amelyek valamennyi nemzetközi szerződéses jogviszonyban, illetve az államok saját magatartásai során is sorvezetőként kell, hogy szolgáljanak. A nemzetközi jog alapelveit az ENSZ Alapokmánya segítségével azonosíthatjuk be. Ezek kiterjesztő értelmezéssel a következők:

- a népek önrendelkezési joga;
- az államok szuverén egyenlősége;
- az államok területi épsége és politikai függetlensége;
- az államok belügyeibe való beavatkozás tilalma;
- az erőszakkal való fenyegetés és az erőszak alkalmazásának tilalma;
- a nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetésének tilalma, a viták békés rendezésének kötelezettsége;
- az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása;
- a tagállamok együttműködési kötelezettsége;
- a vállalt kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének kötelezettsége.

A fenti elvek betartása valamennyi nemzetközi kapcsolatrendszerben követelmény. Az ezektől való eltérés vagy ellentétes magatartás megalapozza a nemzetközi közösség különböző mértékű szankcióit. Adott esetben az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazásával nemzetközi katonai beavatkozásra is sor kerülhet, vagy politikai-gazdasági jellegű embargós szabályok bevezetését indukálhatja.

Ahogy már fentebb kiemeltük, a nemzetközi jog működésének egyik alapja a nemzetközi szerződések megkötése és az abban foglaltak kölcsönös betartása. A kötelezettség megszületésének eljárása maga a szerződéskötés folyamata, amely rendszerint az alábbi sorrendben zajlik:

1. *Előzetes tárgyalások (politikai felhatalmazás)*. Ennek keretében a leendő szerződő felek felméri lehetőségeiket, beazonosítják nemzeti/szervezeti érdekeiket és elemzik a megállapodás megkötésének előnyeit/hátrányait, kifejezik előzetes szándékukat egy esetleges megállapodás megkötésére.
2. *Meghatalmazás*. A meghatalmazás időben és tárgyában körülhatárolt tárgyalási mandátumot jelent, hivatalos okirat, amelyet az arra jogosult szerv állít ki a szerződés előkészítői számára annak érdekében, hogy nevében eljárva a szerződés szövege előkészíthető legyen. Meghatalmazás hiányában a további előkészítő munka nem folytatható.
3. *Tárgyalás*. A tárgyalás lényegében a szerződés szövegének kidolgozását jelenti, amely a tervezet összeállítását követően többnyire számos egyeztetést és szövegpontosítást igényel. A tárgyalások során cél a partnerek álláspontjainak közelítése és minden fél számára elfogadható szöveg kialakítása. A konszenzus elérése érdekében a tárgyaló felek mandátuma is változhat a tárgyalások során.
4. *Parafálás*. A szerződés szöveg lezárását követően az erre felhatalmazott személyek valamennyi lapot ellátnak aláírásukkal, ezzel biztosítva a szöveg kölcsönösen véglegesként történő elfogadását, amely azonban még csak a szöveg zárását jelenti és nem a szerződés elfogadását.

5. *Aláírás a felek által.* A kétoldalú szerződéseket a felek egymás között az aláírást követően kicserélik, a többoldalú szerződéseket a letéteményesnél letétbe helyezik.
6. *Megegyezés/Elfogadás/Jóváhagyás.* Tipikus a nagyobb jelentőségű nemzetközi szerződések vonatkozásában, hogy azt valamely belső jogi aktszával, többnyire törvénnyel, az adott államok megerősítik, illetve valamilyen módon saját jogrendjük részeként ismerik el (ratifikálás). A hazai gyakorlat szerint a nemzetközi szerződés szövege teljes egészében megjelenik a Magyar Közlönyben. Az elfogadásra a belső jog szabályai irányadóak. Elképzelhető olyan eset, mikor az adott felek között létrejött szerződést a szerződésben részes további államoknak is meg kell erősíteniük vagy jóvá kell hagyniuk. A tényleges hatályba lépésre csak ezt követően kerül sor.²⁶⁹
7. *Csatlakozás.* Az állam által annak elismerése, hogy egy már hatályos, államok között megkötött többoldalú szerződés rá nézve kötelező hatállyal bír.

Lényeges működési szabály a nemzetközi szerződések kapcsán, hogy minden nemzetközi szerződést és megállapodást az ENSZ Főtitkáránál be kell iktatni. Ennek elmaradása esetén a részes felek az ENSZ egyetlen szerve előtt sem hivatkozhatnak szerződésükre.

A nemzetközi szerződésekkel összefüggésben beszélnünk kell a fenntartás intézményéről. A fenntartás a Bécsi Egyezmény szerint olyan egyoldalú nyilatkozat, amellyel valamely állam egy szerződés aláírása, megerősítése, elfogadása, jóváhagyása vagy ahhoz történő csatlakozása során kifejezésre juttatja, hogy a szerződés bizonyos rendelkezéseinek jogi hatályát a reá való alkalmazásban kizárni vagy módosítani kívánja. Ez a jogintézmény azért szükséges, mert a jogviszonyok és a nemzeti érdekek sokfélesége az egyes szakterületeken szinte lehetetlenné tenné a széles körű megegyezést a nemzetközi közösség tagjai között, így fenntartás lehetőségének hiányában számos olyan együttműködési terület kerülne kizárásra, amely azonban valamennyi állam szempontjából előnyös és elfogadható volna. A fenntartás alkalmazásával olyan fontos területek kaphattak világméretű szabályozást, mint például az éghajlatváltozás vagy a népiirtás tilalma. A kétoldalú szerződésekkel és az olyan multilaterális szerződésekkel összefüggésben, amely ezt kifejezetten kizárja, nem tehető fenntartás.

A szerződések kapcsán érdemes néhány mondatot szentelnünk a nemzetközi szerződések értelmezésének. Alapvető követelmény a jóhiszemű értelmezés, a szerződés tárgya és célja figyelembevételével, amelyet a felek által hitelesnek elfogadott nyelven megfogalmazott szerződésszöveg alapján kell elvégezni. A szöveg értelmezése során klasszikus módszernek tekinthető a szöveg nyelvtani és gyakorlati értelmezése, amelyet minden esetben együtt célszerű alkalmazni a szöveget tágabb kontextusba helyező rendszertani, teleológiai és történeti értelmezéssel. A rendszertani értelmezés a szabályozás illeszkedését vizsgálja a szélesebb szakmai környezethez, a teleológiai módszer a szabályozás

²⁶⁹ Jó példa erre a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről szóló 1999. évi I. törvény, amely a teljes NATO-szerződés szövegét tartalmazza angolul és magyarul, tagságunkhoz pedig a részes felek egyetértése volt szükséges.

célját helyezi a középpontba, míg a történeti a szöveg előkészítése során a felek által megtárgyalt előzményeket, a döntéshez vezető utat is mérlegeli.

Az értelmezés alapvető jelentőségű tevékenység, ez alapozhatja meg a végrehajtás sikerességét. Az egyértelmű normaszöveg kialakítása erre is figyelemmel már a szerződések előkészítése során is kiemelt szerepet kell kapjon.

11.4 Nemzetközi szövetségek és katonai vonatkozású nemzetközi szerződések

Az államok nemzetközi szerződésekkel nemzetközi szövetségeket és szervezeteket hozhatnak létre. Ezek a nemzetközi szervezetek egyetemes vagy regionális jellegűek lehetnek.

Egyetemes jellegű nemzetközi szervezet az ENSZ, amelynek általános jogalanyiságáról az alapokmánya nem rendelkezik, viszont annak 104. §-a kimondja, hogy „a szervezetet mindegyik tagjának területén megilleti a feladatának ellátásához és a céljainak eléréséhez szükséges jogképesség”, valamint 105. § megállapítja, hogy „a szervezetet mindegyik tagjának területén megilletik a céljának eléréséhez szükséges kiváltságok és mentességek.” Így az ENSZ tagállamoktól független nemzetközi jogalanyisággal rendelkezik.

A partikuláris vagy regionális jellegű nemzetközi szervezeteket a megalapító tagállamok több esetben a magukétól különálló nemzetközi jogalanyisággal ruházzák fel. Például az európai gazdasági integrációs szervezeteket létrehozó nemzetközi szerződések (az úgynevezett elsődleges jogforrások) nemzetközi jogalanyiságot biztosítanak az Európai Uniónak, valamint feljogosítják a szerződő felekre kötelező úgynevezett másodlagos jogforrások²⁷⁰ (rendelet, irányelv, határozat) kibocsátására, amelyek a tagállamot, sőt bizonyos esetekben a tagállam természetes és jogi személyeit is kötelezik. A tagállamokra és egyénekre közvetlenül kötelezettségeket szabhat és jogosultságokat állapíthat meg a rendelet és a határozat. Az irányelv viszont csak célt tűz ki a tagállamok részére, annak eléréséhez szükséges eszközök megválasztását tagállami kompetenciában hagyja. A fentiek alapján az Európai Unió²⁷¹ nemcsak regionális, hanem egyben szupranacionális (nemzetek felett álló) nemzetközi szervezet is.

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO – North Atlantic Treaty Organisation) kiemelkedik a partikuláris szervezetek közül célja, rendeletetése, tekintélye, jogköre és történelmi szerepe alapján. A II. világháború befejezését követően nyilvánvalóvá vált, hogy a nyugat-európai országok saját erejükre támaszkodva képtelenek lennének megvédeni magukat egy szovjet támadástól, ezért 1949. április 4-én Belgium, Dánia, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Hollandia, Izland, Kanada, Luxemburg, az Egyesült Királyság, Norvégia, Olaszország, valamint Portugália aláírta a Washingtoni Szerződést. A NATO-hoz később, 1952-ben Görögország és Törökország, 1955-ben

²⁷⁰ A Római Szerződés 189. cikke.

²⁷¹ A maastrichti szerződést (hivatalos elnevezés: Szerződés az Európai Unióról) 1992. február 7-én írták alá Maastrichtben az Európai Közösség tagjai, majd 1993. november 1-jén lépett hatályba.

a Német Szövetségi Köztársaság, 1982-ben Spanyolország, 1999-ben Csehország, Lengyelország és Magyarország, 2004-ben Bulgária, Litvánia, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Lettország és Észtország, 2009-ben pedig Albánia és Horvátország csatlakozott. Az Atlanti Szövetség 65 éve alatt átalakult, és jelenleg hármas rendeltetése van: a tagállamok kollektív védelme, válságkezelés, valamint a kollektív biztonság. A hidegháború alatt a NATO lényegét a kollektív védelem adta. A 2010. évi liszaboni NATO-csúcson elfogadott új stratégiai koncepció iránymutatása alapján a NATO-nak új fenyegetésekkel (például kibertámadások, kalózkodás) szemben új eszközökkel, új képességekkel és új partnerekkel kell biztosítani a kollektív biztonságot. A NATO szervezetei közül az Észak-atlanti Tanácsot kell kiemelni, amely a legfontosabb és egyetlen politikai döntéshozó testület, és nagyköveti (állandó képviselő), külügyminiszteri vagy állam- és kormányfői szinten ülésezik. A döntések érvényessége nem függ a képviselő szintjétől. Az üléseken a képviselő szintjétől függetlenül a főtitkár elnököl. Az állandó képviselők Brüsszelben hetente üléseznek, és konszenzussal²⁷² döntenek a NATO hatáskörébe tartozó valamennyi ügyben, miközben meghatározzák a NATO politikáját, valamint stratégiáját.

11.5 Az erő alkalmazása a nemzetközi kapcsolatokban

Az államközi viták erőszakos rendezése egyidős az államok alapításával. A klasszikus nemzetközi jogban a háború indításának joga (ius ad bellum) az állami szuverenitás részét képezte.

A *hadüzenet* átvételével a hadviselő országok között beállt a hadiállapot.

Ultimátum küldése esetén az abban foglalt követelések teljesítésének elmaradása esetén állt be hadiállapot.

A *hadiállapot* beálltakor a hadviselő felek közötti szerződéses megszűntek és a diplomáciai kapcsolatok megszakadtak, még akkor is, ha tényleges harccselekményekre nem került sor. Minden kívülálló ország köteles volt semleges maradni.

A két világháború között a Kellogg-Briand paktum megkötésével kezdetben 15, majd később összesen 54 ország mondott le a háborúról mint a nemzetközi politika eszközéről. A paktumot 1928. augusztus 27-én írták alá, amely az újabb világháború kitörésével – szankciók hiányában – teljesen súlytalanná vált.

A II. világháború pusztításai és a nukleáris fegyverek megjelenése nyilvánvalóvá tették, hogy egy jövőbeni világháború akár az emberiség pusztulását is eredményezheti, ezért a háború indításának jogát mindenképpen korlátozni kellett. Az ENSZ Alapokmányának 2. cikk (4) bekezdése (államok közötti erőszak teljes tilalma) ezért kimondja, hogy „a szervezet összes tagjának nemzetközi érintkezései során más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló, vagy az ENSZ céljaival össze nem férő bármely más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől, vagy erőszak alkalmazásától”.

²⁷² Az adott döntés tartalmával minden résztvevő egyetért.

zásától tartózkodnia kell.” Az ENSZ közgyűlése 1974-ben a 3314. számú határozatával definiálta az erőszak alábbi fogalmát:

- az invázió (nagyarányú katonai támadás, behatolás egy idegen ország területére);
- a katonai megszállás;
- más állam területének annektálása (hozzácsatolás, bekebelezés);
- más állam bombázása;
- más állam kikötőjének vagy partvonalának blokádja;
- más állam szárazföldi, vízi, légi fegyveres erőinek megtámadása az állam területén kívül vagy belül;
- ha az állam fegyveres erői más állam területén ugyan jogszerűen tartózkodnak, de a fegyveres erőt a megállapodással ellentétesen használják fel, vagy a megállapodásban rögzített időn túl maradnak;
- saját állami terület rendelkezésre bocsátása más állam elleni agresszió elkövetésére;
- fegyveres csoportok, önkéntesek vagy zsoldosok küldése más államok elleni súlyos fegyveres cselekményekhez, vagy az abban való közreműködéshez.

Az ENSZ elismeri az államok önvédelemhez való jogát, azaz fegyveres erők önvédelmi helyzetben való alkalmazását. Az ENSZ Alapokmányának alapján a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának elsődleges felelőssége az ENSZ Biztonsági Tanácsánál van, amelynek hatásos és érdemi döntéséhez a megtámadott, önvédelmet gyakorló államnak is igazodnia kell.

A *kollektív önvédelem* joga alapján a megtámadott állam más államok segítségét kérheti. A kollektív önvédelem fogalmát az ENSZ Alapokmánya is ismeri. A NATO-t létrehozó Washingtoni Szerződés 5. cikke egyértelműen lehetővé teszi a tagállamoknak, hogy a valamelyiküket ért támadást mindegyikük elleni támadásnak tekintsék, és annak felkérésére a megtámadottnak katonai segítséget nyújtsanak.

Az *erőszakkal való fenyegetést*, azaz a jogellenes erőszak nyílt vagy burkolt kilátásba helyezését az államközi kapcsolatokban az ENSZ Alapokmányának 2. cikk (4) bekezdése tiltja.

A *belügyekbe való beavatkozást*, azaz egy állam gazdasági és politikai ügyeibe nem fegyveres (gazdasági, politikai, diplomáciai) kényszerrel való beavatkozást szintén az ENSZ Alapokmányának 2. cikk (4) bekezdése tiltja.

11.6 A hadijog alapjai

Az államok közötti erőszak teljes tilalma²⁷³ a mai napig nem érvényesül maradéktalanul, ezért a hadviselés szabályai megőrizték jelentőségüket, így ha bármely állam agressziót

---

²⁷³ ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) pontja.

követ el, a háborúban részt vevő felek (agresszor és megtámadott fél is) kötelesek betartani a hadviselés módjára vonatkozó szabályokat.

A *hadijog gyökerei* az ókorba, az antik Görögországig²⁷⁴ nyúlnak vissza, de a háborús-kodást csak a poliszok egymás közötti hadviselése során regulálták, a nem görög (barbár) népekkel szembeni hadviselés korlátlan volt. Ugyanilyen megosztott volt a feudális Európa hadijoga, ahol a lovagok egymás közötti harcérintkezéseinek ugyan kifinomult szabályai voltak, de a „hitetlenekkel” szemben semmilyen kötelezettségük nem volt. A fordulópont a polgári forradalmak és a sorkatonaság, valamint a tűzfegyverek megjelenésével következett be, hiszen a tűzfegyverekhez a kiképzési idő rövid volt, pusztító erejük pedig a hidegfegyverekének többszöröse, és a hadra kelt tömegek létszáma a sorkatonaság bevezetésével hatványozottan nőtt. Az Orosz Birodalom és az angol–török–olasz–francia szövetséges erők között 1853–1856 között lezajlott krími háborút lezáró párizsi kongresszus eltiltotta a tengeri háborúkban a kalózlevelek kiadását, és a semleges áruszállító hajók védelmét rendelte el. Az 1864-ben elfogadott genfi egyezmény a háborús sebesültek és betegek sorsának javítását célozta. Az első kézfegyver-használatot korlátozó egyezmény az 1868-as szeptérvári nyilatkozat volt. Az egyezmények és nyilatkozatok az arányosság elvének bevezetését célozták: az előidézett pusztítás álljon arányban az általa megszerzett hadászati előnnyel. A háború nemzetközi joga (*ius in bello*) a háborúskodással járó pusztítást az elkerülhetetlenül legcsekélyebb mértékűre korlátozta. A hadijog a szabályozás tárgya alapján két nagy csoportra (hágai és genfi jog) osztható fel mind a mai napig.

A *hágai jog* a katonai célpontok és a bevethető fegyverek korlátozását írja elő. Az első, 1899-es konferencián a szerződő felek egyezményt írtak alá a szárazföldi törvényeiről és szokásairól, a sebesültek, valamint betegek védelméről. Tiltó rendelkezéseket léptettek életbe a léghajóról való bombázásról, a fojtó- és mérges gázokról, valamint a robbanó lövedékekről. A második, 1907-es hágai konferencián a megállapodást kibővítették. A hágai jog kötelezi az egyezményt aláírókon kívül azokat a hadban álló feleket is, akik ellenfele egyoldalú nyilatkozattal a rendelkezéseit elismeri, vagy legalábbis ténylegesen alkalmazza. A hágai jog előírta, hogy a háborút hadüzenetnek vagy ultimátumnak, azaz feltételhez kötött hadüzenetnek kell megelőznie (részletesen az előző alfejezetben). A semleges államok hadicselekményben nem vehetnek részt, sőt nem tehetnek semmilyen, valamelyik fél számára kedvező intézkedést (például felvonulási terület, repülőter átengedése, rádióállomások telepítése). A fenti (ideiglenes) semlegesség mellett megkülönböztetünk állandó semlegességet, amelynek két feltétele van. Egyrészt az érintett állam (1825-től Svájc, 1955-től Ausztria) kötelezi magát, hogy háborúban és békében is pártatlan magatartást tanúsít, nem csatlakozik semmilyen katonai szövetséghez, a jövőbeni háborúkban is semleges marad, másrészt az érdekelt államok garantálják a kötelezettségvállaló semlegességét. A hágai jog egyik pillére a harcosok (kombattánsok) megkülönböztetése a polgári személyektől ez utóbbiak kímélése érdekében. A IV. számú hágai egyezmény és az azt kibővítő 1949-es genfi jog értelmében a reguláris és irregu-

²⁷⁴ Gerhard FINK: Ókori görögök. Tessloff és Babilon Kiadói Kft. Budapest, 2006.

lárís (önként fegyvert fogó lakosság, ellenálló szabadcsapatok, gerillák) csapatok bárhol kifejthetik harctevékenységüket, ha élükön felelős személy áll, messziről felismerhető megkülönböztető jelvényt viselnek, fegyvereiket nyíltan viselik, valamint hadműveleteik során a háború törvényeihez, szokásaihoz alkalmazkodnak. Egy partizánháború esetén a nyílt jelvény- és fegyverviselés elképzelhetetlen, azért az 1977-es I. számú kiegészítő jegyzőkönyv óta csak az összecsapás és az azt megelőző felfejlődéskor követeli meg a nyílt fegyverviselést a jog. A totális háborút a hágai egyezmények kizárják, és megtiltják az ellenséges tulajdon elpusztítását is, kivéve, ha azt a háború követelményei mindenképpen megkívánják. Katonai célpontok kizárólag azok az objektumok lehetnek, amelyek az ellenséges katonai erőfeszítéseket szolgálják. A „feleknek nincs korlátlan joguk az ellenségnek ártó eszközök megválasztásában”,²⁷⁵ ezért a megkülönböztetés nélkül ható, tömegpusztító, nem csupán katonai célpontok ellen használható nukleáris eszközök alkalmazását a nemzetközi jog eleve kizárja.

A *genfi jog* tárgya a háború áldozatainak védelme, amelynek rendezésére 1949-ben, Genfben négy átfogó egyezményt kötöttek: az elsőt a hadra kelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására, a másodikat tengeri haderők sebesültjei, betegei és hajótöröttjei helyzetének javítására, a harmadikat a hadifoglyokról való bánásmódról, a negyediket pedig a polgári lakosság háború idején való védelmére. A genfi jogot a *háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezményeknek a Magyar Népköztársaságban való törvényerejéről szóló 1954. évi 32. törvényerejű rendelet*²⁷⁶ emelte be a hazai jogba. A genfi jog személyi hatálya a háborús áldozatokra terjed ki, akik alatt nem csupán a polgári személyeket, hanem azokat a személyeket is értjük, akik valamilyen ok miatt (például sebesülés, fogság, betegség) a fegyveres konfliktusból kiváltak (például hadifoglyok, sebesültek, hajótöröttek). A genfi jog alapelveit egyaránt be kell tartani államok közötti és államon belüli (polgárháború) fegyveres konfliktus során. A nem nemzetközi háborúk során²⁷⁷ is a konfliktusban közvetlen részt nem vevőkkel megkülönböztetés nélkül emberségesen kell bánni, tilos megölni, megcsonkítani őket, kegyetlenkedni velük. Tilos túszokat szedni, szükséges garanciák nélküli eljárás nélkül ítéletet hozni és azokat végrehajtani. A védett személyek nem mondhatnak le a genfi egyezmény által garantált jogokról (például hadifogoly státusz).

A *háborúk befejezése* többlépcsős folyamat. A fegyvernnyugvás vagy tűzszünet a tűzharci ideiglenes felfüggesztését jelenti behatárolt időre, helyszínre és céllal (például sebesültek ellátása, halottak eltemetése). A háborúk végleges befejezését általában megelőzi a fegyverszünet, amelyben minden hadműveletet felfüggesztenek a szembenálló felek, hogy lehetővé váljon a békekötés. A fegyverszüneti megállapodás általában katonai természetű, de tartalmazhat további rendelkezéseket is, így például a Moszkvában, 1945. évi

²⁷⁵ 1977. évi I. genfi jegyzőkönyv.

²⁷⁶ 1954. augusztus 3-án lépett hatályba, és a jelenlegi formájában 2000. november 11-étől hatályos.

²⁷⁷ Az 1974–77. évi genfi konferencia II. kiegészítő jegyzőkönyve a polgárháborús áldozatok védelméről szól.

január hó 20. napján kötött fegyverszüneti egyezmény becikkelyezéséről szóló 1945. évi V. törvény nem csupán leszerelésre, hanem Németország elleni hadüzenetre és a haderő átengedésére is kötelezte hazánkat. A békekövetet (parlamenter) megilleti a sérthetetlenység, és célja a háborúskodás befejezésének elősegítése, valamint kisebb jelentőségű egyezmények megkötése. A hadiállapotot a nemzetközi jog szerint békeszerződés²⁷⁸ zárja, amely katonai, gazdasági, politikai rendelkezéseket is tartalmaz. A békeszerződés feltételeit rendszerint a győztes állam(ok) szabják.

11.7 A békeműveletek jogi sajátosságai

Az ENSZ Alapokmánya nem tartalmaz sem béketámogató, sem békefenntartó tevékenységre határozott előírásokat. Az Alapokmány 43. cikke alapján az ENSZ elvárja tagállamaitól, hogy a nemzetközi béke és biztonság biztosítása érdekében saját fegyveres erőt biztosítsanak a világszervezet részére, ám a közös kontingenst a mai napig nem hozták létre. A lehetőséget viszont megteremtette, hogy a Közgyűlés (22. cikk) és a Biztonsági Tanács (29. cikk) úgynevezett alárendelt kiegészítő egységeket és szerveket hozhasson létre a nemzetközi béke és biztonság helyreállítása, valamint biztosítása érdekében. Az ENSZ által vezetett békeműveletek kategóriákba²⁷⁹ sorolhatók:

- *fegyveres konfliktusok, válságok megelőzése* békefenntartók korai telepítésével;
- *béketeremtés*, diplomácia, tárgyalás, közvetítés, bizalomerősítés, megfigyelő és védelmező feladatok;
- *békefenntartás*, tűzszünet-ellenőrző, szétválasztó tevékenység;
- *békeépítés* a konfliktusok és fegyveres erőszak után, újjáépítés, stabilizálás;
- *békekikényszerítés*²⁸⁰ a nemzetközi béke és biztonság helyreállításának vagy fenntartásának biztosítása, szükség esetén katonai erő igénybevételével;
- *békétámogatás*, amikor a béke, a biztonság, az emberi jogok tiszteletben tartása, a függetlenség megőrzése érdekében hozott politikai döntések megvalósítása érdekében katonai erőket és eszközöket alkalmaznak.

Az ENSZ által használt fogalomrendszerben a béketámogató műveletek két fő típusa a békefenntartás és a békekikényszerítés.

Békétámogató műveleteket azonban nem csak az ENSZ vezethet, vagy nem csak az ENSZ hatalmazhat fel ilyenek folytatására. Az államok szuverén joga, hogy külföldi fegyveres erők segítségét kérjék államok közötti vagy államon belüli konfliktusok ren-

²⁷⁸ A Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában készült 1947. évi XVIII. törvény.

²⁷⁹ Report of the Panel on United Nations Peace Operations (Brahimi Report), A/55/305-S/2000/809, 10–13. bekezdések alapján.

²⁸⁰ Az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján elrendelt, illetve engedélyezett műveletek sok esetben békekikényszerítésnek minősülnek.

dezésére, fegyverszünetek, békeszerződések betartatására, vagy más katonai intézkedést igénylő válságkezelésre.

A Magyar Honvédség részvételi, expedíciós telepítési, bevetési, béketámogatási lehetőségének vizsgálatakor tekintettel kell lenni a hazai jogi keretekre. A hazai szabályozás, a Hvt. békefenntartást, humanitárius műveletet, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységet ismer. A törvény 80. § e) pontja szerint békefenntartás *„a Honvédség nem alkalmazás körébe tartozó, a szemben álló felek hozzájárulásával történő tevékenysége, amelynek célja a felek megállapodása végrehajtásának elősegítése, valamint közreműködés a lakosság biztonságos életfeltételeinek helyreállításában.”* A törvény 80. § i) pontja alapján humanitárius művelet *„a fogadó ország beleegyezésével a Honvédség érdemi közreműködésével folytatott segítő tevékenység, amely a fegyveres konfliktus, a természeti, vagy civilizációs katasztrófa által okozott olyan helyzet elhárítására és következményeinek csökkentésére irányul, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, alapvető ellátását, a természeti környezetet súlyos mértékben veszélyezteteti, károsítja.”* A törvény azonos cikkének következő pontja alapján külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység *„a Honvédség részvétele a szemben álló felek fegyveres összeütközése miatt veszélyeztetett területen, a polgári lakosok élete, testi épsége, egészsége, az életfenntartáshoz szükséges alapvető javak biztosítása érdekében.”*

A SOFA-(*Status of Forces*) megállapodások az ENSZ, vagy más, katonai erőket küldő szervezet vagy állam/államcsoport és a béketámogató misszióval érintett fogadó állam között kötött, a kiküldött katonák, civilek kiváltságait, jogállását, védettségét és viták rendezésének fórumát tartalmazó, általában egységes minta alapján készülő²⁸¹ szerződések. A nemzetközi erőknek a SOFA-megállapodás alapján minden esetben tiszteletben kell tartaniuk a helyi jogrendet, tevékenységüknek pedig szakszerűnek, feddhetetlennek és pártatlannak kell lennie, amelyek valóban nélkülözhetetlen követelmények az ENSZ egyes misszióinak biztonságáért.

Az ENSZ-missziókban részt vevő katonák szerepe lehet a béketeremtő politikai tárgyalások elősegítése és támogatása katonai szakvéleményekkel, valamint a biztonságos körülmények kialakítása (például lefegyverzés, leszerelés, területi újjászervezés). A béketámogató műveletekben katonák végzik a fegyver- és tűzszüneti megállapodások érvényesülésének felügyeletét és megfigyelését. A fegyveres összeütközésben résztvevők eltávolítása, elválasztása és megelőző telepítése, valamint demilitarizált (fegyvermentes) zónák létrehozása az újabb fegyveres konfliktusok kirobbanását előzhetik meg. A békefenntartáshoz szükséges aknamentesítés elsősorban katonai feladat lehet, de ugyanígy fenntarthatja a közrendet és a közbiztonságot az ENSZ katona állománya, ha a fogadó ország rendőrsége a közrend fenntartására egyelőre alkalmatlan. Napjainkban legtöbbször szükség van a civil lakosság védelmére, valamint ellátására (ételmezés és egészségügyi ellátás), illetve ugyanebből a célból a humanitárius segítségnyújtó szervezetek biztosítása érdekében fegyveres erő bevonására. A fenti katonai tevékenységekkel a fegyveres erők képesek

²⁸¹ Az ENSZ Főtitkára még 1990-ben előterjesztett egy modell megállapodást, amely minden béke-műveletben alkalmazható.

lehetnek a lakosság és a szembenálló felek bizalmának elnyerésére, amely hozzájárulhat az érintett térség stabilizálásához.

Az ENSZ felhatalmazásával, de a szervezet további részvétele nélkül is, más szervezet (például NATO), illetve szövetség vezetésével is indulhatnak humanitárius intervenciók. Ez esetben az ENSZ Alapokmány 2. cikkének (7) bekezdése leírja, hogy nem lehet belügyekbe való beavatkozás tilalmára hivatkozni, amikor nemzetközi béke és biztonság fenyegetésének, vagy megszegésének az esete áll fenn.

Léteznek olyan humanitárius intervenciók is, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa – érdekkellentét vagy elhúzóódó egyeztetések miatt – eleve nem ad felhatalmazást, de a beavatkozást annak humanitárius célja legitimálja. Ez esetben nagyobb katonai erővel rendelkező államok (például Amerikai Egyesült Államok), valamint katonai szervezetek (például NATO) ragadják magukhoz a kezdeményezést és hajtják végre békeműveletet.

12. FEJEZET

Jogi szakkifejezések tára

akkreditáció	Az egyetem külső minősítése, amelyet a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) végez.
Alaptörvény	A magyar jogi hierarchia csúcса, alkotmány, amely meghatározza az állam szervezetét és működésének alapvető szabályait, az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit. Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.
bírósági titkár, bírósági fogalmazó	A bírósági fogalmazó a jogi egyetem befejezését követően 3 éves kötelező gyakorlatát a bíróságon töltő személy, míg a bírósági titkár a joggyakorlatot követően jogi szakvizsgával rendelkező személy, aki bírói kinevezésre vár. Bírósági titkárként egy év munkavégzés kötelező, de lehet, hogy a gyakorlatban ennél több időt tölt valaki titkári jogviszonyban. Az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény.
derogáció	A jogszabályt hatálybalépésig visszamenőleg hatálytalanítják.
dualisztikus jogviszony	Olyan jogviszony, amelyben a jogalanyok között érdekellentét van.
egyetemleges kárfelelősség	Több személy együttes, szándékos károkozása esetén a károsult bármelyik károkozótól követelheti a teljes kártérítést.
ellenőrzés	A meghatározott célok és az elért eredmények összevetése, önálló intézkedési, szankcióalkalmazási jog nélkül. Az ellenőrző – ha nincsenek irányítási vagy vezetői jogosítványai – nem jogosult az aktusok megsemmisítésére, megváltoztatására, szankciók alkalmazására.
előmenetel	A szervezeti hierarchiában történő előrehaladás, amely szolgálati beosztásban és rendfokozatban is megvalósulhat akár egyidejűleg, akár külön-külön is.
erga omnes kötelezettségek	Olyan jogi kötelezettségek, amelyek az államokat minden más állammal szemben, általánosan kötelezik.
érvénytelenség	Semmisség vagy megtámadhatóság.
esküdtrendszer	Angolul jury, angolszász országokban kialakult, hazánkban az ülnököknek megfelelő laikusbíráskodási rendszer. Az esküdtek esküdtiséket alkotnak, nekik is elfogulatlanul, pártatlanul kell eljárniuk, hasonlóan az ülnökökhöz.

extraterritoriális	Az ország határain kívüli.
fékek és ellensúlyok rendszere	A hatalom korlátozásának modellje, melynek lényege, hogy egyetlen állami szerv sem gyakorolhatja korlátlanul a hatalmat, a szabályozott keretek közötti kölcsönös beavatkozás és ellenőrzés a rendszer sajátja.
gondatlanság	Gondatlanságból követi el a cselekményt, aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában (tudatos gondatlanság), vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja (hanyagosság).
hatáskör	Valamely szerv vagy személy intézkedési jogának köre, az ügytípusok kijelölése, amelyben a hatáskör gyakorlója eljárhat.
illetékesség	Az azonos hatáskörű szervek, személyek közül mutatja meg, hogy mely szerv jogosult az ügyben eljárni.
illetményalap	A költségvetési törvényben a közszolgálati tisztviselőkre meghatározott illetmény alapösszege.
invalidálódik	A jogszabály utólagosan érvénytelenné válik.
irányítás	Hatalmi viszony, illetve tevékenység, amelyben az irányító az irányítottakra a szervezeten kívülről meghatározó befolyást gyakorol (kitűzi a szervezet céljait, meghatározza a teljesítés ütemét, módját, megteremti a végrehajtás feltételeit, ellenőrzi, illetve szükség esetén beavatkozik).
jogállam	A közhatalomnak történő alávetettséget és a hatalommegosztás elvét érvényesítő állam, ahol a közhatalmat a mindenki számára elérhető jogszabályok alapján az arra feljogosított szervezetek és személyek gyakorolják.
jogi személy	Olyan szervezet, amely jogképes, azaz polgári jogi jogai, illetve kötelezettségei lehetnek, továbbá jogszabály jogi személyként elismeri, vagy annak nyilvánítja (pl. cégbejegyzés).
jogos védelmi helyzet	Nem büntetendő, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.
jogszabály	A törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.

kár	Jogellenes magatartással okozott, vagyonban beálló értékcsökkenés, az elmaradt vagyoni előny, a károkozással okozott hátrány csökkentéséhez szükséges költségek.
kógens szabály	A jogszabályi rendelkezéstől eltérést nem engedő, feltétlenül érvényesülő jogi norma. Ezen előírásoktól csak akkor lehet eltérni, ha erre a jogszabály kifejezetten lehetőséget biztosít.
kollégium	Az azonos ügyszakban foglalkoztatott bírák testülete. Létezik például polgári vagy büntető kollégium, gazdasági vagy közigazgatási-munkaügyi kollégium.
konzorcium	Tagjai, bár egymástól függetlenek, együttműködnek egy közös szerződésben foglalt munkamegosztással kutatás-fejlesztésben, innovációs tevékenységben vagy egyéb célú egyetemi és államigazgatási projektek közös megvalósításában.
közérdekből nyilvános adat	A közérdekből nyilvános adat fogalma alá nem tartozó minden olyan adat, amelynek nyilvánosságra hozatalát, megismerhetőségét vagy hozzáférhetővé tételét törvény közérdekből elrendeli, például a képviselőik vagyonynyilatkozata. 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról. 3. §.
közérdekből adat	Az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett, a személyes adat fogalma alá nem eső, bármilyen módon vagy formában rögzített információ vagy ismeret, függetlenül kezelésének módjától, önálló vagy gyűjteményes jellegétől, így különösen a hatáskörre, illetékességre, szervezeti felépítésre, szakmai tevékenységre, annak eredményességére is kiterjedő értékelésére, a birtokolt adatfajtákra és a működést szabályozó jogszabályokra, valamint a gazdálkodásra, a megkötött szerződésekre vonatkozó adat.
közjogi szervezet-szabályozó eszközök	Normatív határozatok és normatív utasítások, amelyek a kibocsátó irányítása, vezetése, felügyelete alá tartozó szervezet vonatkozásában kötelezőek, az állampolgárok felé kötelezettséget, jogot nem keletkeztetnek, nem lehetnek jogszabállyal ellentétesek és nem ismételtetik meg jogszabály rendelkezését.
közszolgáltatást végző szerv	2011. évi CXI. törvény, 18. § (2) bekezdés a) az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv, b) a közüzemi szolgáltató, c) az egyetemes szolgáltató, d) az állami vagy európai uniós támogatás nyújtásában vagy közvetítésében közreműködő szervezet, e) a jogszabályban közszolgáltatásként megjelölt tevékenységet végző szervezet, valamint f) a jogszabályban előírt, kötelezően igénybeveendő szolgáltatást nyújtó szervezet.

legitim	törvényes, jogszerű
mediátor	Közvetítő, a mediáció pedig közvetítést jelent. A mediáció a magyar jogrendszerben jelen van a polgári peres eljárások és büntetőeljárások kapcsán is. Lényege, hogy a felek egy harmadik fél, a közvetítő segítségével próbálnak meg békés megegyezésre jutni, kikerülve ezáltal a hagyományos értelemben vett bírósági eljárás lefolytatását. Permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás. Nem alkalmazható minden esetben, csak a törvény által meghatározott esetekben, pl. enyhébb súlyú bűncselekményeknél. A közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény, a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXXIII. törvény, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény is tartalmaz rendelkezéseket a közvetítői eljárásra vonatkozóan.
megtámadhatóság	Az érvénytelenség feltételes alakzata, amely azt jelenti, hogy az arra jogosított hatóság/szerv előtt a döntés meghatározott időn belül megtámadható. A sikeresen megtámadott döntés érvénytelen.
monisztikus jogviszony	Olyan jogviszony, amelyben a jogalanyok között érdekazonosság van.
nemzetközi jog	Az államok egymás közti és a nemzetközi szervezetek közti viszonyaira vonatkozó magatartási szabályok (jogi normák és szokásjog) összessége.
nullum crimen sine lege elv	Csak az a cselekmény minősülhet bűncselekménynek, amelyet jogszabály az elkövetés időpontjában ekként határoz meg.
objektív kárfelelősség	Olyan kárfelelősség, amely pusztán a kár mint eredmény bekövetkezésén alapul, nem vizsgálja a károkozó szándékos vagy gondatlan magatartását.
parlamenter	Békekövet, akinek feladata a háborúskodás befejezésének elősegítése, valamint kisebb jelentőségű egyezmények megkötése.
partikuláris	területi
rangidős	Több együtt tartózkodó katona közül a legmagasabb beosztású a rangidős. Azonos beosztás esetén a rangidős a magasabb rendfokozatú, ha a rendfokozatok is azonosak, akkor az, aki régebben viseli az adott rendfokozatot, ha pedig a rendfokozatot is azonos ideje viselik, az idősebb katona a rangidős.
sarkalatos törvény	Olyan törvény, amelynek elfogadásához és módosításához az Alaptörvény szerint a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.
semmisség	Az érvénytelenség abszolút formája, olyan súlyos jogi hiba, amelyhez külön eljárás nélkül sem fűződhet joghatás, azt hivatalból figyelembe kell venni.

Status of Forces megállapodások (SOFA)	Az ENSZ és a béketámogató misszióval érintett fogadó állam között kötött, az ENSZ által alkalmazott katonák, civilek kiváltságait, jogállását, védettségét és viták rendezésének fórumát tartalmazó, egységes minta alapján készülő szerződések.
szakirányítás	A szakirányítás az arra jogosultnak a Honvédség alaprendeltetés szerinti működésének biztosítása érdekében, az irányítás rendszerében az irányított szervezetek szaktevékenységére meghatározó befolyást eredményező, a szolgálati előjárói jogkörtől független tevékenysége.
szándékosság	Szándékosan követi el a cselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja (egyenes szándék), vagy e következményekbe belenyugszik (eshetőleges szándék).
szekularizáció	A modern politikai állam kialakulásnak első lépése, a politika és magánélet elvilágiasodása, valamint a vallás és az egyház hatalmának kiszorulása.
személyes adat	Az érintettel kapcsolatba hozható adat – különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális, vagy szociális azonosságára jellemző ismeret – valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.
szokásjog (nemzetközi)	Kötelezőként elismert és érvényesként kezelt szabály, amely nem a hivatalos jogalkotás útján keletkezett.
szolgálati előjáró	Általános hatáskörű előjáró, akit a Honvédség szervezeti rendszerében elfoglalt beosztásánál fogva a vezetése alá tartozó katonai szervezet tevékenységére és e szervezet személyi állományára vonatkozóan a jogszabályokban és a hatásköri szabályokban megállapított döntési jog illet meg.
szolgálati érdek	A Honvédség, illetve a honvédségi szervezet rendeltetészerű működéséhez, jogszabályban, közjogi szervezetszabályozó eszközben vagy alapító okiratban meghatározott feladatainak teljesítéséhez szükséges, vagy azt meghatározó módon befolyásoló személyi feltétel, körülmény.
szolgálat-teljesítési idő	A szolgálatteljesítésre előírt idő kezdetétől annak befejezéséig tartó idő, a munkaközi szünet, továbbá – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – a szolgálatteljesítéshez kapcsolódó előkészítő és befejező tevékenység időtartama azzal, hogy nem szolgálatteljesítési idő a lakóhelyéről a szolgálatteljesítés helyére, valamint a szolgálatteljesítés helyéről a lakóhelyére történő utazás időtartama.
szuprematív (felsőbbbségi) jogviszony	Azon jogviszonyok, amelyekben a közigazgatási szerv a közhatalom birtokában lép fel a másik joggalannyal szemben.

szuverenitás	Felsőbbség, főhatalom, független hatalom. Tágabb értelemben az a képesség, hogy az állam az akaratát másokkal szemben adott területen érvényesíteni tudja.
tartós külföldi szolgálat	Olyan külföldi szolgálat, amelynek megszakítás nélküli időtartama tervezetten meghaladja a 90 napot.
ultima ratio	Végő esetben, (szó szerint: „az utolsó érv”).
ülnök	Az ülnökök az igazságszolgáltatás társadalmi elfogadottságához járulnak hozzá. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény rendelkezik az ülnökké válás feltételeiről. Ülnöknek az a büntetlen előéletű, cselekvőképes magyar állampolgár választható meg, aki a 30. évét betöltötte, és nem áll közügyektől eltiltás hatálya alatt. Az ülnök nem lehet tagja pártoknak, és politikai tevékenységet nem folytathat. Az ülnököket a bíróság illetékességi területén lakóhellyel rendelkező nagykorú magyar állampolgárok, a bíróság illetékességi területén működő helyi önkormányzatok és egyesületek – kivéve a pártokat – jelölik. A fiatalkorúak büntetőügyeiben eljáró bíróság pedagógus ülnökeit a bíróság illetékességi területén működő alapfokú és középfokú nevelési-oktatói intézmények tantestületei jelölik. A katonai ülnököket a Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek illetékes parancsnokai jelölik. A közigazgatási és munkaügyi bíróság ülnökeit elsősorban a munkavállalók és munkaadók érdek-képviselői szervei jelölik. Egy jelölt kizárólag egy bírósághoz választható meg ülnökké. Az ülnököt a képviselő-testület választja meg. A katonai ülnököket a rendfokozatuknak megfelelő állománygyűlésen választják meg. Az ülnökök megbízatása 4 évre szól. Az ülnökök választását a köztársasági elnök tűzi ki. A megválasztott ülnök tisztsége gyakorlásának megkezdése előtt bírói esküt tesz.
választott bíróság	Ha a felek egyike vagy mindkettő élethivatásszerűen gazdasági tevékenységgel foglalkozó személy, akkor fordulhatnak választottbírósághoz. A választottbíróságok gyorsabban járnak el, amint az állami bíróságok, ebben áll előnyük. Döntésük kötelező, de állami bíróság által érvényteleníthető.

védőkényszeres ügyek	A büntetőeljárársban védő részvétele kötelező, ha a bűncselekményre a törvény 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztést rendel, ha a terhelt fogva tartják, ha a terhelt hallássérült, siketvak, vak, beszédképtelen vagy – a beszámítási képességére tekintet nélkül – kóros elmeállapotú, ha a terhelt a magyar nyelvet, illetőleg az eljárás nyelvét nem ismeri, ha a terhelt egyéb okból nem képes személyesen védekezni, vagy ha a Be. erről külön rendelkezik. Továbbá a jogi képviselő polgári perekben is kötelező a Kúria előtt annak, aki jogorvoslattal él, a törvényszék elsőfokú eljárása előtt, a jogorvoslat során, és az ítélet előtt annak a részére, aki jogorvoslattal él. A Pp. szerinti ügynevezett kiemelt jelentőségű ügyekben a jogi képviselő kötelező. (1952. évi III. törvény, XXVI. fejezet)
végszükség	Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és <i>másként el nem hárítható</i> veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, <i>feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett</i> . Egyes, jogszabályban meghatározott feladatok végrehajtása során a honvéd végszükségre nem hivatkozhat.
vélelem	Jogi szakkifejezés, valóságnak elfogadott feltevés. Praesumptio iuris: megdönthető vélelem, vagyis van helye ellenbizonyításnak, ilyen az ártatlanság vélelme vagy az apaság vélelme. Praesumptio iuris et de iure: megdönthetetlen vélelem, nincs helye ellenbizonyításnak, ilyen például hogy cselekvőképtelennek tekint a Ptk. minden 14. életévét be nem töltött személyt.
vétkességi kárfelelősség	Olyan kárfelelősségi alakzat, ahol a felelősség alapja a kárt okozó gondatlan vagy szándékos magatartása.
vezetés	Olyan, szervezeten belül megvalósuló tevékenység, amely során a vezető a vezetett szervezet tagjaként meghatározó befolyást gyakorol a szervezet tevékenységére. A vezetés a vezetett szervezet általános célját, rendeltetését nem módosíthatja, a vezető azonban jelentős önállósággal bír a szervezeti célok eléréséhez szükséges kisebb célok kitűzése, döntések meghozatala és a végrehajtás ellenőrzése tekintetében.
visszaható hatály tilalma	Jogszabályban rögzített alapelv, amely szerint jogszabály a hatálybalépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terhesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] B. KALAVSZKY Györgyi, SIPOSNÉ DR. KECSKEMÉTHY Klára: *A Ludovika*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2011.
- [2] BALASSA László: *Igazságügyi elmekörtan*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961.
- [3] DR. BALÁZS István – JAKAB András – RIXER Ádám – DR. NAGY Marianna – SZALAI Éva – DR. GYERGYÁK Ferenc – DR. HOFFMAN István – DR. SZILVÁSY György Péter – DR. TEMESI István – DR. VIRÁG Rudolf: *Közigazgatási szakvizsga*. Államigazgatás jegyzet, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest, 2013.
[http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/valaszthato/allamigazgatás_\(2013\).pdf](http://vtki.uni-nke.hu/downloads/szv/Tankonyvek2013/valaszthato/allamigazgatás_(2013).pdf), 2014. 03. 19.
- [4] BALOGH-BÉKESI Nóra – BALOGH Zsolt – CSERNY Ákos – HALÁSZ Iván – PATYI András – TÉGLÁSI Adrás – TÓTH Norbert: *Alkotmányjog, közös modul*. Nemzeti Közszerződési és Tankönyvkiadó, Budapest, 2013.
- [5] BOGNÁR Károly – MÓRICZ Lajos – MÓROCZ Lajos: *A hadtudomány értelmezése és helye a magyar tudományos életben*. Hadtudomány 1992/1. Budapest, 1992. 41–48.
- [6] BOKORNÉ SZEGŐ Hanna: *Nemzetközi jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- [7] BRUHÁCS János: *Nemzetközi jog*. Dialóg Campus, 1998.
- [8] *Cambridge Enciklopédia*. Maecenas Kiadó 1992.
- [9] Charter of Fundamental Rights of the European Union - Az Alapjogi Charta az Európai Unió emberi jogi dokumentuma.
http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_1.2.1.pdf, 2014. 04. 03.
- [10] EGRI-KOVÁCS Krisztián: Állam- és szuverenitáselmélet I.
http://jesz.ajk.elte.hu/egri44.html#_ftnref48, 2014. 03. 25.
- [11] FICZERE Lajos: *Az irányítás és a felügyelet helyzete, korszerűsítésének lehetséges irányai*. In: Szamel Lajos-émlékkönyv. Pécs, 2000.
- [12] Frederick G. KEMPIN, Jr.: *Historical Introduction to Anglo-American Law USA*. West Publishing Co. 1990.
- [13] Gerhard FINK: *Ókori görögök*. Tessloff és Babilon Kiadói Kft. Budapest, 2006.
- [14] GREGÓCZKI Etelka – HALMAI Gábor – HEIMNÉ SZALAI Erzsébet – LENKOVICS Barnabás – SZALAY László: *Jogi alapismeretek*. BGF, Unió Kiadó.
- [15] GYERGYÁK Ferenc – ROTHERMEL Erika: *Közigazgatási szakvizsga - Általános közigazgatási ismeretek*, 3. rész, Jogalkotási és jogalkalmazási ismeretek, szerk.: Kökényesi József, Andriska Szilvia, MKI, Budapest, 2002.
http://zskfink.uw.hu/nk/kozig_jog_szakvizsg.pdf, 2014. 03. 31.
- [16] *Hadtudományi ismeretek*. egyetemi jegyzet, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1998.
- [17] Helmut COING: *A jogfilozófia alapjai*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996.
- [18] HERCZEGH Géza: *Nemzetközi jog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.
- [19] J. AUSTIN: *On the Study of Jurisprudence*. In: Lectures on Jurisprudence.

- [20] JAKAB András: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*. HVG-ORAC; Budapest 2011.
- [21] KALAS Tibor: *A közigazgatási jog alapfogalmai*.
<http://www.jogikar.uni-miskolc.hu/download.php?fileName=/projectSetup/files/koi/kozig1/kozigazgatasi-jog-alapfogalmai.pdf>, 2014. 04. 06.
- [22] KALAS Tibor: *Irányítás, felügyelet, ellenőrzés a közigazgatásban*. In: Közigazgatási Jog 1. Magyar Államigazgatási Jog Általános rész I. Virtuóz Kiadó, Budapest, 2006.
- [23] KARDKOVÁCS Kolos: *Közbeszerzési vonatkozású általános jogi alapismeretek*. 2010.
<http://www.kozbeszerzes.hu/static/uploaded/document/Jogi%20alapismeretek.pdf>, 2014. 02. 03.
- [24] KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás: *Nemzetközi jog*. ELTE, Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.
- [25] *Közigazgatási alapvizsga tankönyv*. Nemzeti Közigazgatási Intézet, Budapest, 2012.
- [26] *Közigazgatási jog. Záróvizsga-felkészítő segédlet*, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Közigazgatási Jogi Tanszék, Debrecen, 2012.
http://jog.unideb.hu/documents/tanszekek/kozigazgatasi/zrovizsga_felkszit_2012-vgleges.pdf, 2014. 04. 06.
- [27] KUKORELLI István (szerk.): *Alkotmánytan I*. Osiris kiadó, Budapest, 2007.
- [28] LAMM Vanda – PESCHKA Vilmos (szerk.): *Jogi Lexikon*. KJK-Kerszöv, 1999.
- [29] Malcolm N. SHAW: *Nemzetközi jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- [30] MOÓR Gyula: *Jogfilozófia*. Jegyezte: Püski Sándor Dr. Moór Gyula egyetemi ny. r. tanár előadásai után, Püski Kiadó, Budapest, 1994.
- [31] NAGY László: *Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének születésnapja*. Hadtudomány 2014/1-2. 3-11.
- [32] *NATO Kézikönyv*. HM Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2001.
- [33] PATYI András – VARGA Zs. András: *Általános közigazgatási jog*. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2012, 2013.
- [34] PETRUSKA Ferenc: *Változások a katonai felsőoktatás vezetőinek jogállásában 2010-2011*. Hadtudományi Szemle 2014/1. Budapest
- [35] PETRUSKA Ferenc: *Változások a katonai felsőoktatás vezetőinek jogállásában 2012-2013*. Budapest, 2014.
- [36] PRANDLER Árpád: *Az ENSZ Biztonsági Tanácsa*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1974.
- [37] Report of the Panel on United Nations Peace Operations (Brahimi Report), A/55/305-S/2000/809, 10-13. bekezdések alapján.
- [38] SCHMIDT Szilárd: *Vélelmek és fikciók a magyar polgári és büntetőjogban*. Jogi Fórum, 2011.
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/schmidt_szilard_velelmek_es_fikciok_a_magyar_polgari_es_buntetojogban\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/schmidt_szilard_velelmek_es_fikciok_a_magyar_polgari_es_buntetojogban[jogi_forum].pdf), 2014. 04. 06.
- [39] SZALAY László: *Jogi alapismeretek*. BGF, Unió Kiadó.
- [40] SZAMEL Lajos: *Az államigazgatás vezetésének jogi alapproblémái*. KJK, Budapest, 1963.
- [41] SZAMEL Lajos: *Magyar államigazgatási jog*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1973.
- [42] SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.
- [43] SZILÁGYI Péter: *Jogi alaptan*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998.

- [44] SZILÁGYI Sándor: *Bibó István*. Magyar Panteon, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2001.
- [45] TAKÁCS Péter: *Államtan II*. A jogászai államfelfogás és a jogi államfogalom. Hans Kelsen államelmélete.
<http://jet.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/19656/m/3988>, 2014. 04. 03.
- [46] TAKÁCS Péter: *Államtan*. Corvinus, Budapest, 2011.
- [47] TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs: *Bevezetés az alkotmányjogba, Az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei*. HVG-ORAC, 2012.
- [48] Az ENSZ Alapokmánya
- [49] 1969. évi Bécsi Egyezmény a nemzetközi szerződésekről
- [50] Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- [51] 1204/A/2006.AB határozat
- [52] 121/2009. (XII.17.) AB határozat
- [53] 48/1991. (IX.26.) AB határozat
- [54] 60/1992. (XI.17.) AB határozat
- [55] A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (Bjt.)
- [56] A bíróságok elnevezéséről, székhelyéről és illetékességi területének meghatározásáról szóló 2010. évi CLXXXIV. törvény (Bi.)
- [57] A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (Bszi.)
- [58] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
- [59] A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.)
- [60] A felnőttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény (Fktv.)
- [61] A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (Hjt.)
- [62] A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (Hvt.)
- [63] A honvédségi adatkezelésről, az egyes honvédelmi kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos katonai igazgatási feladatokról szóló 2013. évi XCVII. törvény
- [64] A jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.)
- [65] A katonai és rendvédelmi felsőoktatási intézmények vezetőinek, oktatóinak és hallgatóinak jogállásáról szóló 1996. évi XLV. törvény
- [66] A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény
- [67] A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény
- [68] A központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény (Kszt.)
- [69] A köztársasági elnök jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CX. törvény
- [70] A közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény (Kttv.)
- [71] A Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a Szerződés szövegének kihirdetéséről szóló 1999. évi I. törvény
- [72] A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. CXL. törvény
- [73] A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nftv.)
- [74] A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.)

- [75] A Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény
- [76] A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény (Nvtv.)
- [77] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)
- [78] A szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény
- [79] Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.)
- [80] Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.)
- [81] Az Alkotmányjogi Tanácsról szóló 1984. évi I. törvény
- [82] Az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény (Tv.)
- [83] Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.)
- [84] A Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról szóló 35/2013. (V. 16.) OGY határozat
- [85] A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat
- [86] Egyes hárszabályi rendelkezésekről szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat
- [87] A doktori iskolákról, a doktori eljárások rendjéről és a habilitációról szóló 387/2012. (XII.19.) Korm. rendelet
- [88] A felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet
- [89] A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet (Hvt. Vhr.)
- [90] A közszolgálati tisztviselők továbbképzéséről szóló 273/2012. (IX. 28.) Korm. rendelet
- [91] A Nemzeti Közszolgálati Egyetemről, valamint a közigazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról szóló 2011. évi CXXXII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 363/2011. (XII. 30.) Korm. rendelet
- [92] A „Nemzeti Közszolgálati Egyetem elhelyezése a Ludovika Campusban” elnevezésű állami beruházás egyes kérdéseiről szóló 1158/2012. (V. 18.) Korm. határozat
- [93] A Kormány ügyrendjéről szóló 1144/2010. Korm. határozat
- [94] A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról 9/2013. (VIII. 12.) HM rendelet (Hjt. Vhr.)
- [95] A kártérítési felelősségről, valamint egyes meg nem térülő károk leírásának és törlésének szabályairól szóló 10/2013. (VIII. 12.) HM rendelet
- [96] A szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről szóló 10/2006. (IX. 25.) OKM rendelet
- [97] A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Fenntartói Testületének 28/2012. (VII. 05.) számú határozata a Nemzeti Közszolgálati Egyetem 2012–2015. évi időszakra szóló Intézményfejlesztési Tervéről
- [98] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 113/2013. (VII. 10.) határozata
- [99] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 126/2012. (X. 31.) határozata
- [100] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 131/2013. (IX. 11.) határozata
- [101] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 14/2013. (I. 30.) határozata
- [102] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 151/2013. (XI. 20.) határozata
- [103] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 175/2013. (XII. 18.) határozata

- [104] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 2/2013. (I. 16.) határozata
[105] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 33/2012. (IV. 16.) határozata
[106] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 35/2012. (V. 8.) határozata
[107] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 45/2012. (V. 30.) határozata
[108] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 53/2013. (IV. 17.) határozata
[109] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 69/2012. (VII. 11.) határozata
[110] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 77/2013. (V. 16.) határozata
[111] Az NKE Ideiglenes Szenátusának 92/2012. (VIII. 29) határozata
[112] http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hu/FTU_1.2.1.pdf (Letöltve: 2014. 04. 03.)
[113] <http://www.keh.hu/> (Letöltve: 2014. 04. 08.)
[114] <http://www.lb.hu/hu/kollegiumi-velemenynyilvanitas> (Letöltve: 2014. 04. 06.)
[115] http://www.mkogy.hu/adatok/text/1998-2010ckl/3_dontesek.htm
(Letöltve: 2012. 08. 03.)
[116] <http://www.ox.ac.uk/about/organisation/history> (Letöltve: 2014. 03. 28.)

